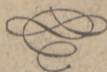

DON QUICHOTTE,

A' HÍRES MANCHAI LOVAG.

Második Rész,

nyolcz könyomattal.

Sancho alul szamarát ellopják.

DON QUIXOTE,

A' HÍRES MANCHAI LOVAG.

SPANYOL EREDETI MŰ CERVANTESTŐL.

FLORIAN UTÁN FRANCIÁBÓL MAGYARRA FORDÍTOTTA

HORVÁTH GYÖRGY.

H. MÉRNÖK.

Második Rész.

KECSKEMÉTEN,

NYOMATOTT KIADÓ-TULAJDONOS SZILÁDY KÁROLYNÁL.

1853.

A 50.889 Hgy/1-2

Előszó Cervantestől.

Olvasó, nemde arra számolsz, hogy jelen előbeszédben személyeskedésekkel, sértegetésekkel fogsz találkozni a' második Don Quichotte írója ellen? — Bár elég gazúl bánt velem, mi bosszankodásomat kimenthetném: még sem adom meg neked ez örömet. Oly ember, ki azt hitte, hogy engem gyaláz meg azon szemrehányással, hogy vén, hogy csonka vagyok: feleletemre nem érde- mes. Igenis, én vén vagyok, oly betegség, mely elég- gé közös azokkal, kik hosszú időt élnek; de én nem látom át, a' vénség és tapasztalás miért volna oka, hogy az ember rosszabbúl írjon. Azt is tudom, hogy a' le- vantei csatában egyik karomat elvesztettem; de én nem hiszem hogy ez árral drágán fizettem volna meg azon dicsőséget, hogy ama nevezetes napon jelen voltam. — Sebem kedves nekem, és engem megtisztel. E' seb em- lékét jobb szeretem, mint hogy sajnálnám a' kart, mely- be az került. Egyébiránt mi köze lehet munkámhoz sebemnek és ősz hajamnak?

Ezen író azzal vádol engem, hogy irigy vagyok, és kötelesnek hiszi magát meghatározni előttem, mi az irigység. Nagyon hiszem, hogy ő ismeri azt, és e' te- kintetben önkényt bevallom csekélyebbségemet. Szemem- re veti azt is, hogy ellensége vagyok egy méltán jeles

férfiúnak, ki tagja az egyházi rendnek, és avatottja a' szent hivatalnak — (*Lopez Vega*). — Nem tekintvén e' két minőséget, melyek magukban is képesek engem tiszteletre bírni iránta, bevádolom magam, kinyilatkoztattván, hogy erényeit becsülöm, munkáit bámulom, lángeszét imádom.

Olvasó, te látod hogy én szelid és szerény vagyok, hanem hiba lenne tőlem földhöz verni egy nyomorúltat, ki midőn engem megtámad, magát sem meri megismertetni, eltitkolja nevét, hazáját, és elbúvik mint felség-sértő bűnös. Ha történetből rá bukkansz, mond meg neki, kérlek, hogy nekem eszem ágában sincs haragudni, mert nagyon jól tudom, mily nehéz ellentállani a' gonosz kísértetének, és hogy annak egyik legerősebb kísértése abban áll: egy szegény embernek azt verni fejébe, hogy ő is tud olyan könyvet írni, mint más, — és hogy ő az által hirre kap, pénzhez jut; két oly dolog, mit nagyban szeret a' világ.

Szóljunk az igazi Don Quichotte Második Részéről, melyet íme bemutatok előtted, ugyan azon kéz írta ezt, mely az Első Részt. Hősömet ebben elfogod kísérni egész koporsójáig, sírjáig. Reménylem, úgy nem fog senkinek eszébe jutni újabb folytatást csinálni; és ezzel csak nyer a' világ.

I.

Minő bánásmódot követtek a pap és a borbély Don Quichotte iránt.

Cid-Hamet-Benengeli, e' II-ik Rész elején azt említi meg, hogy a' pap és borbély — félvén a' multak emléket megeleveníteni — közel egy hónapig nem látogatták meg Don Quichotteot. Látogatást tettek csupán a' gazdasszony és unakahúgnál, kiknek a' betegrei örökös felügyeletet szivökre kötötték; valamint azt is, hogy csak egészséges tápláló étkeket adjanak neki, mellyek úgy a' gyomor-, mint az agyvelő-rendszerre jóltevőleg hassanak. Ezen intést a' jámbor asszonyok lelkismeretes pontossággal követték, és reményleni, hinni kezdték — urok nyugodt maga viselete után — hogy megjött az esze. Ez örvendetes újság a két barátot látogatásra bírta, elfogadván egymásnak, hogy a' lovagiságot szóba nem hozzák, sőt mindent messze ki kerülnek, mi az alig behegedt sebet fölszakgatná.

Átballagtak tehát édes szomszéd urokhoz, kit ágyán ülve találtak, gyapjú-szövetű zöld alsókában, fején vörös sapkával; az egész ember oly sovány, oly csupa csont és bőr, hogy hasonlít vala múmiához.

Szívesen fogadtatván, kérdezték tőle: hogy szolgál az egészsége? Don Quichotte a' legkielégítőbb értelemmel felelt. Majd átmenvén a beszélgetés az országos ügyekre, egyik is, másik is elmondta nézeteit Spanyol-

hon kormányzatáról, eltörölte a' visszaéléseket, törvényeket alkotott; rontottak, építettek a' hogy szokás. Don Quichotte oly okosan beszélt, hogy két barátai többé nem kételkedtek értelme teljes megjötte iránt. A' gazdasszony és unokahúg — e' társalgás fültanúi — csaknem sírva fakadtak örömben; maga a' pap annyira elégedett volt a' sikerrel, miképen nem tartá többé veszélyesnek a' lovagiságot távolról megpendíteni.

Újságképen szóba hozta, hogy hírszerint a' Török hatalmasan készül, hogy ő fölsége — szívére vevén az egész keresztvérséget fenyegető eme készületeket — Nápoly és Sicilia partjait védelmi karba helyezte.

„Ő fölsége bölcsen cselekszik — felelé Don Quichotte hidegen — de tán nem is álmódja: mi a' legbiztosabb eszköz a' hitetleneket tönkre tenni. Kérdene engem, majd megmondanám én.“

Szépen vagyunk ismét! gondolá magában a' pap. A' borbély pedig kérdezte: mi volna az a' biztos eszköz?

„Igen igen egyszerű — viszonzá Don Quichotte kevés vonogatás után — a' király ne tegyen mást, csak szólítsa föl Spanyolhon minden lovag-kalanderait, hogy gyülekezzenek oldalához; ne jöjjön több mint fél tucat, és annyi már több, mint sok lesz, a' Törököt észére hozni; sőt ismerek egy bizonyost, ki maga elég lenne.“

„Végünk van! — sikoltá a' gazdasszony — szegény uram, ismét lovag-kalanderorrá lesz.“

„Ismét? — viszonzá Don Quichotte, keményen szembe nézvén a' gazdasszonyt — Isten kegyelméből még nem szüntem meg az lenni, az voltam, vagyok, és leszek mindörökkön örökké. Amen.“

„Erre egy kis történet jut eszembe — mondá akkor a' borbély, — Sevillában a' bolondok házában volt

egy fiatal fölszentelt pap, a' kit rokonai zárattak be, mint örültet. Az ifjú — néhány év mulva — folyamodott az érsekhez igazságért, írván, hogy ámbár értelmét Isten könyörületességéből visszanyerte, rokonai mégis fogva tartadják; mert vagyonára ásítnak. Az érsek megilletődvén az értelmes levél tartalmán, segéd-lelkészei közül egyet elküldött, hogy beszéljen az ifjúval, puhatolja ki értelmi állapotát, rendelvén egyszersmind, hogy ha nincs baja: tüstént szabadon bocsátassék. Egykét órai társalgás után a' segéd-lelkész meggyőződött az ifjú egészsége felől, a' felügyelő ellenvetése dacára, szabadnak nyilatkoztatta, és személyesen akarta őt az érseknek bemutatni. A' fölszentelt, miután átöltözködött, kérte a' segédet, hogy régi társaitól bucsút vehessen. A' kérelem megadatott, sőt a' segéd is elkísérte. A' mint együtt jártak, és az ifjú ember Istenhözadót mondott az örülteknek, egy közölük, ki egész meztelen hevert egy gyékényen, fölkel és fenlármával tudakozza: ki az, ki innen távozik. Én távozom — atyámfia — felelé a' fölszentelt; Isten könyörült bajomon, és elvette rólam; reménylem irántad is hasonló kegyelmes lesz. „Vigyázz — mondá a bolond — hogy e' házból ne távozzál, ha megkémélni akarod Sevillát a' rettenetes csapástól, melylyel meglátogatom. Tudod hogy én vagyok Jupiter, és hatalmas kezimben tartom az essőt, villámot és jég-záport: ha elmégyesz, lészen nagy szárazság.“

Ekkor a' fölszentelt a' segéd-lelkészhez fordulván, mondá: „Meg ne ijedjen ön; igaz hogy ő Jupiter, és bezárhatja az esső csatornáit: de én meg Neptun vagyok, és vízárt hocsájtandok a' földre.“

„Nagyon elhiszem — viszonzá a' segéd — hanem még sem tartom tanácsosnak, hogy Neptun uram fölbosz-

szantsa Jupiter urat, ugyanazért tessék visszasétálni régi szállására.“

„Érdemes kosz-vakaró úr — felelé Don Quichotte — ne hidje hogy keresztül ne látnék a' szitán; hanem én nem gondolnám, hogy Neptun volnék csupán azért, mert lelkem méjjéből sajnálom azon boldog kort, melyben a' lovagiság erőtlent és ártatlant védelmezett, kevélységet és bünt ostorozott; nem gondolnám hogy Neptun volnék csupán azért, mert utálva és fájlalva látom, hogy jelenkorunk lovagai páncél helyett selyem-bársonyba öltözködnek, henyélnek, puházkodnak, hivalkodnak, a' helyett hogy bejárnák a' földet, mindig lóháton, aludván a' csupa földön, pusztáknak és sivatag hegyeknek közepette; vagy szállnának a' haragos tengerre könnyű bárkában, vitorla, evezők nélkül, és dacolnának minden veszélylyel, keresvén a' jó, a' nagyszerű tettek alkalmait. Ha az erények szeretete bolondság: megadom magam, és szívesen elismerem, hogy bolond vagyok; mert én bámulom, imádom Amadist, Palmerint, Tyran le Blancot, a' Görög Lisûardot, Belianist, Sobrin királyt, Rinaldót, Rogert, mert ők példányképei voltak a' bátorság-, bölcsesség-, szelídség-, becsületesség- és minden tulajdonoknak, melyek a' halandót nagygyá, szeretetre méltóvá teszi. És mind ezen bajnokok, lovag-kalendorok voltak; és ha esztelenség kívánni, hogy legyenek ma is hasonló férjfiak, kik erősek volnának Spanyolhonnak védelmet és tiszteletet szerezni: ám tessék engem is régi szálláson hagyni, miképen Jupiter uram tanácsolta.“

„Édes szomszéd uram! — mondá a' pap — Isten látja lelkemet, szívesen bele egyezném véleményébe, csak egy csekély ellenvetésem van; kénytelen vagyok megvallani, hogy néha-néha magam is Tamás vagyok abban,

ha valjon valósággal léteztek-e azon hősök, kiket ön előszámlált. Sőt tamaskodásom perceiben még gyanítani is kezdem, hogy biz a' mind sült hazugság; olyan emberek koholmányja, kik semmi okosabbat nem tudtak tenni; és ezt minden tusakodásom dacára sem tudom a' fejemből ki verni.“

„Édes jó Istenem! — viszonzá Don Quichotte — lehetséges-e, hogy tisztelendőséged hasonló tévelynek volna martaléka, mint sok más ember-fia? mért nem tetszik egy keveset olvasgatni és gondolkodni? Mióta én e' tárgyban elméjjeitem: annyira meggyőződtem a' lovagok létezése felől, hogy úgy tetszik, mintha láttam, ismertem volna őket. Mernék rá fogadni, például, hogy Amadis magas termetű, szép, jó kinézésű, nyílt arcú, gesztenye szín hajú és szakállú, igen fehér ábrázatú, szelíd és bátor tekintetű volt. Már Rináld semmiben sem hasonlított hozzá; maga piros-pozsgás, képe széles, tekintete vakmerő és gonosz volt. Roland megint más ember volt; nagy széles vállai, verhenyeges barna színe, sötét tekintetéről nem lehetett rá ismerni a' különben udvarias és mivelte szellemű bajnokra, ki oly szerencsétlen volt a' szerelemben. És mind egy szálíg így le tudnám őket festeni, sőt ha megmutatnák, tüstént rájuk ismernék.“

„Ugyan mondja meg, édes szomszéd úr, mekkora lehetett az a' Morgán óriás“ — kérdezte Miklós-mester.

„A' mi az óriásokat illeti — felelé Don Quichotte — reménylem, önök sem fogják tagadni, hogy csakugyan léteztek; mert hiszen maga a' szentírásból olvassuk, hogy Góliáth 7 és $\frac{1}{2}$ láb magas volt, a' mi meg lehetős szép termet lehetett. Többet mondok: önök is tudják, hogy Siciliában emberi csontokra akadtak, melyekről

mértanilag megmulatva van, hogy torony nagyságú halandóknak lehettek csontjaik. Mind a' mellett, ha igazat kell szólani, én sohasem hittem, hogy Morgan oly irtozatos nagy lett volna, mint írják; megmondom a' mertemet, melyet önök is helybehagynak: Morgan életírói mondják, hogy sokszor hált légyen várkastély- és más házban — a' mint jött; már ha megfért közönséges szobákban: nem lehetett hát oly rendkívüli nagyságú.“

E' beszélgetést — mely még a' plebánost is mulattatta — a' konyhából jött lárma, kiabálás szakasztotta félbe.

II.

Sancho Panza meglátogatja Don Quichotte-ot.

A' lármát ütötték a' gazdasszony és unokahúg, kik alig fordultak ki a' konyhába: Sanchoval találkoztak. Sancho minden áron bemenni akart. A' két asszony minden áron útját állta.

„Mit akar ez a' naplopó — kiálták emezek. — Takarodjon kend innen atyafi, míg jól van dolga, és ne bolondítson itt senkit; megint csavarogni szeretnénk úgy-e?“

„Ördögadta gazdasszonya! — felelé Sancho — hát nem engem bolondítottak el? ki ígérte meg a' gyönyörű szigetet, melynek pedig mind e' mai szent napig se híre, se hamva.“

„Ugyan úgy-e? hát sziget kellene? majd kapsz a' hátadra te torkos kutya; épen neked valók a' szigetek.“

„Nekem úgy mint másnak; osztán jobban is gondját viselném mint maga, hallja! pedig már régen benőtt a' feje lágyja.“

„Mi... mit mond ez a' szentelen? Viseld gondját saját házadnak, te élhetetlen kutya! ásó, kapa a' kezedbe, nem pedig kórmánypálca. Majd bizony!“

Don Quichotte a' borbélylyal elősietett a' lármára, és Sanchonak ajtót nyitlatott.

Két szomszédja tüstént ment és távozott, nem látván semmi reményt a' gyógyuláshoz. Mihelyt a' lovag és csatlós magukra maradtak, bezárkóztak, és Don Quichotte mondá Sanchonak:

„Igen igen röstellem barátom, ha töled a'félét hallok, hogy: én elbolondítottalak, e' kitétel legalább is illetlen. Együtt táboroztunk, együtt szenvedtünk. Ha te olykor-olykor megszenvedtél: nem kellett-e nekem is száz meg száz keserű kortyot nyelnem? Nincs mit egymásnak szemünkre vetni; azt meg a' világért se tegyük, hogy egymásra panaszkodjunk. Emlékezz meg e' leckére, és most szóljunk egyébről. —

Mit beszélnek rólam a' faluban? Mit tartanak a' lovagok, nemesek, a' nép, vitézségem-, szerelmem- és viselt dolgaimról? Méltányolják-e azon erő-feszítést, melylyel a' lovagiságot fölébreszteni indultam? Mondj el mindent Sancho! egy hü szolga őszinteségével, és ne cselekedd azt velem, mit a' fejedelmekkel szokás, kik-től népeik kárára az igazságot eltitkolják.“

„Uram! — felelé a' csatlós — ha már tudni akarja: biz én elmondom minden méz-máz nélkül; de igérje meg hát, hogy nem haragszik meg.“

„Igérem; szólj barátom.“

„Leges-legelőször is azt kell megemlítnem, hogy

az egész világ úgy nézi önt, mint sült bolondot; hozzá teszik, hogy magam sem vagyok különb a' deákné vásznánál; a' nemes urak csúfolódnak, hogy ön nagyságotlatja és lovaggá teszi magát a' mellett a' hét szilva-fás birtokocska mellett. A' mi már önnek vitézségét és viselt dolgait illeti: egyik azt mondja: Biz a' mulatságos egy bolond; a' másik: A' szíve csak helyén volna, hanem az a' hiba benne, hogy mindig ütök-verik; elég a' hozzá, uram! egyre-másra, bizon csüstől-tövestől hányják azt nekünk.“

„Azon nem csodálkozom, Sancho! az irigység egy Caesart, Nagy Sándort, sőt magát Don Galaort is megtámadta. Ha ennyi az egész: még azért falba nem verem a' fejem.“

„Igen ám, hacsak ennyi volna, — de hátra van a' feketete leves.“

„No, mit beszélnek még; lássuk.“

„Jaj, uram! még e' mind semmi; hanem ha tudni akarja a' többit: majd elhívom azt a' Salamankai diákot, — Carrasco Bertalan szomszédom fia, tegnap jött haza, — ugyan furesákat beszél. Azt mondja, hogy kinyomaták önnek történetét; titulus, név, minden benne van egy szálig, így: *Don Quichotte a' híres Manchai lovag*. magam is ott lityegek: *Sancho Panza* saját nevem alatt; még a' kisasszonyt is odaszúrták, tudja már nagysád: *Dulcineát a' Tobozóit*. Egy hajszálig tudnak benne mindent, kalandokat, beszélgetést, mik köztünk történtek; az ördög ha jobban tudja, hogy jött nyomára a' történelíró.“

„Ebből az a' tanúság, barátom! hogy a' történelíró bizonyosan valami böles bűbájos; hiszen tudod, hogy az e'féle nép előtt nincs semmi titok.“

„Dehogy bűbájos, dehogy! Carrasco Sámson azt mondja, hogy egy Maurus írta, — ejnye no! nyelvemen a' neve. Elhozom a' diákokat.“

„Szívesen veszem, Sancho! vágyva-vágyok tudni e körülményeket.“

És Sancho tüstént ment, hogy elhozza a' diákokat.

III.

Don Quichotte, Sancho és a' diák együtt.

Azalatt Don Quichotte járt-kelt szobájában ily gondolatok közt: „Meg nem foghatom, hogy viselt dolgaim már írásban és kinyomva vannak, holott kardom még most is gözölög a' legyőzöttek véréből. Barát-e avagy ellenség sietett oly igen: dobra ütni tetteimet? Azon nem aggódom, hogy dicsőségemen legkissebb csorbát ütött volna, hanem hogy Dulcinea hír-neve talál szenvedni azáltal: ha nincs eléggé világosan kifejezve, hogy elolthatlan tiszta szerelmem, mely nekie annyi királyi- és fejedelmi hölgyet feláldozott, mennyire az illedék és tisztelet korlátai közt tartózkodott mindenha. Csupán ez nyugtalanít, a' többit vigye patvar.“

Gondolatai fonalát megszakasztotta Carrasco megérkezése. A' diák mintegy 24 éves, alacsony, sáppadt, sovány legény volt; eleven szemű, tömpe orrú, nagy szájú, vidor, gonosz esont, csupa élc, és született tréfafi. Alig ért a' szobába, Don Quichotte' lábaihoz borúlt, mondván: „Engedje meg nagyságod, hogy megcsókoljam erőteljes kezeit, hogy megtiszteljem önnek személyében a' volt és jövőendő minden lovag-kalendorok

legderekabbikát, leghíresbikét. Köszönet, örök hála a' bölcs Cid-Hamet-Benengeli-nek, ki azon dicső munkához fogott, hogy megírja önnek élet-történetét, és Spanyol-hon nagy szerencséjére a' hőshöz és munkához méltó fordító találkozott.“

„Hát csakugyan igaz — viszonzá Don Quichotte, egyúttal fölemelvén Carrascot — hogy kalandjaim megjelentek a' világ előtt?“

„Ha igaz-e! tessék tudakozni Portugal-, Valencia-, Barcelona-ban, hol több mint 12,000 példány hagyta el a' sajtót; a' mi több, épen e' pillanatban jelenik meg Antverpiában egy új kiadás; és merem jósolni, hogy e' munka minden európai nyelvre áttétetni fog. Igenis, a' nagy Don Quichotte-ot rövididőn ismerni fogják mindenütt, példakül fogja a' világ említeni nagysád rettenhetlenségét a' veszélyben, rendületlenségét a' viszontagságok közt, rendkívüli türelmét a' nem kellemes helyzetekben, és azon ártatlan, tiszta plátói szerelmet, mellyel a' szép Dulcinea iránt viseltetik.“

„Ugyan mondja már meg, kérem szívesen, telteim közül melyiket emelik ki leginkább?“

„Az iránt még nincsenek tisztában. Egyiknek tesszik a' szélmalom-harc, melyben nagysád óriásokat vélt látni, másiknak a' kallómalmokkali kaland. Sokan leginkább gyönyörködnek ama két rettenetes táborban, melyek juhokká változtak, meg ismét mások a' megszabadított gálya-rabok történetében.“

„Hát a' Yangok jönnek-e szóba? — szakasztá félbe Sancho — a' mikor is a' mi szépséges Rozinante-unk miatt ugyancsak furesán jártunk?“

„Mindenesetre; a' szerző hűségesen számot ad minden különféle alkalmi ütlegekről, sőt némelyek szemére

is lobbantják, hogy gyakran emlegeti őket; hanem a' történetírót az igazság iránti vallásos tisztelet kényszeríti, hogy semmit se hagyjon ki, mindent elmondjon a' részletességig, még azon kecske ugrásokat is, melyeket Sancho bácsi hányt volt a' lepedőben.“

„Hazudik a' ki írta, a' ki mondja, mert a' levegőben hánytam; de mi szükség már ilyenrel fogyasztani a' papirost?“

„Igazad van — tevé hozzá Don Quichotte — ezek mellesleges érdektelen dolgok.“

„Mind a' mellett engem közéről érdekeltek ám, a' ki lelke van; de semmi az. Tehát Carrasco uram! én is egyik fő személy vagyok abban az istoriában?“

„Kegyed Sancho bácsi, a' második; sőt némelyek jobban szeretik a' kegyed beszédit, mint a' munka legérdekeseb helyeit.“

„Meghiszem azt; azoknak az uraknak nincs rossz izlésök; annyit meg fölteszek az íróról, hogy megváltotta a' szavakat, mikor engem beszéltet; mert ha valami sületlenséget adott volna a' számba: jót állok érte, hogy megkapná a' magáét. Ős keresztyén vagyok én, uram! és nem szoktam holmi pogány penna-rágóval tréfálni; tanácslom is, hogy megrágja, mi előtt kiköpné.“

„A' hallottakból itélve — mondá Don Quichotte — nem a' legjobb véleménynyel vagyok történetíróm iránt; legfeljebb is valami fűzfa poéta lehet, kinek sem esze, sem tehetsége, hanem összefirkál holmi haszontalanságot.“

„Őn úgy beszél — felelé a' diák — mint a' szerző ellenségei, kiknek cáfolhatlanúl megfelel a' mű sikere. Don Quichotte története legkedvesebb olvasmány örege és aprajának. Kézről kézre jár, lopják, ragadják egymástól; jelen van minden nagy úr csarnokában, és min-

den hölgy pipere asztalán. Még a' kis gyermek is, ha sovány lovat lát, újjal mutat rá : Ni-ni! Rozinante! Igazat mondva, minden siker dacára vádolják a' szerzőt, hogy sok mellék-eseményt bele kevert munkájába, hogy elfelejtette megírni : miképen lopták el Sancho szamarát; továbbá, hogy mi is történt a' Cardenio tárcájában talált száz darab arannyal; és több efféle apróság.“

„Ha csak ez a' baj — mondá a' csatlós — majd megfelelek én ezekre; hanem majd ebéd után, mert nálam régen elharangozták a' delet.“

Don Quichotte, miután Carrascot vendégül meghívta, a' rendes számot két galambfival megtoldotta. Tálaltak, és ettek. Sancho, alighogy az utolsó falatot lenyelte, mindjárt ott termelt, és hozzá fogott a' kívánt magyarázathoz.

IV.

Mi lett a' beszélgetés eredménye?

„Ha már ennyiben van a' dolog, elmondom mint lopták el szamaramat. A' gálya-rabokkal történt kaland után, meg sem álltunk míg Sierra Morenába nem értünk éjjelre, a' holott egy kis sűrűsben paripaháton vártuk a' virradtát. Kiállott csatáink miatt kissé fáradtak voltunk, el is szundítottunk becsülettel, az uram, dárdájára támaszkodottan, én meg szegény szamaram hátán. Az az akasztófa-virága Ginés de Passamont, kit a' gályarabságtól mentettünk meg, ott tekergett míg én aludtam; kapja, levág négy faágot, nyergem alá illeszti, és azt nagy esőndesen fölemeli. Mikor így a' levegőben függöttem, szépen kivezeti alólam a' szamarat. Dehogy ébredtem föl

előbb, mint reggel! Nyújtózkodni kezdek, hát egyik karónak kifícamodik a' lába; zsupp! testestől lelkestől a' földre terültem, nézek előre hátra: sehol sincs a' számár, az én hűséges útitársam. Bezzeg volt sírás jajgatás mikor észrevettem, hogy oda van. Ha ezt nem említi meg az úr írója, hát nem becsületes ember. Az egészben az a' szerencse, hogy néhány nap múlva ráakadtunk a' zsványra, és újra enyim lett legkedvesebb jószágom a' világon.“

„No ez rendén van — felelé Carrasco — hanem hová lett a' száz arany?“

„Hová lett? még az is kérdés ám! hát rokolyát vettem rajt' a' feleségemnek; fiamnak, leányomnak meg kellett a' csizma, cipő. Különben szépen fogadott volna itthon az anyjuk; azt hiszi ön, hogy elengedi az ide-oda csavargást, ha nem csurdult-csöppent volna valami a' pirításra? Legyünk igazságosak, uracskám; ne számoljuk, csak három polturájával darabját az ütlegnek, mit Don Quichotte uraság mellett és után kaptam, a' száz darab arany nehezen lesz elég a' kifizetésre. — Ugyanazért kikérek magamnak minden a' féle prokatori fogást, vallatást: hová lett a' száz arany? Megszolgáltam érte becsületesen, azzal vége! —

Most tehát tisztába volnánk a' két homályos pont felől: ha van még valakinek kérdezni-valója, im' itt vagyok, és megfelelek én minden kérdezősködőnek, ha mindjárt saját maga a' király lenne is.“

„Gondom lesz rá — mondá Carrasco — hogy a' szerző fülébe jusson az adott fölvilágosítás, hiszem is, hogy a' Második Részben meg fog jelenni.“

„Hát még Második Rész is emlegetnek — kérdé Don Quichotte.“

„Uram! — viszonzá a' diák — bár az egész világ tudja, hogy a' második rész ritkán ér fel az elsővel, de a' közönség erősen kívánja: a' szerző tehát dolgozik rajta, csakhogy az a' legnagyobb baja, hogy nincs mi-ből puskáznia, nem talál tárgyat.“

„Fogadni mernék — szakasztá félbe a' csatlós — hogy az az élhettlen Maurus azt képzeli, hogy tán mi összedugott kézzel itthon tātjuk a' szánkat. No hiszen jól ismer. Ha ő nagyságának is úgy tetszik, majd adunk mi neki dolgot nem soká, sőt ha tanácsomat követné, már úton is volnánk.“

Alig ejtette ki Sancho e' szavakat, az istállóban Rozinante rányerített. Don Quichotte megrendült, és nem kétkedvén hogy a' nyerítés jó jel, három nap alatti indulást határozott. Szándokára a' gonosz diák erősen igent mondott, sőt tanácsolta, hogy meg se álljon Saragoszáig, hol szent György tiszteletére vitézi játékok fognak tartatni. Ott — úgymond — önnek bátorsága minden bizonyynyal legyőzendi az arragoniai lovagokat, kik pedig, mint ön is tudja, a' világ legelső bajnokai. Egyedül azt kérem, hogy ne veszélyeztesse magát oly igen, mint a' mint szokta. Gondolja meg ön, hogy élete nem csupán öné, hanem mind azon szerencsétlen és elnyomottaké, kiknek ön védője; mérsékelje tehát bátorsága tüzét; kérem, kényszeritem nagyságodat az emberiség nevében.“

„Bölcsen mondva — tevé hozzá Sancho — mert az én uram ebben az egyben nem szokta tudni mi az elég. Neki megy mint a' vak légy, száz fegyveres embernek épen oly könnyen, mintha én a' terített asztalnál egy rakás sült pulykának esném neki. A' ki teríti! több ész mint erő, megnézze az ember hova lép, nemcsak az ám a' mesterség, hogy előre! érteni kell a' visszavonulás-

hoz is. Élő példa vagyok én magam la, ki a' hadi tudománynak e' második részében rendkívül jártas vagyok; és világosan kikötöm, hogy a' kezdendő táborozás alatt harcnak, csatának színét sem fogom látni. A' legszebben gondját viselem az uramnak, felöltöttem, megfűsülöm, enni, inni-valót beszerzek, olykor jó tanácscsal is szolgállok neki; de mihelyt arról lesz szó: húzz kardot! vége mindennek, nem érek egy fakóvát. Kiki a' maga helyén, és minden a' legszebben megy. Ha majd aztán számos hű szolgálataim fejébe Don Quichotte ő nagysága valamit akarna vetni: nem bánom ha nem sziget lesz is, mert azt tapasztalom, hogy az nem mindennapi falat, legalább valami kis kormányzóság; vagy épen semmi, ha jobbnak látja. Én nem vagyok fenhéjázó ember; eddig becsületesen éltem úgy mint Sancho, becsületesen is meg tudok halni mint Sancho, és tán még nyertem vele, ha nem voltam semmi több.“

„Sancho bácsi úgy beszél, mint a' hét bölcsek egyike — mondá Carrasco — és életbölcsésége után ítélve egy egész országot el tudna igazgatni.“

„No már a' mi ezt illeti — viszonzá Sancho — az iránt régen tisztában vagyok magammal, és hogy igazán megmondjam, tán nem is hoznék szégyent senki fejére. Hanem bízzuk mind ezt a' gondviselésre, és az én uram jóságára.“

Don Quichotte erre igent mosolygott, aztán Carrascot kérte, hogy csináljon neki egy bucsú-verset, melyben a' kezdöbetük Dulcinea a' Tobozói nevét fejezzék ki. Carrasco mentegetőzött, hogy a' név kissé hosszú, hogy tán könnyebb, szebben lehetne madrigalt készíteni reá; hanem Don Quichotte csak amolyan versnemet akart, mit Carrasco meg is ígért. Határozattá lön:

kevés napok mulva megindulni, az egész dolgot nagy titokban tartani.

V.

Sancho vitája élete párjával.

Sancho oly elégedett képpel és rózsaszínű kedvvel ballagott haza, hogy a' felesége nem állhatta megkérdezni: honnan e' nagy vigasság?

„Hej! anyukom! még jobb szeretném, ha nem volna ilyen jó kedvem.“

„Nem értelek apjuk!“

„De én értem ám anyuk! Jó kedvem van azért, hogy Don Quichotte urasággal ismét útra kelek, tehát kinézésem van újra száz darab aranyhoz; de még jobb szeretném, ha a' jó Isten annyival áldott volna meg, hogy ne szorúlnék e'féle keresményre, és ne kellene elválnom egy ilyen kedves kis feleségtől, mint a' minő te vagy. No! úgy-e van okom mondani: hogy jobb szeretném ha nem volna ilyen jó kedvem?“

„Már az igaz apjuk! mióta erre a' kalandor életre adtad magad, még magam is csak a' nagyjából értem, mit beszélsz.“

„Látod anyjuk! épen ebben fekszik a' szép beszéd érdeme. Hanem szoljunk okosabbról; a' számárnak jól gondját viseld, ne kíméld tőle az abrakot; nyerget, szerzősámot megnézz, jóállapotban vannak-e; szóval három nap alatt minden készen legyen az útra. Mert jól megértsük: most az egyszer nem lakodalomba készülünk; tűzbe, csatába, feleségem asszony! szemtől szembe óriásokkal, hét fejű sárkánynyál, és egyéb szörnyetegekkel,

kik úgy sivalkodnak, ordítanak, bögnnek, hogy az embernek a' hajaszála is feláll; és még ez mind hagyján, ha Yangok, büvölt Maurusok nem találkoznának köztük. — Érted-e asszony? —

„Nagyon értem; nem látod hogy egész testemben remegek, annyira féltelek a' veszélytől.“

„Hja! dicsőséghez, kormánypálcához csak veszély és bajokon keresztül juthat az ember.“

„Az nem lenne bolondság, apjuk! ha minél előbb odáig jutnál; mert a' kis Sancho mindjárt tizenöt éves, iskolába kellene adni, nagybátyja a' plebános úgy is papnak szánta. Sanchettát is kiverte az anyja tolla, készíteni kellene, már is elég bajom van vele, és neki szintoly szüksége van egy férjre, mint neked a' kormányzó-pálcára, apjuk.“

„Kevés türelem! Sanchettát férjhez adjuk, de először egy hozzám méltó vőt szemelek ki.“

„Csak arra kérlek apjuk, maga-szőrűt szemelj ki számára, sokkal okosabb, bizonyosabb lesz úgy. Csak magadnak okoznál bajt, költséget, ha úri asszonynyá tennéd, papucs helyett bársony-cipő, ködmen helyett selyem viganó kellene; aztán nem fognád-e röstelleni, ha valami ostobaságot követne el, vagy mondana?“

„De nagy liba vagy annyuk! nem ismered a' világot, ha még annyit sem tudsz, hogy ha az ember gazdag: soha sem tesz vagy mond ostobaságot. Két három esztendő elég neki, hogy urias képet tudjon vágni; de ha épen nem tudna is, csakhogy az legyen a' mi; nem törődöm a' többivel. Értettük?“

„Én meg törődöm ám! mert nem akarom, hogy valami sehonnai gróf vagy báró-kamasz, kinek a' nyakába vetnéd Sanchettát, örökkön örökké falusi-libázza. Biz'

úgy férjem uram! nem azért neveltem fel leányomat; férjem uram gondoskodjék a' kiházásitársról, majd az én gondom lesz, hogy kihez adom. Van nekem már kéz alatt egy legényem: Tocho Lopéz, Juan Tocho szomszéd fia, régóta kacsingat át a' kerítésen. Derék, izmos, munkás egy legény; övé lesz a' leányom vagy senkié. Egészen összeillenek, hát szeretni fogják egymást; mi meg szépen együtt éldegélünk, ipa, napa, veje, lánya egy rakáson, meg a' kedves kis unokák. Isten megáld bennünket; dolgoztatunk, vigadunk; és ez többet ér ám mint a' te nagy uraságod apjuk!“

Ekkor Sancho nagyot toppantott, fölkiálván: „Sátán felesége! szamarak királynéja te! hetvenhetedik öreg apád sem tudta mi a' magasabb ízlés! Ugyan mért nem akarod te, hogy Sanchettát olyan valakihez adjam férjhez, kinek mind ia- mind fia csupádon-csupa nagyságos lesz? Elájulnál talán bele, ha így szólnának hozzád: nagyságos Panza Terézia asszonyság? Megütne tán a' guta, ha a' szentegyházban selyem bársony karszékbe ülnél, és onnan néznéd le a' nemes nemzeti kisasszonyokat? Minden további feleselést kikérek az asszonytól, török szakad, de leányomnak gorófnévá kell lennie.“

„Nem lesz biz a' hallja az úr! én mondom azt, én, kit a' pap Teréziának keresztelt, kinek az apját Cascayo-nak hívták. Ki eddig úgy éltem, mint Cascayo Teréz, és úgy is fogok meghalni; nem engedem én, hogy egy árva betűt is ragasszanak a' nevemhez, tán el sem bírnám hordozni. Jól tartja a' közmondás: *Tudja az Isten kinek subát, kinek gubát.* Szégyenletemben halnék meg, ha hátam-megett így suttognának: nézze meg az ember ezt az ujdonat-új nagyságos asszonyt, még tegnap alig akadt meg nyakán a' rongy, és ma már bíbor-

ban, bársonyban jár. Nem! annyira nem megyünk, míg öt avagy hat érzékeimnek ura leszek. Férjem uram csinálhat magából a' mi tetszik, herceget, grófot, bárót; én majd itthon maradok lányommal Sanchettával. Jó asszonynak otthon a' helye; gyönyörűsége a' dolog, még a' szomszédba is rokkát visz. Férjem uram mehet a' merre tetszik avval a' Qichotte urral, ki *Don*-nak nevezi magát, pedig az ördög sem tudja hogy lett nagyságossá. Majd ha valami kormányzósághoz jutsz, akkor utánad küldöm a' fiadat, hadd tanuljon a' tinó, hogy ökor legyen belőle; mert az rendén van, hogy a' fiú az apja mesterségét kövesse. Hanem itt ne rontsd többé a' levegőt, hagyj minket békében, engem és Sanchettát, gondunkat viseli az Isten nekünk is, mint mindnyájunknak.“

„Szentül van a' béke — felelé Sancho — most mondtál csak okosat. Te utánam küldöd fiamat, hogy rangjához illőleg nevelhessem, én meg pénzt küldök teneked, hogy Sanchettát kiházásítsad. Nos! jó lesz így?“

„Már így rendén van a' dolog — viszonzá Trézsi asszony — és az ellen semmi kifogásom, ha sok pénzt küldesz.“

Erre a' házi-béke helyreállott, és a' házaspár összeölelkezett.

VI.

Don Quichotte és csatlósa együtt tanácskoznak.

Sancho tüstént visszasietett Don Quichottehoz, kit titkos tanácskozásra kért föl, hogy annál ildomosabb ovatossággal foghassanak a' dologhoz. A' gazdasszony észrevevén a' bezárkózást, mindjárt tudta, hogy a' har-

madik megindulás iránt értekeznek. Kétségbeesésében arra határozta magát, hogy Samson Carrascohoz folyamodjék, ki talán képes leend az urát gyászos szándokáról levetni. Nagy hirtelen kinyalta magát, és futott a' diákhoz, ki otthon sétálgatott az udvaron. „Oda vagyunk — kiáltá leborúlva — végképen oda vagyunk, édes Carrasco úr; az én uramnak vége van, elköltözik!”

„Mit hallok — felelé a' diák kissé ijedten — tán csak nem haldoklik?”

„Annyi mintha haldoklanék, édes úr; ismét kalandok után indul, pedig már harmadik ízben. Első ízben félig agyonverve hozták haza egy számarra fektelve. Második ízben egy ketrecben oly halvány-bádjadt-soványan, hogy több mint hatszáz tojásomba került, míg egy kissé láburaállítottam; élő tanú-bizonyságaim a' csibéim, megmondhatják ha igazat szólok-e? Itélje meg most már kedves úr: minő állapotban hozzák haza harmadszor.”

„Vigasztalódjék asszonyom, tán fogunk találni ellenszert. Tessék haza menni, készítsen számomra reggelit, mindjárt ott termek, és megmutatom, mit tudok tenni. Főképen szívére kötöm, hogy a' mint oda érek, kegyed fokáskodni fog szent Apolloniához, és imáját elmondandja.”

„Megkövetem édes úr! az az ima fogfájás ellen szól, az én uramnál pedig az agyvelőben van a' hiba.”

„Tegye kegyed a' mit mondok, és ne hidje, hogy többet tud, mint egy salamankai diák.”

A' bánatos asszony szó nélkül távozott.

Ez alatt Sancho is beszédbe keveredett Don Quichotte-al.

„Annyit akarok mondani — kezdé a' csallós — én

már közlöttem feleségemmel abbeli szándékomat, hogy nagyságoddal együtt megyek.“

„Nos, mit szólt hozzá Trézsi asszony?“

„Hja! Trézsi sok mindent összeföcsög. Ő azt tartja: *Szemesnek áll a' világ, vaknak az alamizsna. Mondott szó elröpül, az írás megmarad. Igéret szép szó, ha megadják akkor jó. Jobb ma egy veréb, mint holnap tüzok.* Szóval: Trézsi sokat kelepel; persze én azt tartom: *hosszú haj rövid ész; de az is igaz ám: sok fej több ész; sok szem többet lát.*“

„Ez mind szép 's igaz, hanem ne csürd-csavard, mond ki mit akarsz.“

„Én, nem akarok én semmit, az anyyuk beszéli tele a' fejemet a' félével: *Mindnyájan halandók vagyunk; a' kolnapi nap senkinek sincs homlokára írva; a' halállal senki sem ivott áldomást; senki sem tudja mikor rántják ki a' gyéként alóla; koldúsnál királynál bezörget a' halál.* Meg az ördög tudná mind elmondani, miket beszél; könyv nélkül tudja a' husvéti predikátiót.“

„Barátom! én most sem értem mire való e' beszéd.“

„Én is úgy voltam vele mint nagysád, míg végre ráakadtam a' bibéjére. Trézsi azt szeretné, hogy az ígért jutalom helyett, a' mi vagy jön, vagy nem jön meg, a' fizetésnek olyas nemét adná nagysád, a' mit másképen így lehetne kimondani: *havi-bér*; már aztán legyen az több vagy kevesebb, nekem mindegy; mert hiszen *tojásból lesz a' tyúk; több kevésből sok lehet; szegődött bér osztott konc.* Ha aztán a' jó szerencse úgy hozná magával, hogy nagysád jó szerivel egy szigeteckét csúztatna a' markomba: nem mondom, hogy el nem fogadnám, de méltányosság mellett, azaz: betudnánk havi-

bérembe, akkor sem fognánk mi összeveszni azon a' csekély számadáson, és az én Trézsim is ki volna elégitve.“

„Sancho barátom! — felelé Don Quichotte — kezdek átlátni a' szitán, és a' legtisztább szívvvel teljesítném nőd kívánatát, ha egyetlen egy lovag regényben tudnék példát: havi-béres csatlósra. Pedig megolvastam ám nagy figyelemmel egytől-egyig; de én csak olyan csatlósokat láttam azokban, kik az urokat szolgálták; mert abban gyönyörűséget találtak, és kifakadás nélkül várakoztak a' jutalom idejére; annyit pedig mondhatok, hogy senki szép szemeért sem fogom megsérteni ez ősi szokást. Ha hasonló reménnyel beéred, együtt megyünk, örülni fogok rajta; ha be nem éred: itthon csapod a' legyet, mi azért jó barátok maradunk; azt ne hidd, hogy csatlósom ne akadjon. *Jó gazdának akad cselédje; jó portékának akad vevője; kövér hivatal többet ér sovány vagyonnál. Sok kamat jobb mint a' kis tőke.* —

Lásd édes fiam! ha a' szükség hozza magával, én sem szorulok meg példabeszédek dolgában.“

Sancho nagy szomorúan néha-néha megvakarta a' fejét, és mélyen hallgatott. Eleinte azt hitte, hogy az ura meg fog rezzenni csupán a' megválás gondolatára; azonba Don Quichotte nyugodtsága teljesen megzavarta számításait. Ehez jött, hogy Carrasco a' diák a' gazdasszonynyal épen ekkor toppant be. Első gondja volt Don Quichotte-ot megölelni, így szólván: „Oh legszebb virágszál a' lovagiság kertiben, ragyogó fénye Mars fiai-nak, dicsősége a' Spanyol nemzetnek! bár a' mindenható Isten, ki gyönyörködik a' hősökben, megháborítaná elméjökben azon irigyeket, kik harmadik sikra szállásodnak akadályt vetnek elébe; és bár vétkes szándokuk

önnön fejökre hozna kárhozatot!“ Ekkor a' gazdasszonyhoz fordült, ki szájt-tátott e' vizsás szerepre, mondván: „Jó asszony! ne fárassza magát szent Apollónia imájával, a' nálam erősebb végzet akarja, hogy a' nagy Don Quichotte újra följánlja győzhetlen karjait az elnyomottak védelmére. Ha legkisebbé is késleltetném e' fönséges küldetést, csak lelkiismeretemet fognám terhelni. Bátorság tehát, derék vitéz, jó Don Quichotte! nem holnap, még ma indulj meg dicső pályádon, és ha valamiben fogyatkozást szenvednél, ha csatlósod követni nem akarna: ime, én magam kész vagyok helytállani.“

E' szavaknál Don Quichotte Sanchohoz fordült, így szólván: „Nem megmondtam, hogy ha kell, lesz csatlósom elég? Magad látod barátom, hogy a' borostyános Carrasco, a' Salamankai múzsák e' kendvence, fön repülő sas a' tudományok világában, önnön magát kész kitenni a' lég viszontagságainak, éh-, szomj- és minden szenvedésnek, csakhogy követhesse — mint egyszerű csatlós — egy kalandor-lovag nyomait. De Isten mentsen! hogy a' tudományt megfosszam saját dicsőségétől, méltó oszlopától. Nem úgy Carrasco úr! ön, hazájában fog maradni, hogy arra fényt, világot árásszon én megelégszem kisebbszerű csatlóssal is, ha Sancho egyáltalába válni akar.“

„Nem én! csak a' sír fog elválasztani bennünket — felelé Sancho könybelábadt szemekkel; — ha nagysád jó-sága irántam meg nem csökkent, követem én a' világ végére is. Mert, uram! én nem azok közül való vagyok, kik azt tartják: *Vége van a' vacsorának: jó éjszakát a' gazdának.* Az egész világot tanúbizonyságúul hívom, hogy a' Panzák nem háládatlan emberek. Hogy a' havi-bér szóba jött köztünk: az csak feleségem kedvéért tör-

tént, ki ha valamire köli magát, hát kész ördög a' háznál. Hanem egy szó mint száz, most az egyszer úr leszek házamban. Ha kiabál, még jobban kiabálok, és megmutatom, hogy én vagyok a' ház feje. Ezzel mindent megmondtam, nem kívánok én semmit, megelégszem azzal az említett végrendelettel, tessék abban úgy intézni a' dolgot, hogy valahogy bele ne köthessenek; aztán induljunk; elszolgálok én úgy, mint ez a' borostyános úr, ki itt átabotába tolakodik a' más nyakára.“

Hősünk kezét nyújtott Sanchonak, ki azt megeskolkolta. A' béke megkötött, és határozattá lön, hogy Don Quichotte harmadnap alatt meginduland. Carrasco egy sisakot ígért, mit egyik ismerősétől fog kölcsönözni. A' gazdasszony és unokahúg, eleget szidták, mocskolták a' diákot, tépték hajukat, sirtak, jajgattak; mind hiába! Don Quichotte és Sancho rendületlenül kászolódtak. Harmadnap alkonyatkor nyergeltek, az egyik Rozinanteot, másik a' hű szamarat, és útat vettek Tobozó helység felé! A' diák kísérte őket egy darabig: sötétedvén az idő, megölelte a' hőst, kérvén, hogy olykor tudósítsa sorsáról; azután egész örömmel sietett a' papnak és borbélynak hirül adni, hogy a' hős elúta.

VII.

Don Quichotte látogatást tesz Dulcineánál.

Dicsőség Alláhnak! így kiált fel arab történet írónk jelen cikk elején; dicsőség Alláhnak! ismétli buzgalmában — Don Quichotte és Sancho ismét a' tettek mezején — vetélkedve fognak bennünket bámulatra bírni, mulattatni.

Felejtsük a' múltat, felejtsük el tetteiket, mondásaikat; figyeljünk, tekintsünk szét: új kalandok várnak ránk a' Tobozói úton, mint hajdanába Montiel ős mezején.

Alig hogy elvált a' diák hőseinktől: Rozinante nagyott nyerített, mire a' szamár saját nyelvén felelni nem késett. Don Quichotte a' nyerítést szerencsés jóslatúl magyarázta; Sancho pedig, ki észrevételképen megjegyezte magának, hogy a' szamár hangja erősebb, magasabb volt mint a' lóé, ebből azt következteté, hogy az ő személyes szerencséje felül mulandja az uráét; és azt meg kell adni, hogy Sancho okoskodása megüti úgy a' mértéket, mint némely csillag-jósoké.

„Barátom! — mondá Don Quichotte — tartok tőle, hogy meglep az éj bennünket, mielőtt megláthatnánk Tobozó tornyait, pedig ott akartam csak megállani, hogy láthassam a' szépséges Dulcineát, és tőle áldást kérjek fejemre, és új erőt, új bátorságot.“

„Uram! — felelé Sancho — az nagyon is helyén lenne; hanem hol a' manóba fogadjuk el az áldást tőle, ha csak át nem dugja a' szérüs-kert sövényén, mert én ott beszéltem vele, mikor a' levelet megvittem.“

„Meg nem foghatom, Sancho, hogy a' mennykőbe mondhatod te szérüs-kertnek imádott királynőm gazdag palotája folyosóját, vagy galériáját?“

„Akkor legalább a' szérüs-kertben volt, és én ott nem láttam sem a' folyosóját, sem pedig a' gallérját.“

„Mindegy, én ott is fölkeresem; csakhogy őt láthassam, csakhogy napjának egyetlen sugara gyújtson bennem bátorságot, fényt áraszson lelkembe, életet öntsön keblembé, — mit nekem a' többi?“

„A' csillagát a' napjának! mikor én láttam, nem

volt ám túl a' rendén ragyogó, hacsak a' rosta-por miatt nem szenvedett ő nagysága fogyatkozást? "

„Megint a' régi nóta járja! fejedbe nem akar férni, mennyire nem lehetséges, hogy Dulcinea más egyéb munkával foglalkozzék, mint a' minökkel — költőink után tudhatod — a' nymphák időt tölteni szoktak. Mindenbizonyynal irígy bűbajos által szemfényt vesztettél, azért nézted búzának az igaz gyöngyöt, rostának az arany-medencét gyöngge kezében. Neked megrögzött eszméd, hogy Dulcinea búzát rostált, és makacs ostobaságod miatt meglehet még élettörténetembe is becsúsztatik e' hitvány dolog. Itéld meg magad: mennyit ártasz vele nevünknek, és azon szépnek, kire az irigyek ilyesmiért kígyót-békát kiálthatnak. Oh irígység! szörnyű irígység! undok férgé, emésztő rozsdája vagy mindennek a' mi szép, a' mi erény. Egyéb bűnökben néha-néha legalább bukkan az ember élvezetes valamire, egyedül az irígység táplálkozik méreggel, melyet másoknak készít előre.“

„Bölcsen mondja nagysád; és ha elgondolom, szinte félek tőle, hogy abban a' veszett könyvben még az én jó hírem-nevem is kudarcot vallhat; pedig én teljes életemben legyet sem ütöttem agyon, nem hogy rosszul szóltam volna a' bűbajos urakról; a' mellett szegény kutya vagyok arra, hogy irigyem legyen. De mit is vehetnének szememre? Tán hogy jó kedvem szokott lenni? de becsületes ember, jó catholicus, ős keresztyén vagyok ám, 's mi több, halálos ellensége minden zsidónak. Hát kell-e több, hogy az ember megfoghassa a' könyv-írók rosz nyelvét? Én ugyan nem bánom akármit összefirkálnak rólam: koldúsnak születtem, az is maradok; se károm, se hasznom benne, azért nem verem

ám fejemet a' falba. Emberökre akadtak, ha azt hiszik, hogy engem agyon pennáznak.“

„Úgy veszem észre Sancho, mi úgy vagyunk a' dologgal, mint az egyszeri dáma, ki — midőn egy híres költő a' többi udvari hölgyeket gúnyversekben irgalmatlanul megcsipkedte — igen sértve érezte magát, hogy egyedül ő maradt szárazon; keserűen kifakadt, hogy szóba sem jött; a' költő tehát egy utólagos cikkben helyrehozta hibáját azzal, hogy a' dáma becsületét kegyetlenül meggázolta. Mind a' mellett a' női hiúságnak tetszett az udvarias tréfa. Becsületes barátom! olyanok vagyunk mint e' dáma, kissé jobban rabjai a' hír-név utáni szerencsétlen kapkodásnak, mely Caesarral átlépette a' Rubicont, és a' féleszű Herostratussal felégettette Diána templomát.“

E' beszélgetés közben útasaink megérkeztek Tobozó alá. Épen éjfél utött, mikor a' városba beléptek; gyertya-világ nem volt látható, mert immár minden állat mélyen aludt. Marokkal lehetett merni a' sötétséget az utcákon, melyeknek békes nyugalma olykor-olykor megháborítva lön, a' kutya ugatás, szamar ordítás, éhes disznók rőfögése, és szerelmes macskák nyivakolása által. Sancho bátorsága a' nadrágba kezdett leszálni, maga Don Quichotte is rossz jelekül tekintette e' fülsértő különféle hangokat.“

„Édes fiam! azt mondom te néked, hogy engem minélelőbb vezess el Dulcinea kastélyába.“

Sancho hirtelenébe azt sem tudta fiú-e vagy lány, úgy megzavarodott; hiszen ő teljes életében sem hallotta híret a' kérdéses kastélynak, azt sem tudta fel van-e vagy alá?

„Uram! — felelé alázatosan — immár nagy idő van,

tán nem is lesz illő most mennünk leány-nézőbe; a' kastély kapuja is bizonyosan zárva van, ha zörgetünk: fellármázzuk az egész falut. Jobb lesz, térjünk egy csap-székbe; oda mehet az ember a' mikor akar, és nem alkalmatlankodik senki nyakán.“

„Nem; csak a' kastélyba; az a' magas épület lesz, ott a' többi felett.“

„Ügysegéljen! ha már látja ön, szinte kedvem van hozzá, hogy vezessen engem is oda, mert én vakuljak meg, ha egy mákszemnyit látok.“

Don Quichotte előre lovagolt, és a' magos épületnek tartott; egyszerre megáll.

„Ez itt a' kápolna — mondá Sancho — nem jót jelent ez, uram, ide temetkezni szoktak; gyerünk másfelé; ha jól jut eszembe, a' nagyságos asszony kastélya egy kutya-szorító útca végén van, honnan nincs kijárás.“

„Már az bolond beszéd, atyámfia, hol hallottad, hogy királyi palotát kutya-szorító útcára szokás építeni?“

„Hja! édes uram! *valahány ház annyi szokás*, és megeshetik, hogy Tobozóban ez a' módi. Hadd menynyek hát én elől, majd tán valami zugban rá akadunk arra a' veszett házra, hogy az Isten-nyila ütné oldalba!“

Sancho! azt megmondom, hogy több tisztelettel szólj mindenről, mi Dulcineát, a' királynék királynéját közelebbről érdeklí, én különösnek kezdem találni, hogy te újjal nem mutatsz a' helyre, hol ő lakik.“

Furcsa kívánat! életemben egyetlenegyszer alig voltam erre, és ebben a' pokol-sötétben újjal mutassak rá? holott nagysád maga sem tudja szél-hordta, földnyelte-e el a' helyét, pedig minden bizonynyal nem egyszer, hanem százszor volt itt látogatóban?“

„Te sátán! hát nem mondtam már, hogy teljes

életemben sem láttam Dulcineát, hogy én öt csak jó hírneve után szeretem, imádom, hogy szerelmem eszményi és nem földi szerelem.“

„Értem, és körül-belől azt veszem ki, mintha én is olyan formán láttam volna a' kisasszonyt, mint a' hogy nagysád szereti, eszményileg, és nem e' földön.“

„Sancho! elég volt; tudod már: e' lárgyban nem értem a' tréfát. Te láttad Dulcineát, akarom, követelem: cselekedd, hogy én is lássam.“

Egy falusi munkás éppen akkor ballagott el mellettök, dologra hajtván öszvéreit, és danolván egy régi Spanyol népdalt:

Jó franciák, tudjátok-e

Roncevallnál hogy jártatok?

„E' dal nincs inyemre — mondá Don Quichotte — a' jelen éjj még búbanatot hozhat ránk. Jó reggelt atyafi! így szólítá meg a' munkást, ugyan nem tudná nekünk megmutatni Dulcinea hercegasszony kastélyát?“

„Bizon nem én, uram! -- felelé a' paraszt — magam is csak néhány nap óta vagyok a' faluban béres egy gazdag haszonbérlnél. Itt előttünk lakik a' plébános és egyházi, ők bizonyosan ismerik azt a' hercegasszonyt, hacsak tagja a' szentegyháznak. Én ugyan híret sem hallottam soha.“ Ezt mondván, tovább ballagott.

Sancho látván, hogy ura nem tudja mihez fogjon — mondá neki:

„Uram! mindjárt ránk virrad; ha mi itt az útcán csavargunk, a' hercegasszonynak nem válik becsületére, pletykára adnánk okot a' főváros anyámasszonyainak; legjobb lesz egy közel sűrűsbe meghúznunk magunkat, majd én visszajövök, sorba veszem Tobozónak minden zege-zugát, míg rá nem akadok a' hercegasszony kas-

télyára, fölverem a' fészkét, török-szakad beszélek ve-
le, és izenetét megviendem.“

„Csupa bölcsesség szól belőled Sancho, én taná-
csodra állok.“

Sanchonak se kellett több, alig várta hogy kiérje-
nek a' faluból; mintegy ezer lépésnyire sűrűst pillantot-
tak meg, Don Quichotte odavette magát; azalatt Sancho
sütötte-főzte követsége tervét, melynek kimenetelét mind-
járt olvasni fogjuk.

VIII.

Sancho végére jár, hogy Dulcinea bűbáj alatt szenved.

Jelen cikk elején a' szerző előre nyilvánítja olva-
sóinak, hogy bele sem akart kezdeni; maga is tartván
tőle, hogy nem akad ember, ki hősünkről akkora fél-
eszüséget, annyi ostobaságot és hivékenységet feltegyen.
Azonban éretten meghányván-vetvén a' történet-írói mi-
nőség nagyszerű kötelességeit, arra határozta magát,
hogy elmondjon mindent a' mint megtörtént; és kezes-
kedvén a' tények hitelessége felől, azokat e'képen ad-
ja elő.

Mikor Sancho visszakészült Tobozóba, urától a'
következő intéseket kapta: „Menj hát édes fiam! — mon-
dá — de gondolatban se térj vissza addig, míglen testi
szemeiddel látandottad a' földi szépséget, ki rab-szivemen
uralkodik; ha majd színe előtt állandasz, meg ne rémülj,
de vigyázz, hogy szemének égő lángja meg ne emész-
szen. Kiváltképen megemlékezzél, és el ne felejtsd, oh
csatlósok legboldogabbika! megjegyezni, elmédbe bevés-
ni minden mozdulatot, mit a' dicső csillag tenni fog;

figyelmezzél, mikor nevem említendted, ha szüz homlokát nem futja-e meg a' szemérem pir, nem fog-e meghanyallani pamlagán vagy karszékében; avagy ha áll, nem fog-e hol egyik, hol másik lábára állani? Jegyezd meg azt is, ha választ adand, nem fog-e akadozni, szavakat ismételni, miképen változik hangja: gyöngéd-, szeliden kezdi-e, 's azután komolyodik, vagy komolyan kezdi, s azután lesz szelid-gyöngédebb, hevült feleletében nem nyúl-e fejéhez, hogy haj-fonyatékán igazítson — holott azon nem lesz mit igazítani. Látd fiam! ezek, bármily csekélységek a' nem érdekelték szemében, mind drága zálogok a' szerelemnek; egy intés, egy sóhaj, egy tekintet elárulja a' lélek titkait, melyekre hiába veti fátyolát a' szemérem.“

„Csak bízza rám nagysád — felelé Sancho — nem lesz panassza ellenem. Ne aggódjék semmin: *A ki mer, nyer; lassú víz partot mos; meytalálja zsák a' sőt-ját*; utoljára is, *kiugrik a' nyúl a' bokorból*. Ámbár az éjjel nem boldogúltunk a' kastély keresésben; de most világos nappal, nem olyan átabotába megy, mintha kál szénában keresnénk a' gombostűt.“

„Itt az idő, Sancho, indulj; csak arra kérlek, hogy a' hercegasszony előtt ne példabeszédezz annyit.“

Sancho oldalba rúgta szamarát, és elballagott; Don Quichotte nyeregben, dárdájára támaszkodva búsan sóhajtott. Csatlósunknak legelső gondja volt útat-módot találni, miképen húzhassa ki magát nehéz követsége sarából; nem tudta, mibe kezdjen. Mikor a' sűrűsből kiért, megállapodott, leszállott szamaráról, és egy fa alá telepedett, hogy számot vessen magával.

„Nos Sancho bátya, okoskodjunk egy kissé: merre-hova megy uraságod. Tán elvesztett szamarát keresi?

Dehogy azt, hisz a' meg van. Hát mit tetszik keresni? Keresem a' szépek-szépe csillagának paradicsomát, tudniillik egy hercegasszonyt. — Nagyon szép! de hát hol fogjuk megtalálni? A' roppant Tobozó városában. — Már az más; és — ha merem kérdeni — ki nevében keresi ön azt a' híres hercegasszonyt? — A' világhírű Don Quichotte nevében, ki minden bajt helyreállít, minden igazságtalanságon egyet csavarít, enni ad a' szomjuhozónak, inni ad az éhezőnek. — Nagyon dicső! És tetszik-e tudni, hol lakozik az a' tündér Ilona? Dehogy tudom! teljes életemben sem láttam; és a' mi legderekabb, az uram is csak úgy van vele. — Hát ha aztán a' tobozói uramék megsejtik, hogy kelmed az ő hercegasszonyaikkal összesség-bűg — nem bölcsen cselekszenek-e, ha a' kelmed derekát leütik egy petrencés-rúddal? — Nem mondom hogy bölcsen; — de igazuk volna; minden követségem mellett megfélekedhetnek az illő tiszteletről. — Tánácslom kelmednek, hogy megfűjja a' kását, mielőtt lenyelné, mert ez a' manchai legénység nem igen érti el a' tréfát; ha egyszer hozzá fog, hozzá is szokott ám látni.

Legjobb lesz e' tisztas állapotról lemondani. — Kezdem belátni, hogy a' jó tanács soha sem jön későn. Ebben maradunk: az uram sült bolond, a' már kétszer kettő négy; a' példabeszéd szerint: *Milyen a' gazdája, olyan a' szolgája*; egy kis különbséggel: legalább én a' szélmalmot nem nézem óriásnak, a' juh-nyáját ármádiának. Annyi áll: hogy nem nagy mesterség Don Quichotte úrral elhítenni valamit; hogyha már ezt tudod mi hasznát veszed: a' legelső jövő-menő asszonyt megteszem Dulcineának, és abban a' minőségben bemutatom az uramnak. Ha azt mondja rá: nem az, én meg azt mondom: de biz a; állítom, esküszöm mint a' vereshagyma;

utoljára is elhiszi. Hogy fog kiütni a' négy szemközti: nem az én gondom; elég a' hozzá, a' követséget leráztam nyakamról, és ha Don Quichotte úrnak nem lesz inye szerint, legalább nem bíz rám több ilyen.

E' magán-beszéd után csallósunk egész nyugodtan neki heveredett; el akarván hitetni urával, hogy küldetésében fut, fárad. Jó darab idő mulva Tobozó felől három paraszt hölgyet vesz észre, kik szamaraikon felé tartottak; ő is felkap a' magáéra, és vágat egyenesen Don Quichottheoz, kiáltván messziről: „Félre gyász, jó hírt hozok.“

„Ki vele barátom; hadd tudjam meg mielőbb, fehér-e vagy fekete krétával írjam fel e' napot.“

„Sem fehér sem fekete, hanem vérvörössel; mert ime hirdetem, hogy Dulcinea kisasszony saját személyében jön nagysád látogatására, kíséri pedig két szobaleány.“

„Seregeknek ura! mit kell hallanom! Ne ámítsd szivemet csalóka reménnyel Sancho, meg fogna törni a' csalódás iszonyú fájdalma alatt.“

„Tessék hát meggyőződni saját szemeivel; lóra szaporán, siessünk a' hercegasszony elébe, mert már nem lehet messze. De milyen szép ő! szem nem hallott, fül nem látott hozzá foghatót; hát még a' ruhája? csupa gyémánt és drága kő. Még ama másik két fehér nép is úgy ragyog, hogy a' szemem is fáj bele. Hát a' hajuk? mihez is hasonlítsam no! mintha a' napsugarakban a' szél kúszalna; és nem gyalogosan jönnek ám, hanem három fehérnél fehérebb pej-gazonon.“

„Te bizonyosan pegazust akarsz mondani.“

„Nem nagy különbség a' kettő közt; ilyen csekély-

ségen nem is kellene fenakadni; én amúgy hallottam, nagysád emígy olvasta.“

„Jól van édes fiam; hanem most siessünk élvezni e' kimondhatlan gyönyört; követséged jutalma leend a' legelső viadalnak, melyben győzelmes fél maradok, minden zsákmánya.“

„Nagyon szépen meg fogom köszönni majd akkor, ha markomban lesz.“

Megindultak; Don Quichotte szív-szakadva tekintett szét a' szabadban, de nem látván egyebet három paraszt hölgnél, Sanchohoz fordult e' szavakkal: „Barátom! hol hagytad el őket, kívül a' városon?“

„Mi a' tatár! — felelé a' csatlós — hájog van-e nagysád szemén vagy farkas-sötétje *), hogy nem lát, én majd meg vakulok a' fényesség miatt, oly közel vannak hozzánk.“

„Nem látok én mást, mint három paraszt asszonyt számaron.“

„Csudálatos! megfoghatatlan! no ezt soh'se hittem volna! Aránytól csillogó három herecegasszonyt három paraszt-szoknyának nézni, azt a' három felséges fehér paripát meg három szürke számarának: mégis furcsán jön ki. Nagyságos uram! nincs-e valami baja?“

„Bizony félek tőle; mert én becsület-szavamat kötöm hozzá, hogy akármit nézzem, vizsgáljam őket, most sem látok én bennök mást, mint a' mit mondtam.“

„Nem azt mondok én, uram! én nem fogom nagysádat bolonddá tenni: tartsuk titokban az egészet; hanem

---

*) Erős kézi munkát dolgozó emberéknél ismeretes szem-baj, mely miatt az olyanok a' még világos alkonyatban sem látnak.

most menjünk és adjuk meg a' hercegasszonynak az illendő bókot.“

Ekkor Sancho leugrik a' számárról, a' három parasztnő közül a' középsőt kiválasztja, fülön ragadja annak szamarát, és térdre esik előtte, így szólván: „Oh királyok királynéja, hercegeknek hercegnéje, legszebbek legszebbike! esedezem nagyságod fenségének, fogadja kegyelmébe a' gyász alakú lovagot amott, ki — a' mint tetszik látni — só bálványnyá változott e' magas találkozásnak miatta.“

Don Quichotte Sancho példájára akaratlanúl térdre ereszkedett, figyelmesen szembe nézvéa a' Sancho által királynénak nevezettet. Bámultában szemeit meg-megdörögölte, mert ő nem látott egyebet, mint egy alacsony, vastag, ocsmány paraszt nőt; de kukkanni sem mert. A' három vászonceléd eleinte nem kevesbé száját tátott, és némán egymásra tekintett, míglen az, kit Sancho letartóztatott, fölpattanva kifakadt: „Mönjön kee pokóba! eresszön kee bennünket! nem a' nekünk a' dógunk, hogy a' kee bolond beszédjét haagassuk.“

„Oh gyönyörűséges királyné! nem esik-e meg fön séged szive annak látására: miképen térdepel fön séged színe előtt a' kalandor-hösök oszlopa, istápja?“

„Vége lösz-e már? — felelé a' királyné — mindjá mögmulatom most, hogy köö a' szamarat fültüvön ütni! Lássa mög az embör! hiszi-e sógor asszony, hogy ez a' két fajankó esúfot akar velünk üzni? Nojszen derék két legény!“

Ekkor Don Quichotte megszólamlott: „Keljünk föl Sancho fiam! most tapasztalom igazán, mire nem vete medik elleneim dühössége, halálom akarják: ne búsuljanak. Te pedig ártatlan báránka, szegény áldozat kegyet-

len bűbajosok kezében, kik engem akarván üldözni, angyalarcodat paraszt alakká merészkedtek álarcozni, méltassál engemet egy tekintetedre. Kinos ugyan, de nem lehetlen, hogy szemeidre is varázs-hályog borúlt, és nem ismeresz én reám, és nem tudod ki vagyok, mert lehet, hogy szörnyeteget látsz én bennem; hanem az én lelkem örökké ugyanaz, tisztán érted égő szerelmemen nincs hatalma a' bűbajosok vesszőjének.“

„Kot-kot-kot-kodá! hány tojás köö magának? — viszonzá Dulcinea. — Gyühü csacsi!“

Ekkor oldalba rúgja szamarát, és vágatva megindul; de a' heves kéz-láb mozdulatok alatt az ingékony nyereg megcsúszott, a' királyné lehempередik, fejfel le, lábbal föl. Don Quichotte tüstént olt termett, és szemlesütve fölemeli. Sancho a' nyeret megigazítja; hősünk segíteni akar hogy felültesse, de az asszony egyet szökik, és már a' tetejébe volt, nagyot üt a' szamar fülére, és madár könnyűséggel elröpül.

„Milliom adta! beh pöhöly könnyü, hajh! — mondá Sancho — nem teremne ám hamarabb a' nyeregben egy cordovai lovász sem.“

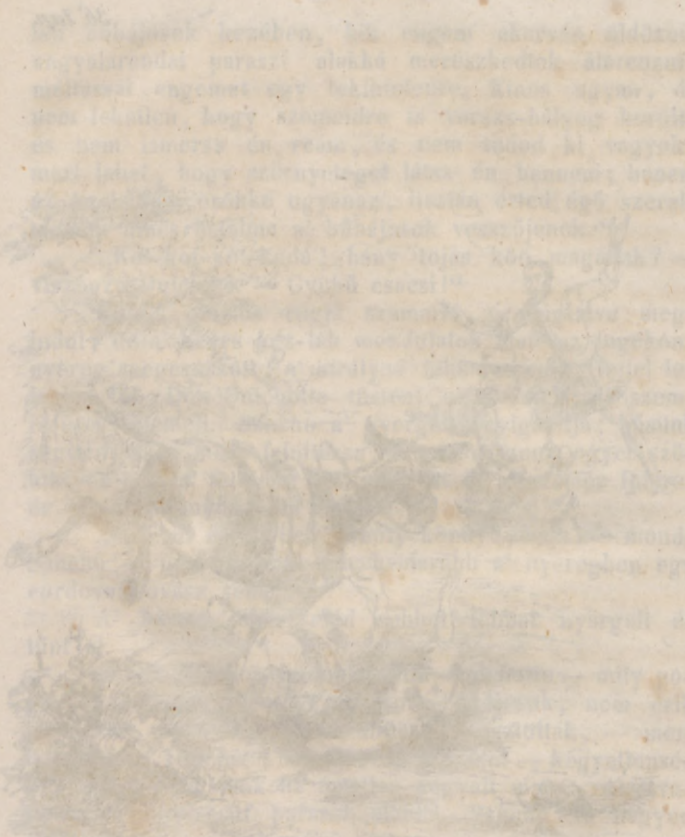
A' három fehérceseléd sebbel lobbál nyargalt és tűnt el.

„Látd Sancho — mondá Don Quichotte — mily pogányúl bánnak velem az átkozott bűbajosok; nem érik be azzal, hogy földi üdvemtől megfosztottak, — mert üdv nekem Dulcineát látni, vele beszélni — kegyetlenségökben megtámadták az ártatlan angyalt magát, és átvarázsolják egy csúf paraszt alakká. Sancho! ő nagyon csúf volt.“

„Nem volt biz a' — viszonzá a' csallós — legalább nekem szerfölött szépnek tetszett. Úgy illett neki a' felső

Dulcinea, a hasonlíthatatlan, lehempередik a csacsiról.

Dulinea pasodiffatada...
Dulinea pasodiffatada...
Dulinea pasodiffatada...

ajakán jobbra az a' kis szömörce, melyből néhány arany szörszál nőtt ki, mintha bajussza volna.“

„Hát ha még azt tudnád, barátom! hogy — tekintve a' festészeti öszhangzat szabályait — hasonló jegynek kell lenni a' jobb lábszárán.“

„Azt is megengedem, hogy nagyon jól jöhet ki, hanem már odáig nem láttam.“

E' beszélgetés közben hőseink paripára ültek, és útát vettek Saragossa felé, hova az épen beállandó évi ünnepélyekre sok idegen szokott összecsiszódni. Don Quichotte is oda vágyott, de nagyszerű események, melyeket mindjárt elmondandunk, hátráltatták megjelenését.

IX.

A' halál-szekérrel történt kaland.

Don Quichotte néma szomorún ballagott, elmélkedvén a' bűbajosok gonoszsága és azon eszközök felett: miképen szerezhethné vissza Dulcinea előbbi alakját és rangját. Oly mélyen elmerült e' gondolatokban, hogy észre nem vette mikor Rozinante kantár-szíjja kicsúszott a' kezéből. A' szegény állat időnként meg-megállt legelni.

„Uram! — szóla Sancho — a' kétségbeesés csak tetézi a' bajt. Nem ismer az ember nagysádra. Hová lett az oroszlán bátorság, melynek annyi fényes példáját láttam? Mi a' manó! tán nem is spanyolok vagyunk immár. Inkább vigyen el az ördög minden Dulcineát a' világon, minthogy egy ilyen vitéz lovag bűjában haljon el.“

„Kérlek barátom — viszonzá a' lovag sohajtva — még szavaidban is tiszteld őt, kit én tettem szerencsétlenné. Nélkülem, és elleneim szörnyű irigysége nélkül, ő most is ékessége volna a' földnek. Te tudod legjobban, oh szerencsés halandó! mert te isteni szépségében látad őt.“

„Már az igaz, én mindig olyannak láttam a' milyen, csaknem elvakított csillámló szemeivel, melyek két csiga-gyöngyhöz hasonlítottak.“

„Nem csiga-gyöngyhöz fiam, hanem zaphir-köhhöz. Bizonyosan a' fogaihoz akartál hasonlatost mondani.“

„Az meglehet, hogy egyiket a' másikkal cseréltem föl; de nem is csuda, hisz' mind a' ketten úgy zavarba jöttünk. Nekem a' nem fér fejembe: hogy a' manóba ismernek már ezután Dulcinea kisasszonyra, új alakjában, a' meggyőzött óriások és mindennemű lovagok? Mintha látnám az istenadtákat: hogy járnak-kelnek fel 's alá Tobozó útcáin, fütől-fától tudakozódván Dulcinea után, pedig majdhogy keresztül nem esnek rajta, a' nélkül hogy tudnák.“

„Azt nem hiszem, Sancho, hogy a' bűbáj hatalma utolérje azon óriásokat, kiken diadalmaskodni fogok. Ugyanazért — hogy magamnak ebben tapasztalást szerezzek — a' legelső két-három óriástól, ki útamba akad, számon fogom kérni: mi az életmódja?“

„Helyesen cselekszik nagysád; mert nem felesleges tudni: miből él az ember.“

Don Quichotte épen felelni akart, mikor az úton egy nyílt szekeret pillantott meg, melyen a' legfurcsább legkülönösebb alakok ültenek.

Egy förtelmes ördög hajtotta az öszvéreket; utána látható volt a' halál, emberi csontváz alakjában, aztán

egy szárnyas-angyal, mellette egy császári személy, fején arany-korona, előttük guggolt a' gyermek Amor, tegzét tartván kezében, hátuk mögött egy páncélos ember teljes hadi készületben, és egyéb külön alakok. — Hősünk bámultában megrántotta lova kantár-szóját; Sancho reszketett mint a' nyárfa-levél. Az erős Don Quichotte csak hamar tisztába jött magával, kiáll az ország-útra szemközt a' szekérrel, és elkiáltja magát: „Fuvaros, szekeres! vagy mi az ördög vagy, mert azt sem tudja az ember mit hajtasz, szekeret-e vagy Cháron csolnakját; de akármilyen vagy, megállj és felelj: mik vagytok, hová mentek, honnan jöttök?“

„Uram! — felelé az ördög — mi szegény falusi színészek vagyunk; ma reggel, mint Úrnapja nyolcadik napján, ama kastélyban a' hegy mögött, a' *Halál-birodalmát* adtuk elő, estére pedig az előttünk levő faluban fogunk játszani; gazdálkodásból nem akartunk levetközni, és e'képen utazunk a' mint látja ön, hogy teljes készen érkezzünk meg a' szín helyére. A' halálban szerencsém van bemutatni egy kedves ifjú embert, a' társaság első szerelmesét, az igazgató úr neje a' királynöket, amaz a' császárokat, ez a' kisleányka az angyalokat játsza, én magam az ördög szerepében szoktam fellépni, tehát nevezetes személy vagyok a' színpadon és a' világon.“

„Lovagi szavamra! — viszonzá Don Quichotte — eleinte azt hittem, hogy nem mindennapi kalanddal álllok szemközt. Jól mondják azt: a' külszín csal. Menjetekek békével jó emberek, és szerepeljetekek továbbra is; ha valamiben használhatok: rendelkezetekek velem; már gyermekkoromban szerettem a' színpadot, és annak minden papját.“

Ezalatt odaérkezett a' társaságnak egy elmaradt tagja. Tarka-barka öltönyén csöngött-böngött a' sok zörgettyü; kezében egy pálca, melynek végén három hójag, ezzel csapkodott a' földre és levegőbe. Az ember szüntelen ugrált, hajlongott zörgettyűivel. Rozinante életében először bokrosodott meg, zablába harapott, tajtékzott, fejét szügyébe vágta, és gazdáját elragadta. Sancho leugrik szamaráról, és el akarván fogni Rozinante-ot, gyalog kezdi kergetni. A' furfangos zörgettyüs hátára pattan a' gazdátlan szamárnak, hójagos botjával üti-veri, és elnyargal a' helység felé. Rozinante-on, szegény páran most is megtörtént, a' mi — valahányszor tűzbe jött — megtörténi szokott: kidőlt a' nyereg alól, és gazdája mellé heveredett. Sancho két tűz közé jött; egyfelől urát a' porban, másfelől szegény szamarát látja, miképen verik a' hójagos bottal: nem tudta melyik után fusson. Elvégre győzött benne a' vele született emberi érzelem, és urának elsőséget adott szamara fölött, bár minden botütés, melyet a' szegény állat kapott, késdőfés volt a' szívében. Nagy szomorúan lábraállítja a' hőst, nyeregbe ülteti, és szorongva mondá: „Jaj lelkem, édes uram! az ördög elvitte a' szamaramat!“

„Micsoda ördög?“ — kérdé Don Quichotte.

„Az a' hójagos! vesszen meg. Jaj Istenem! mint üli-vágja.“

„Kövess engem, visszafogom adatni, jutottak légyen bár a' pokol fenekére.“

Szerencsére a' szamár az ördöggel együtt épen bukfencet vetett; a' menekült szamár mihelyt lábra állt, sebes nyargalva futott a' gazdájához.

„Ist van! kiáltá Sancho — visszajött! tudtam én,

hogy nálam nélkül élni sem tudna szegény pára. Ne fárasza magát nagysád, és ne haragudjék.“

„Azt hiszed — kiáltá Don Quichotte — hogy a' szentelen ördög vakmerőségét büntetlenül hagyom? Nem én! megfenyítem, ha mindjárt önnön maga a' császár lenne is.“

„Ne kössünk ki, uram, comédiásokkal, ugyan mit nyerünk vele? Az olyan embereknek, kiknek mesterségük mást mulattatni, a' fél világ pártját fogja.“

„Az semmit sem tesz Sancho; egy karom elég nekem, harcoljon bár mellettök az egész világ.“

És rettentő fenyegetéssel megindúl a' szekér után. A' comédiások hallván és látván mindezt, leugrálnak a' szekérről, és kavicsot kezdenek szedni; a' halál csata readbe állítja a' császárt, angyalt, Amort, királynét, és a' suvaros ördögöt, és várja a' megtámadást. Don Quichotte megütközik a' dolgon, megáll, hogy helyzete fölött tanakodjék, és tervet főzön ki a' fenyegető tábor célszerű megtámadására.

„Azt kérdem nagysádtól — mondá ekkor Sancho — minek nevezzük: vakmerőségnek vagy hősiségnek, mikor egyetlenegy ember akar szembe-szállani, meggyőzni olyan armádiát, mely csupa császárokból és angyalokból áll, komandírozza pedig személyesen maga a' halál. Különbén is van-e ebben az egész csöcselékben egyetlenegy lovag?“

„Most mondasz csak valót, Sancho! ez a' vita csupán téged illet; nekem pusztá nézőnek kell maradnom, 's téged jó tanácsdal segítnem.“

Nosza fiam rajta! ránts kardot, és boszúld meg magad a' szamaradért.“

„Szép, nagyon szép; hanem én és számaram, mi

megbocsátunk az ellenünk vétőknek, és jó békes természetűek vagyunk, és könnyen felejtjük a' bántalmakat.“

„E' szerint, édes keresztyén barátom! ha te bárány-szelídségedben megbocsátasz nekik, eresszük útnak e' kísérteties alakokat: mi pedig induljunk méltóbb kalandok után.“

Ezt mondván, lovát megfordítja, és hideg-vérrel tovább megy; a' halál és zászlóalja szinte felrakosznak a' szekérre, és békével elballagnak.

Igy lön vége e' rettentő kalandnak; hogy gyászosan nem ütött ki: Sancho bölcs-eszének köszönhetni.

X.

Az erős Don Quichotte különös találkozása a' Tükör-lovaggal.

Hősünk és a' csatlóssa magas fák alatt telepedtek meg, falatozás és meghálás végett. Sancho vacsora közben mondá: „Igaz-e már, hogy az első győzelem zsákmányából kevesebb haszon nézett rám, mint azt nekem ma reggel ígérte nagysád?“

„Ten-hibád miatt — viszonzá Don Quichotte — ha le nem versz róla, hogy a' comédiásokat megtámadjam, most kezdedben volna a' császár arany-koronája, és Ámor-nak mind a' két szárnya.“

„Azzal sem sokat nyertem volna, mert az a' korona legfőlebb cinlemez, vagy talán arany-poros papirosból készülhetett. Ezeknek a' szemfényvesztőknek mindenük csupa csalás, hazugság, miutt a' beszédjük.“

„Sancho! nem örömet hallom, ha a' színészeket

gyalázod. Ők hasznos tagjai egy miveltségszerűnek, hü-
 tükröt tartják elénk bűn és erénynek; milyenek vagyunk,
 és milyennekké kellene lennünk; a' nézőt gyönyörködtetik,
 és ugyan akkor tanítják, a' mit másban mint a' szí-
 nészetben nem találunk fel. A' színpadon látja az em-
 ber egymás után szerepelni a' császárokat, pápákat,
 nőket, lovagokat, köz-katonát és több különféle személyeket.
 Nem tanulmányos jelenet-e néhány óra alatt annyi szen-
 vedélyt, jellemet, érdeket látni, hallani: mit tesz, beszél,
 miképen háborog; egyszer legördül a' függöny, és
 minden egyenlővé lesz. Ime a' világ képe, barátom! ki-
 vévén, hogy az a' dráma, melyben magunk is szerepe-
 lünk, többnyire nem ér fel a' színpadon látottakkal.“

„A' hasonlatosság nem rossz, csak hogy a' tiszte-
 lendő úr szájából van kivéve; ő tőle hallottam azt is:
 hogy mi szegény halandó emberek olyanok vagyunk,
 mint a' sak-kövek, melyek különféle rangban, minőség-
 ben jönnek-mennek, működnek a' játék alatt, a' végivel
 pedig össze-vissza behányják őket egy iskátulába.“

„Sancho barátom! te valóban naponként növekedel
 szellemben és értelemben.“

„A' volna szép, ha — olyan régóta együtt járok-
 kelek nagysáddal, és ne ragadt volna rám valami; ha-
 sonló vagyok a' szántó földhöz, mely terem, ha trágyáz-
 zák. Engem nagysád trágyáztat, és a' föld mondhatom
 nem sovány.“

Nem sokára engedelmet kért Sancho, hogy az ab-
 lakokat becsukhassa; hegedűszóban így szokta urának
 tudtára adni: hogy alhatnék. Tüstént lenyergelte szama-
 rát, lezablázta Rozinante-ot, — rajta hagyván a' nyeret
 Don Quichotte világos parancsára, — kövér fűbe csapta
 a' két állatot, maga pedig nekifeküdt.

Rozinante és a' szamar annyira összeszoktak és ragaszkodtak egymáshoz: miképen a' történet-író több cikket szán rá, felmutatni akarván a' világnak e' szép egyetértést. A' fordító csupán azért hagyta ki, mert tartott tőle, hogy a' mű méltóságának árt vele. Nem akarta megsérteni némely olvasók kényes természetét azzal: mint dörgölöztek egymáshoz néha-néha a' szamar és a' nyugalmas paripa, mint fektette keresztül Rozinante az ő félőlnyire nyúlógó hosszú nyakát a nyájaskodó szamaron. A' két jó állatnak egyik igen kellemes test állása volt, a' földre süttöt fej, lenyúló fülekkel; három nap is elmaradtak volna így, ha az éhség nem háborgatja szegény párakat. A' szerző sokszor hasonlítja őket Nisus és Eúrialushoz, Orestes és Pyladeshez, a' barátság e' ritka két példáihoz a' halandók közt, kik tanulhatnának Rozinante és a' mi szamarunktól. Fájdalom! hogy az ember nemcsak ebben vehetne leckét az oktan állatoktól, a' kutya, az elefánt, a' hangya, sok más erényekben is megszerényíti

Hancm térjünk hőseinkhez, kik egy fa tövében jó ízűt hortyogtak. Don Quichotte egy zörrenésre hirtelen fölébred, hallgatózik, keresztül-kasúl tekintget, végre két lovas embert lát, kiknek egyike leszállván, mondá a' másiknak: „Szerszámold le a' lovakat, hadd legeljenek a' füben; e' hallgatag szilos épen fájdalmamhoz való.“ E' szavak után az útas a' pázsitra heveredik, megcsörrenvén fegyverzete. Don Quichotte az idegenben mindjárt lovag-kalandort gyanított. Közelebb húzódik Sanchohoz, kezénélfogva megrázza, nagy nehezen életre hozza, ezt súgván fülébe: „Barátom! ha nem esalódom, gyönyörű kalandunk lesz.“

„Adja Isten, hogy necsak gyönyörű, hanem zsi-

ros is legyen — felelé a' csallós félálmosan — hát hol, merre van ?“

„Tekints amoda; látod azt a' bánatos lovagot a' gyepen? Azt veszem ki szavaiból, hogy méjj bú nyomja keblét.“

„Nos, hát mi közünk hozzá? Mit lát ön ebben gyönyörű kalandnak?“

„Hja! szerelmes fiam, mind így kezdődik az; hanem csitt! az orrát fújja, bizonyosan dalra készül.“

„Hallom ám; no, legfeljebb is a' szerelem-hideg leli.“

„Kétséget sem szenved; mert nincs lovag-kalandor szerelem nélkül.“

Az idegen szava megzendült; Don Quichotte és Sancho csupa szem-fül voltak:

Fönséges éj, sötét fátyolodban!

Egykor, — ha felhozád,

Szerelmem' csillagát —

Imádtalak dicső homályodban!

Te ápolád az én szerelmemet;

Párnája' bitorán,

Az álmatlan korány,

Mindennap özvegyé tön engemet.

Mit önmagának sem mert mondani —

Oly szemérmes vala

Szerelmem angyala —

Te biztatád szerelmet vallani.

Ha a' fáradt világ elszunnyadott,

A' boldog szerelem

Virasztván én velem:

Minden aludt, nekem megviradott.

Tőled oh! éj, most én is borzadok.

Ime lágy öledben

Minden lény megpihen:

Én szenvedek, csak én nem alhatok.

Dalát végezvén az idegen, nagyott sóhajtott, és fájdalmas hangon folytatá: „Oh! nők legszebbike, leg-hálátlanabbika, Vandalia kegyetlen asszonya, Cassildea! azt akarod-e, hogy rab lovagodat a' gyötrelem lángja eméssze meg? Anyi tetteimnek dicsősége nem érdem-e szemeidben? Nem elég te neked, hogy Navarra, Leon, Cassilia, 's mi több Mancha minden lovagaival elismer-tettem, hogy te vagy a' föld legszebbik asszonya.“

„Oho! még a' Manchaiakkal is? — mondá Don Qui-chotte; — tévedés van a' dologban; legalább én nem em-lékszem, hogy valaha elismertem volna olyat, mi ellen Dulcineának méltó panassza lehetne. Magad látod Sancho, hogy a' szegény lovag beteg, ábrándozik. — Halljuk a' többit.“

„A' kezdet azt mutatja — felelé Sancho — hogy szentiványi ének lesz belőle.“

Az ismeretlen meghallotta Sancho hangját, föl kel, és büszkén kérdezi:

„Ki van itt? melyik számhoz tartozol: a' boldo-gok — vagy boldogtalanokéhoz?“

„A' boldogtalanokéhoz“ — viszonzá Don Quichotte.

„Úgy közelebb jöhetsz — minden boldogtalan kedves vendége bánatos lelkemnek.“

Don Quichotte hozzá lépett, Sancho utána.

„Tessék leülni — mondá az ismeretlen — ön, a' mint vélem, lovag-kalandor, mert ez órában itt találok a' sötét magányban, feküdve szabad gyepen, a' hősöknek, kik rendünk tagjai — rendes nyug-ágyán.“

„Igen, uram! én lovag-kalandor vagyok — felelé Don Quichotte — és bár gyöngéd lelkem szinte martaléka bú-és fájdalomnak: nem aludt ki még benne a' rokonszeny

érzelme idegen bánat iránt, és megértette önnek panaszdalát.“

„Uram! e' rokonszenv, mely nékem tisztelet, tanúsítja, hogy ön előtt sem ismeretlen a' félelmes szerelem.“

„Igazságos ég! ha tudná ön, ki előtt beszél a' szerelem gyötrelmeiről!“

„E' szerint, uram! szíveink értik egymást, a' szerelem mindkettőnk iránt mostoha.“

Itt Sancho közbevágott, és mondá: „Meggövetem, a' mi szerelmünk nem mostoha, mert a' szeretőnk rendkívül hozzá férhető, és szelíd mint a' bárány.“

„Ez itt ön' csatlóssa?“ — kérde az ismeretlen lovag.

„Igen“ — felelé Don Quichotte.

„Csodálkozom, hogy ura jelenlétében beszélni mer; az enyim, ki pedig már kenyere javát megette, sohasem vett magának annyi bátorságot, hogy ura jelenlétében a' száját is feltátsa.“

„De én feltátom ám — felelé Sancho — nemcsak az uram, hanem mások előtt is, kik urat akarnak játszani, pedig meglehet, hogy... node ne szólj nyelvem nem fáj fejem; tudom én mit akarok mondani.“

Az ismeretlen csatlóssa karonfogá Sanchot, mondván: „Cimbora! gyerünk mi félre, ott tereferélhetünk a' mennyi tetszik, hagyjuk magukra az urakat szerelmeikkel együtt, van nekik mit beszélni akár reggelig.“

„Eb a' ki bánja — viszonzá Sancho — kedvem van megmutatni: ki vagyok, mi vagyok, mi fán termettem, ha már egyszer karatyolásra kerül a' dolog.“

A' két csatlós külön ment; szerzőnk is odahagyja az urakat, mulattatóbbnak igérvén a' szolgák tereferéjét.

XI.

A' két csatlós együtt tereferél.

„Már az igaz cimbora uram! — mondá az ismeretlen — ez a' mi életünk rettenetes egy élet; ide-amoda kóborlunk a' lovag-urak után, és minden falat kenyérünket véres verejtékkal vásároljuk meg.“

„Még az semmi volna cimbora uram — felelé Sancho — csak aztán az a' falat kenyér oly sokszor ne hiányzanék; de tapasztalásból tudjuk: néha két nap is elcsavargunk a' nélkül, hogy betenni való falatunk volna egyéb, mint a' fuvalló szél.“

„Azt sem despotálom, cimbora uram, hanem mégis szerencse ránk nézve, hogy — ha nagy sokára is — de megjön a' jutalom napja; mert nincs rá eset, hogy a' lovag-uraknak alkalmuk ne legyen csatlóssaikat megajándékozni egy kis tartománykával, legalább egy takaros domniummal.“

„Mivel erről van szó, cimbora uram! hát csak nem tagadom, hogy magam la, alkuba is volnék már az urammal egy szigetecske iránt; meg is ígérte, és mintha a' markomba volna.“

„Dejsz' én nem azt kértem; zsiros apátságot, cimbora uram! ki is van már csinálva.“

„Értem biz azt; tehát cimbora uram gazdája nem kalandor-lovag, hanem kalandor pap úgy-e? a' pereputtyát! az enyim csak világi ember; rá akarták ugyan beszélni, hogy legyen püspökké, de én jobb szeretem így a' mint van; mert — hogy az igazat kimondjam — papi embernek nem érek én egy pipa dohányt, böce is

vagyok hozzá. Hál' Istennek! az uram nem sokat törődött a' püspökséggel; mert egy az, hogy nem nagyra-vágyó, kevéssel beéri; más meg az, hogy nem keresi szarva közt a' tölgyit: tehát arra határozta magát, hogy sem több, sem kevesebb nem akar lenni, mint csupa császár."

„Jól meggondolja cimbora uram, mit cselekszik; én nem tudnám hirtelenébe megmondani mi könnyebb: szigetet kormányozni-e, vagy csak bele ülni egy szép papi jószágba? Nem könnyű mesterség ám az a' kormányzás, legalább nem mindig kellemes. Azt mondom, cimbora uram, legokosabb volna otthon meghúzni magunkat nemesi birtokocskánkon; ott ugyan nem parancsolnánk senkinek: de nekünk sem parancsol ám senki fia; tesszük a' mit akarunk, mulatunk, vadászunk, halászunk, sétálunk, pipálunk. Azt hiszem, minden hozzánk hasonló csatlósnak meg van a' maga cúriája, egy hátsólova, egy-két agara, puskája, pipája, dohánya. Mi kell még több?"

„Meg hát, cimbora uram, hogyné volna meg, nekem is meg van; az egy hátsó lo, a' mit szárával pótolok; de minő számar! felséges szürke számar; eb a' ki csérébe adná az uram lováért. Agaram sincs ugyan; de van elég a' faluban, és én jobb szeretem, ha más kutyája fogja nekem a' nyúlat."

„Egy szó mint száz, cimbora uram, csapjon fel, hagyjuk itt ezt a' lovag-népet, menjünk haza szántani, vetni, és neveljük fel szépen gyermekeinket. Nekem van három olyan porontyom, hogy darabját sem adnám egy zsák aranyért."

„Nekem meg kettő; dicsekedés nélkül legyen mondva, cimbora uram, olyan kettő, hogy a' pápának is be-

merném mutatni, kivált az öregebbiket; hejh szép szál hajadon! gorofnévá akarom tenni, de az anyja sehogy sem egyez bele.“

„Hány éves az a' leendő gorofné?“

„Tizenöt lesz kukorica kapáláskor, hanem már is megüti fejét a' gerendába, a' mellett friss mint az apri-lisi reggel, csínos, takaros és csupa vas-ék.“

„Látni való, cimbora uram, hogy az Isten is gorofnének teremtette.“

„De beszélhet is az anyja, török-szakad azzá lesz.“

„Hát az urával, hogy van megelégedve, cimbora uram?“

„Maglehetősen; egy kicsit híg az agyveleje, hanem becsületes jó ember, még a' légynek sem vét, sőt az egész világgal jót akarna tenni; egyszerü el annyira, hogy világos nappal is el lehetne vele hitetni, hogy éjszaka van; de én szeretem mint a' szemem világát, és életemet áldoznám érte.“

„Az enyimnek se sokkal több esze van; már csak azért is, mert bolondnak teszi magát, hogy egy más valakit észére hozzon. Ereje, vitézsége rendkívüli.“

„A' mint látom szerelmes?“

„Az ám, egy Cassildea Vandalia nevü rettentő kegyetlen kisasszonyba.“

„De hova menjünk tovább? Éva leánya mindegyik, hiba nélkül egy sines. Nem akarom szóba hozni a' magunkét, de annyit mégis mondok, hogy ha a' kelmeteké vak, a' mienk meg nem lát; az egyik tizenkilenc, a' másik egy hijján húsz.“

A' beszélgetés alatt Sancho több ízben is köhintett, torkot köszörült, és úgy tett, mintha nyála sem volna a' szomjúság miatt.“

„Cimbora uramnak tán megis száradt a' torka — mondá az ismeretlen csatlós — hej! jó szerem van ellene, mindig magammal hordom.“

Fölkelt, és visszajött harmadmagával, egy teli csikó-bőrös, meg egy iszonyú nagy pástétom kíséretiben.

„Szedte-vettét, cimbora uram! mi legyen az?“

„Egy fiatal nyúl-pástétom, semmi más.“

„Teringettét, hát ekkora pástétommal jár-ke, cimbora uram, beleférne egy bak-kecske.“

„Igy szoktam én, cimbora uram; pedig ez már csak maradék.“

„Mi a' tatár! — felelé Sancho, egy úttal keményen megdézsmálván a' pástétomot — cimbora uram, a' mint látom nem közönséges csatlós, csupa jóság, bőkezűség, nem kéméli mástól a' falatot; hanem becsületet is vall a' konyhájával.“ E' dicsérő beszéd közönként megszakgatva lön, a' mint a' száj teli tömve, 's a' torokból a' hang kiszorítva volt. „Nem tudom eléggé megköszönni cimbora uram szívességét, a' pástétomot mintha csak ide varázsolták volna. Hejh! az én tarisznyám beh sokkal szegényebben van el látva; egy darab száraz sajt kuttog az alján, az is oly kemény, hogy egy óriás fejét lehetne beverni vele; sárga-répa, dió, mogyoró; itt az egész tartalma. Az én uram hitvallása szerint a' kalandor-lovagnak, enni sem volna szabad mást, aszalt-gyümölcs-, és fagyökéknél.“

„Szeretném látni — felelé az ismeretlen — mi köze volna az én uramnak ahhoz, hogy mit egyem. Ő kegyelmök lakomázzanak a' mint a' lörvényök tartja; de az én nyereg-kápánról nem szabad elmaradni egyik felől a' hideg pecsenyének, másik felől a' csikó-bőrösnek,

szívem felének, kincsemnek, galambomnak, kit úton útfélen ölelgetek.“

„Ugyan édes cimboram, engedje meg hadd én is öleljek rajta egyet.“

Az ismeretlen átnyújtotta a' csikóbőröst, Sancho ajkához vitte, és hanyatt-fekve vizsgálta a' csillagos eget csaknem egy óranegyedig. Főlegyeneseádvén pedig, hosszú lélekzet vétel után fejlesütve így szólott:

„Cimboram! ezt az italt ismerem: Cindad-reali.“

„Ki van találva, odavaló termés, még pedig nem fiatal.“

„Tudom, nagyon értek hozzá; a' csupa szagáról megmondom hol termett, hány esztendő. A' Panza családnak ez a' legerősebb oldala. Valaha élt két elődöm, leghíresebb két borivó ember egész Manchában. Történik, hogy bor-kóstolóra hívják meg őket egy pincébe; az egyik fölveszi a' pohár bort, megszagolja, és mondá: „a' bor jó, hanem van valami vas-szaga.“ A' másik belemártja a' nyelvét a' pohárba, és mondá: „jó bor, csak hogy van valami bőr íze.“ A' gazda esküdött mennyre földre, hogy az lehetetlen. Egyszer kiürül a' hordó, ki-mossák; uramfia! mit találnak benne? egy kis szíjra kötött parányi kulcsot. Ítélsz meg most már cimboram, hogy egy ilyen két nagy ember unokája ért-e a' borhoz, és tudja-e melyik a' jó?“

E' beszélgetést a' csikóbőrösnek újabb ölelése követte, melyben és a' tereferében kifáradván a' két csatlós, egymás mellett elszundított.

A' történetíró előre tudván, hogy a' szundítás reggelig tartand, visszatér a' két lovaghoz.

XII.

A' két kalandor rettentő viaskodása.

Sok mindenféle badar beszéd után mondá Don Quichottenak az ismeretlen: „Azt kell még mondanom önnek, hogy engem a' kedvező ég Cassildea Vandalia hasonlíthatlan asszonyának rabjává tett; gyöngéd szerelmem eddigi jutalma lön, hogy kihihetlenséggel határos munkákat szabott előmbé, nagyszerűbbeket, nehezebbeket, mint valaha az erős herculeséi. Alig végeztem az egyiket, Cassildea mindig másikkal bízott meg. Föladatomban teljesítve lön nagy hiába, mert a' jutalom szépen elmaradt. Így történt, hogy parancsából belekötöttem Giraldába*); a' sevillai híres óriás nőbe, ki a' nélkül hogy egy lépést tágitana elfoglalt helyéből, fenyegető állásában a' legrettentőbb fordulatokat teszi. Mentem, láttam, győztem, Giraldát megkötöztem, mely műtételemben más segítségem nem volt, mint az északi szél, mely egy hétig szakadatlanul fújt. E' tény után Cassildea azt szabta előmbé, hogy a' Guisandói iszonyú kö-bikákat**) mázsáljam meg. Vallja meg ön, hogy e' vállalat inkább illet egy mázsá-mestert, mint lovagot. Továbbá parancsolta, hogy rohanjak alá a' Cábrai örvény fenekére, és beszéljem el annak minden csodáit. Az is megtörtént. Elvégre a' kérlelhetlen Cassildea azt kívánta tőlem, hogy fegy-

*) Ez egy óriási bronz alak a' sevillai nagy tornyon, 28 mázsát nyom, 4 1/2 spanyol rőf nagyságú.

**) Öt, köbös faragott bika, melyeknek egyikén felírva van:
A Quintus Cecilius Metellus.

veres kézzel járjam be Spanyolhont, annak minden kalandoraival ismeressem el, hogy ő, az én hölgyem, a világ minden fejedelem-asszonyai közt a' legszebbik. Jelenleg ebben fáradok. Már eddig diadalmaskodtam egy rakás lovagon. Dicsőségem, büszkeségem azonban azon párbaj, melyet megküzdöttem a' bajnokok legnagyobbika, Don Quichotteal, a' félelmes manchai lovaggal, és melyben kényszeríttem őt vallomást tenni arról, hogy az ő Dulcineaája, Cassildea Vandaliának még csak lába kapcája sem lehet.“

E' szavaknál hősünk alig volt képes feltartóztatni haragjának rettentő rohamát, hogy szemtől szembe meg ne hazudtolja a' dicsekvőt; lehető nyugodtan imígy szolt: „Uram! semmi szóm az ellen, hogy ön annyi spanyol lovagon diadalmaskodott; hanem erős okom van állítani, hogy azon egyellen egy, kit ön Don Quichottenak nézett, nem maga a' hirhedett hős lehetett. Ebben csalódás van.“

„Semmi csalódás, uram! vele harcoltam, őtet győztem meg; akár leírom hogy néz ki. Magos, sovány, száraz ember, hosszú ábrázat- és sas orral, szakálla, bajusza fekete; mellék neve: a' gyász alakú lovag; csatlósa egy paraszt, Sancho Panzának hívják; csata-paripája Rozinante, szerelmi hölgye Dulcinea a' tobozói, néhai nevén Aldonza Lorenzo, ki épen úgy el van bérnivalva, mint az én Cassildem Cassildeává. Azt hiszem, hogy igazolásomra ennyi elég; ha nem volna elég: kardomat hívom fel, hogy bizonyítson többet.“

„Mielőtt e' tanúbizonyságot elfogadnám, uram, azt kell megemlítenem, hogy az a' bizonyos Don Quichotte, kiről szó van, nekem a' legjobb, legbensőbb elválhatlan barátom; nem akarván megsérteni sem az igazságot, sem

az udvariságót, azt kell hinnem, hogy irigy bűbajosok Don Quichotte alakja, vonásai alá, melyeket ön híven előlme festett, más valakit rejtettek, kit ön legyőzött. Nem volna újság, hogy gonosz álnokságukban hasonló eszközhez nyúljanak, meghomályosítani akarván az üldözöttnek dicsőségét. Csak tegnap mi történt? a' főséges Dulcineát közönséges fehércseléddé esúfitották által. — Hidje meg ön, az én barátom is hasonló átalakításnak esett áldozatul. Kérem önt, hidjen szavannak; mert ha tudnám, hogy legkevesbé is kételkedik benne: akkor, uram, a' mondó vagyok: im itt áll Don Quichotte saját maga, és kész önnek szemérol a' hájogot levenni gyalog vagy lóháton, a' mint tetszik.“

Ezt mondván a' hős, fölegyenesedik, és kardjához nyúl. Az ismeretlen minden meghökkenés nélkül így felelt: „Rendkívül örülök rajta, ha a' hájogot leveszik szememről; sőt őszintén szólva, kedvem is van önnek saját személyében magyarázatot adni azon leckéhez, melyet már egyszer bűvölt állapotjában tőlem kapott volt, de a' mint látom elfelejtett. Hanem mi nem vagyunk éjjeli bátrak*), kik az éj homályát kedvelik; várjuk meg a' hajnalt, hadd bámulja meg csatánkat. Egyedül azt kötöm ki, hogy a' vesztés hódolni köteles a' nyertesfél akarátának, föltevén, hogy a' lovagiság szabályaival ellenes nem parancsoltatik.“

„Áll!“ — viszonzá büszkén Don Quichotte.

A' két vitéz tüstént fölkellette a' szundikáló csatlósokat, a' parancsolattal, hogy viradtára a' lovak harc-készen álljanak.

*) Éjjeli bátornek nevezi a' köznép költői nyelve a' sötét éj szegény legényeit.

E' parancs-szóra Sanchonak még a' szája is tátva maradt. Az idegen csatlós törte meg a' hallgatást: „Atyafi! hanyadán vagyunk, tudja-e kelmed mi a' szokás Andaluziában?”

„Nem tudom én;” — felelé Sancho nagy szomorún.

„Majd megmondom hát én; mi nálunk ha valami csete-paté történik, a' szemtanúk nem nézik a' dolgot összetett kézzel.”

„Mit akar ezzel mondani cimbora uram?”

„Azt akarom, hogy ha már az uraink viaskodnak, mi is kihúzzuk a' bicskát.”

„Hm! hát e' volna a' szokás Andaluziában?”

„Biz e'; még pedig ősi szokás, e' szerint megrontani nem lehet; ugyan azért cimbora uram, készüljünk.”

„Azt mondom cimbora uramnak, hogy ez a' szokás bolond szokás, mi nálunk semmit sem tudnak róla. Az én uram csak jártas keltes a' lovagiság törvényeiben, még sem említette soha egy igével is, hogy a' csatlósoknak egymás hajába kell kapniok. De tegyük fel, hogy cimbora uraméknál ez a' törvény: ha törvény, büntetése is van a' ki megszegi; én pedig előre is azt mondom, hogy a' büntetést állom ki. Különben sincs vaskóm.”

„Az még nem baj drága barátom; van velem két tarisznya, azzal elszakolhatjuk egymást.”

„Eb a' ki rá nem áll, legalább kiporozzuk a' ruhánkat.”

„Hohó! nem úgy verik a' cigányt; hanem hogy a' szél ki ne kapja kezükből a' tarisznyát, hát megbéleljük kövel, kavicscsal.”

„Nem ment el a' haja cimbora uramnak? lássa meg az ember, minő puha párnával kínálja meg a' más fejét. Hát nem verekszem én ha mindjárt selyem tafotával lesz

is kibélelve az a' tarisznya. Hadd bolondoskodjanak az urak, mi pedig együnk, igyünk, vigadjunk. Tán attól fél cimbora uram, hogy a' halál későre elmarad. De-hogy marad, megjön az váratlan is. Miért szakasztanánk le az éretlen gyümölcsöt, mikor magától is leesik ha megérik.“

„Nem örök élet, egy fél óráig török szakad verekednünk kell.“

„Nem én egy fél percig sem. Szép is volna biz a': először együtt eszünk, iszunk, vendégeskedünk, aztán nosza rajta nyúzzuk egymást! *Azt hallottam fetőle, semmi sem lesz belőle.* Én csak akkor tudok verekedni, ha megharagszom, megharagudnom pedig teljes lehetetlen egy ilyen derék emberre, mint cimbora uram.“

„Azon is segíthetünk; mielőtt hozzá fognánk, három négy nyaklevessel életre hozom cimbora uram haragját, ha mélyebben szenderegne is mint egy murmutér.“

„Arra sem állok; hagyjuk aludni haragjainkat, Isten parancsolja, hogy békében éljünk; a' béke nem árt senkinek. *Ki pedig hajba kap, hamar kikap. Kis embernek is lehet nagy botja; minden botnak két vége van;* pedig én is tudom ám, melyik a' fogó vége. Azt mondom cim-bora uram, legyünk jó békeségben, mert ha baj lesz, nem én felelek érte, hanem kelmed.“

A' fényes hajnal épen megjelent rózsa hintaján; növények, fák, virágok fölemelték harmatos fejeiket nyájas tekintetére; a' madarak, rázogatóván szárnyaikat, ösz-szecsevegtek lombos hajlékaikból; erdők és rétek mintha drága kövekkel lennének meghintve, gyöngy-folyamukban megtört a' menny színezete; forrás és patak vígabban csergett; föld és vizek, és az egész természet mosolyogni látszott a' nappal csillagára: mikor a' szegény

Sancho — rátekintvén az idegen csatlósra, kivel az éjt együtt töltötte — csaknem hanyatt esett, fölfedezvén annak rettenetes nagy orrát. E' borzasztó orr-tömeg csaknem az egész arcot beárnyékolta, két újnyira lenyúlt a' szája alatt, és elannyira varancsagos volt, hogy az alakot leírhatlan ijesztővé tette. Sancho, kísértetet vélvén maga előtt, négy lépést meghátrált, és egyszeribe azt határozta, hogy inkább ki áll ezer nyaklevest, mintsem haragra lobbanjon egy ilyen orr-tulajdonos ellen.

Ez alatt Don Quichotte is szemügyre vette ellenfelét, kinek zárt elősisakja miatt sehogy sem láthatta a' képét. A' termet nem volt magas, hanem a' tagok izmosaknak látszottak. A' fegyverzet fölött arany-hímzetű selyem öltönyt viselt, mely ragyogó holdak sokaságával, mint tükrökkel betarkázva volt. Sisakján fehér, zöld, sárga tollakból kevély bokréta lengett; és izmos dárdája tenyérszerű hosszú vassal volt hegyezve. Hősünk mind ebből azt hozta ki, hogy rettenetes ellenféllel lesz dolga. Teljes szívéből örvendett rajta, és udvariasan megkérte, hogy legyen szíves elősisakját fölemelni. „Soha sem mutatom arcomat, csak harc után,“ — büszkén válaszolta az ismeretlen. „Legalább hát méltóztassék engem jól szemügyre venni, és nyilvánítani, ha én vagyok-e az a' Don Quichotte, kit ön meggyőzöttnek állít?“ „Lehetlen, uram, hogy valaki jobban hasonlítson hozzá. Azonban nem merek semmi bizonyost mondani azok után, miket ön regélt előttem az ötlet üldöző bűbajosokról.“ „Elég; üljünk lóra, e' dárda fog véget vetni ön tévelyének.“

Mind ketten egyszerre elrohantak paripáikon, hogy illő távolságban tért foglaljanak. Don Quichotte még nem volt húsz lépésnyire, mikor a' Tükör-lovag utána kiál-

tott: „Uram! jól emlékezzék adott szavára, a' győzött köteles a' győzelmes fél akaratának hódolni.“

„Mindenesetre — viszonzá Don Quichotte és megállott — föltéve, hogy nem parancsoltatik semmi ellenes a' lovagiság törvényeivel.“ E' pillanatban az idegen csatlós rendkívüli orrára talált tekinteni, melynek láttára száj-tátva helyben maradt. Sancho minden tagjaiban reszketve, keresve keresett minden alkalmat, hogy a' rettentő orrtól távolabb essék, rimánkodva kérte az urát, hogy lenne szíves ötöt egy élőfára segíteni, kényelmes szemtanúja akarok — úgymond — lenni a' mindjárt küzdendő szép viadalnak. „Értelek — felelé Don Quichotte — te a' bikákat oda fenn a' karzatról szereted nézni.“ „Uram, mi tűrés tagadás benne, e' sátán fajta orrtól kissé irtózom, és semmi mulatság közelében lennem.“ „Azt képezem, barátom; és ha én, én nem volnék, magamat is megzavart volna.“

A' hős visszafordult, hogy Sanchot egy cserfára segítse. E' percben érkezik meg a' Tükör-lovag paripája teljes sebességében, az az: lassú vágatva; mert az ő lova sem volt különb, mint Rozinante. Megérkezvén látja a' lovag, hogy Don Quichotte a' csatlósával vesződik, és tért még sem foglalt: várakozva megállapodik. Don Quichotte közel látván ellenét, hirtelen megfordul, sarkantyúját Rozinante szügyébe vágja, és teljes életében leges-legelőször bírta arra, hogy váglasson.

Az idegen sem akarta a' rövidebbet húzni, de elfuladt paripája minden sarkalás mellett sem mozdult helyéből. A' szegény lovagnak váltig járt keze, lába, dárda, paizsa, mikor a' manchai hős mint a' sebes villám reá csap, kiüti a' nyeregből, és eszméletlenül a' földre teríti. Tüstént leugrik, kezében meztelen karddal rohan

a' győzött felé, sebbel lobbal leoldja annak sisakát, vágyván tudni, ha meghalt-e? Sancho öröm-részezen csúszott le a' fáról. Épen akkor ért oda, mikor az ura szemügyre vevén ellenfele arcát, ráismert.... Kell-e mondani? és hinné-e valaha valaki?... ráismert Samson Carrasco vonásaira, alakjára, saját magára. Bámúltában egészen elnémult; aztán kiáltá: „Sancho! jöjj, siess, és légy szemtanúja a' pogány bűbájosok képzelhetlen gonoszságának.“ Sancho oda megy, néz, és megismervén a' mozdulatlanul elterült diákot, keresztet kezd magára hányni, mondván: „Ez, uram, saját képmássa; se irgalom, se kegyelem, szúrja keresztül a' szívet, legalább kevesebb lesz egy bűbájossal.“

„Azt hiszem, igazad van — felelé Don Quichotte — ez a' rossz varázsló csak azért vehette föl Carrasco alakját, hogy engem lúddá tegyen, és boszúmat kikerülje.“ Tüstént fölemeli kardját, de az idegen csatlós lerántván a' roppant orrt, a' diadalmasnak lábaihoz borúl, és kiáltá: „Megálljon, ne ölje meg ön barátját, hiszen ő a' szegény Samson Carrasco, saját maga; hidje meg uram, én mondom, bizonyítom, lelkemre esküszöm.“

„Hová lett az orr?“ — kérdé most Sancho.

„Itt van“ — felelé a' csatlós — és kihúzott a' zsebéből egy ál-orrt.

„Szűz Máriám! — tevé hozzá a' mint reszketve ránézett a' csatlósra — nem Cecial Tamás vagy-e te, az én szomszédom és atyámfia?“

„De biz a' vagyok, Cecial Tamás, és majd kifejtem miért öltöztünk én, és a' szerencsétlen Carrasco ebbe az ál-ruhába. Az égre kérlek, ne engedd hogy az urad megölje.“

Azonközben a' diák is magához jött, és Don Qui-

chotte neki szegezvén kardját, mondá: „Lovag, tüstént meghalsz, ha el nem ismered, hogy Dulcinea szebb mint a' te hölgyed, és ha meg nem ígéred, hogy elmenvén Tobozó városába, magadat kegyébe ajánlod; aztán visszatérsz hozzám, hogy számot adj, hol és miképen találtad őt?“

„Elismerek, ígérek én mindent, a' mi önnek tetszik“ — viszonzá gyöngé hangon Carrasco.

„Ez még nem elég — folytatá Don Quichotte — ismerd meg, és hidjed azt is: hogy azon lovag, kit egykor meggyőztél, nem lehetett Don Quichotte, hanem valaki hozzá hasonló; miképen részemről én is megismerem és hiszem, hogy te nem Carrasco a' diák vagy, hanem más valaki hozzá hasonló.“

„Önnek mindenben igaza van — felelé a' szegény szerencsétlen — hiszem és vallom, gondolom és érzem, hogy a' mit ön mond, csupa igazság; hanem az Istenért! nyújtsa kezeit, és legyen szíves engem lábra-állítani.“

Don Quichotte elégedetten segített ellenének a' két csatlóssal együtt, és nagy nehezen lóraulítotték, hagyván őtet Tamás kezei közt, ki a' legközelebbi faluba vezette; a' hős pedig Sanchóval útját folytatta Saragossa felé.

XIII.

Mik voltak valósággal a' Tükör-lovag és csatlósa.

Don Quichotte alig hágoft a' földre, oly kevély volt győzelmére, és féktelen örömeiben gyors léptetve hagyta oda ellenét, erős reményben, hogy a' Tükör-lovag adott eskü-szavához képest visszajövend, és hírt hozand Dulcinea bűbájozott állapotáról.

Az pedig nagy szomorún, fejlesütve ballagott, gondolkodván rossz kedvében, szép tervei gonosz kimeneteléről. Csakugyan Miklós mester és a' pap sütötték főzték ki, hogy a' furfangos Carrasco kalandor-lovaggá legyen. Mert látván a' két jó barát, hogy hőstünket visszatartani nem lehet, abban állapodtak meg: hadd menjen; de nyomon kövesse a' diák mint ál-lovag. Ön párviadalra fogja kihívni — mondák — és legyőznie nem nagy mesterség lesz; aztán arra esküdteti, hogy két álló évig otthon marad, nem levén szabad fegyverhez sem nyúlania. Don Quichotte, a' lovagiság törvényeinek lélekismeretes tisztelője, minden bizonynyal szavát fogja tartani; és akkor elég időnk lesz szegénynek agyvelejét gyógy alá venni.

A' fiatal diák ezen küldetésben csak mulatsági élvezet látott. Cécial Tamás, Sancho szomszédja, egy természetel vidor szeszélyes ember önkényt ajánlkozott a' csatlós szerepére. Carrasco beöltözött a' miképen láttuk. Tamás pedig egy roppant ál-orral szerelte fel magát, hogy Sancho rá ne ismerjen; és két harapófogón megindultak a' hős nyomán, kit is a' halál-szekere mellett csaknem beértek. Még azon éjjel találkoztak vele az erdőben, hol az imént leírt kaland a' szegény diák részére oly rosszszul ütött ki, hogy csaknem kitörültetett a' candidatusok sorából.

„Carrasco úr — mondá neki Tamás, vezetés közben — tudja-e, hogy tulajdonképen mi csak a' magunkét kaptuk ki. Don Quichotte egy tébolyodott ember, mi azt hittük, hogy bölcsőbbek vagyunk; ő úgy távozik, hogy majd kibúvik a' bőréből örömeiben, mi szomorúan ballagunk, mint kiket a' mester keze jól hátba vert. Mondja meg már, ki mellett szól a' józan okosság?“

„Mi mellettünk — felelé Carrasco — mert a' mi boldogságunk addig tart, a' meddig nekünk tetszik.“

„Tehát én egész tisztelettel jelentem, nekem nem tetszik, hogy az enyém tovább tartson, és mihelyt oly helyre jutunk, hol önt jó karban hagyhatom, bizony hazafordítom én a' rúdat.“

„Nagyon jól teszed barátom; hanem a' mi engem illet, jót állok érte, hogy ha már egyszer beöltöztem lovagnak, nem teszem le addig e' ruhát, míg Don Quichotte urat meg nem ütögetem. Megvallom, hogy bánt engem; még eddig azért futkostam e' bolond után, hogy lelki baján segítsek, hanem ezután, hogy megboszáljam magam.“

E'képen beszélgetvén, vert hőseink egy városba értek, hol a' diák megállapodott, hogy harcban törődött testét megpihentesse, helyrehozza. — Csatlóssa ott hagyta, valamint a' történetíró is odahagyja, míglen jó darab idő múlva ismét találkozandunk vele.

XIV.

Hősünk, és egy manchai nemes összetalálkoznak.

A' mint mondánk a' győzelmében kevély Don Quichotte, útját Saragossa felé folytatta, azon erős hittel, hogy ő a' világ legerősb lovaga. Játéknak tekintvén jövendőre minden bármily rettentő kalandot, nem is könyített többé varázslatokra, bűbajosokra, feledte a' számtalan kellemetlenséget, miket e' gonoszok miatt annyiszor szenvedett. Határtalan boldogságát egyellen egy emlékezet háborította: Dulcinea' átalakulása. Csak ez volt

szíve-fulánkja, és örökké azt forgatta elméjében, mi eszközök által adhassa vissza annak előbbi alakját. A' jó Sancho hirtelen közbe vágott ábrándjainak, mondván: „Uram, ki nem megy a' fejemből Ceciál Tamás sógorom' rettentő nagy orra. Meg nem foghatom, hogy a' mennyköbe tehet-vehet az ember oly roppant órt tetszése szerint.“

„Ej-ej, barátom! — viszonzá a' hős — hát csakugyan együgyű vagy elhinni, hogy az a' csatlós, Ceciál Tamás, a' tükör-lovag meg Carrasco Sámson lett volna?“

„Becsületesre mondom! én nem tudom mit feleljek; hagyjuk ki az órt, és megmerek rá esküdni, hogy Ceciál Tamás volt saját személyében. Eleget láttam, eleget beszéltem vele otthon, és az alak, vonások, hang, mind az övéi.“

„Szegény Sancho! okoskodjunk egy kicsit: hogy a' manóba liheted, hogy Carrasco kalandor-lovaggá legyen csak azért, hogy velem szembeszálljon? Avagy ellensége vagyok-e, bántottam-e valaha? van-e panassza ellenem? egy diákban lehet-e irigység harci dicsőségem ellen?“

„Nagyon értem, uram, de ha csakugyan boszorkányság van a' dologban, hogy a' pokolba választották ki annyi halandó alakok közül éppen ezt a' két képet, Carrasco és Tamás sógoromét?“

„Igen egyszerű okból: a' bűbájosok a' mint látták, hogy e' nevezetes viadalban, fegyveremé lesz a' győzelem, tehát a' meggyőzöttnek hamarjába egyik barátom' alakját adták, azért, hogy a' hasonlatosság visszatartsa méltó haragomat, és ne engedje életétől megfosztanom azt, kit ellénem fölfegyvereztek. Ez alak változtatási képességen éppen te csodálkozhatól legke-

vésbé, mert nem nagy ideje, magad voltál szemtanúja Dulcinea' gyászos átalakultságának. Magad tudod, hogy a' percben, mikor isteni szépsége téged elvakított, én nem láttam magam előtt mást, mint egy ocsmány zömök pór-leányt. Már pedig ez az átalakítás sokkal nehezebb, végellenül bámulatosb, mint a' diáké. Egyébiránt mit érnek áskálódásaik? győzelmeimben nem gátolhatnak.“

Sancho, ki nagyon is tudta, hogy Dulcinea' átalakulása egyedül az ő — és nem a' bűbajosok műve, nem volt egészen kielégítve ura okoskodása által; de nem merte megújítani, nehogy elárulja magát, és fejjakarva hallgatott. — Szép almás kanca paripán egy lovag érte be őket. A' lovag köpenyt viselt zöld-posztóból, ibolyaszín bársony szegélylyel, fővege ugyanazon színű bársonyból; paripája szerszáma szinte zöld és ibolyaszín: szóval, minden csinos volt rajta mesterkélés nélkül. Az útas lehetett mintegy ötven éves, arca, tekintete, őszbecsavarodó haja, nyílt homloka bizalmat és tiszteletet gerjesztettek.

A' mint beérte Don Quichotte-ot, udvariasan köszönt, és tovább ment. Hősünk megszólítja, mondván: „Uram! ha önnek is ez az útja, és nem igen sietős, örülnék rajta, ha együtt utazni szerencsém lehetne.“

„Magam is azt tettem volna — felelé a' lovag — ha nem félnék, hogy kancám alkalmatlankodni fog ön' lovának.“

„Oh! azon ne tessék aggódni — mondá Sancho — a' mi lovunk a' legjobb, legjámborabb nevelés a' világon. Teljes életében csak egyszer feledkezett meg magáról, a' mire én és az uram sokáig élő tanúbizonyság vagyunk. Tessék bátran mellé léptetni, a' szegény jószág arra sem hederint.“

E' szavakra az útas meghalkította lépteit, és Don Quichotte alakját kezdte szemügyre venni. A' hős épen levette sisakját, és Sanchonak nyújtotta, ki azt a' nyereg-kápára akasztotta. A' rendkívüli alak, magos természet, sárga-sovány kép, a' fegyverzet, és a' bámulásig hosszú paripa látásán az idegent csodálkozás fogta el, mit is Don Quichotte a' szemeiből kiolvasott.

„Úgy tetszik — mondá nyájas mosolylyal — hogy ön engem bámulva szemlél; bámulása szünni fog, ha mondom, hogy én egyike vagyok azon lovagoknak, kik kalandokat keresve járnak-kelnek a' világon. Elhagytam honomat, családomat, házamat; zálogba vetettem csaknem mindenemet, hogy vakon meginduljak a' szerencse után. Újjá teremteni akartam az őskori lovag-kalandorságot, és már régideje kóborlok a' nagy világban győzelem és veszteség, jó és balszerencse közt, mindig fölül emelkedve az eseményeken, ótalmazván az elnyomottakat, védvén a' szép-nem becsületét, gyámolítván az övegyeket és árvákat. Nehány, e' szent és igaz ügyben meglehetősen sikerült tetteim megszerezték nekem a' dicsőséget, hogy egy kinyomott történet hősse vagyok: harmincezer példány hirdeti már eddig is nevemet Spanyolhonban; de nem csodálkoznám rajta, ha nem soká más harmincezer fogna megjelenni. Végre, hogy egy szóval mindent megmondjak, én vagyok Don Quichotte a' manchai, mellék névvel a' gyász-alakú lovag. Szemérem kissé szenved, hogy önmagamról így tartok dicsérő beszédet; hanem a' legszerényebb érdem is kénytelen önmagáról nyilatkozni, ha nincs jelen senki, ki azt helyette megtegye.“

Ezt mondván Don Quichotte, elhallgatott, és a' még inkább elbámult idegen szót sem tudott felelni. Jó hosz-

szü hallgatás után így szólott: „Lovag úr, őszinteségem nem titkolhatja el, hogy a' mit öntől hallok, még inkább növeli csodálkozásomat, semhogy szüntetné. Nem hittem volna, hogy ma is akadjon lovag-kalandor, még kevésbé, hogy története kinyomassék. Bármint tisztelem is a' vállalkozást, mely segélyt ad az elnyomottaknak, gyámolt ad az özvegyek és árváknak, még sem gondoltam volna, ha saját szemeimmel nem látnám, hogy legyen elég erényes ember, ki életét e' nemes hivatásnak áldozza. Én tiszta szívemből szerencsét kívánok hozzá; és ha ön élettörténete kinyomva van, sokkal örömebb fogom olvasni, mint azon sült hazugságok vastag kötegeit, melyeket lovag-regényeknek mondanak, melyekben értelem, erkölcs és jó ízlés kivétel nélkül sértve vannak.

„Uram! — viszonzá Don Quichotte elég komolyan — nem tartja az egész világ hazugság gyűjteményeinek azon könyveket, melyeket ön említ.“

„Azt hiszem, senki sem tagadhatja.“

„De én kereken tagadom; és ha tudnám, hogy szerencsém lehetne néhány órát önnel vitatkozni, teljesen be fognám bizonyítani, hogy talán nincs történelírás, mely hitelesb, igazabb, hasznosabb volna, mint épen a' lovag-regények; bár sajnálva tudom, hogy mai időben divattá vált a' mesék sorába helyezni azokat. Hagyjuk e' tárgyat, és engedje megkérdezni, mi állapot-, mi élet-nemben tetszik önnek napjait leélni.“

„Uram — felelé az idegen — ezzel tartozom ön udvariasságának. Én birtokos nemes vagyok, falusi jószágon lakom, hol ma együtt ebédelünk, ha ön e' szerencsét nem tagadja meg tőlem. Nevem: Don Diegûe de Miranda, középszerű vagyonom több mint elég, vá-

gyaimra. Csendes életemet, nőm-, gyermekeim és baráti karok közt töltöm. Kedvenc időtöltésem: a' vadászat és halászat. Sok lovat, kutyát nem tartok, a' nagy úrias készülétek nem tartoznak egyszerű mulatságaim közé. Van egy-két lép-madaram, nekem az elég. Könyvem kevés van, egyrésze latin, másrésze spanyol; könyveimmel úgy teszek, mint barátimmal: megválogatom. A' történet-tant szeretem, mert tanít és mulattat. Azonba lelki épület okáért betekintek a' kegyes-olvasmányokba is, bár jobb szeretem a' világi olvasmányt, kivált ha föltalálom benne a' tiszta erkölcsiséget, gazdag-képzelődést és jó előadást; olykor-olykor meglátogatom szomszédaim asztalát; de többször meghívom őket a' magaméhoz. Az én asztalom nem válogatott, de nem is sovány; társalgási nyelvem szabad, élces, de sohasem rágalmozó, a' mit vendégeimben is megkívánok. Nem szokásom más dolgában kanalazni, elég a' magaméra ügyelnem; ítélő szemet nem vetek semmire, a' mi keskeny láthatáromon kívül esik. Főgondom, hogy a' mennyiben tehetem, szent vallásom parancsát kövessem; szokásom megosztani enjavaimat a' szegényekkel. Boldogságot találok az adásban, de úgy, hogy balkezem ne tudja a' mit jobb kezem adott; az csupán szívem és az elvevő titka legyen: jól tudván, hogy a' jótétemény érdeméből sokat le von a' hiúság dicsekvése; és én azt tartom, mivel a' jótétemény nekem boldogság, azzal nincs mit dicsekednem. Ha szomszédaim összevesznek, meghasonlanak, kötelességül tekintem őket kibékíteni, megbizonyítván nekik, hogy a' földi boldogság minden alapja csupán azon akaraton, hogy egymást költsönösen segítsük. Így élelem én napjaimat, nyugodtan várván a' pillanatot, melyben számot adandó vagyok a' főteremtőnek, ki vé-

gellen irgalmában, reményem nem leend szerfölött igazságos.“

Itt Don Diegûe végezte beszédét; Sancho, ki  t rendkívüli figyelemmel hallgatta, leugrik szamaráról, a' jó szívű nemes lábait átkarolja, és zokogva csókolgatja.

„Mit cselekszik atyámfia?“ — kérdé az elb m lt Don Dieg e.

„Azt, uram, a' mit kell — felelé Sancho —  s a' mit minden becsületes embernek cselekedni kell, ki  nt ismeri.  letemben  n az el  zöld-köpenyes szent, a' kit látok.“

„ n, édes barátom, szent nem vagyok; fájdalom! nagyon érzem mi minden hibázik nekem ahoz; kegyed csalatkozik együgyűségében, és alázatos szer nysege tanúsítja, hogy jobb ember mint  n.“

„Hej! messze vagyok  n attól“ — viszonzá Sancho — szamar hoz ford lt, és nyeregbe vetette magát,  k-l vel t r lv n ki szemeiből az ellágyulás k nyzeit.

„Uram — mond  Don Quichotte —  n érdekes ember, bocsásson meg nekem nehány kérdést. Tudhatja  n, hogy a' régi bölcsek, kik — mivel még nem jött vala f l nekik az igaz hit napja — vakoskodtak, mulandó szerencsében keresvén a' boldogságot, legfőbbnek tartották a' számos magzatokat. Méltóztassék  n megmondani, vannak-e gyermekei?“

„Csupán egy — viszonzá komoran Don Dieg e —  s fájdalommal vallom meg, hogy szívemben ez annyira kedvelt egy fiú sem teszi atyját  ly boldoggá, mint a' mint tehetné. Most 18 éves, hat  vig tanulta Salaman-kában leginkább a' görög és latin nyelveket, váltig rajta voltam, hogy feküdjék neki hasznosabb tudományoknak, rá sem hallgatott, elannyira heviti lelk t a' költő-

szet szerelme. A' helyett, hogy fölhasználván szép eszét, tehetségét, előnyeit, pályát nyisson magának, hivatal-, ügyvédség-, tanácsnokságra, minden idejét arra feccsérli, hogy Homérnak ez 's ez verse szebb, jobb-e, mint Virgilé; Martial epigramáiban nem más értelem rejlik-e, mint a' magyarázóké? Szóval, több gondja van Horác-, Persius-, Juvenalisra, mint saját előmente- és szerencsés-jére; mert nem sokat ad nemzeti költészetünkre, sem a' mostan élő-nyelvekre; a' mi nem latin vagy görög, nincs böcse előtte.“

„Uram -- felelé Don Quichotte — nem szükség önt emlékeztetnem, hogy gyermekeink hibája miatt nem szabad atyai szeretetünknek gyöngülni; egy atyának természetesen joga van, sőt szent kötelessége kijelölni fiának a' pályát, melyen célszerűen megindulhat, a' pályán vezérleni, és gondosan az erény-ösvényén tartani; de mihelyt benőtt a' fiú feje-lágyja: azaz, ha le nem térvén az erény-útáról, képes megítélni mennyire távozzék vagy ne távozzék az elébeszabott pályáról, ha határozottan ragaszkodik ez vagy amaz állapot, ez vagy amaz tudományhoz: véleményem szerint itt a' forduló pont, mikor az atyai tekintélynek megszűnni kell, mikor nincs joga többé fia hajlamát erőszakolni. A' kényszer legfőlebb csak szegény kéz-művesnél megengedhető, kinek szüksége van a' mindennapi kenyérre, betanítván fiát saját mesterségére. Önnek fiáról ez nem áll, és nem látom okát, miért kell önnek aggódni, hogy ő a' költészetben gyönyörködik. A' költészet — nemes úr — hasonlatos egy bájos ifjú szűzhez; a' többi tudományok hódolva udvarolnak kellemei és gyöngéd szemérmének. Büszkén féltékenyek egymás iránt, a' költészetet közakarattal királynéjokúl tekintik, és nem tartják önálzásnak az udvarlást

nála. Egyesülvén, hogy neki tessenek, önmagukat tisztelik, ha őtet ékesítik, és tudják, hogy ékesítvén őt, önmagukra hárul új-sény. Én boldognak itélem a' költészetbe szerelmes fiatal embert, csakhogy kell, hogy azt szeretni képes legyen, soha se tegye ki szemérmes hölgyét szemtelen kacintásoknak; ne hajhásszon megalázó sükert értelmellen közönségnél; ne vesse őt áruba gúny-íratok által a' kevélységnek, vagy gyűlölségnek; ne ültesse őt a' színház szégyen-padjára tudatlan nép szemei előtt; tudatlannak tartom én nemcsak azon nézőket, kik utolsó helyen ülnek, hanem azon úri népet is, mely nem itél jobban mint amazok. Ha, mondom, önnök fia e'képen szereti a' költészetet, fogadom, hogy föltalálandja benne az élet-bölcsesség drága-kövét, neve dicsőségét, és ízlést minden erényekhez.

Mi azt illeti, hogy nem sokra becsüli költőinket, nyelvünket, abban tévedést látok, bár sokakat ismerek, kik előítélettel vannak minden iránt a' mi jelenkori. Nem gondolják meg, hogy Homér, Virgil, akkor mikor írtanak, szintén jelenkoriak voltak, és gyönyörű verseiket, az akkori élő nyelveken készítették. Avagy szükségök volt-e más nyelvre, hogy fönséges eszméiket kifejezhessék? Én is azt tartom, bámuljuk őket; de a' mellett bámuljuk a' jó német költőt, ki németül ír, a' Castiliait, ki spanyolul ír, sőt a' Biskayait is, ha keverék nyelvén szép dolgokat mond. Én mondom azt, uram, ha valami munka nem tetszik, sohasem a' nyelv hibája, hanem a' szerzőé. Ha költőnek születik vala, ha világra jöttekor keblében hozza vala az isteni lángot, mi nélkül a' legkitartóbb szorgalom sem terem ízes gyümölcsöt: nyelvét előttünk kedvessé tudná tenni, fölfedezvén annak rejtett kincseit, és munkái által az előkelő nyelvek sorá-

ba tudná azt helyezni. Tehát mondja meg ön a' fiának, ne utálja anyai nyelvünket, sőt legyen a' felől bizonyos, ha támadna egy Homér: a' Spanyol Iliás nem fogna alábbvaló lenni mint a' görög. — Ne gátolja ön verseségi szenvedélyében, csupán arra intse őt, hogy mindig jó verset írjon; kövesse a' hajdankor íróit, kiket méltán tisztel; folytasson háborút minden bűn — de személy ellen soha sem; énekelje meg és dicsőítse a' jó érzelmeket; soha se feledje, hogy a' valódi lángész forrása nem a' fejben, hanem a' szivben fakad, hogy az író-toll a' lélek nyelve, és hogy az erényt legbiztosabban ecsetelheti az, ki maga is erényes. Tapasztalni fogja ön, nemes úr, hogy ha fia ez úton indul meg, nem sokára böcsültetni, szerettetni, tiszteltetni fog. A' szerencse elszégyenli magát, ha olykor-olykor nem részesítendi kegyében; a' királyok, a' föld nagyjai egy napon fejére teendik a' halhatatlan borostyán-koszorút, mit a' villám tüze sem emészthet meg, hogy a' láng-észt megillető tiszteletre intsek a' világot.“

Don Dieûge örömmel hallgatta Don Quichotte-ot, és sajnálni kezdte, hogy balúl ítélte meg annak józan-értelmét a' beszélgetés elején. Sancho régen bele únt e' hosszú tudós vitába, és letért az útról, hogy a' juhászoktól tejet kérjen. A' nemes, kinek tetszett hősünk értelmes előadása, épen folytatni akarta a' társalgást, mikor Don Quichotte föltekintvén az úton egy szekeret vett észre, melyen a' királyi zászló lengett. Kalandot vélvén maga előtt, Sancho után kiáltott, hogy sisakját gyorsan adja vissza. E' kiáltásra Sancho ott hagyta a' juhászokat, és szamarának lehető sebes kocogásával urához tért.

Don Quichotte à savóturós sisakkal.

XV.

Melyben Don Quichotte bátorsága' legmagasb fokát tanúsítja.

Jó lesz tudni, hogy a' percben mikor hősünk Sancho után kiáltott, ez épen savó-túrót vásárlott a' juhászoktól. A' nagy sietségben nem tudta hamarjába hova-tenni a' túrót, tehát belenyomta a' hős sisakjába, és futott.

„Barátom — mondá Don Quichotte — addsa a' sisakom: vagy én nem értek a' kalandokhoz, vagy ez, a' melylyel szembe megyünk, minden fegyverzetet igénybe vesz.“

E' szavakra a' zöld köpenyű nemes, végig tekintett az ország-úton, de nem látott mást, mint egy nagy tár-szekeret fölzászlózva; ugyanazért úgy vélekedett, hogy a' királyi kincs szállítatik rajta. Véleményét közölte a' hössel, de annak a' fejéből nem egy könnyen lehetett kivenni, a' mit egyszer bele vett, és csak annyit felelt, hogy ő tudja magát mihez tartani, neki annyi látható és láthatlan ellensége van, hogy minden percben és minden alakban várhatja a' megtámadást; és szomjúhozván a' viadalt, elkapja Sancho-tól a' sisakot, nem ügyelvén annak tartalmára; aztán nyeregbe igazítván magát, csatára készül.

A' fejéből gözölgő melegség csak hamar higgá tette a' savó-túrót, mely savó-csöppekben csurogni kezdett a' lovag halántéka-, orra- és képére.

„Mi a' mennykő ez Sancho — kérdezé megütközve — úgy tetszik, mintha a' kaponyám péppé, az agyvelőm

vízzé válnék; sohasem izzadtam ily özönt. Valóba, szint-
 úgy szakad rólam; pedig nem a' félelem verejtéke, ez
 valamit jelent, rettenetes kalandot. Adj egy törülközőt
 Sancho, hiszen majd meg vakulok.“

A' csatlós kukkanás nélkül nagy hirtelen kendőt
 adott urának, imádkozván magában, hogy a' dolog ki
 ne süljön. De hőünk leveszi sisakját, és elbámulya lát-
 ván a' fenekén valami savó-túróhoz hasonló dolgot, sza-
 golni kezdi:

„Dulcinea boldogságára mondom, az én ostoba
 gaz csatlósom túró-s-bödönnek tekinti tisztos sisakomat!“

„Uram — felelé Sancho ártatlan képpel — ha túró
 van benne, adjá ide, mert én jó ízűn megeszem. Node
 még sem nyúlok hozzá; egyék belőle az ördög, ki bele
 tette. Márcsak azt hittem, jobban ismer ön, mintsem
 olyasmit feltegyen rólam, hogy tisztos sisakját túró-s-
 bödön vagy tejes-köcsögül használni merném! Dehogy
 merném; nem ott fekszik a' nyúl, uram, hanem nekem
 is meg vannak a' magam ellenségei a' boszorkányok közt,
 mert hiszen én is, ha kezét nem, de lábát vagy vala-
 mijét csakugyan teszem a' kalandorságnak. Minden bi-
 zonynyal azért gondolták ki ezt a' csalfaságot a' gyehen-
 nára valók, hogy nagysád megharagudjék rám, és jól el-
 náspágorjon; de hiszen megjárták, mert az én jóságos
 uram bölcsen tudja, hogy sem túró, sem sajt nincs ve-
 lem, és ha volna, akkor sem a' sisakot, hanem saját
 gyomromat választanám edényül.“

Don Quichotte nem felelt, hanem szemét, száját,
 fejét megtörülgetvén, a' sisak tartalmát kirázza, fölteszi,
 az elősisakot leereszti, és dárdát hegyez, kiáltván: „Most
 már jöhetnek, készen vagyok, harcra hívom, és meg-
 győzöm magát a' sátánt.“ A' nemes mindinkább bámulva

hallott és látott mindent; egyszer megérkezik a' zászlós szekér, csak két ember volt vele, egyik öszvér-háton kísérte, másik a' saragjában ült. Don Quichotte hozzájok ment: „Atyámfiai — mondá — hová útaztok, micsoda szekér ez? mi van rajta? mit jelentenek e' zászlók?“

„Uram — felelt az állat-őr — a' szekér az enyim; van rajta két kalitkába zárt áfrikai oroszlán, melyeket az orániai kormányzó küld ö fölségének, szavamat igazolja a' zászlókon lengő királyi címer.“

„Nagyocskák-e már az oroszlánok?“

„Meghiszem azt; Spanyolországban aligha fordúlt meg nagyobb; én már szállítottam egynehányat, de közül sem voltak ilyen szépek. A' hím ebben a' kalitkában fekszik, a' nőstény amabban; ma még nem kaptak semmit, és éhező-félben vannak; kérem is uraságotat, hogy ne tartóztasson bennünket.“

„Értem — viszonzá Don Quichotte a' megvetés mósolyával — tehát fiók-oroszlánokat küldenek előmbe; oroszlán-kölyköket én hozzám! oroszlán-kölyköket én ellenem! Mindjárt tapasztalni fogják azon urak, mit teszek én az oroszlán-kölykökkel. Szálljon le csak édes barátom, nyissa fel azokat a' kalitkákat, eressze ki a' szegény párákat; kedvem van megmutatni bűbajos uraiméknak, kik őket hozzám útasították, ki az a' manchai Don Quichotte.“

A' szekeresz kövé válva nézett a' hősre; maga Miranda sem tudta hanyadán van vele, és bámult: de Sanchó összetett kézzel, könybelábadt szemmel közeledett a' nemeshez, és monda: „Kedves jó uraság, világosnál-világosb, hogy fölfalnak bennünket az oroszlánok, ha ön szóba nem áll az urammal, és le nem veri szándokáról.“

„Csak nem lehet oly eszeveszett — viszonzá Don Diegûe — hogy oktalan állatokba kössön bele.“

„Ön nem ismeri ötet, beleköt az az ördögbe is.“

„Ne féljen barátom, majd szólok én vele.“

Ezzel Don Quichottehoz fordult, ki váltig erőszakolta, hogy a' kalitkát nyissák föl.

„Lovag úr — mondá a' nemes — kell-e önt figyelmeztetnem, hogy a' valódi bátorság kézenfogva jár az okossággal? A' legrettenhetlenebb bajnokok sohasem szoktak síkraszállni emberi erőt haladó veszélyek ellen. Nem képzelhető, hogy az oroszlán-pár tengereni átjötte ön ellen irányzott fogás legyen; csupán ajándok a' királynak, tehát hadd menjenek békével tovább.“

„Vitézlő úr — felelé Don Quichotte — ön nagyon jól ért a' lép-madarászat-, halászat- és gazdálkodáshoz; én, én értek a' lovagisághoz, kiki saját mesterségét kövesse. Tudom én jobban, mint a' mint tudni látszom, ha ezen oroszlánok én ellenem jöttek-e vagy nem Áfrikából. Mindjárt meglátjuk. Te pedig semmirekellő, oroszlán csöszze, tüstént nyisd ki azt a' kalitkát; mert különben engemúgyse! a' saragjához szegezlek dár-dámmal.“

A' szegény ember megrémült e' fenyegető szavakra; és csak annyit kért hősüktől, hogy legalább az öszvéreit kifoghassa, különben koldússá lesz.

„Kicsiny hitű! — kiáltá Don Quichotte — száanalomból megadom a' mit kérsz. Fogd ki szaporán öszvéreidet, és lódulj innen; mindjárt tapasztalni fogod elővigyázatod haszталanságát.“

Az állat-ör nagy hirtelen leugrik, és kifog; aztán Don Diegûe és Sancho felé fordulva így szól: „Uraim! legyenek tanúim arra, hogy erőszaknak engedek, mikor

e' vad-állatokat szabadon ereszttem. Ha szerencsétlenség történik, minden kár, költség, sőt az én bérem is, nem nekem, hanem itt ő uraságának fölrovandó, ki engem kényszerít. Kérem önöket, biztosítsák magukat, mielőtt kinyitnám a' kalitkát; részemről engem veszély nem fenyeget, mert az oroszlánok ismernek.“

Don Diegûe még egy utolsó szót vesztett Don Quichottera; falra borsót hányt. Sancho is sírva kérte, kényszerítette, hogy hagyjon föl e' kalanddal, melyhez képest minden kalló, szél-malom és egyéb baleset, csupa lakodalomnak látszik. „Uram, én édes jó uram — mondá keseregve — vegye figyelembe, hogy most az egyszer nem úgy néz ki a' dolog, mintha boszorkányság volna. Megpillantottam én a' vas-rácson keresztül az uraimék egyik talpát, és egy látásból ítélve mondhatom, hogy oroszlán ő kegyelme, ha nagyobb nem, de akkora lehet mint egy jókora hegy.“

„Elhiszem — felelé Don Quichotte — ha félsz van az emberben, hegynek látja az oroszlánt. Vonulj félre szegény barátom; ha elveszek a' harcban, tudod már mit kell mondanod Dulcineának: e' pontban régóta tisztában vagyunk egymással. Most menj, hadd végezzek.“

Don Diegûe elvégre kénytelen volt elhinni, hogy hősünk rendületlenül megáll határozata mellett, mit tegyen okosabbat: sarkantyú közé kapja kancáját és elnyargal. Utána mentek a' szekeresz és a' szomorú Sancho, ki az urát már is az oroszlánok körmei közt látta, és átkozta az órát, melyben újra megindult vele. Minden búbánat mellett jól hozzá látott szamara oldalbordáihoz, és a' mint lehetett, lódult. Mihelyt a' fölügyelő messze látta őket, még egyszer megkisértette Don Quichotte-ot lebeszélni; süketnek beszélt, büszke hangon

az előbbi parancs lön ismételve; és míg a' felügyelő neki kászolódott, hősünk arról tanakodott: nem lenne-e jobb gyalog viaskodni; és e' mellett maradt, tartván tőle, hogy Rozinante az oroszlánok látására megijed. Tüstént leugrik a' nyeregből, félre teszi dárdáját, karjára ölti paizsát, kardot húz, és magát Istennek és Dulcineának ajánlva, nyugodtan, szilárd lépésben a' tár-szekér elébe áll:

„Oh erős Don Quichotte! — így kiált fel itt a' történet valódi írója — oh legnagyobb, legrettenhetlenebb bajnok minden bajnokok közt, kikkel Spanyolhon dicsekszik! hol találok méltó szavakat, illő kifejezést, hogy bátorságodat hűn ecseteljem? miképen regésítsem a' kételkedő utókor számára tetteidet, melyek túlszárnyalnak minden emberi bámulást? Egyedül, és gyalog, semmi segélyed, csak a' kebel' bátorsága, kebledé, mely bevehetlen bástya a' félelem ostroma előtt, kezedben csupán egy szál-kard, fájdalom! az is életlen, meg egy töredékeny rozsdás paizs: állsz és szembeszállsz két legrettenetesb oroszlánal, minőt az áfrikai sivatag szült valaha! Nem, én nem dicsőítlek téged, oh manchai lovag! csak elmondom mit tettél.“

A' felügyelő nem állhatván tovább ellen a' csataszomjas hős kívánatának, elvégre munkához lát. Egészen felnyitja az oroszlán-tanyát, és tüstént látható lett a' vadállat iszonyú termete, hosszú sörénye, vérben-forgó szemei. Don Quichotte félelem nélkül tekintett rá; az oroszlán megfordul, lassan kirakja körmös lábait, egyet nyújtózik, nagyot ásít; azután két lábnyi hosszú nyelvvel megtörli orr-cimpáit, szemein, pofáján mosogat, fölkel, kitekint a' szabadba, és jobbra balra meghordja két szemeit, hasonlókat két szén-parázshoz.

Hősünk figyelemmel követte minden mozdulatát, áhítván a' viaskodást megkezdeni; de a' nemes orozslán — a' mint ki is sült — nem sokat adott a' kalandorságra, annak hírére, nevére, hetvenkedéseire; mert miután erre amarra kinézte magát, álló helyében egyet fordúl, a' hősnek kitálalja a' tisztes hátulsó részt, és neki fekszik. Don Quichotte ennyivel be nem elégedett, hanem parancsolta a' felügyelőnek, hogy az orozslánt botjával szurkálja, és mérgesítse föl a' kirohanásra.

„De már azt nem teszem, kérem, mert legeslegelsőben is engem tépne szét. Különb is lovag úr, ön megettette a' magáét, a' bátorság és vitézség tetőpontjára felhágott; miért kísértene hát másodízben is szerencsét? Az orozslán, ha tetszik neki, kijöhet bátran, ön elvárta és most is vár reá. A' legvitézebb bajnoktól sem lehet többet kívánni, minthogy kibívja ellenét, csatára szólítsa, és ha amaz el nem fogadja, saját nevét gyalázta meg. Ön a' diadalmas fél, uram; az orozslán megfutott, tehát meggyőzetett.“

„Igazá van önnek — viszonzá Don Quichotte — zárja el édes barátom az orozslánt, és adjon nekem hiteles bizonyítványt arról, a' mit tőlem látott; legyen bizonyosság arra, hogy ön az orozslánt kieresztette; hogy én azt csatára hívtam, melyet el nem fogadott; hogy másodsor ugyanazt tettem, és másodsor sem mert velem mérközni. Én eleget tettem magamért; vesszen minden bűbajos a' világon! és éljen a' kalandorság!“

A' felügyelő sem mondatta kétszer, hanem tüstént bezárta a' kalitkát. Az alatt Don Quichotte dárdája végére kötött kendővel integetett és kiabált Don Diegue és Sancho után. Azok, sebes kutya-suttában is, hátra-hátra tekintettek, és meglátták a' kendőt. Sancho mindjárt

szóra kapott, mondván: „Pukkadjak meg, ha az én uram meg nem győzte azt a két iszonyatos férget! ahol la! integet.“ Don Diegue és a fuvaros megállapodtak; hallván pedig Don Quichotte hangját, visszaballagtak. Alig értek oda, a hős mondá a fuvarosnak: „Barátom, befoghat kend, és Isten hírével tovább mehetnek. Sancho, vess oda az uraiméknak egy pár aranyat, hogy az időt hiába ne töltötték légyen.“

„A' legtisztább szívvél — felelé a' csallós — hanem mi lett az oroszánokból? élnek-e, hálnak-e?“

- Ekkor a' felügyelő részletesen előadta, Don Quichotte nagy meglepődésével, miképen a' megrémült oroszán nem akart, nem mert megütközni; és hogy a' hőst, miután a' kalitka sokáig nyitva állt, elvégre is alig lehetett rávenni a' bezárásra.

„Nos Sancho, hogy tetszik? — kiáltá Don Quichotte öröm-részegen — hiszed-e még, hogy a' valódi bátorság mindig áldozatul esik a' bűbajosoknak? Ne hidd édes fiam; jól tudom én, hogy a' szerencse fölött némi hatalommal bírnak, de az erény fölött semmivel.“

Sancho kifizette a' két aranyat. A' felügyelő és fuvaros kezet csókoltak a' hősnek, és megígérték, hogy a' királynak is elbeszélük, mi csodának voltak légyen szemtanúi.

„Uraim — felelé Don Quichotte — ha a' király kérdezi, kicsoda merte végrehajtani e' kalandot, leköteleznek önök, ha mondani fogják: az oroszán-lovag. Ekkép akarom magamat jövendőben neveztetni, egyúttal letezem az eddig viselt „gyász-alakú“ mellék-nevet; és ezen, uraim, fön ne akadjanak, mert engem a' lovagiság ős szabadalma hatalmaz föl erre; a' régi lovagok ugyanis tetszésök szerint változtatták jeligéiket és mellék-neveiket.“

A' felügyelő és fuvaros a' név-csere ellen legkisebb kifogás nélkül bucsúztak el Don Quichottétól, és ment minden ember a' maga útján. A' becsületes Don Diegüe szóltan hallgatott, és tanakodott magában, hogyan ítélje meg Don Quichotteot, úgy-e mint bolondot, vagy mint okos embert. Mivel még nem olvasta eddig a' lovag' története első részét; összeállított tehát mindent, a' mit tőle okosat, udvariast, jót hallott, és mindent a' mit tőle látott; a' költészet fölötti vitalkozás, a' savó-túrós sisak, a' mi bűbajos incselkedésül vétetett, a' szerelem és atyai hatalomrólí böles tanács-szavak; aztán az a' hirtelen határozat két szembe-jövő oroszánt megtámadni; ennyi ellentétek iránt nem tudott eligazodni. Don Quichotte sejtette a' dolgot, és mondá: „Uram, fogadni mernék, hogy ön rólam gondolkodik; szívesen megengedem önnek, hogy engem bolondnak tart; hanem, ha úgy tetszik, okoskodjunk egy keveset. — —

Bátor lovagnak mondják azt, ki nagy sokaság előtt, és a' királyi udvar jelenlétében egy dühös bikát megsebez; meg szokták tapsolni azt, ki hogy hölgye kegyét megnyerje, egy vitézi játék díjáért küzd és győz. Nem mondom, hogy megvetem az efféle dicsőséget; de én ennél — mert hasznosabb — szebbnek tartok egyet: a' lovag-kalandorét, ki keresztül-kasúl jár sivatagon, hegyen és völgyön, egyedül azért, hogy védjen, megvigasztaljon valami boldogtalant; csak azért, hogy jót tegyen, a' mi többet ér, mint a' fényes cselekedet. Vitézsége, nagysága, kellemei által hadd legyen más a' királyok kedvence, udvarok ékessége, szépek kegyeltje; én jobb szeretem ha vagyok özvegyek és árvák gyámola, nekem édesebb ha szenvedek másokért, mint ha élvezek csupán magamért; és hogy az erény e' tőkélyére — mint

én áhítom — mi hamarább eljussak, kell hogy a' mint tölem telik, testemet lűrész-szenvedés által keményítsem, lelkemet veszélyekhez szoktassam; kell hogy a' veszélyt keressem, vele dacoljak, belerohanjak, enmagamnak tessek benne, és így munkáljam örökké, hogy a' bűn és félelem hozzám férhetlen legyen. Ugyanazért, ha útamban oroszánt talállok, habozás nélkül neki rontok; bár tudom, hogy a' vállalat vakmerőnek látszhatik; tudom, hogy a' valódi bátorság, a' vakmerőség és félelem közt foglal helyet: de erényben, uram, erkölcsben, kiváltkép pedig bátorságban inkább legyen az ember túlságos, minthogy innen maradjon rajta.“

„Nem állhatom meg — felelé Don Diegûe — hogy meg ne tapsoljam ön beszédét; az értelem szól önnek ajkairól; és ha a' lovag-kalandorság oly szép törvényei valaha kivesznének a' földről, föltalálандnák azokat ön szívében. Hanem léptessünk, kérem jobban, hogy házámhoz érhessünk, hol reménylem néhány napra szerencsém lesz önhöz.“ Hősünk udvarias köszönetet mondott, és sarkantyút adott a' lustácska Rozinantenak; két óra felé megérkeztek Don Diegûe- a' zöld-köpenyű lovaghoz, miképen Don Quichotte nevezi vala.

XVI.

*Miképen tölti vala hősünk idejét Don Diegûe házában,
és egyéb nagyszerű dolgok.*

Don Diegûenak jó tágas laka volt. A' nemesi címer köbe faragva ott állott a' kapu fölött. Pince, kamra az udvarban, körös-körül pedig a' sok virág-csere-

pek, melyek Tobozóban készültek. A' tobozói virág-cserepekről Don Quichottenak boldogtalan kedves Dulcineája jutott eszébe, minek eredménye lön egy iszonyú nagy sóhajtás könybelábadt szemekkel, és a' következő rimes csemege:

Ti fájdalom emlékei!
 Oly tiszta szerelmemnek,
 Mért vagytok olaj-csöppjei
 Most is égő tüzemnek?

A' virág-cserepekhez intézett gyöngéd pirongatást félbeszakasztotta az ifjú költő, Don Diegûe fia, ki édes anyjával Donna Krisztinával atyja elébe sietett. Akaratlanul megállott mind a' kettő a' különös hős-alak láttára, ki nagy hirtelen leszáll lováról, és udvariasan kezét csókol a' házi asszonynak.

„Édes nöm — mondá Don Diegûe — szerencsém van bemutatni Don Quichotte urat, a' Manchait, kit is úgy ajánlok, mint a' legvitézebb, legtanultabb, legszeretetre-méltóbb kalandor-lovagot; reménylem hogy szokott kegyeddél fogod őt látni.“ Donna Krisztina bámulása mellett is megelőző nyájassággal halmazta el Don Quichotteot, ki az udvarias és tisztelet-adó kifejezésekben nem maradt adóssa; azután a' házi úrnak örvendezett a' fiában, egyelőre sok jót mondván annak szelleméről.

Hősünket külön szobába vezették, hol Sancho levetköztette, őt vagy hat kanta vizet a' fejére locsolt, tiszta fehérne-műt adott rá. Nem sokára megjelent a' hős zerge-bőr újjasban, mit meglehetősen megfogott a' fegyver-piszok, nyak-fodra síma, csipkétlen volt; sarui félbarna, fél-fekete-mázos, oldalán a' hü kard tengeri kutyabőr szíjon függött, vállain sötét szürke köpeny. E' dísz-ruhában ment Don Quichotte a' terembe, hol Don

Diegûe fia várt reá, ki vágyva-vágyott az új vendéggel szóba eredni, annyival inkább, mert atyja feleleteiből e' külön ember iránt csak annyit vehetett ki, hogy annak teltei, beszédei csupa ellenmondás és folytonos keveréke okosságnak és bolondságnak, de mégis több lehet benne az utóbbiból. Don Lorenzo — így hívták a' fiút — mulatatta hősünket, míg Donna Krisztina a' nemes vendéghez — kit szívesen akart látni — méltó ebédhez készült.

„Ifjú barátom — mondá Don Quichotte — atyjától tudom, hogy ön szenvedélyesen ragaszkodik a' tanulmányokhoz, különösen a' költészethez, és örömmel hallottam, hogy ön nem középszerű költő lehet.“

„Uram — felelé Lorenzo — nem leszek hiú soha ennyit hinni magamról; szeretem a' jó verseket, de minél többet olvasok, annál inkább meggyőződöm, hogy még csak középszerű költő sem vagyok.“

„Ily szerénység csak véleményemben erősít: a' valódi tehetség mindig szerény. Tehát fölhagyok a' dicsérő beszéddel, mit ön inkább szeret megérdemelni mint elfogadni, csak azt kérem, legyen ön szíves néhány költeményét fölolvasni; nem azért ugyan, hogy méltó bírálót igényelnék magamban, hanem mert hiszem hogy azt érezni, fölfogni képes vagyok.“

Még eddig úgy látszik — gondolá Don Lorenzo — hogy ész, szellemet nem lehet tőle megtagadni: atyám kémenyen ítéltetett.

„Uram — viszonzá az ifjú — első tekintetre kilátszik, hogy ön olvasott ember; szabad-e kérdezniem, melyik tannak szentelte ön magát különösen?“

„Egyetlenegynek, mely mindent magában foglal.“

„És melyik az, ha merem kérni?“

„A' lovag-kalandorság. Annak, ki azt követi, uram, mindent tudnia kell. Tudnia kell a' jogtant, hogy megítélje, megadja kinek-kinek a' magáét; a' hittant, hogy tisztában legyen magával az Istenség törvényei iránt, melyeket hisz és véd; a' gyógy- és fűvész-tant, hogy a' pusztákban megismerje a' seb-gyógyító fűveket; a' csillagászatot, hogy a' csillagokból ítélje meg micsoda ég-hajlat alatt jár; a' számtant, hogy a' hadviselés és erődítés törvényeiben otthon legyen; az erő-műtant, mely nélkül meg sem élhet; a' szép művészetet, hogy önmagát mulattassa, hölgyének pedig tetszeni tudjon; végre mindent a' mi erkölcs és erény, melyeknek teljes összesége képezheti csak a' valódi lovagot. Ebben áll, uram, a' lovag-kalandorság, mely, fájdalom, kevéssé tiszteltetik e' romlott korban, de hála az égnek még ki nem aludt.“

Don Lorenzo fej-lesütve hallgatott, és gondolá most már, hogy az atyja nem ítelt keményen. A' társalgást megszakasztotta az ebéd ideje: asztalhoz ültek; Don Diegüe és neje barátsággal határos udvariságot tanúsítottak vendégek iránt. Don Quichotte teljesen meg volt elégedve a' ház hangulata és bánásmódjával. Legjobban bámulta a' szép csöndet, rendet és nyugodalmat, mely e' boldog hajlékban uralkodott; a' gazdán kezdve az utolsó cselédig tudta mindenki mi a' teendője, és morgás, irigység, litogatás nélkül teljesítette; mindenki arcáról boldogság és bölcsesség sugárzott, és úgy tetszett, mintha egy testvér-család lakoznék egy akarásban.

Ebéd után hősünk újra kérte az ifjút, hogy mutasson föl néhány költeményét, ki is nem soká kérlette magát, és egy glossát olvasott föl, mentségeül megemlítvén, hogy a' költészet e' nemében nem elég erős.

Miken úgy kapkodnak : kincs , hatalom !
 Nem vagytok áhításom tárgyai.
 Az én lelkemnek édes vágyjai :
 Erény , szerelem , 's a' szent nyugalom.

Lengő sohaj , merengő fájdalom ,
 Szívem' tisztább örömmel tölti meg ,
 Mint ti — mikért sovárogsz a' tömeg ,
 Miken úgy kapkodnak : kincs , hatalom !

Mulandó gyönyörök ! szomszédai
 Hamar bánatnak ; rövid boldogság !
 Melyet követ hosszú szomorúság :
 Nem vagytok áhításom tárgyai.

Az én szerelmesem' láng-csókjai
 Kegyes pillantása szép szemének ,
 Melyből sugárzik üdvem : ah ! ezek
 Az én lelkemnek édes vágyjai.

Én jó 's szelíd vagyok : oh ! angyalom
 Te téssz azzá , te , éltem mindene.
 Mi hát az ember' földi édene ?
 Erény , szerelem , 's a' szent nyugalom !

Don Quichotte a' költemény végén fölállott , megszorította Don Lorenzo kezét , és mondá : „A' mennyei lényre esküszöm , hogy ön boldog egy ifjú , és méltó arra , hogy az athenei , párisi és salamankai academiák borostyánnal koszorúzzák. Ha az ostoba bírálók nem önnek ítélnék az első díjt , tagadják meg őket a' musák örökre , és nyilazza agyon őket Apolló ! Én pedig áldom az eget , és békével halok meg , mert egy költőt láttam , találtam.“

Don Lorenzo köszönetet mondott a' lovagnak , és bár a' dicséret-kifejezés különösnek tetszett előtte , de azért jól esett neki. Miután négy napot töltött Don Diegúe házában a' manchai lovag , újra kalandok után

készült, mert tudja — miképen mondá — hogy e' vidék abban bővölködik. Leginkább vágyott leszállni a' Montesinos barlang fenekére, meglátni a' híres hét forrást. Don Diegúe és fia megtapsolták a' tervet, és kérték, hogy lássa el magát ő nálok minden szükségessel, szerencsájöknek tartván, ha bármivel szolgálhatnak neki. Don Quichotte szívesen megköszönte, és határnapot szabott a' megindulásra, Sancho nem kis szomorúságára, ki magát Don Diegúe házában nagyon otthon találta, meglehetősen beleszeretett az ottani bőségbe, búsan emlékezvén a' lovagi ebédek takarékos mivoltára; ugyanazért nem felelte el a' szem-fül csatlós elindulás előtt megtönni a' tarisznyát, és könnyes szemekkel körültekintvén e' boldog ház udvarán, kivezette az istálóból Rozinante-ot. Don Quichotte bucsúzni kezdett, különösen pedig Lorenzotól, kihez így szólt: „Önnek nemmes szíve dicsőségért hevül; azt két pályán érheti el. Az egyik hosszú és nehéz: a' költészeté, melyen önnek sükert jósolok; kivált ha szép szelleme, levetvén a' hiúságot, saját műveinek lesz szigorú bírása. A' másik pálya sokkal rövidebb, de végetlenül fárasztóbb; legyen ön lovag-kalandorrá. Sok ügygyel-bajjal, az igaz, de utoljára is azzal végzi ön, hogy császárrá lesz.“

Don Lorenzo ellenvetette, hogy ő még fiatal ember ily nagyszerű vállalathoz, mindazáltal ígérte, hogy gondolkodni fog a' jó tanításról. Don Quichotte végképen elbucszúzott és köszönetet mondott, sajnálva válván meg a' kedves családtól; aztán útra kelt Sanchoval.

XVII.

A' szerelmes juhász története.

Hősünk még nem messze távozott Don Diegue falujától, mikor két diák- és két paraszttal találkozott, kik számárháton együtt utaztak. A' költsönös megáldj Isten után a' lovag mindjárt nyilatkozott, hogy ő lovagkalandor, és ha terhükre nincs úti társúl ajánlja magát. A' két paraszt természetesen nem értette, mi fán teremhetett az új úti-társ, hanem a' diákoknak nem kellett több magyarázat, mindjárt megszagolták a' fél-kegyelmet nála. Mindazáltal illő tisztelettel mondá az egyik:

„Uram, a' lovag-kalandorok úgyis arra szoktak jární, merre kaland kínálkozik, ajánljuk önnek, hogy jöjjön velünk egy lakodalomba, melynek még párját nem igen látta valaha.“

„Szíves örömmel — felelé Don Quichotte — micsoda herceg házasodott meg a' vidéken?

„Nem herceg az, hanem csak egy földműves, de nincs nála gazdagabb ember a' környékben; elvett egy falusi leányt, de nincs szebb nála széles e' világon. Nem is hívják máskép, mint a' *bájos Quiteria*, a' férjít meg a' *dúzs Gamacho*. A' vőlegény 22 éves, a' menyasszony 18; és mondhatni, hogy igen összeillenek, ha ugyan a' gazdagság fölér a' szépséggel. A' bő kezű Gamacho nem kimélt költséget a' lakodalom pompájára; a' menyasszony faluja alatt egy tágas réten sátort üttetett falombokból, oly sűrűt, hogy a' napsugár rést nem találhat rajta. A' sátor alatt bokáig lehet a' fűben, virágban gázolni; boldognak, boldogtalannak nyitva áll az

ajtó; lesz kör-tánc, toborzó, mindenféle játék, futtatás, birkózás, dinom-dánom, tánc és vigalom. Hanem legérdekesebb lesz a' lakodalomban egy szerencsétlen ifjú ember, ki ha eljön, aligha meg nem ríkatja a' nász-népet. Basilio a' neve; ott lakott egy alacsony kunyhóban Quiteria tö-szomszédságában; ott látta legelőször a' napvilágot, és gyermekora óta szerelmes volt a' szép szomszéd-nőbe. Szüntelen együtt voltak, egy idősek, együtt nőttek föl. Ez a' két gyönyörű gyermek — még alig tudtak dadogni — már szerették egymást; az egész falu tudta, és az egész falut érdekelte Basilio és Quiteria ifjú szerelme, nevök szinte közmondássá vált, mikor ártatlanság és szerelemről volt szó. Az idő haladt, és Quiteria apja Basiliót eltiltotta leányától. A' szegény szeretőpár engedett az apának, de a' szerelem nem. Basilio került Quiteriát, mégis találkozott vele úton útfélen. Quiteria szinte futott az ifjútól, mégis mindig mellette volt. A' bosszankodó apa tehát férjet keresett leányának, és kiszemelte a' *dúzs* Gamachot. Basilio ellen ugyan nem volt más kifogása, minthogy szerencsétlenségére igen szegény; mert igazat szólva a' természet gazdagon kárpótolta neki azt, mit a' szerencse megtagadott volt tőle. Nincs nála szebb pásztor a' vidéken, hajításban, birkózásban, laptázásban párját kell keresni; a' szarvast eléri futásban, és könnyebben szökik utint a' zerge, szebben dalol a' pacsirtánál, dalaihoz csinos verseket ír, jól tud citerázni, és nem hinné ön, jobban ért a' fegyverforgatáshoz, mint egy vivó mester.“

„Ha egyebet nem tudna is Basilio, mint az utolsót — szakasztá félbe Don Quichotte — már érdemes volna nem csak a' bájos Quiteria, hanem maga Ginebra királynő kezére, bármint duzzognának miatta Artus és Lancelót.“

„Ejnye bel kár, hogy itt nincs a' feleségem — kiáltá Sancho — még ő is azzal tartja ám: kiki párjával; tyúknak kakas, szokta mondani, és kész a' tojás. Igaza is van Trézsinek, és nem adnám egy pofon-csapásért, ha a' jó Basilio, ki már is emberem, tartaná meg holnap a' lagzit Quiteriával az alatt a' tágas sátor alatt, mit Gamacho uram csináltatott. Ugysegéljen! nem igazság az, hogy mivel Gamacho uramnak van mit aprítani a' tejbe, hát nesze neked szép eladó lyán! Szép eladó lyánnak nem pénzes láda kell, hanem szép szerető.“

„Ne menjünk messzire — viszonzá Don Quichotte — és ne hagyjuk ki számításunkból az atyai tekintélyt. Ha a' hajadonra magára bíznák a' férjválasztást, sokszor az apja inasához menne férjhez, vagy ahoz, kit ablakából legelőször megpillantana. A' szerelem vak és eléggé esendő, hogy eltűrje, hogy olykor-olykor az értelem által vezettség. Ki hosszú útra kel, meg szokta nézni mikor és kivel induljon; annyival kevésbé kell hirtelenkedni, mikor házasságról van szó, azaz: olyan útról, mely egész életünkben tart; mikor oly csomó-kötésről van szó, mely mihelyt megkötetett, gordiusi csomóvá válik, melyet csak a' halál kaszabolhat szét. E' tárgyról sokat tudnék beszélni, hanem jobb szeretem ezt az urat hallgatni, ki talán tud még valamit a' szegény Basilio sorsáról.“

„Uram — felelé a' diák — mihelyt megtudta a' szerencsétlen, hogy a' bájos Quiteria a' dúzs Gamacho jegyese lett, odahagyta konyhóját, és az erdőkbe vonult, hol egyedül szomorog sötét-komorán, vad gyümölcsessel tengeti életét, és fák alatt bál. Néha a' falu alatt találkoznak vele, lassan, lesütött szemmel, lecsüggő fejjel, keresztbe tett kezekkel szokott járni, nem szól, nem

lát semmit, mintha csak egy köbárvány volna, melyet rugók mozgatnak. Mi szeretjük, sajnáljuk őt, és tartunk tőle, hogy ha holnap az erőszakos szerelem az esküvőre hozza, és meghallja Quiteria szájából a' vész-hozó *igent*, fájdalmában a' szíve fog megrepedni.“

„Azt nem fogja az Isten megengedni — mondá Sancho — mindennek meg van a' maga orvossága. *Senkinek sincs homlokára írva a' jövődő. Sok víz elfolyik egy nap alatt. Egyszer történik a' mi sohasem. Sokszor esik is, nap is süt. Ki épen fekszik le, másnap halva kelhet föl. Ki mondhatja el magáról, hogy a' szerencse-kerekbe csak egy szeget is ütött.* Még arra sem mernék ám fogadni, hogy az asszony *igen*-je és *nem*-je közé egy tű' hegye oda fér; mást gondol, mást mond: és ha Quiteria csakugyan szereti Basiliot, akkor nem félttem; mert a' mint tartják: szerelem orrán pápaszem van, rezet is aranynak nézi, a' szegényt gazdagnak látja, az üveg-darabot gyémántnak.“

„Irgalmas Isten! — viszonzá Don Quichotte — agyon akarsz bennünket példabeszédezni? Ugyan mond meg te szajkó, mi köze Quiteriának és Basilionak a' te szerencse-kerekedhez, tüdhöz, pápaszemedhez, és az ördög tudja még mihez?“

„Több mint hinnék; ha nem értenek nem az én hibám. Én értem magamat, és mondhatom, hogy minden szavam nyomatékos. Hanem nagysádnak kedve telik benne, hogy a' mint szólok, mindjárt nekem esik, és korpál.“

„Corripiál vagy cárpál, te csacsi; látd most sem tudod mit beszélsz.“

„Tudom biz én; és most is van annak értelme anyai nyelvemen, a' mit én mondtam. Hogy is lehet én

tőlem azt kívánni, hogy diákosan mondjam ki, hiszen nem jártam én Salamankában iskolába, hanem a' vendégoldalon végeztem a' fili'sófiát. Különben is korpiál vagy korpál: egy árva betű az egész különbség, és az még nem szentségtörés.“

Don Quichottenak kedve lett volna terjedelmes leckét tartani a' tiszta, hibátlan nyelvről, hanem besötétedvén az idő, elláthatlan sokaságú fényözön tűnt fel előtte, és eszébe juttatta Quiteria közellétét. A' dűzs Gamacho élőfákat ültetett le a' nász színhelyén, a' fákra mécseket és lámpákat. Az idő felhőtlen tiszta volt, lágy zefír suhogott a' falevelek közt, és nem háborgatta a' pompás kivilágítást. A' tömérdek fak alól mindenféle zavart zene hallatszott, fuvola, trombita, síp, cimbalom, kézi-dob. A' hangászok pedig a' sátorban a' kakas-üllöböl ugráltatták a' fiatalságot; egyik csoportban daloltak, másokban játszottak. Amodább emelvényeket állítottak, hogy a' holnapi ünnepélyt kényelmesen láthassák, maskara játékhöz készültek, koszorúkat fontak. — Szóval minden ember jött, ment, dolgozott, mulatott; az egész tömeg úgy nézett ki, mintha boldog szeretőkből alakult volna.

Hősünk — ámbár a' diákok szívesen hívták — nem akart a' sátor és nász-nép közé vegyülni; okul hozván fel, hogy a' lovagok szabad ég alatt szokták az éjt tölteni. Tehát bucsút vett útítársaitól, és elcsavarodott, a' sík mezőn akarván meghálni. Saneho nem igen jó kedvvel ment utána, és búsan sohajtozott a' mint észbevette, hogy nem Don Diegüenál fog vacsorálni.

XVIII.

Gamacho menyegzője.

A' szép hajnal alig terítette be a' mezőket arany hajának tiszta gyöngyeivel, mikor a' manchai hős, elhagyván a' lomhaság párnáját, talpra kelt, és csatlósát szólította. Sancho még javába hortyogott. Oh halandók legboldogobbika! — kiáltá Don Quichotte — te csendes álmodt alszol, mert nem tudod mi a' gond, nyugtalanság, nem félsz a' bűbáj hatalmától, ismeretlen vagy az irigységnek, és te sem ismered azt. Te alszol, és a' remény nélküli szenvedély mindig ujjá születő keservei, az életre nehézkedő aggodalmak nem háborgatják álmodat; alacsonyságodban nem tudod mi a' nagyravágyás gyötrelme, a' világ hiábavaló fénye, a' becsület és kincs kielégíthetlen áhítása. Teneked nincs gondod semmire, csupán a' szamaradra, mert hiszen tenmagadról is én gondoskodom; méltányos kötelesség, mely a' szolgálat keserűségét kármentesíti! A' gazdának kell virasztania, hogy táplálékot, bért adjon a' hű szolgának, ki alszik; dolgoznia kell, hogy boldoggá tegye, és gondviselés legyen ő fölötte.

Mind erre Sancho a' fülét sem rázta, és egyhamar meg sem is rázta volna, ha Don Quichotte a' dárdájával meg nem taszítja vala. Kinyitván az ablakokat, kétszer háromszor körül néz a' csatlós, és úgy tetszett mintha szaglási érzékének minden képességét igénybe venné, mondván: „Uram, amonnan a' sátor alól kedves illat csapta meg az orromat, kedvesebb mint a' rózsáé és ibolyáé; én peccsenye-szagot érzek. Hejh, édes uram,

beh boldog házasság az, melynek a' kezdete is ilyen jószagú!“

„Talpra nyalánk ember -- felelé Don Quichotte — siessünk mi is a' menyegzőre, mely a' szegény Basiliortán halált hozand.“

„Isten bizony! tegnap én is mellette voltam, de mióta a' peccsenye-szagot érzem, mintha Gamacho uramnak volna több érdeme. *Igaz mondás nem ember-szólás*; mi az ördögre is venné el Quiteriát, a' kinek egy fillére sincs. Fogadni mernék, hogy Gamacho akár a' pénzével temesse be Basiliot: aztán meg a' sok drágaság, mit a' mátkájának vesz, többecs két ér, mint Basilio uram ugrádozásai, kintornálása, szurka-pizskája; ezeken még csak vásárfiát sem lehet ám venni. Igenis, ha ezen szép tulajdonságok gazdag emberben vannak meg, úgy már sokat érnek; de bizony, ha az ember házat épít, jó alapra kell azt fektetni, és én nem ismerek jobbat mint a' pénzt.“

„Már az igaz, Sancho, hogy a' föld kerektségén nincs hozzád hasonló szajkó: alig nyitod ki a' szemed, vége hossza nincs badar beszédednek.“

„Uram, tessék vissza emlékezni, mint alkudtunk meg mielőtt síkra szállottunk: kivéve Dulcinea kisasszonyt, meg a' lovagiságot, jogom van arról és annyit beszélni, a' mennyi nekem tetszik.“

„Én pedig nem emlékszem erre az alkura; de akármí lett légyen, parancsolom hogy hallgass, és kövess engem oda, hol a' zene hangjai már is hirdetik az ünnepély kezdetét.“

A' csatlós kifogás-nélkül nyergelt, és hőseink megindultak a' lombos sátor felé.

Legelső tárgy, mi Sancho figyelmét magára vonta,

egy egész szilfára nyársalt fiatal ökör volt, melyet iszonyú máglya-lángon sütöttek. A' roppant tüzet körül támasztotta hat vas-fazék vagy inkább üst, melyekben egész nyúzott ürök, özek, nyúlak, koppasztott lúdak, tyúkok, galambok úszkáltak és főttek; azonkívül a' fákról minden fajta szárnyas és vad-állat lógott összevissza megszámlálhatlan sokaságban. Több mint hatvan edényben kínáltatta magát jobbra-balra a' legjobb manchai bor. A' fehér kenyér és kalács halmokban hevert, akkorákban mint egy búza-asztag; a' sajt, téglaként egymásra rakva, magos kerítést képezett; két nagy kazánban, nem kisebbben mint a' serfözőké szokott lenni, a' legfelségesb olaj állt; az olajban pampuskákat sütöttek, melyeket két kézre fogott villákkal szedtek ki, és bemártották egy szín-méz teli másik edénybe. Több mint ötven szakács, szakácsné sürgött, forgott, sütött, főzött, dalolt, nevetett. A' sült ökör gyomrában tizenkét malac-pecsenye készült, szántszándékos titkosan, hogy a' vendégek anánálkább meglepessenek. A' fűszer és csemege, mázsa számra állt nyitott ládákban. Szóval, egy egész hadsereg jóllakhatott volna e' paraszti bőségben.

Sancho mindent látott és elnyelt szemeivel; ajkain a' boldogság mosolya, szívében az öröm ütött tanyát. Most a' fazékokból gőzölgő csáb-illat után húzódott, majd a' boros edények körül sohajtozott; majd ismét a' pampuskákat látogatta meg. Végre nem állhatván ellen ennyi kísértésnek, szem lesütve, szemérmes képpel, eggyik szakáchoz sompolygott, és alázatos hangon engedelmet kért tőle, hogy valamelyik fazékba kenyeret mártogathasson.

„Eb a' lába! cimbora — mondá a' szakács — a' dúzs Gamacho épen nem azt akarja, hogy a' mai nap

bőjti nap legyen; fogjon egy kanalat, rántson ki egykét csibét, aztán költse el istenhirével.“

„Kelmed csupa szívesség — felelé Sancho — de hát hol a' kanál?“

„Ej! cimbora, beh szemérmes; várjon no...“ A bő-kezű szakács megfog egy szűrő kannát, belemártja a' fazékba, és kimerít három tyúkot, két libát, és megkínálván Sanchót, mondá:

„Itt van barátom, költse el ezt a' szüredéket míg majd terítnek.“

„Nagyon szépen is köszönöm, de nincs mibe tennem.“

„Hát vigye edényestől; ne féljen ám, hogy Gamachót koldússá teszi vele.“

Sancho sem mondatta kétszer, hanem köszönt és ment egy sarokba, és neki telepedett.

Ezalatt Don Quichotte, ünnepiesen öltözött tizenkét paraszt ifjút látott, kik csöngettyűs szép paripákon közeledtek. Megérkezvén pedig, majd csapatonként, majd eggyenként, összekeveredve, szétválva fel 's alá futtatni kezdenek a' mezőn, kiáltván: „Quiteria és Gamacho éljenek! az egyik leggazdagabb köztünk, a' másik legszebb a' világon: éljen a' boldog pár!“

Hősünk mondá magában: „Láttátok volna csak Dulcineát, majd nem így beszélnétek.“

Ugyan akkor a' lombozat külön oldalain több táncos csoportok jelentek meg; kivált közülök huszonnégy fiatal legény, kik fehérbe öltözve, halántékaikat selyem kendőkkel tekerték körül, kezökben kivont kardot tartván, kört képeztek, és kiiki ellenfélt és helyet választott, csatára készült; és megkezdték a' csata-táncot. A nézőknek, magának Don Quichottenak is öröm volt látni

a' serénységet, ügyességet, melylyel kardjaikat suhogtatták, szúrást, vágást ismételték, fölfogtak, a' vér nélkül szerzett győzelem vitái, kacajai, lármái közben.

A' csala-táncosok ifjú leányoknak adtak helyt, kik közül a' legvénebb is 18 éves, és a' környéknek mind a' legválogatottabb szépe volt. Zöld-ruhát viseltek, ponygolára eresztett hajaik rózsákkal valának beszegve, mindenik párt amaránth és jasmín koszorú foglalta össze. Vezette őket egy tiszteletes ősz férfiú és egy öreg matróna, arabs duda szó mellett táncolva haladtak előre, a' szemeikből sugárzó öröm arcaikon tanyázó szeméremmel párosulván.

Azután egy néma ábrázolat vonta magára a' közfigyelmet. Egy büszke vár emelkedett, melynek négy oldala hozzá férhetlen volt. A' párkányzat fölött, egy gyönyörű félénk hajadon volt látható. Ámor, a' szép fogoly nőt hatalmába ejtendő, szende táborával megrohanta a' várat, lövöldözvén a' falakra tegzének nyilaival. Fortuna asszony, kit gazdag ruházata és csillogó udvaroncairól meglehetett ismerni, szinte támadást intézett a' vár ellen. Miután a' két vetélytárs sokáig ostromolta a' várat, erő- és ravaszsággal, végre Fortuna bevette és foglyúl ejtő a' szép hajadont. Ámor pedig — feledve a' vetély-harcot — a' győzelmesek közé ment, és saját kezével megkoszorúzta őket; és a' kibékült két csoport megülte vagy inkább megugrálta Fortuna diadalát.

Hősünk figyelemmel kísérte a' néma ábrázolat értelmét, és kérdést intézett a' szerzője iránt; feleletül kapta, hogy a' helybeli tisztelendő páter, ki is e' félékhez igen ért.

„Fogadni mernék — viszonzá Don Quichotte — hogy

az érdemes páter többször szokott Gamachonál ebédelni, mint a' szerencsétlen Basiliónál.“

„Akármit beszélünk — mondá Sancho, ki közelébe egy lúdcombon rágódott — az én kakasom a' király, és minél beljebb megyek, annálinkább érzem a' barátságát Gamacho uraság iránt.“

„Elhiszem — felelé Don Quichotte — neked már természeted a' mellé állani, ki legerősb.“

„Semmi legerősb; nem az a' kérdés, hanem hogy Basilio fazekából kitudnék-e ilyesmit rántani? Tessék csak ennek a' libának a' szemébe nézni, itt az eleven példa arra, hogy — miképen boldogult nagyanyám szokta mondani — kétféle család lakozik csupán a' földön: a' vagyonosok és vagyontalanok; és boldogult nagy anyám mindig a' vagyonosok családjával szokott tartani. Én pedig az unokája, természetesen ő velem tartok, és azt mondom, hogy nem az a' kérdés: *mi van a' fejben, hanem mi van a' zsebben; a' szamar is jobban néz ki bársony-nyereg alatt, mint a' paripa pokróc alatt.*“

„Én meg azt mondom Sancho, hogy láss hozzá az evéshez, és ne fogj a' példabeszédekhez.“

„Attól ne tartson ön, mert a' miatt egy harapásnyi kárt sem okozok magamnak. Bezzeg rá érnék beszélni Basilio konyhájában!“

„Csak mindig magadnak tartod az utolsó szót.“

„Nem én; hanem ha nincs más tenni valóm, biz én örömet beszélgetek. Azonba nagyon tudom, hogy a' más világon minden hiábavaló szóról számot kell adni; tehát engedelemmel legyen mondva: tovább falatozok.“

Ezt mondván a' jó csatlós, oly étvággal fogott a' falatozáshoz, hogy még az urával is megkívántatta

volna, ha a' következő nagyszerű esemény nem törté-
nik vala.

XIX.

Gamacho menyegzőjének folytatása.

Hirtelen nagy lárma kerekedett, öröm kiáltásokkal
vegyítve. A' zajt csinálták a' lovas-legények, kik szer-
tartásilag összegyűltek a' mátká-pár elébe menendők.
A' mátká-pár nem sokára megjelent, a' plébános, a'
két család tagjai, és minden szomszéd helységek elő-
kelő lakossai kíséretében, előttük menvén a' zene-banda.
Sancho alig pillantotta meg Quiteriát, mindjárt megszól-
lamlott: „A' ki anyja van a' lányának, beh takarosan
neki öltözött. Nem hiszem, hogy nála különb cicoma
találkozzék akármelyik királyi udvarban. E' már meg-
érdemli, hogy megnézzék; szoknyája nem is zöld-posztó,
hanem a' legdrágább bársony-szövet; vak a' ki nem lát-
ja, hogy az a' hófehér szegély nem patyolat lesz, ha-
nem csupa atlac-selyem; hát a' nyak-gyöngye? merevén
aranyba van foglalva. Az újjai nem látszanak a' gyü-
rűktől, drága-kövektől; mindenik darabért od'adnám
egyik szememet. Hát még a' haja! gesztenye szín haja,
földig ér. Beh gyönyörű egy termet! sugár és egyenes
mint a' pálmafa; de olyan is ám, ha az ember a' fül-
lengőit 's egyéb ékességeit tekinti, mint a' bogyóval ra-
kott pálmafa.“

Don Quichotte elmosolyodott csatlósa magasztaló
szavain, de megvallá, hogy Dulcinea után Quiteriát tart-
ja legszebbnek az eddig látott nők közt.

Quiteria halvány komoran, fej-lesütve ment Ga-

macho mellett egy lombos kör-emelvény felé, hol a' pap összeadandó volt őket. Már közel voltak a' helyhez, mikor a' tömeg és zaj közepette egy hangot hallottak hátuk mögött: „Megálljatok — kiáltá a' hang — tán attól féltek, hogy kifogytok az időből?“

Quiteria, Gamacho és az egész környezet hátra tekintett. Láttak pedig egy vörös szegélyre feketébe öltözött ifjat, zilált hajakkal, cyprus koszorúzottan, és kezében pálcát tartva. Mindenki Basilióra ismert, és mindenki rettegett, hogy kétségbeesése az ünnepélyt gyászba borítandja. A' tömeg megnyílt előtte; Basilio gyors léptekkel, remegve megérkezik, megáll a' mátkapár közelében, botját a' földbe üti, és tévelygő vad szemekkel tekintvén Quiteriára, hosszú lélekzetvétel után megszólal:

„Hallgass, oh hallgass meg engem, hűtlen Quiteria! úgy sem sokáig fogsz engem hallani. Titkainkat fölfedezhetem a' nélkül, hogy megpirítsalak; tenmagadat hívlak föl bizonyságúl, hogy a' mióta szeretlek: azaz, mióta vagyok, sohasem kértem, sohasem kívántam tőled olyat, a' mi egy pillanatnyi bántalmat okozott volna szigorú szemérmednek. Szerelmedben boldog és nyugodt, megelégedtem ígélet-szavaddal, hogy másé, mint Basilioé nem leszesz, és dolgoztam tüzzel, türelemmel, kitartással, hogy kiérdemeljem a' szerencse valahai rám mosolygását. Te elhagysz engem Quiteria, és te magad tudod, hogy míg Basilio a' napot látja, addig te nem lehetsz másnak jegyese. Jobban ismerlek, mint ne tudnám, hogy ez az egyetlen eszme megmérgezi minden boldogságodat. Légy nyugodt Quiteria; én eljöttem, hogy esküid alól föloldjalak, hogy a' lelki mardosástól megszabadítsalak, szabaddá, függetlenné, méltová tegyelek

a' boldog jegyesre, kit előmbe tettél; eljöttem, hogy a' többiekkel kiáltsam: éljen, éljen a' dúzs Gamacho, a' bájos Quiteriával! csak annyit teszek hozzá: Vesszen, vesszen a' szegény Basilio!"

Ezt mondván, pálcájából egy hosszú tört kihúz, melynek markolatját a' földnek támasztván, hegyibe dől, és a' vérhullámok közé hanyatlik. Lárma lett; odaszaladtak: a' hegyes vas két lábnyira kiált a' hátból. Basilio mozdulatlanul feküdt; Don Quichotte karjaira vette; számos baráti könnyes szemekkel a' tört akarták kirántani; de a' pap nem engedte, félvén, hogy a' műtétel alatt, gyónás nélkül kiadja lelkét. E' vélemény győzött is. Basilio haldokló hangon mondá: „Barátim! meghalok, ah! ha Quiteria megszánna, és végpercemben nekem ajánlaná a' mátka-esküt, érzem, hogy lelkem akkor nyugodtabban nyilnék meg a' megbánásnak, és képes lenne az öngyilkosság bocsánatáért imádkozni.“

A' pap figyelmeztette a' haldoklót, hogy most már nincs ideje a' Quiteriávali tépelődésnek, hanem magába térvén, bűnbánólag gyónja meg minden bűneit. „Nem, nem — felele Basilio — semmire sem vagyok képes, ha Quiteria jegyesének nem nevez. Ha tőle megnyerem e' címet, mit úgylis kevés percig viselek, kész leszek mindenre, a' mit ön előmbe fog szabni.“

Ekkor Don Quichotte szót emelt, és kihirdette Basilio kívánatát; élénk, erős ékes-szólással hozzátéve, miképen magának a' nemes szívű Gamachonak kötelessége egy haldokló ember kívánatát megadni, hogy Quiteria mint Basilio özvegye, gyász-fátyolában szintoly tiszta szűz marad, mint az atyai-házból érkező, rózsza-koszorús Quiteria; és hogy oltár-előtti esküje Gamachóval csak pillanatra halasztatik el; mert hiszen ugyanazon oltár,

melyen tőle a' mátká-esküt most kívánják, nem egyéb mint a' boldogtalan Basilio sírhalma.

A' bámuló Gamacho határozatlanul szemlélte a' különös jelenetet, és nem tudta, mit feleljen. Tanácsot keresett tehát a' környezők szemeiben, kik Basiliót partolva egy hangúlag arra kérték, hogy legyen irgalmas egy szerencsétlen iránt, ki vesztett földi reményei után, lelkét is kockáztatni készül. A' kérésekkel ostromolt Gamacho végre kinyilatkoztatá, hogy ha Quiteriának úgy tetszik, ő nem tesz kifogást e' pillanatnyi házasság ellen. Basilio baráti tüstént körülfogták Quiteriát, lábaihoz borúltak, térdeit ölelték, kérték, kényszerítették, hogy nyújtson kezet annak, ki meghal, mert őtet szerette. Quiteria csaknem eszméletlen támaszkodott a' nyoszolyólányok karjaira, felelni nem tudott, könnyeit rejtegette, és szüntelen atyjára nézett, ki nem igen sietett a' dolgot tisztára hozni. A' pap váltig erőttette, komoly-hangon nyilvánítván, hogy a' gyászos Basiliónak csak kevés perce van hátra, tehát határoznia vagy Isten előtt kell a' felelőséget elvállalnia. Ekkor Quiteria atyja helybehagyást intett leányának, ki is alig vette észre, Basiliohoz rohan, térdreesik, kezeit megfogja, szorongatja, könnyeivel öntözi, és a' haldoklóra szegzett szemekkel, zokogva mondá: „Basilio, Basilio! im fogadd kezem- és eskümet; én a' tied vagyok, esküszöm, hogy a' te hitvesed vagyok.“

„Oh Quiteria! — felelé amaz — számíthatok-e, hihetem-e, hogy a' mit értem téssz, nem csupán szánalomból teszed? Ne csalj meg engem Quiteria! Mondd, mondjad még egyszer, hogy az enyim vagy, hogy én hitvesed vagyok, hogy nem tenkintvén az állapotot,

melyben vagyok, készakarva, erőszak, kötelék, minden tettetés nélkül ajánlod nekem kezedet.“

„Igen, igen! — kiáltá Quiteria — kezemet nyújtom neked, hitvesed vagyok, történnék bármi, ha bár a' szörnyű fájdalmat megérem is, hogy karjaim közt lássalak meghalni, ha bár egymás iránti szerelmünk boldog és tartós legyen.“

„Elég — viszonzá Basilio — fogadd tehát tőlem ismét, a' mit oly régen neked ajánlottam, szívem-, lelkem-, hitem-, életem- és mindenemet. Tisztelendő úr, siessen az áldást ránk adni.“

Sancho szem-tanúja a' történeteknek, könyhullatva tette az észrevételt: „Szegény feje, mind a' mellett hogy sok vért vesztett, elég erősen beszél.“ Az el-érzékenyült lelki atya összeadta, megáldotta a' házas-párt, imát mellékelvén Istenhez, hogy irgalmazzon a' szerencsétlen Basilio lelkének.

Alig hangzottak el a' szertartás vég-szavai, Basilio fölugrik, a' tört kirántja sebéből, és Quiteria lábaihoz borulva bocsánatért könyörög, hogy bírhatásaért ilyet merészelt tenni. Az egész világ elbámult, és szája kicsiny volt a' bámulásra; némelyek az együgyűbbek közül fölkiáltottak: „Csodák csodája!“ — Nem az — viszonzá Basilio — semmi csoda, hanem a' szerelemnek megengedhető ügyesség és ravaszság.“

És tüstént fölfedezett egy hajlékony cin-csövet, mely úgy volt elhelyezve, hogy az éles tör, mely látszólag a' testbe hatott, nemcsak fölfogva lőn, hanem útjában egy vérrel töltött hójagot is csapra ütött. Basilio találékony esze, rendkívüli ügyessége oly művészileg kezelték a' műtételt, hogy a' leggyanakodóbb szem is kénytelen volt meggyőződni az ütött seb halálos voltá-

ról. Őszinte vallomása, kellemes képe, és azon érdek, melyet két szerető szív látása gerjeszt, nagy pártot csináltak Basilio részére. Megtapsolták a' siker-dúzs eredményt, Quiteria alig ocsúdott föl bámulása és zavarodásából, nem volt képes élénk örömét titkolni. Akadtak nygvan szőrszálhasogatók vagy tán szégyenlők, hogy rá szedettek, kik a' házasságot — mint ármány-szövöttet — érvénytelennek nyilatkoztatták; de Quiteria hosszú hallgatás után végre kitört, és imént tett esküjét megindult hangon újra erősítette.

Erre Gamacho dühbe jött, rokoni, baráti, cselédi mind kardra kapnak, és Basiliót megtámadják. Száz meg száz kar emelkedett védelmére, maga Don Quichotte előre szegzett dárdával, élére áll Basilio pártjának. A' mi Sanchónk teljes életében iszonyodván az idaig csigázott viták nemétől, körül nézett, hogy merre eblábaljon, és meghúzta magát a' húsos-fazékok közt, remenylven, hogy e' szent helyet mind a' két fél tiszteletben fogja tartani. A' két csapat épen kitörő félben volt, mikor Don Quichotte mennydörgő hangon ezt kiáltja: „Mit akartok ti, bérencei a' dúzs Gamachonak? A' becsület mezején, a' legnemesb-, leghíresb-, legvitézebb-, legderekabbnak is megengedtetik a' hadi-csel használata, és ti rossz néven veszitek azt a' szerelmesektől? Adjunk legalább annyi előjogot a' szerelemnek, mennyivel a' hadviselés bír. Quiteria Basilioé volt, bírta szívét, most bírja esküjét is, egyetlen egy boldogságát a' világon; és Gamacho mennyi mással bír! Gamacho, ki oly gazdag a' juh-nyájokban, nem szégyenlené-e elrabolni a' szegénynek egyetlen bárányát? Isten megátkozza a' rablót, e' dárda pedig megfenyítendi.“

E' szavak, a' hang, hősünk harcias tekintete félel-

met öntöttek a' nem ismerök szívébe. A' szent atya használta a' pillanatot, és hivatala szerint békét papolt; maga Gamacho is meggondolván, hogy Quiteria vetélytársa mellett nyilatkozott, megvetést megvetéssel viszonozott, és azáltal hitte megbüntetni, hogy boldoggá tegye. Kardját tehát hüvelybe tette, és színlelt hidegséggel mondá, hogy ő megnyugszik, semmi számvetése többé Basilioval, és kész egy oly könnyen veszendő kincset neki engedni. Sőt többet tett; megkérte az új-párt és a' nász vendégeit, hogy az ünnepélyt folytassák. Hanem Quiteria és Basilio nem fogadták el a' meghívást, és együtt megindultak Basilio gunyhója felé, követvén őket sok nép; mert ha a' gazdagoknak megvannak tányér-nyalóik, a' szegénynek is megvannak barátai. A' szerető-pár indulás közben karjára vette Don Quichotteot, és minden tisztelet- és barátsággal elhalmozta. Sanchonak csöppet sem volt ínyére, hogy ebéd előtt oda kell hagyni a' lagzit, ugyanazért vissza-vissza tekintgetvén a' húsos fazékok felé, méj sohajtozás közben vezette ura után Rozinante-ot és a' szamarat.

XX.

*Nagyszerű és csodálatra méltó kaland
a' Montesinos bartlangban.*

Minden szegénysége mellett is Basilio megtudta vendégelni barátait alacsony viskójában, főképen hálát mutatván az erős manchai lovag iránt. Quiteria, férje példája után szüntelen magasztalta hősünk ékes-beszédét, bátorságát, és más címmel nem is illette, mint: *az én*

Cid-em. Don Quichotte három boldog napot töltött a' szeretőkkel, és a' becsületére féltékeny Basilio, nem mulasztotta igazolni mesterfogását, melyet fölhasznált. — „Önnek nincs szüksége igazolásra — felele a' lovag — Gamacho is fölhasználta minden előnyeit: azaz, minden gazdagságát ön ellen, hogy Quiteriát elűthesse; tehát ön is jogosítva volt minden előnyei használatára, melyekkel vetélytársa ellenébe bírt: azaz, ész és ügyességre. Különben is, egy legszebb cím törvényesíti önnek minden kísérleteit; ön szerettetett: ez ige ellen nincs mit szólni. Kívánom, Basilio, hogy ön mindig szeretlessék, és hogy szeretlessék: szeressen mindig. Most csak egy dologra akarom önt figyelmeztetni: fordítsa ön saját és hitvese hasznára a' természetől vett ajándokait. Most már Quiteriát örökre bírja ön; tehát nincs oka arra, hogy másoknak tetszeni áhítson, sem süker után sovárogni, mely csupán az önszeretnek hízeleg. Gondoskodják ön vagyónáról; a' nélkül a' szerelem nem sokat, vele sokat ér. Egy bájos, erényes nő, kétségkívül a' legfőbb jó; hanem az, ki bírja, köteles a' nőt boldoggá tenni, hogy semmi gond, nyugtalanág meg ne háborítsa költsönös szerelmök örömeit; és erre nézve édes barátom, szükséges egy kis kényelem. Ön azt könnyen megszerezheti, ha szellemét e' célra intézi, ha képességeit arra fordítja, hogy a' szerencse kényszerüljön kedvező szárnyakat terjeszteni rendszeres munkái fölébe. Ha ön azt erősen akarja, nem sokára megnyeri; és akkor, csupán akkor fog ön mindent bírni; mert nincs a' földön hasonlítható boldogság két szerető társéhoz, kinek egyike bőséget, szerencsét ad a' háznak, másika ékességet, szerelmet, és betelepíti az örömet, vidámságot, megenyhíti a' munkát, megjutalmazza fáradalmait, élvezetet ad, zálogot

jelen és jövődő boldogság iránt. Ebben áll, barátom, a' földi paradicsom; érzem, tudom én is, habár a' páros élet csomóját még nem oldottam meg, és bár hosszúra terjedő búbanatom ez édes reményt is megfonnyasztoták bennem.“

Quiteria férje megindult e' szavakra, köszönetet mondott hősünknek, és megígérte, hogy nem felejt el. Sancho is figyelemmel hallgatta az urát, és fogai közt így mormogott: ördög adta embere, beh okosan beszél! Azt hinné az ember, hogy böce mindenhez a' kalandorságon kívül, aztán ha hozzá fog, akár egy hétig szebbnél szebben papoljon.

„Mi az, mit mormogsz Sancho?“ kérdé Don Quichotte.

„Csekélységet uram, arról gondolkodtam, hogy nekem is el kelt volna ez a' szép beszéd, mielőtt megházasodtam; tán majd jobban választok.“

„Nos? Trézsit én derék asszonynak tartom.“

„Az, nagy szó uram; kétségkívül vannak nála rozszabb oldalbordák, de vannak ám jobbak is.“

„Sancho, neked nem szabad nődről rosztat szólni, mert gyermekeid anyja; oly minőség, mely tiszteletet érdemel tőled.“

„Igen biz ott, tiszteletet! Nojszen szépen megtisztel ő engem, ha néha elkapja a' féltékenység ördöge, már akkor igazi vas-orrú-bába. Nem igen vagyunk mi egymás adósai, uram.“

A' három nap eltelt, Don Quichotte indulni akarván, megkérte Basiliot, hogy szerezzen neki egy kalaúzt, ki a' legrövidebb utat ismerje a' Montesinosi barlanghoz, melynek fenekére leszállni teljes szándoka. Basilio egy értelmes rokonát hívatott elő, ki tanuló létére az úton

majd elbeszélgeti az időt. Sancho ismét megtömté tyúkkal, kalácscsal a' tarisznyát, nyergelt, és megindultak, a' csatlós és a' kalaúz számárháton ballagván hősünk után, ki szíves gazdaitól sajnálkozva vett bucsút.

Útközben kérdést tett a' lovag az ifjú tanulóhoz: „Mivel szokott foglalkozni?“ „Én biz uram, — felelé amaz — könyveket írok magamnak jelen, másoknak jövőendő mulatságára. Különösen kettőt említhetek meg; az egyik címe: *Metamorphosis*, Ovidnak kedélyes utánzása. E' műben egész átengedem magamat képzelődésem bohóságainak, spanyol honunk nevezetesb emlékeinek furcsa eredetet tulajdonítván. A' másiknak sokat mondó címe: *Alapétv minden dolog iránt*. Korbácsolok benne minden szoba-tudóst, könyv-magyarázót, szó-nyomozót, utána járok, rá keresek nagyszerű haszontalanságokra. Szóval e' két munkában nevetségessé akarom tenni az ál-tudósokat, kik pöffeszkedni szoktak azért, mert azt tudják a' mivel az ördög sem gondol, és nagy képpel árulgatják mélységes tudományaik semmiségét.“

E' beszélgetés közben utasaink egy faluba értek, hol megis háltak. A' kalaúz figyelmeztette Don Quichotteot, hogy a' barlang innen nincs tovább mint két mértföld, tehát ha csakugyan fenekére akar ereszkedni, hosszú kötélre van szüksége. Hősünk megrendelt száz ölet. Másnap elindult két utitársaival, és délután két órakor megérkezett a' barlang torkához, mely tágas és öblös ugyan, de annyira be volt növe tövis, cserje-bokor, vad-figével, hogy alig lehetett rátalálni.

Don Quichotte leszállt a' lováról, és a' köteleket két hóna alá hurkoltatta. E' műtét alatt Sancho imígyen szólt: „No csak uram, én most is a' mondó vagyok, hogy mi szükség nagysádnak ebbe a' mélységbe bujkálni; vigyáz-

zon! mert úgy talál járni mint a' kútba eresztett korsó, melynek néha csupán a' fülit húzzák fel.“

„Ne gondolj vele — felelé Don Quichotte vidáman — csak te jól rá vesd a' hurkot; ki száná fejét ily nagyszerű kalandra, ha én nem?“

„Én meg arra kérem nagysádat — mondá a' kalaúz — hogy a' látandott csodákat jól elméjébe vegye, és nekünk is elmondhassa, mert szeretném velök könyveimet gazdagítani.“

„Ne búsuljon rajta, domine — folytatá Sancho — jó kézben van a' hegedű-vonó, majd ráhúzza az én uram“

Hősünk, az ereszkedés percében igen sajnálni kezdte, hogy nincs vele egy kis csöngettyű, melyel időnként jelt adhatna, hogy még életben van; hanem a' gondviselésre bizván magát, térdre hullik, buzgón fohászkodik Istenhez, hogy el ne hagyja; majd emelt hangon így kiált fel: „Oh eszméim asszonya, fönséges, bájos Dulcinea, ha imádó lelkivágyja hozzádig juthat, könyörög teneked, hogy őt kegyes tekintetteddel támogasd; én lerohanok, eltemetkezem e' mélységbe, csupán azért, hogy megmutassam a' világnak, miképen nincs baj és veszély, melyet egy téged imádó szív le ne győzzön.“

Ezt mondván a' nyiláshoz közeledik, és kivont kardjával vagdalni, irtani kezdi az útra nőtt cserje és tövis bokrokat. E' percben rémitő zaj hallatszik a' barlangból, és a' hollók, denevérek fekete serege oly hatályos rohamot intézett a' lovag ellen, hogy hanyatt esett bele. Hanem e' bal-jel meg nem rendítette rettenhetlen bátorságát, föltápaszkodik, szét üt a' szörnyek közt, és kötéltre koloncolt egész testével alá kezd szállni. Sancho, keresztet hányván magára, így bucsúzott el az urától:

„Isten téged vezéreljen, ki virága, tejföle, sava-borsa vagy a' lovagiságnak! Örkdjének fölötted Franciaország szüz asszonya, és a' Gäelai szent Háromság, te ércszívű, acél-karú, világ-hódító! Még egyszer mondom, Isten téged vezéreljen, és hozzon vissza épkéz-lábbal e világra, melyet ide hagysz, úgy szólván semmiért!“ Don Quichotte nem felelt a' bucsú-szavakra, hanem kiáltotta: ereszétek a' kötelet! A' kalaúz és csatlós engedtek, és eresztettek, és nem hallották többé a' hős szavát. Egyszer csak elfogy a' száz öl, és egymásra néztek, nem tudván mit tegyenek továbbra. E' kérdés fölött mintegy félóráig tanácskoztak, melynek eredménye lön: mivel a' kötelet ereszteni nem lehet, tehát vissza kell húzni. Húzták; hát könnyen jön; tehát a' végíról elkapta az ördög a' hős koloncot. Sancho megszeppen, elordítja magát, és a' szerencsétlen kötelet sebbel lobból húzgálja kifelé. Már felhúztak mintegy nyolcvan ölet, akkor veszik észre, hogy nehezedik. Sancho örömet kurjantott. Még valami tíz öl volt hátra, mikor az urát tisztán kivette. „Ezer hála az égnek! — mondá — és százszor Istenhozta önt! Bezzeg megszeppentünk, hogy ott fogták zálogba.“ Don Quichotte nem felelt. Mikor egészen fölért, akkor látják hogy alszik. Kiterítik a' földre, megoldozzák, és rázzák; a' hős kinyitván szemeit, jobbra balra meghordja, és mondá: „Oh kedves barátim! ti engem a' mindenség legszebb, legboldogabb jelenetétől fosztotok meg! Hát csakugyan igaz, hogy a' boldogság mulandó mint álom, és az élet-örömök mint a' hajnal virágai, melyek naphunytakor elhervadnak! Mint szánom, mint fájlalom sorsotokat, oh szerencsétlen Montesinos, oh Durandart, oh Belerma, gyászos Gua-

diana, és ti Ruidera leányai, kiknek víz-bő forrásitok könyűitekből erednek!”

Sancho és a' kalaúz szájátva hallgatták a' jelentékeny beszédet, melyet Don Quichotte mély megindulás és fájdalom hangján mondott. Kérték, hogy beszélje el mit látott az al-világban. „Nem al-világ, fiaim — felelé a' hős — hanem csodák hazája. Telepedjetez mellém, figyelmezzetez és hidjetez.“

XXI.

A' bámulatos dolgok előadása, miket Don Quichotte a' Montenisos barlangban látott.

„A' mint leereszkeztém, barátim, a' sötét mélységbe, jó darab idő telt bele, mikor jobb felől egy tágas üreget veszek észre, melyet némely helyeken gyöngye, bizonyosan felülről beható világosság barázdolt meg. Kedvem jött az üreget megjárni, és kikiáltottam, de hiába, hogy a' kötelet ne eresszétéz tovább; állomást vettem egy kiálló sziklacsúcon, és mivel minden kiabálásom mellett a' kötél csak jött, tehát egy rakásra gombolyítottam, és tetejébe ültem pihenni. Alig ültem le, csöndes álom fogta el érzékeimet. Hirtelen fölébredek, és egy kies mezőben találom magamat, hol a' természet minden szépsége egyesülni látszott. Nem győztem eléggé legeltetni szemeimet; először nem hittem hogy ébren vagyok, hanem később meggyőződtem felőle, hogy látásom nem álom, és megindultam a' kies mezőben; nem sokára egy pompás kristály palotát vettem észre, melynek falai visszavervén a' napsugarakat, halandó szemei-

met elvakították. Egy smaragd ajtó két szárnyai megnyílnak, és kilép rajta egy tiszteletes ősz, zöld tunicában, vállain lenge köpeny, fején ráncos fekete sapka. Hófehér szakállá övig ért, kezében olvasót tart vala, melynek diónyi szemeit akkora gyémántok választották egymástól, mint egy-egy strucz-tojás. Tekintete, méltóságos lépése tiszteletet parancsolt. Felém jött, én bevártam. És megszólamla : „Már régóta sohajtunk jöttöd után, oh rettenhetlen Don Quichotte, mindnyájan, kik itt a' bűbáj hatalma alatt szenvedünk. Kövess engem dicső lovag; a' sors akarja, hogy fölfedezzem teneked e' kristályvár bámulandó csodáit, melynek én vagyok örökös kulcsárja. Montesinos áll előtted.“

„Montesinos! — felelém én elbámulva — oh tisztos öreg, mondd meg nekem igaz-e mit a' rege beszél; igaz-e, hogy te, Roncevallnál elesett barátod, a' bátor Durandart szívét kivetted, és a' haldokló vég meghagyása szerint, hű szeretője Belermához megvitted?“

„Igen, az megtörtént, megtörténnie kellett — felelé szomorúan Montesinos. Jöjj, és önszemeiddel lásd meg Durandart.“

Ekkor megindult a' palota felé, és engem bevezetett egy földszinti terembe, melynek falai alabastromból épültek. A' teremben volt egy művészileg készült márvány koporsó, a' koporsóban egy ember feküdt, valóságos hús és csont. Az ember — mintha aludnék — jobb kezét szívére nyomta. „Íme az én barátom Durandart — mondá Montesinos sírva — íme a' lovagok, szeretők virága, legderekabika! Merlin, a' híres francia, kit varázs-ludományaért ördögök fiának tartanak, e' gyászos helyre varázsolta őt, és több másokat, kik előtted, lovag, nem ismeretlenek. És ámbár Durandart több szá-

zadok óta fekvő halott — mert hiszen saját kezeimmel vettem ki a' szívét — mégis mintha valósággal élne, szüntelen nyögi panasz-szavait.“

A' pillanatban Durandart szomorúan, bánatos hangon megszólamlott:

„Montesinos, jó rokonom!

Hü vagy-e ígéretedhez?

Hü szívemet holtom után

Megvitted-e kedvesemhez?“

„Igen, igen, én kedves rokonom — felelé az ősz térdre horúlva — nyugodjál csöndesen, szívedet lehető legépebb állapotban megvittem ő hozzá. Betakargattam szép csipkés kendőbe, illatos fűvek közé, és besóztam, hogy szagot ne kapjon; aztán mihelyt téged eltemettelek, megindultam Franciaországba, megviendő Belermának a' gyász-ajándékot. Később, nem tudom miképen, Belerma is ide jött, velem és csatlósod Gudianával, meg a' jó szívű Ruidera asszony hét leányival, két unoka-húgaival, és sok egyéb szerencsétlenek, kiket a' hatalmas Merlin megbűbájozott. Ötszáz éve már hogy itt vagyunk, hála Istennek, jó egészségben, kivéve Ruidera asszonyt, leányait és unoka-húgait, kik örökös kesergésökben forrásokká változtak. Hasonló sors érte csatlósodat Gudianát, egyszerre csak folyammá változott. A' mint észrevette hogy ő folyni kezd, annyira szívére vette a' töledi távozást, hogy fájdalmában a' föld alá bújt; hanem a' nálánál erősebb végezet felhajtja őt a' föld-színre, és e'képen folytatja útját Portugálország felé. Ötszáz éve már, hogy naponként elmondogatom ezt te neked; te sohasem felelsz, miből azt gyanítom, hogy nekem nem hiszesz, és az rám nézve halálos kín. Épen ma örömmel jelentem, hogy a' híres Don Quichotte a' manchai, kiről a'

bölcs Merlin annyit jóslott előre, megérkezett a' palotába, és reménylni kezdem, hogy az említett hős megmentend bennünket a' bűbáj hatalma alól; mert a' mint te is tudod: nagy tettek, nagy emberek számára hagyatnak fen.“

„Ah! kedves rokon — felelé Durandart fájdalmas hangon — én is ohajtom azt, de nem kecségetem magamat; mindenesetre türelem, és keverjük tovább a' kártyát.“

Ezt mondván, szót vesztett és oldalt fordult.

Ugyanakkor szomorú jaj hangok hatottak füleimbe, és hátra fordultam; a' kristály falakon keresztül egy másik teremben felette szép hölgyeket láttak szemeim, kik gyász ruhákban, fejökön fehér turbánt viselve, gyászmenetet tartottak. A' leges-legutolsó legmélyebb gyászt viselt köztök, hosszú fátyolát a' földön vonszolta, szemöldöke vastag, orra törpe, szája nagy, fogai meglehetősen rendetlenek, de fehérebbek voltak, mint a' hámozott mondola. Kezében kendőt tartott, melyben valami volt takarva, szüntelen a' kendőre szegzett szemei könnyeket hullattak.

„Az ott Belerma — mondá az öreg — előtte mennek szobaleányai, kik szinte megbűbájozvak, mint ő. A' bánatos szerető minden héten négyszer tart gyászmenetet kedvese koporsója körül. Meglehet, nem látszik oly szépnék, minőnek a' hír festi, de ötszáz éves bánat a' legszebb bőrön is ráncot ver. Jó lovag, látod-e mily felette halvány és csüggeteg ő? E' halványságot ne tulajdonítsd a' fehér népnél természetes valami gyöngélkedésnek, Belerma már rég ideje, hogy nem gyöngélkedik többé ez értelemben; csak a' bűbánat szedi le arca rózsáit, mert különben bájai meghasonlitanák a' tobozói Dulcineaét.“

„Don Montesinos — felelém élénken — semmi hasonlítás, ha szabad kérnem; ritkán veszi azt a' világ jó neven. A' páratlan Dulcinea olyan a' milyen; Belerma kisasszonynak is meg van saját érdeme. Hagyjunk föl ezzel.“

Montesinos bocsánatot kért tőlem, és mi jó barátok maradtunk.

„No azon csodálkozom — vágott közbe Sancho — hogy ön az öreg urat nyakon nem ütötte, vagy legalább a' szakállát meg nem cibálta.“

„Azt nem tettem — viszonzá hősünk — mert tüstént jóvá tette Dulcineán elkövetett hibáját; aztán meg tiszteletben szoktam tartani az öregeket, főkép ha meg vannak bübájozva.“

„Én meg azt nem foghatom meg — mondá az ifjú kalauz — hogy láthatott ön egy rövid óra alatt, meddig a' barlangban volt, annyi mindenfélét?“

„Micsoda egy óra alatt? — kérdé Don Quichotte — háromszor láttam a' napot fölkelni és lemenni; és épen a' harmadik napon történt velem a' legszebb, legérdekesebb kaland.“

„Halljuk hát a' javát — mondá Sancho.“

Don Quichotte folytató: „A' mint egykor Montesinnossal a' kies mezőben sétáltam, meglátok három paraszt leányt, kik a' gyepen cicáztak, és színszakasztott mássai voltak azoknak, kikkel a' tobozói úton találkoztunk. Elbámulva, megzavarodva e' látmányon, kérdeztem az öreget: ismeri-e őket? Nem ismerem — mondá ő — nem rég érkeztek, de azt hiszem felölök, hogy bübájozott heregasszonyoknak kell lenniök; mert itt szoktak találkozni a' bübajosok' minden áldozati. Teljes meggyőződésben, hogy Dulcineát látom, feléje rohantam,

megismertem, és szólni akartam vele; fájdalom! felelet, rám tekintés nélkül elfutott tőlem, mint félenk öz. Le-
csüggő karokkal megálltam, lenyelvén könnyeim- és so-
hajaimat; aztán futni akartam szívemnek oly drága szö-
kevénye után, midőn a' palota, kies mező, Montesinos
és minden tárgy egyszerre eltűnt szemeim előtt.“

„Felséges jó Isten! — kiáltá Sancho, homlokára
csapva — hát csakugyan oly hatalmasok azok a' bűbajosok,
hogy az én uram józanokosságán ennyire pocsékolhat-
nak! Uram, mindenre kérem önt, a' mit szentnek tart,
hogy a' világ minden kincseért se beszélje el másnak, a'
mit nekünk mondott; mert utoljára is elhiszik, hogy ön
csakugyan beteg.“

„Édes fiam — viszonzá a' hős — barátságodnak
meghocsátom az adott kemény tanácsot; hanem te magad
ismersz, mennyire iszonyodom a' hazugságtól; én tehát
állítom, újra erősítem, hogy a' mit hallottál tőlem, be-
tűről-betűre megtörtént velem. Még nem mondtam el
mindent, majd ha időnk lesz hozzá, mondandok te neked
más egyéb csodákat, melyekhez képest az imént hallotta-
kat, mint egyszerű dolgokat, igen könnyen el fogod hinni.“

XXII.

*Mindenféle nevetséges apróságok, de a' melyeket
mint e' nagyszerű történet kiegészítő részeit,
nem lehet el nem mondani.*

A' fordító, ki Cid-Hamet-Benengeli eredeti iro-
mányát magyarázta, megemlítendőnek véli, hogy a' fön-
tebbi fejezet végén, következő nevezetes oldaljegyzék
volt arab nyelven olvasható:

„Még eddig a' mi Don Quichotteról volt mondva, bármily rendkívüli lett légyen, természetes és megfogható: csupán a' barlangbeli kaland jöhet kérdés alá, ha valjon hihető-e? De ha tekinti az ember hősi lovasias, nyilt, igaz lelkét, még csak gyanítani sem szabad, hogy hazudott volna. Azt kell tehát hinnünk, hogy mindazt, a' mit elmondott, úgy álmodta. E' vélemény, melyet azonba az olvasó bölcs belátása alá eresztünk, annyivalinkább elfogadható, mert meglehetősen kiegyezteteti a' józanokosság igényeit azon tisztelettel, mely Don Quichotte-ot mindenestre megilleti.“

Hogy, hogy nem történt, elég az hozzá, az ifjú kalaúzt nagyon meglepte lovagunk érdekes mondája, és köszönete mellett meg is ígérte, hogy Metamorphosisából nem fogja kifelejteni a' Guadiana folyam- és Ruidera források mindedig ismeretlen, e' mai napon bebizonyosodott eredetök' napfényre hozását. Don Quichotte jó tanácsokat adott az ifjúnak a' felől: miképen biztosítson sükert munkájának. Azután a' gyepen Sancho tarisznyájából megebédelvén, mind a' hárman megindultak, egy közel csárdában akarván meghálni.

Alig értek ki az ország-útra, egy gyalog ember érte utól őket, ki fustélyával erősen abrakolta fegyvernemével megterhelt öszvérét. Az ember, mellettök mentében, köszönt és távozott.

„Barátom — mondá neki Don Quichotte — az a' szegény állat nem soká kidől; nagyon sielősnek kell a' kegyed útjának lenni, hogy kézzel-lábbal ennyire sürgeti.“

Sietős bizony — felelé az útas — mert holnap ezeknek a' fegyvereknek hasznát akarják venni; tehát sietnem kell. Most nem érek rá többet mondani; hanem ha ön

is meghál az előttünk levő fogadóban, hol én is megpihentetek, ott majd többet fogok beszélni, melynek hallatára eláll önöknek szemök, szájuk.“ Ezt mondván az útas, elhaladt.

Hősünket rendkívül fölcsiklandozta az újság-vágy, és hogy az embert el ne szalassza, Rozinante-ot vette sarkantyú közé. A' fogadóba még jókor megérkeztek. A' lovag most az egyszer nem nézte várkastélynak a' fogadót, Sancho nagy meglegedésére. Mihelyt a' lováról leszállt Don Quichotte, mindjárt az öszvérhajtó ember után tudakozódott. Az istállóba igazították. Az ember épen zabot rostált abraknak, hősünket annyira bántotta az újság-vágy, hogy még az abrakolásban is segített neki; azután kivezette, maga mellé ültette egy kő-padra, ígéretére emlékeztette az útast, ki is a' fogadós, Sancho és az ifjú tanuló jelenlétében így kezdte meg beszédét:

„Egy helységben, mely ide négy mértföldre van, egyik törvény bíránk szamara, szőre-szálán elveszett. A' gazdája mindent elkövetett, de nem akadt rá. Tizenötöd napra egy másik törvény-bíró megszólítja a' kárvallottat a' piac közepén: „Mit ad sógor úr, ha megkeritem a' szamarát?“ „Ah! édes sógor úr — felelé a' másik — beh meginnánk az áldomását! Talán tud valamit felőle?“ „Tudok biz én sóg'ram; szemeimmel láttam az erdőben, se nyereg, se szerszám rajta, aztán nagyon megsoványkodott, hanem csakugyan a' sóg'ramé volt; haza is akartam vezetni, hanem az átkozott állat úgy neki vadúlt, hogy szóba se állt az emberrel, elordította magát, és be az erdőbe. Azt tanácsolnám sóg'ramnak, hogy menjünk együtt, ketten talán célt ér-

nénk.“ „Köszönöm sóg'ram a' jó tanácsot, és a' maga helyén megis fogom szolgálni.“

E' beszélgetés után a' két törvény-bíró elindult, és az egész erdőt nyakába vette, de a' szamar sem volt. Az egyik, ki erősítette, hogy szemeivel látta a' szamarat, mondá a' másiknak: „Semmit se csüggedjünk sóg'ram, én egyet gondoltam, kettő lesz belőle; fogadom, hogy előkerítem a' szamarat: gyerek-korom óta sokszor gyakoroltam magam az ordításban, még pedig a' szamar-ordításban, és mondhatom, hogy nálam különben egy szamar sem ordít a' világon; a' gyerek-korból ugyan már kinőttem, de sóg'ram kedvéért megteszem, mert bizonyos vagyok benne, hogy rá szedem sóg'ram szamarát.“ „Ejnye, sóg'ram, mintha a' számból vette volna ki, mert dicsekedés nélkül legyen mondva, de én aligha párját nem ordítok a' sóg'raménak; nekem is kedves foglalatosságom volt, és a' kik ismernek, megmondhatnák, hogy ha én ordítok, mintha valóságos szamarat hallanának.“

„Annál jobb! ejnye sóg'ram, beh jól fogunk mulatni; sóg'ram egyfelől, én másfelől, minden irígység, vetélkedés nélkül összeordítunk, hogy a' szamarat előkerítsük.“ „Sóg'ram gondolatja megér egy aranyat, és most is azt mondom a' mit mindig: az irígység is megvallhatja, hogy sóg'ramnak szép esze van.“

Azután kétfelé mentek, és eltűntek a' sűrűben. Most megkezdődött a' pár-ordítás oly tökéletességben, miképen mind a' kétfél szamarat vélvén felelni a' másikkban, szépen összejöttek. Mind kettőt meglepte a' találkozás: „Hát sóg'ram volt?“ — mondá az egyik. „Testestől-lelkestől“ — felelé a' másik. „Alig tudom elhinni,

hogy sóg'ram hangja lett volna.“ „De biz a' volt, de én is bámulom ám a' sóg'ramét.“

„Teringettét! pedig már sokat felejtettem.“ „Hát nem különbözik ott, sóg'ram, egy hajszálnyit is a számártól.“ „E' dicséret sóg'ramat illeti. Teremtette! minő hang, minő teljes, minő szép!“ „Hát még a' sóg'ramé! csupa természetesség a' mint kezdi, a' mint nyújtja, a' mint végzi. Én sóg'ramnak adom az elsőséget.“

„Nem vállalom; hanem mégis jól esik hallanom ily hozzáértő ember kedvező nyilatkozatát. Fogjunk még egyszer hozzá, ha sóg'ram akarja.“

Ismét külön mentek, ismét ordítottak; és négyszer, ötször megcsalta még a' két sógort a' rendkívüli hasonlatosság. Egyedül az elveszett számár nem szólalt meg; hogy is szólt volna, mikor a' farkasok megették; a' törvény-bírák nagy sokára csakugyan rá akadtak a' fülire, farkára, lábszáraira. — Ekkor mondá az egyik törvény-bíró: „Most már nem csodálkozom rajta, hogy a' sóg'ram számára nem jött elő.“

A' másik felelé: „Sohasem bocsátottam volna meg neki, ha élvén nem felel vala sóg'ram hangjára.“

Költőnös hízelgéssel vigasztalva egymást, hazaballagtak, és alig várták, hogy a' faluban megbeszélhessék a' történeteket. Mind a' kettő egymást emelte, dicsérte, magasztalta, mily rendkívül szépen tud ordítani. A' beszéd szájról-szájra ment, és az egész környék megtudta. Az ördög is beleütötte az orrát, és most már a' szomszéd falubeliek, ha mieinkkel találkoznak, mindjárt elkezdenek ordítani, mondván: „Ezen a' nyelven beszélnek a' ti bíraitok.“ Azután az oskolás gycerekek kapták föl, és úton-útfélen ordítanak. Ettől fogva általánossá lett a' dolog; falunkat nem is nevezik más-

kép, mint szamarak faluja. A' sok veszekedés-, verekedés-, boszantásnak a' lett a' vége, hogy ime holnap az egé... gyülekszik, és rendezett csatában fogja ma... tontai csúfolódókat. És ezért vásároltam... költségen ezt a' sok fegyvert, melyet ősz... mel."

Don Quichotte épen szólni akart, hogy elmondja nézeteit e' különös kalandra nézve, mikor a' fogadóba egy ember jött be, zerge-bőr ködményben és nadrágban, ki egyik szemétől és a' bal-pofájától nem látszott ké-mélni a' gyógytapaszt. Megérkezvén az ember, így szólt: „Fogadós úr, lesz-e helyem, adhat-e szállást a' híres jó majomnak, és Melisándra bábuinak?”

„Nini! itt van Péter-mester — felelé a' fogadós sugárzó képpel — a' biz a', Péter-mester. Isten hozta Péter-mester. Hát hol maradt a' majom meg a' bábuk?”

„Odakünn — mondá az érkező — hanem először is a' helyről akartam bizonyost tudni.“

„Bizonyost? Péter-mestert én szívesebben befogadom, mint Alba herceget; csak hajtson be bátran majmával és bábuival: jócskán vagyunk a' fogadóban, szép bevétel lesz, és legalább kinevetjük magunkat estére.“

„Én is azt szeretném: a' bementi díjt majd le szállítom, csakhogy költségem kijöjjön.“

Ezt mondván Péter-mester, kifordult hogy behaj-tasson. Don Quichotte tudakozta, hogy ki ez az ember, miféle majom, és micsoda bábukról volt a' szó.

„Uram — felelé a' fogadós — a' mi derék barátunk, Péter-mester, már régóta jár-kezel ezen a' védéken, és bábuival egy gyönyörű darabot szokott előadni, melynek tárgya az, hogy a' bájos Melisándrát Don Gaiferos, a' szeretője, a' maurusok kezei közül kiszabadítja; ezen

felül van még vele egy majom, a' legügyesebb, a' legokosabb minden majmok, talán még az emberek közt is; mert akármi kérdést tegyen az ember jelleme, vagy ki hallgatja, aztán a' gazdája vállára ajzólósa a' fülbe sűgja a' feleletet, melyet Péter mester Teréz elmond. A' felelet csaknem mindig értelmes és a' világ-közelítő szokott lenni. Azt tartják erről a' majomról, hogy borszorkány, a' mi nem lehetlen. Egy kérdés csak két reálba kerül; hanem azt mondják, hogy ebből a' két reálból oly csinos vagyunkát csinált már Péter mester, hogy a' gazdagok közt is elnehet olvasva. Hanem az egész világ szereti őtet; jó, víg, nyíltszívű cimbora is ő, annyit beszél mint hat, annyit iszik mint lizenkettő, és annyi anekdotát tud, hogy majd megpukkadunk a' nevetés miatt.“

Ez alatt Péter mester behajtott, magával hozott egy segédfiút, bábukat és egy meglehetősen nagy majmot, melynek nem volt farka, alfele kopasz, szemei értelmesek, élénkek. Don Quichotte mindjárt hozzá ment, és mondá: „Jós uram, adja tudtomra mi történik holnap velem.“

„Kérem alásan — felelé Péter mester — az én majmom nem ismeri a' jövendőt; ügyessége kihat csupán a' jelenre és a' multra.“

„A' pilátusát a' majmának — mondá Sancho — ha csak annyit tud, úgy nem ér egy keserves kurjantást; minek nekem azt papolni fülembé, a' mi rajtam megtörtént, hisz jobban tudom én azt az öreg apja lelkénél is. De ha mégis tudja ez a' majom úrfi a' mi jelenleg történik, hát itt a' két reál, és mondja meg nekem: mit mivel ebben a' pillanatban Panza Teréz, az én szeretett feleségem?“

Péter mester egyelőre nem fogadta el a' pénzt, és bal vállát érintette; a' majom tüstént odaugrik, álkapcáit szaporán mozgáshoz teszi, és kis idő múlva a' földre szökik. Ekkor némán Don Quichotte elébe lép, térdre esik, és megérintván a' lovag lábait, mondá: „Szabad legyen tisztelt ölelnem a' csaknem kihalt lovag kalandorság újra-alapítója térdeit! Szabad legyen hódolatot tennem az erős manchai Don Quichottenak, ki az elnyomottak boszulója, a' szerencsétlenek védbástyája, az erőtlének biztos paizsa, kire reményelve, bámulva tekintenek, kik gyönyörködnek az erényekben.“

E' szavakra hősünk, a' csatlós és minden ember elbámult. Időt sem engedve az eszméletre, Péter mester Sanchohoz fordult, és folytatá:

„És te leghűbb, legbecsületeseb csatlósa a' világ legnagyobb lovagának, légy nyugodt, Panza Teréz a' feleséged, épen most kendert tör. Otthon egyedül, imádozt férjére emlékeztvén, maga mellett nem szenved meg mást, mint egy csempe korsót, melyben, igaz hogy nem víz, hanem bor lakozik, de arra szüksége is van, hogy időnként bátorságot öntsön magába.“

„Azt már meghiszem — felelé Sancho — Trézsi derék egy asszony, és ha féltékeny nem volna, nem cserélném fel Andadona óriás leánnyal sem, kiről pedig az én uram sok minden jót beszél. Az a' csekélység, hogy Trézsi boros korsóval társalog, figyelembe sem jöhet, arról ismerem rá legjobban; az efféle házi-szükségtől nem szokta a' költséget kimélni, ha mindjárt az örökösök bánnak is meg.“

„Meg kell vallanom — szakasztá félbe Don Quichotte — hogy minél többet él az ember, annál többet tapasztal. Soha sem hittem volna, hogy egy majom képes legyen

az igazsághoz így hozzá szólni. Mert, uraim, miért titkoljam tovább, én valóban Don Quichotte a' manchai vagyok, kiről ez a' csodálatos állat érdeme fölött sok huzelgőt mondott; de ha annyit nem elmondhatom magamról, hogy becsületes ember vagyok, és szeretnék jót tenni mindazokkal, kiket utamra talállok.“

„Lovag úr — viszonzá Péter mester — annyira örvendek, hogy önt láthatom, miképen tüstént felállítom bábuimat, és a' mai nap örömeire ingyen fogok játékot tartani.“

„Rajta szaporán, helyet a' bábuknak — kiáltozá a' fogadós örömeiben. Lányom, feleségem a' legszebb szobát Péter mester bábuinak.“

Míg a' teremtet készítették, Sancho kíváncsi lett megkérdezni a' majomtól, ha valljon azok a' rendkívüli dolgok, miket ura a' Montesinos barlangban látott volt, igazak lehetnek-e vagy nem? A' majom szokása szerint Péter mester vállára ugrott, ki is a' kihallgatás után egész komolyan mondá Sanchonak: „A' jós-állat a' kérdést nehéznek, kíváncsinak találja, hanem röviden meg lehet rá felelni: Mind az, miről a' dicső lovag azt állítja, hogy szemeivel látta a' Montesinos barlangban, legalább is hihető.“ Hősünk egészen meg volt elégedve a' felelettel, és a' játék-terembe tért, hol a' tisztelet-helyre ültették; háta-mögött ült a' fogadónak minden többi vendége, személyzete. Egy parányi színpad gyertyákkal lőn kivilágítva. Péter mester elbújt a' maga helyére, hogy a' bábukba életet öntsön, a' segédfiú pedig illendően megállott a' színpad előtt, pálcával kezében, hogy a' nézőknek magyarázatot adjon, és a' kárpit felgördült.

XXIII.

Melisandra bábuí.

Dido udvara, Éneás társai mély hallgatásba merültek; fül-hegyezve, szem-szögezve várván a' játék kezdetét. — Egyszerre trombita-harsogás, dob-pergés ágyú lövései vegyest hallatszott a' színpad mögül; ekkor a' segédfiú magas síp-hangon magyarázathoz fogott:

„Mindjárt látni fogják az uraságok a' bájos Melisandra és férje Don Gaiferos igaz történetét; meg van az írva a' francia krónikákban és Spanyol nép-dalokban, miket örege apraja ismer: miképen szabadította meg Don Gaiferos a' nejét Melisandrát, ki fogságban volt a' Maurusoknál Sansuenna városban, melynek mai neve Saragossa. Itten bemutatom az uraságoknak Don Gaiferost, ki egy keveset megfélejtkezvén a' nejéről, Nagy Károly császár udvarában mulatozik; íme most is ostáblát játszik, miképen a' románcz mondja:

Don Gaiferos ostáblázzat,

És Medisandrát felejtí . . . . .

Tessék megnézni ezt a' másik személyt, kinek a' fején korona, kezében királyi pálca van; ez Nagy Károly császár, Melisandrának vélt atya. Rosz kedve van, mert sejtí hogy a' veje nem sokat gondol a' feleségével; keményen meg is mondogatja neki, hogy szégyen gyalázat így elhagynia nejét a' fogságban, Don Gaiferos mentegetőzik; de a' császár oly haragra gyulad, hogy tán még a' nyaka közzé is hány vejének a' királyi pálcával; legalább a' rosz világ nyelve szerint oda hányt. A' megfenyítés után Nagy Károly hátat fordít neki. Most már tessék az ura-

ságoknak Don Gaiferosra vigyázni, ki a' hallottakon dühbe jön, mérgesen fölugrik, miképen taszítja föl az asztalt ostáblástól, fegyvereit előkéri, és miképen könnyörög rokonának Don Rolandnak, hogy költse neki hű fegyverét durandalt. Don Roland megajaja, hanem késznek nyilatkozik együtt menni Melisandra szabadítására. Ezt meg Don Gaiferos nem fogadja el, mondván, hogy ő egyes-egyedül is meg tudja nejét szabadítani; aztán fegyverbe öltözik, lóra ül, és Sansúenna felé megindult.

Most tekintsenek az uraságok emerre, itt látják a' saragossai vár magas tornyát; az erkélyen egy ifjú hölgy mutatkozik, maurus nőként öltözve, az ifjú hölgy nem más, mint Gaiferos felesége a' bájos Melisandra, ki reggel óta ott ül, szemeit a' Francia országi nagy útra szegzi, Párisra, férjére gondol, és fölsohajt, hogy oly messze van tőle. Hanem figyelmezzenek csak az uraságok egy rettenetes hallatlan dologra, mely miatt a' hajuk szála is föláll; látják azt a' zömök maurust, ki Melisandra háta mögé lopózik, láb-új hegyen, hogy észre ne vegyék. Most közeledik, odaér a' hercegasszonyhoz, egy kis zajt üt. Melisandra hátra tekint, ahol la! a' zömök maurus megcsókolja. Melisandra kétségbeesik, tetszik-e látni mint törülgeti száját ing-újjával, sír-rí, ismét lörüli, haját tépi. Látják az uraságok, mennyit kell szenvedni egy fogoly nőnek.

Hanem kísérik figyelemmel azt az öreg maurust, ki méltóságos lépéssel járkal ott a' gazdag folyosón, ő Marsilio lesz, Sansúenna királya. Tetten kapta a' szemtelen maurust, azt a' zömököt, és ámbár rokona, kedvence neki, Marsilio mégis megparancsolja hogy fogják meg, és kétszáz korbácsot vágjanak rá a' piac kö-

zépén. Tessék látni, már végrehajtják az ítéletet; mert a' maurusoknál nincs helye fölebbvitelnek, röviden bannak a' dologgal, nem úgy mint mi nálunk, hol az Isten sem győzi végét várni.“

„Fiam — közbevágott Don Quichotte — maradj a' történet mellett, és ne okoskodjál; a' kitérés árt a' hatásnak.“

— Kétségkívül — kiáltá Péter-mester a' színpad megett — te locska szajkó, úgy tégy mint ő urasága mondja, és hagyj föl a' bölcselkedéssel, a' mihez nem értesz.“

„Ahoz tartom magam — felelé a' segéd-fiú halkabb hangon — mindazáltal én nem szoltam helytelenül.“ Azután folytatá: „Ama vitéz, ki lóháton jön, és gaskogni csuklyás köpenyt visel, maga Don Gaiferos. Most érkezik a' torony alá; Melisandra megpillantja, és útast vél benne. Aztán egy ismeretes ős románzot dalol kellemes hangján:

Jó lovag, ha Frankhonból jösz,

Ah! láttad-e Don Gaiferost?

„Most tessék figyelemmel kísérni Gaiferost, miként veszi le csuklyáját, miként ismeri meg a' neje, és miként tombol örömében. Az erkélyről kész volna leugrani, csakhogy hamarább ölelhesse férjét; hanem mégis csak okosabbnak véli ágy-lepedőit összekötni, és úgy ereszkedni alá. Ime már jön, már ereszkedik; már csaknem lent van. Ah! mily szerencsétlenség! szép ruhájánál fogva fennmaradt szegény; ott függ, mi lesz belőle? De ne tessék őtet félteni; látják-e, hogy Don Gaiferos fölmászik a' falon, már eléri nejét, megfogja, magához vonja, nem törődván vele, hogy a' drága ruha összeszakad. Most leemeli, és legényesen láb innen,

láb amonnan, lóra teszi, háta mögé ülteti, biztatja a félénket, és mondja neki, hogy két kezével ölelje derekon, maga is nyeregbe igazodik, lovát sarkantyú alá kapja, és elvágat. A' szép Melisandra nem szokta meg az e'féle útazást, inog a' nyeregben, minden erejével férjébe kapaszkodik, reszket, még jobban megkapaszkodik.

Tessék csak figyelmezni: Gaiferos paripája — a' mint a' kettős drága terhet érzi a' hátán — nyeríteni kezd; mily sebesen nyargal, már messze van Saragosától, nem is kellett a' párisi országútba igazítani. Menjetekek békével, szép szerető-pár, élveztétek kedves hazátokban az együttlét és szerelem boldogságát! Ne gördüljön akadály kellemes útatok elébe! Örvendező barátitok, rokonitok ölelve fogadjanak benneteket, és legyenek hosszú életű tanúi a' boldogságnak, melyet a' szerelemmel párosított házasság osztogat!

Itt Péter-mester ismét rákiáltott a' segédre: „Meggondták már, hogy ne okoskodj; mirevaló az a' sok cifra beszéd?” — A' segéd-fiú nem felelt, hanem tovább folytatá: „Szerencsétlenségre észrevették, mikor Melisandra leereszkedett és férjével megszökött. A' mint Marsilio király megtudta a' dolgot, mindjárt lárma-jelt fúvatott, dobot üttetett.

Nem tetszik-e hallani a' rettenetes robajt Saragosában? Mindenfelől csak azt kiabálják: fegyverre; minden toronyban félreverik a' harangokat....“

Itt hősünk lehető szelíden közbe szólt, és mondá: „A' maurusok még nem használtak harangot, hanem dobot, sípot; Péter-mester! ebben szarvas hibát látok.“

„Lovag úrnak igazsága van — felelte Péter-mester — hanem kegyes elnézéseért esedezem. Egyébiránt,

legbámultabb színdarabjainkban is akad az ember még nagyobb hibákra. Folytasd tovább fiú, Don Quichotte ő nagysága eléggé kegyes.“

„Szóval — a' mint látják is az uraságok — nagy lett a' hü-hó; a' városból tódul a' szebbnél-szebb lovas-ság Melisandrát üldözni. Minő büszke nép! az a' hosszú bajús, mohon görbe kard, mily rettentő vad kinézést ad nekik? Mindenfelé szól a' trombita, dob, kürt, síp. A' lovasság egyre szaporodik. Ahol ni, ismét újak érkeznek; minden maurus lóra kapott, és fegyverben áll. Oh! én féltetni kezdem a' szerető-párt; ha utol-érik, mindenbizonyyal a' lófarkára kötik őket, és úgy hurcolja, kegyetlenkedik majd rajtok a' hitetlen pogány nép.“

„Nem, az egy igaz Istenre esküszöm -- kiáltá hő-sünk mennydörgő hangon — az nem fog megtörténni míg én élek. Vissza! gyáva pogány-sereg, egy lépést sem tovább Melisandra után, én védem őt, és állok elibetök.“ Ezt mondván, kivont karddal megrohanja a' bábukat, szúr, vág, és halomba dönti a' maurus lovas-ságot, összerombol vártornyot, házakat, Saragossa minden véd-bástyáit, és elannyira behatol a' városba, hogy magát Péter-mestert — ha jókor el nem búvik vala — hasonló csapás éri, mint a' többi pogány vitézeket.

A' szegény Péter-mester egy jó vastag deszka mögött vállig kiabálta: „Don Quichotte úr, kérem alásan Don Quichotte úr! az Istenért mit tesz, hiszen nem maurusok azok, hanem ártatlan fa-bábuk. Jaj nekem szegénynek! én ugyan megjártam, mindenem összetörte, semmivé tette.“ Don Quichotte nem hallott semmit, hanem a' vérontást folytatta. Nyolc, tíz perc alatt az egész bábu-had halomban hevert; a' lovasság összedara-

bolva, Marsilio király kegyetlenül megcsonkítva; Nagy Károly császár koronája és hatalom-pálcája közt elnyújtózva; a' zenebona miatt megrémült majom, elszakasztotta a' láncát, és megszökött, háztetőről-háztetőre; a' segéd-fiú idejében elbújt; a' fogadós, meg a' nagy érdemű közönség kirohant az ajtón; Sancho maga is kioldalgott, mert miképen megvallá, sohasem látta még az urát oly felbőszültnek.

Hősünk, a' holtak, sebesültek és futamlók közeppette egyedül maradt a' csataterén, és mivel hírül sem látott több ellenséget, megállt, és hosszú lélekzet vétel után fölkiáltott: „Most szeretnék már szemébe nézni olyan valakinek, ki a' lovag-kalandorság szükséges voltát tagadni meri. Mi lett volna szegény Don Gaiferos és a' bájos Melisandrából, ha engem a' vak-történet ide nem hoz vala? Nem az én karjaim mentették-e meg őket a' hitellen csorda körmei közül? Ugyanazért éljen a' kalandorság! mely egyedül üdvözít e' földön.“

„De engem nem üdvözít ám — fájdalmas hangon mondá Péter-mester egy sarokból, hová megbukott — mert én is elmondhatom Roderik királylyal, mikor csatát vesztett: „Tegnap még ura voltam Spanyolhonnak, és ma már nincs hova hajtanom fejemet;“ negyed órával ezelőtt egy parancsomra nekem is királyok, császárok állottak elő, egy szavamra sokaságos szép tábor indult meg, paloták, városok emelkedtek; ládáim tömve voltak hölgyekkel, vitézekkel, gazdagon szerszámozott büszke paripákkal: és most egyszerre tönkre jutottam; egyedül vagyok, szegény vagyok, akár koldúlni menjek; mert hiszen a' majmom is, ki nekem kenyeret adott, házról-házra szökik, és onnan lecsalni a' világ minden kincsével sem lehet. És kinék köszönhetem én mindezt? Fáj-

dalom! egy lovag oknélküli bösz dühének, ki pedig teljes életében az árvákat, ügyefogyottakat ápolta, védte. Csupán engem tett árvává, ügyefogyottá; de én azért áldom dicső nevét.“

Sancho e' panasz-szavakra csaknem elpityeredve megszólamlott: „Ne búsuljon Péter-mester, mert megreped a' szívem. Én ismerem legjobban Don Quichotte ő nagyságát, jó lelkű, becsületes uraság ő, ha kárt tett, bizonyos lehet benne, hogy megtéríti.“

„Mindenesetre — felelé hősünk; de én nem foghatom meg, mi keresete lehet én rajtam Péter-mesternek.“

„Nem-e? hát ez a' tömérdek halott, lerombolt városok, szétzúzott tetemek, a' sok sánta, béna hercegasszonyok, nem mind az én jószágom, nem mind az én kiontott vérem-e? nem mind az én kenyér-kereső bábuim-e? És ime ön, a' győzzellen karú lovag e' siralmas állapotra jutatta őket!“

„Ármány és újabb árulás! — viszonzá a' lovag. Sejteni kezdem, hogy az én jó barátim — a' bűbajos uraknak kedvök telik benne ha minden dolgot — most valóságos, majd ármányos alakjában állítják előmbé. Bizonyomra mondom, hogy én a' maurust maurusnak, Melisandrát Melisandrának, Don Gaiferost Don Gaiferosnak vettem, és tettem, a' mint tisztem hozza magával. Ha nem úgy ütött ki mint én akartam, nem az én hibám, és hogy önöket meggyőzzem szándékom tisztaságáról, enmagamat elítélem, és jó szívvvel megfizetek minden kárt. Péter-mester, tüstént tegye meg a' költség-vetést, én kész fizető leszek.“

Péter-mester mélyen meghajtván magát, annyit felelt, hogy Don Quichotte nagy lelkűségétől nem is várt kevesebbet; mind a' mellett böcs-birákul fölkérte a' fo-

gadóst és a' nagy Sanchót. A' két böcs-biró kapott a' hivatalon, a' mint szokás.

Péter-mester először is Saragossa királyát emelte föl, kinek a' feje kétfelé volt hasítva, és mondá: „Uraim, önökre hivatkozom: gondolják-e, hogy könnyű dolog lesz a' kezeim közt levő monarchát kiralyi-székébe visszaültetni? Részemről úgy tekintem őt, mint halottat, és azt hiszem, hogy Marsilio királynak csupán tisztes-séges eltakarítására sem lesz sok, ötödfél réal.“

„Rendén van“ — mondá Don Quichotte. Péter-mester folytatá: „Emez itt Nagy Károly császár; szegénynek a' béle is kifordult; őt réal a' patikára aligha lesz elég.“

„De biz elég, tán sok is lesz“ — mondá Sancho.

„Bizon nem lesz a' sok — mondá a' fogadás — meg kell csak a' sebet nézni.“

„Isten neki! — mondá Don Quichotte — a' császáért megadom az őt reált.“

„Jaj uram! — kiáltá Péter-mester — még ez van ám megcsúfolva, a' szeme kiszúrva, az orra levágva; ki ismerne rá benne a' szép Melisandrára! Tessék figyelembe venni, mi volt ő, és mivé lett; egy ilyen orr, egy ilyen szem, testvérek közt is megér két reált és tizenkét maravédit.“

„Édes Péter mester — mondá Don Quichotte komolyan — ne áruljunk zsákban macskát; bolonddal és ne én velem akarjon olyasmit elhíttetni, hogy Melisandra is a' sebesültek közt van, hiszen Don Gaiferos paripáján úgy elnyargaltak, hogy azóta a' Francia határt is átlépték. Sőt arra is mernék fogadni, hogy a' szép Melisandra most mikor ezt beszélem, épen, egészségesen fekszik az ágyban férje mellett. E' cikket tehát kitörül-tetni kérem.“

Péter-mester nem akarván vitába ereszkedni, felelé: „Én tévedtem, mert most ismerek rá, hogy ez a levágott orr nem Melisandráé, hanem valamelyik szobaleányaé lesz, ki a zürzavarban hátra maradt. Nem is kívánok érte csak néhány maravedit.“

Így lön szabályozva és tisztára hozva a' legyilkoltak és sebesültek ár-jegyzéke. Az egész összeg, a' böcs-birák helyben hagyásával negyven réalra rúgott, mit Sancho tüstént lefizetett, kevés ráadással annak fejébe, hogy a' majmot sem lehet ingyen elfogatni. Mind a' két fél kivolt elégítve; Péter-mester az által, hogy pénzhez jutott, Don Quichotte az önértet által, hogy Melisandrát megmentette, és helyreállván a' béke, lefeküdtek. Másnap virradta előtt Péter-mester tüskönbokron túl volt majmával és rontsolt bábuival együtt. Hősünk később indult meg; szíves bucsút vett a' kalaúztól, és becsülettel kifizette a' fogadóst, ki nem tudta mit gondoljon róla a' látottak és hallottak után.

XXIV.

Miképen lön vége a' számár-ordításnak.

A' jó hizsemű olvasó bizonyára kíváncsi tudni, ki volt légyen ez a' Péter-mester: miért csinálnánk belőle tilkot? A' ki nem röstel visszaemlékezni, hogy a' mi lovagunk hajdanába bizonyos gálya-rabokat szabadított meg, az tudni fogja, hogy a' gálya-rabok közt a' híres Ginés de Passamont nem kevésbé szerepelt, mint a' Sancho számára eltulajdonítása alkalmával remekelt vala. Passamontnak erős okai lehettek az igazság körmeit min-

den lehető úton kerülni; ugyanazért az egyik szemét betapaszolván, egy betanított majommal és bábuival megkezdte a' vándorlást. Passamontnak volt annyi esze, hogy mielőtt egy városba bement, szoros tudomást szerzett az előkelőbb lakosokról. Ügyök-, bajuk-, viszonyaikról és sok egyéb dolgokról. Mikor aztán otthon volt a' tudnivalókban, megjelent a' helyen, és dobszóval kihirdette a' nagyszerű, regényes, vígsággal elegy érdekes szomorú darabot, melyet bábuinak számára maga fércelt össze; utólagosan jelentvén, hogy a' mélyen tisztelt közönség — ha úgy akarja — gyönyörködni fog az úgy nevezett jós-majomban, mely csoda-állat multat és jelent könyv nélkül tud, és minden kérdésre megfelel két realért. — Tódult a' sok ember a' jós-majmot kérdezni. Passamont nem volt tökkel ütött ember, előszedte a' mit tudott, kipótolta a' mit nem tudott, sok ügyességgel megfelelt a' majma nevében, a' nagy érdemű uraságokat mulatatta, megnevetette, kielégítette és jól megfizetete. Mondani sem kell, hogy mihelyt a' fogadóba lépett, mindjárt föl ismerte Don Quichotte-ban hajdani szabádítóját, és Sancho Panzában annak hű csatlósát; nem akarván tehát ügyessége bebizonyítására e' jó alkalmat elszalasztani, játékot rendezett, melynek az arrát kevésbe mult, hogy ő nem adta meg; mikor tudniillik Don Quichotte Marsilio király lovasságát aprítván, kardjával Passamont fejéhez is igen közel járt.

Hősünk elhagyván a' fogadót, és nem akarván időelőtt Saragossába menni, kedve jött az Ebro partjait megjárni; két egész nap mendegélt találkozás nélkül; harmadnapon — mikor épen egy dombra akart fölmászni — dob-pergést, trombita-harsogást, puska-ropogást hallott. Mint lovag — gyönyörködven a' katonai szemlékben

— sarkantyút adott Rozinantenak, fölért a' domb-tetőre, és a' völgyben lát vala mintegy kétszáz főnyi csapatot, dárdákkal, alabárdokkal és egyéb öldöklő szerszámokkal fölfegyverezve. Hősünk a' domb-oldalon lefelé indult, a' csapathoz közeledett, és legelsőben is a' zászló tünt szemébe, melyre egy szép szamár-csikó volt füstve oly élet hűn, hogy majd megszólalt bele, a' mint száj-tátva, nyitott orr-lyukakkal, kinyújtott nyakkal, fül-hegyezve szél-jövendüléshez készült. A' zászlóra volt írva:

Szamaraknak ordítása
Nem hallik a' mennyországba,
Föl esatára!

E' fölíratról Don Quichotte mindjárt kitalálta, hogy itt azon falu harcias népe táborozik, mely megunván a' sok szamár-tréfát, a' csúfolódokon boszút állni jött. — A' lovag nem késett a' csapathoz csatlakozni, bármint ellenzette Sancho, ki teljes életében sem gyönyörködött az e'féle multságokban.

A' szamár-zászló-alj kapva-kapott a' lovagon, mert fegyverzete, alakja, nem mindennapi szerzeményre mutatott. Don Quichotte nyilatkozott, hogy a' zászló-aljhoz beszédet szeretne tartani. Mély csend lön, és körül álltak a' hőst, ki így kezdette meg:

„Fényes gyülekezet! egyedül önök érdeke bírt rá, hogy elmondjam nézeteimet, melyeket nem tartok épen hasztalan és oktalanoknak; ha — mit sajnálni fognék — tanácsom rossz vért okozna, tessék jelt adni, én tüstént elhallgatok. Vitézlő urak! én lovag-kalandor vagyok, tehát olyan ember, kinek mestersége a' fegyver-forgatás, kinek kötelessége, öröme telik benne, ha másokon segíthet, kiknek arra igazi szükségök van. Én tudom miért fogtak önök fegyvert: boszút akarnak önök állni

egy állítólagos meggyaláztatásért. Vitéz barátim! én is tudom mit tart a' becsület törvénye, és a' magaméra merem mondani, hogy testület, város, vagy akármi gyülekezet nem veheti gyaláztatul egy némely magános egyéniség sértegetéseit. Dicséret vagy gyalázat — ha általánosságban mondatik — nem érdekelhet egyéniséget. Szép volna biz a', ha egy ostoba gonosz embernek egy egész nemzet, tartomány ellen intézett beszéde miatt, az a' nemzet, tartomány mindjárt a' háború romboló tüzét gyújtaná meg? Nem, nem; Isten tiltja, a' józan-ész ellenzi azt. A' háború oly rettenetes ostor, a' vérontás szüksége oly szörnyű átok, mondhatni bűn, hogy csupán szerfölötti okoknál fogva szabad arra vetemedni. Önöket a' boszú állás vezeti, azt mondják; magában ez igében, a' bűn eszméje rejlik. Boszút állni! és önök keresztyének! Boszút állni, kicsodán? testvéreiken, szomszédaikon, honfiaikon? Avagy feledik-e önök szent vallásunk parancsát? Avagy érzékellenek-e önök az emberiség szavára? Édes jó barátim, vetkezzük le a' haragot, gyűlölséget: szeressük egymást, többet ér az, mintha egymást megverjük. Különben is elég rossz-gyom van a' világon, ha szinte minmagunk nem vetünk is bele újakat.“

„Álló helyemben hordjon el az ördög — mondá magában Sancho — ha az én uram nem különb tilogus, mint akármelyik püspök! Ej! magam is szeretnék egy kis beszédet tartani; azt hiszem én sem fognék belesülni; úgyis régen érzem magamban a' képességet a' nyilvános szólakozásra, itt a' jó alkalom, ne szalaszszuk el.“

Csatlósunk tehát a' tanakodás csöndét használni akarván, így kezdte még: „Nagyon fényes gyülekezet!

az előttem szóló uraság sem több, sem kevesebb mint maga Don Quichotte a' manchai, hajdanába gyász-alakú, most pedig az orosz-lólovag; egy olyan úri ember, ki mindenhez ért a' világon, diácul és spanyolul jobban tud, mint mi valamennyien kik itt vagyunk, meg az egész salamankai academia, ha itt volna; akár a' kis újján elszámlálja miben áll a' hadakozás mestersége és minden becsületbeli kérdés a' földhátán; ugyanazért azt mondom, hogy minden tétova nélkül tessék elfogadni a' tanácsát, mert én előre is jót állok mindenért. Hiszen vitélő uraim! minek is azért egymást nyúzni, hogy az ember fölébe valaki ordít? Hadd ordítson. Dicsekedés nélkül legyen mondva, kis fattyú koromban magam is értettem hozzá, akkorákat tudtam ordítani, hogy a' legderekkabb legény is irigyelte tőlem a' faluban, de azért nem bántott ám senki. Hogy szavamnak ura is legyenek, mindjárt megítélheti a' fényes gyülekezet, nem felejtettem-e valamit belőle, ámbár ezt a' mesterséget szintolyannak tartom mint az úszást, a' ki egyszer tudja, el nem felejt.

Ezzel Sancho újjai közé kapja az orrát, és akkorát ordít, hogy az egész tájék rengett bele. Hanem a' fényes gyülekezet egyik paraszt-tagja — azon hiszemben, hogy Sancho csúfolódik — a' kezében levő bunkós-bottal úgy végig nyújtott szegénynek a' hátán, hogy a' szeme is karikákat hányt, és eszméletlen lefordult a' számárról. Don Quichotte a' parasztot megakarta fenyíteni, hanem az egész zászló-alj összeröfönt, és a' hőst körülkapta; dárdák és puskák fenyegették életét, ezer kördarab füttyölt feje körül. Dárdáktól, kövektől még nem félt volna, hanem — miket teljes életében átkozott — a' tűz-okádó szerszámok kivették a' szívét, és kénytelen-

kelletlen megszaladt; a' mi több, sarkantyú közé kapta lovát, és sebes vágatva tört útat magának, lelkét Istennek ajánlván, minden percben remegett, hogy lelövik. Szerencsére senki sem lött; a' parasztok megelégedtek azzal, hogy megszalasztották; aztán Sanchot vették körül, ki még mindig ájultan hevert a' földön, fellocsolták, szamarára emelték, és Isten hírével szélnek eresztették. A' szegény csatlós oly erőtlen volt, hogy a' szamarát sem tudta igazgatni; hanem a' jó szamar magától ballagott hű barátja Rozinante után. A' zászlóalj egész napestig várta nagy hiába az ellenséget, aztán diadalmasan baza oszlott. Ha a' régi görögök hadi szokásaiban jártasok lettek volna, minden bizonynyal a' helyen — mielőtt elhagyják vala — győzelmi emléket állítandottak.

XXV.

Olvására méltó érdekes valami.

Háborús világban megesik, hogy a' legbátrabbnak is szaladni kell. Erre nézve fényes példát adott maga Don Quichotte, mikor ellenségeinek hátat fordított. A' szegény Sancho nem sokára hozzá érkezett, de oly elaléltan, hogy a' nyeregből ki- és lehanyatlott Rozinante lábaihoz. Don Quichotte leszállt, hogy Sancho sebeit megvizsgálja, de csak egy karcolást sem talált, ekkor mérgesen rákiáltott: „Hogy az Isten haragjában is jutott eszedbe egy sereg ember közt ordítani, iázni, kik épen a' miatt háborúskodtak? Tömve van a' fejed példabeszédekkel, és még sem tudod azt, hogy *akasztott ember házában nem tanácsos a' kötelelet emlegetni.* Jól tették;

bárcsak ne bottal, hanem karddal szabdaltak volna a' hátadra!"

„Törjön ki mind a' négy, vagyis két lábom — felelé Sancho — ha valaha számat iázni látom fel! no hiszen megesezt nekem, dehogy lépek föl többé közhelyen! Csak az az egy fáj leginkább, hogy a' lovag-kalandorok is sokat veszettek előttem a' becsületben, mert azt látom, hogy ők is úgy elszaladnak a' mint illik, és a' szegény csatlóst szépen ott hagyják a' csávéban.“

„Hogy érted azt? Avagy a' visszavonulás megfutamodás-e? A' valódi bátorság, mely sohasem hasonlít a' vakmerőséghez, ha kell, menekülni tud azért, hogy magát méltó veszélyekre tartsa meg. A' történeten ezernyi példával bizonyítja ezt.“

Sancho nem felelt, hanem nagy ügygyel bajjal felmászott a' nyeregbe; a' sohajtozásnak se hossza se vége nem volt.

„Ugyan mi a' menyköt sohajtozol?“ kérdé Don Quichotte türelmetlenkedve?

„Hogy ne sohajtoznám — felelé a' csatlós — mikor a' hát-gerincem minden porcikája fáj, a' nyak-csigámtól kezdve végig.“

„Megmondom az okát; mert a' kézbeli, melyel végig húztak rajta, bizonyosan hosszú vastag volt, és nem keresztben, hanem hosszában találta a' hátadat; és ha a' bot még hosszabb lett volna, még több porcikád fájna bele.“

„Ki van találva; köszönöm alásan a' magyarázatot; magamtól dehogy értem volna föl ésszel, hogy miért fáj a' hátam; szinte vigasztalva vagyok. De ha már benne vagyunk, hát okoskodjunk; őszintén szólva, az ember mindenbe bele ún a' világon: én is oda jutottam, hogy únni kez-

dem azon világi jókat, melyeket a' lovag urak késérgetése jövedelmez. Az embert egyik nap agyon rázzák, másik nap agyon furkózzák, aztán a' kutya sem gondol vele. Mondhatom gyönyörű jutalom! Hát még az aprólékos kellemetlenségek! az ember majd elvesz éhen; ha szomjas: tessék, ott folyik a' patak; ha álmos: tessék végig nyújtózni a' kemény gyepen, Isten szabad ege alatt. Hinni kezdem, hogy okosabb lenne haza ballagni, feleség és gyermekek közt szépen otthon csücsülni, a' helyett hogy az ember nyakába vegye a' világot, lósson fusson a' kalandor urak után, kik, a' mint én látom, mind egy lábíg futó bolondok, azok közt is a' legunalmasabb bolondok — közibök nem értve az én uramat.“

„Mielőtt felelnék — hűdegen viszonzá Don Quichotte — azt az egyet nem tagadhatod Sancho, hogy mióta beszélsz, a' hátad nem fáj annyira. Folytasd édes fiam, minden tartózkodás nélkül mondd ki a' mi szívedet nyomja. Igaz, hogy azt a' sok ostobaságot unalom hallgatni, de én örömet hallgatom, ha téged enyhít. A' mi haza kívánczóságodat illeti: mehetsz Isten hírével, ki tartóztat vissza? Nálad az erszényem, számold össze mióta vagyunk együtt, mennyi a' járandóság, és fizesd ki magadat.“

„Már uram, mikor én Carrasco Tamásnál, a' mi diákunk apjánál béreskedtem is, megkaptam a' két aranyat havonként, pedig a' mellett jól éltem. Véleményem szerint sokkal több bajjal jár egy lovag-urat szolgálni, mint egy szántóvető embert; mert szó a' mi szó, igaz hogy a' szántóvető mellett erőset dolgozik az ember, de meg van ám a' jó vacsora, aztán jó izüt alszik utána. Nem emlékszem, hogy nagysádnál ilyen szerencse ért volna; az a' két-három nap, mit a' jó Don Diegûe házá-

ban töltöttünk, meg az a' percnyi idő, mikor Gamacho uram húsos fazokában mártogattam, szóba sem jöhet.“

„Nagyon jól van. Hát mondd meg mennyivel adjak többet, mint Carrasco Tamás adott volt?“

„Bizony ha egy pár reállal megtoldja ön a' két aranyat, nem hiszem hogy sokat kívánok havi-bér fejében; az ígért sziget fejében pedig, melynek országa mind eddig nem jött meg, istenneki hat reállal beérem, úgy is jobb valami mint semmi.“

„Legyen meg akaratod; huszonöt napja hogy síkra szálltunk, számold össze magad, mi jár érte.“

„Teljes szent háromság! csak huszonöt napja! huszonöt éve is van, mióta ígéletben bírom azt a' szigetet, és együtt lótnak futunk minden viszontagságok közt.“

„Azt hiszem, számításod hibás; hanem úgy veszem észre, hogy te minden pénzemet zsebre akarod rakni; patvar vigye! szívesen od'adom mind. És most menj, térj vissza; hagyd el uradat; te légy az első csatlós, ki alacsony érdek, szennyes pénzvágy miatt farba-rúgod azt, ki téged táplál vala: én, én megleszek boszúlva. Hálátlan bolond ember! csaknem a' végpillanatban, mikor elvégre markodba akarom adni a' kormány-pálcát, melyre nem vagy méltó, te díjt, bért követelsz a' türeszenvedésért, melyet veled én is megosztottam; egyéb-iránt önmagadnak tészesz igazságot, ha visszatérsz a' semmiségbe, melyben születél.“

E' beszéd alatt Sancho rá-rátekintett az urára, de semmit sem tudván felelni, még nagyobbakat sohajtott. Hosszú hallgatás után könybe lábbadt szemekkel mondá: „Oh én drága jó uram! nem ma ismerem el először, hogy én igazi számár vagyok, nem hibázik hozzá csak

a' nagy fül, meg a' nyereg; tegye föl nagysád a' hátamra; én nem panaszkodom, mert igazságot cselekszik én velem. Bocsásson meg fiatalságomnak: én sokat fecsegek, és keveset tudok; de inkább ostoba vagyok mint rossz szívű, és ön jól tudja, hogy a' jó Isten is megbocsát a' megtérő bűnösnek.“

„Édes barátom — viszonzá Don Quichotte — bocsánatra mindnyájunknak szükségünk van, és csupán kötelességemet teszem, ha feledem a' mi történt. Csak arra kérlek: ne légy oly szerfölött kapzsi a' pénz után, szép lélekkel meg nem fér az; emelje föl lelkedet a' gondolat, hogy a' jutalom napja — ha későn is — de egykor bizonynyal feljön; addig legyünk jó barátok; a' barátság kész vigasztaló, és te az enyimre számolhatsz.“

A' jó csatlós megtörülte szemeit, és ura kegyét megköszönte. Azután beértek egy szilosba, hol az éjt vidoran töltötték, habár Sancho hát-daganatára a' hűs lég metszőleg hatott. Már hajnalban talpon voltak, és tovább utaztak az Ebro mentében.

XXVI.

Kaland a' varázs-sajkával.

Don Quichotte és Sancho Panza teljes békében utazgattak e' szép folyam mentében, mely hátán bőséget hord, és méltóságosan hempelyeg örökké, tiszta habokkal mindig teli ágyában. A' folyam és a' zöld kies tájék láttára lovagunk édes álmadozásba merült. Merengése közben szemei egy sajkára vetődtek, mely egy fa-törzsökhöz volt kötve, pusztán, minden evező és kormány-

rúd nélkül. Körül néz, senki sincs, és szóttan leszáll a' lováról. Sancho távolról sem érezvén kaland-szagot, kérdé a' lovagtól: mit akar tenni?

„Kötelességemet — felelé komolyan a' lovag. Ez a' sajka nem semmiért van itt. Ha — mint én — jártas keltes volnál könyveinkben, tudni fognád barátom, hogy mikor egy lovagot közel veszély fenyegeti, az ötlet pártoló bűbájos, segítségére kiszemel egy másik lovagot, ki néha két ezer mértföldre van távol amattól; hogy pedig e' roppant útat jókor megtegye, érte küldenek egy felhő darabot, mely felkapja, vagy egy hippogriffet, mely hátára veszi, vagy egy sajkát, melybe beleül, és hip, hop! egy szem-hunyorítás alatt ott van, hol szükség van reá. Ezt már mi így szoktuk eleitől fogva. A' sajka itt van, tehát szaporán kösd egy ágashoz Rozinanteot meg a' szamarat, üljünk bele a' könnyű sajkába, és vakon kövessük végzetünket.“

„Uram — viszonzá a' meglepett csatlós — engedek annyiban, mennyiben a' példabeszéd tartja: *tedd a' mit urad parancsol, azután okoskodjál*. De ha szabad az okoskodáson kezdenem, hát én azt mondanám: hogy ez a' sajka valami halászoké lehet, kik itt a' legjobb halakat fogdossák ki; hírül sem látom benne a' hip-hoppot, annál fogva még a' szívem is fáj a' gondolatra, hogy megválnék szegény jószágainktól.“

„Azon ne aggódjál Sancho; ki bennünket úgy elragad, hogy talán egy pillanat mulva valamelyik föld sarkon lógázzuk a' lábunkat, ugyanaz gondot visel páriáinkra.“

„Én nem bánom uram, én megtettem a' magamét, kipányváztam szegény párákat; mikor lesz az indulás abba a' paradicsomi országba?“

„Tüstént barátom, húzd fel a' vasmacskát, lépj utánam, és megyünk.“

Hősünk a' sajkába ugrott, csallósa utána, és — elvágván a' kötelet — a' parányi lélekvesztő csüdesen irányt vesz a' folyam közepe felé. Alig voltak a' parttól két ölnyire, már Sancho szepegni kezdett, és mondá:

„Nini! Rozinante erővel el akar szabadulni; az a' szegény pára szamar meg oly búsán tekintget utánam, hogy majd sírva fakad. Oh szeretett barátim! szegény gyermekeim! ne búsuljatok, visszajövünk, én mondom, visszajövünk; hisz' ez a' bolondság, mely töletek elszakaszt, soká nem tarthat, rövid időn látjuk egymást.“

E' zokogva ejtett szavakra a' szigorú lovag fölháborodott Sancho gyávaságán, és mérgesen neki rivalkodott:

„No mi bajod te nyúl-szívű emberke? félénkebb vagy mint az erdei öz, és gyávább mint a' földön csúszó féreg; ugyan mondd meg, mi bajod? Avagy mezítláb kell-e megmásznod Ripheus hegyei örökös jegeit? a' föld legszebb folyama hátán tündér sajkában kényelmesebben haladsz mint valaha Kleopátra, még pedig minden percben száz mértföldet; igen, mióta beszélünk, a' szélességnek legalább negyven fokát futottuk keresztül. Volna csak egy Astrolab a' kezeim közt, kiszámítanám, megmondanám a' helyet, hol vagyunk; annyit azonban biztosan állítok, hogy az éj-egyenlítő vonalt már meghaladtuk.“

„Hiszem, uram, hiszem; hanem ne sajnálja megmondani, mennyi útat hagyunk a' hátunk mögött, mikorra átléptük azt a' vonalat, ejnye hogy is nevezte csak?“

„Tedd meg a' számítást magad; az egyenlítő a'

mi planétánkat két egyenlő részre osztja. Ptolomeus, tudomra a' legtudósabb cosmograph, háromszáz hatvan fokot számít az északi sarktól a' déli sarkig. Ebből világosan kiveheted, hogy eddig a' földgolyóbis felén jóval túl járunk.“

„Édes jó Istenem! még azt kívánni is ilyen magam-szörű embertől, hogy e' rettenetes beszédet értsem. A' mi azt illeti így egyenként véve: asztalláb, tolómust, kozma-gróf, fok, sarok, értem én mind, de az egészet meg nem foghatom; hanem úgy mondja meg nagysád, hogy ne csak értsem, hanem meg is foghassam: miképen tudja, hogy azt az említett vonalat valósággal meghaladtuk?“

„Tehát figyelmezz: mikor a' tengerész Kadixból Indiába indul, hogy az éj-egyenlítő vonalt átlépte, onnan tudja meg, mert akkor minden — a' hajon létező — bogár egyszerre megdöglik.“

Sancho az urát rendkívüli figyelemmel hallgatván, akaratlanul de hirtelen a' lábához kapott, és Don Quichottera tekintvén, viszonzá: „No uram, én hát azt mondom, hogy azt a' vonalat még nem léptük át, mert épen most fogtam egy bolhát, mely aligha döglött, mert keményen megcsípett; de hiszen ott áll Rozinante, látom a' számmal együtt, és mi oly lassan haladunk, hogy alig vagyunk tőlük negyven lépésnyire.“

A' tündér-sajka ez alatt egy szigethez ért, hol a' megkeskenyedett folyam-ártól megkapatva, a' part felé ragadtatott, és egy kiálló fűzfa tuskóhoz vágódva felborúlt, hősünket csatlósával együtt szépen kitálalván. Don Quichotte szerencsére tudott úszni, és nehéz fegyverzete dacára nemcsak kievickélt, hanem még Sanchot is magával húzta. Csurom-víz volt mind a' kettő, és

még szóhoz sem jöhettek, mikor a' sajka-tulajdonosai, a' halászok körülfogták őket, lármázva, káromkodva kárterítést követelvén. Don Quichotte a' követelés ellen nem is tett kifogást, csakhogy — mondá — először mutassák meg neki a' várt vagy kastélyt, melyben fogva ül a' lovag, kit ő megszabadítani jött. A' halászok viszonzák: „Micsoda vár, miféle lovagot emleget az úr, nem tudjuk, semmi gondunk rá, hanem azt látjuk, hogy sajkánkat veszedelembe vitte, összerongálta.“

A' lovag végre kifakadva mondá: „Ugy veszem észre, hogy itt minden kérés, kérdezés elhangzó szó a' pusztában, én alkalmasint nyomára jöttem már a' kaland titkának: itt a' бүбájósok veszekednek egymással. Az egyik akarta, hogy megmentsem a' szerencsétlen lovagot, a' másik nem akarta; az egyik varázs-sajkát küldött értem, a' másik felborította. Én megtettem a' mi tettem; talán a' végzet akarja, hogy e' nagyszerű munkát nem én, hanem más hajtsa végre. Úgy van; e' jó embereket pedig ki kell fizetni.“

Sancho megegyezett a' halászokkal, és tüstént fizetett. Hőseink, megszáritkozván a' verő fényen, meglehetősen szomorú képpel ballagtak vissza paripaikhoz. Így lőn dicsőséges vége a' varázs-sajkávali kalandnak.

XXVII.

Hősünk egy szép vadász-nővel találkozik.

Sancho fájdalmasan tapasztalta, hogy ura erszényét a' lapos guta kerülgeti. Mindannyiszor megnyilamlott a' szíve, valahányszor belenyúlt, hogy Don Quichotte bolond-

sága miatt fizessen. Csüggedni, reménytelenedni kezdett az iránt, hogy valaha felhágghasson a' szerencsének megígért ugorka-fájára; és hányta vetette magában: miképen vehetne szépszerivel bucsút a' kapufélfától. Hősünk az alatt Dulcineáról álmadozva mendegélt, elhagyván az Ebro parljait.

A' mint így mendegéltek egy szép réten keresztül, Don Quichotte egy csapat vadászt és solymászt vett észre; közöttök egy szép deli hölgy, amazon ruhában, hósín paripán ülve, karján egy solymot tartott; a' többi vadászok tisztelő hódolattal fogták körül a' szép vadásznőt, mi magas állását tanúsította.

„Fiam, Sancho — mondá lovagunk — látod azt a' del-nőt, kinek a' kezén madár ül, menj hozzá és add tudtára, hogy az oroszlán-lovag kíván nála tisztelkedni, szolgálatát ajánlván ő fönségének. Okosan járj el a' követségben; főkép a' szívedre kötöm, hogy a' példabeszédezt kerüljed.“

„Mint a' bünt, uram; már az ilyen munkát szeretem; dehogy példabeszédek! tudok én a' nagy urak nyelvén. *Becsületes adósnál nincs szükség zálogra; aztán könnyű ott szegni, a' hol van miből; én sem vagyok épen mai veréb; de nem is most megyek először követségbe szép asszonyokhoz.“*

„Ha csak a' Dulcineáhozit nem érted, nem emlékszem más követségre.“

„Hát nem elég az? a' volt még egyszer a' hadd-el-hadd; annyit merek mondani, hogy akkor kiálltam a' követség tűz-próbáját; most bízhatik ön bennem, hogy ember áll a' gáton.“

Ezzel Sancho oldalba rúgja szamarát, és elnyargal.

Mikor a' vadász-néphez ért, leszáll, és az Amazon előtt térdre omolva mondá:

„Gyönyörűséges szép asszony, én Sancho Panza vagyok, csatlósa az oroszlán-lovagnak, ki amott várakozik. Az én uram, a' néhai gyászalakú-lovag, azért küldött, hogy hírül hozzam, miképen ő legfőbb szerencsájének tarlaná az ilyen gyönyörű picin lábakat megcsókolni, a' mellett szolgálatát ajánlván fonségednek, meg ennek a' solyom madárnak a' kezén; erre nézve persze, hogy engedelemre van szükségünk, hanem azt merem mondani, hogy ha egyszer engedelmet tetszik adni, sohasem fogja méltóságod megbánni.“

A' hölgy pedig viszonzá:

„Szeretetre méltó csallós, ön valóba bámulatosan tudja végezni a' rábízott követséget. Kérem, keljen föl; jól ismerem a' gyászalakú-lovagot tetteiben és dicsőségében, és az ő hű barátja-, társának nem szabad tédelpelni mikor beszél. Tehát újra kerem önt, keljen föl, és vigye hírül urának, hogy hercegi férjem és én szerencsénknek fogjuk tartani, ha őt — ide közel fekvő házukban — elfogadhatjuk.“

Sancho fülében nem rosszul hangzott a' hercegi cím; a' mellett meglepetvén egy hercegasszonynak oly kegyes fogadása által, majd elnyelte szemeivel a' csallósok iránt annyira leereszkedő, bájos hölgyet, és helyéből meg sem mozdult. A' hercegnő kezét nyújtotta, és kérdezte tőle, hogy az ura valósággal ama híres manchai Don Quichotte legyen-e, kinek szeretője a' tobozói Dulcinea, és a' kinek életéről egy egész könyv jelent meg. — „Testestől-lelkestől ugyanaz — felelé Sancho — magam meg a' csatlósa volnék hogy immár, ki abban a' könyvben szinte megállhatok a' magam helyén, hacsak az

az éhhetetlen tentanyaló valami anyámasszonyt nem csinált belőlem.“

„Szeretem, hogy tudom — mondá a' hercegnő — és alig várom, hogy láthassam a' nevezetes embert.“

Csatlósunk — a' mint tudta — meghajtotta magát, és félvállról tekintve a' vadász-népre, szamarára ugrott, sietyén megvinni a' hercegasszony kegyes válaszát, édig magasztalván annak szépségét, jóságát, és irántai leereszkedését. A' hős hallván a' hallottakat, nyeregbe igazodik, fölemeli elősisakát, rövidebbre fogja a' kantárt, hogy Rozinante-ot büszkébb fej-tartásra kényszerítse, és megindul. Ez alatt a' hercegnő férjét értesítette a' fényes követségről, és mivel a' lovagot már könyvből mindketten ismerték, mulatságúl abban állapodtak meg, hogy a' manchai hőst úgy fogadják mint valóságos lovag-kalandort, és vele a'képen bánjanak. — Don Quichotte megérkezik, és leakart szállni. Sancho — hogy urának kengyelt tartson — nyakra-főre leugrik a' nyeregből, de oly szerencsétlenül, hogy a' lába fenakadt a' kötőfékben. Hősünk nem vette észre a' dolgot, és azt hívén, hogy Sancho szokás szerint jelen van, minden ügyelet nélkül lelép; hanem a' megtárgult nyereg Rozinante hasa alá fordul, és a' lovag hosszant a' földre terül, fogai közt szidalmazván nyeret, csatlóst, mindent. — A' herceg intett, és a' vadászok fölemelték a' lovagot, kiszabadították a' csatlóst. Don Quichotte az ütődés miatt sántikálva indult a' hercegasszony lábai elé, de a' herceg karon fogta, megölelte és komoly hangon mondá: „Uram, gyászalakú-lovag, sajnálva fájlalom, hogy önnek birtokomon tett legelső lépése botlás volt; de hízlekedem magamnak azzal, hogy e' csekély bal-

eset miatt, nem fog ön tüstént elhagyni bennünket, kik önt tiszteljük, bámuljuk.“

„Hatalmas fejedelem — felelé a' hős — minden öröme-
nek meg van a' maga ára, és én szívesen megvennem
drágábban is a' reménytelen szerencsét, mely szerint önt
színről-színre tisztelhetem. Panaszom lehet csupán csak
az én hanyag csatlósomra, ki hasonlíthatlanul jobban tud
föcsögni, mint egy nyergel jól megszorítani. Egyébiránt
fekve, vagy állva, lóháton, vagy gyalog mindig készen
vagyok fönséged parancsára, és a' hercegnőére, kinek
rendkívüli szépsége oly édes hatalmat gyakorol fölöttem.“

„Don Quichotte úr, vigyázon — viszonzá a' herceg
szerényen — a' hasonlíthatlan Dulcineán kívül ön előtt
nem lehet a' földön szép nő.“

A' kiszabadult Sancho sem volt rest a' társalgásba
elegyedni, és mondá: „Azt nem lehet tagadni, hogy
Dulcinea kisasszony képzelhetlen szép ne volna, hanem
azt tartja ám uram a' közmondás, hogy *nemcsak egy
tarka eb van a' világon*. Természet-asszonyosság hasonlít
a' fazokashoz, ki ha egy csinos bögrét tudott csinálni
ma, holnap párját is tud annak készíteni. Én hát azt
mondom, hogy Dulcinea kisasszony fölötte szép, de a'
hercegasszony is fölötte szép ám.“

„Asszonyom — vágott közbe Don Quichotte — főn-
ségedet előre figyelmeztetnem kell, hogy a' világon egy
lovag-kalandornak sem volt olyan locska-föcske csatlósa,
mint az enyim; nevében kérem a' bocsánatot.“

„Sőt inkább — viszonzá a' hercegnő mosolyogva —
nekem rendkívül tetszik Sancho, régóta úgy ismerem
mint elmés, mulatságos és kedves embert: beszélhet a'
mennyit tetszik, én örömmel hallgatom.“

„Nosza — mondá a' herceg — térjünk a' kastélyba,

Sancho, szamarát takarosan a herceg-pár közé csusztatja.

ha a' nagyságos gyászalakú-lovag megalázná magát ve-
lünk jönni.“

„Kétséget sem szenved — felelé Sancho értelmes
képpel — megalázza magát ő is, én is; csupán az egyre
figyelmeztetem hercegségedet, hogy a' mi nevünk jelen-
leg: *oroszlán-lovag*.“

E' beszéd közben a' csatlós megszorította Rozinan-
te nyergét; azután Don Quichotte a' herceggel együtt
lóra ültek, és közbe fogván a' hercegnőt, megindultak;
a' hercegnő csak hamar előszólitotta Sanchot beszélget-
ni, Sancho kapott rajta, és szamarát takarosán a' herceg-
pár közé csúszta, hazaig nem fogván ki a' beszédből.“

XXVIII.

Fontos dolgokról leszen szó.

Csatlósunknak rendkívül tetszett a' hercegnő ba-
rátsága, már csak azért is, mert reménye volt, hogy
egynéhány jó napot fog tölteni az úri házban, mely
mindenesetre el van úgy látva, mint Don Diegúe háza.
E' gondolatra lelkében az öröm ismét megfészkelte, visz-
szanyerte természeti vidorságát, mely a' magas pártfogás
érzetében kiki-csapongott. Mikor a' kastélyhoz közeled-
tek, a' herceg előre lovagolt, hogy megtegye a' rende-
lést Don Quichotte méltó elfogadására. Mihelyt megér-
kezett a' lovag, két fényes cseléd segítette le a' lová-
ról, négy szép leányzó, ünnepélyes szertartás közben
skárlát-köpenyt terített a' vállára. Az egész udvar, a'
folyosók tömve voltak nézőkkel, bámulókkal, cselédek-
kel, kik a' hőst illatos vízzel meghintvén, kiáltották:

„Üdvezöljük köztünk a' lovagiság virágát!“ Ennyi tiszteletre Don Quichotte elkábulva, méltóságos lépésben megindult, karját nyújtván a' hercegnőnek, és hálát adván az égnek, hogy valahára hasonló fogadtatásban részesül, mint a' minőket könyveiben látott, olvasott volt az őskor lovagairól.

Sanchonak nagy gondot okozott a' választás, jó barátnéja a hercegasszony és a' szamara közt, hogy tudniillik, melyikkel tartson: szamarát hagyta el; hanem mindjárt bálni kezdte, és jószága iránti gyöngéd nyugtalanságában annyira ment, hogy kiszemelvén a' sok közül egy vén duennát, hozzá sompolyog, és súgva mondá neki:

„Gonzales kisasszony, vagy hogy is hívják magát, szeretnék egy pár szót váltani négy szem közt.“

„Az én nevem — viszonzá a' duenna — Donna Rodriguez de Grijalva; mivel szolgálhatok?“

„Ugy-e? Rodriguez de Grijalva kisasszony nagyon lekötelezne, ha lesétálna a' hátulsó udvarba, ott van egy szürke szamár, ez a' szamár az én legkedvesebb jószágom, a' szegény-pára egy kicsit félénk, nincs is ahoz szokva, hogy vele ne legyek, nem tudja majd mirevélni a' dolgot: szépen kérem vezesse kegyed az istállóba, és vessen elébe valamit.“

No ez derék! — felelé a' duenna neheztelve — megjárjuk, ha az urának sincs több esze, mint a' szolgájának! Édes barátom, nálunk nem szokás a' duennákat istállóba küldözgetni.“ —

Ugyanúgy-e? kegyed tán nagyon is fenhordja az orrát! Hallja a' kisasszony, az én uram beszéli, hogy mikor Lancelót megjött Angolhonból, a' duennák viseltek

gondot a' lovára, pedig az én szamaram — merem mondan — ér annyit, mint Lancelót lova.“

„Mi gondom nekem Lancelótra meg a' kelmed urára. Tartsa meg barátom a' tréfáit és regéit azok számára, kik megfizetik az árát, én részemről előre megmondom, hogy fűgét sem adok érte.“

„Nem is kellene; nem sokat adok az érett fűgére.“

„Szentelen pimasz — kiáltá lúd-mérgében a' duenna — megbánod a' mit mondtál.“

E' hangos kitörésre a' hercegnő hátra nézett, és látván Rodriguez kisasszony szikrázó szemeit, és kigyúlt képét, kérdeze tőle: „Hát önnek mi baja?“

„Asszonyom, ez a' paraszt azzal untat, hogy a' szamarát vezessem istállóba, és gondoskodjam róla, mert a' mint ő mondja, így szokás; például hoz föl valami Lancelót, kinek a' lováról szinte duennák gondoskodtak; ez még mind hagyján, hanem szentöl-szememben vénnek nevez.“

„Nézze az ember mily hamis! — mondá a' hercegnő. — Barátom Sancho, nagyon hibázol; nézd meg csak jól Rodriguez kisasszonyt, és vedd eszedbe, hogy ő még egész' fiatal. Talán a' fej-cicomája véníti meg szemeidben az ő tizenyolc éves arcát?“

„Kegyelmes asszonyom — viszonzá Sancho — jó lélekismérettel elmondhatom, hogy eszem-ágában sem volt, milyen a' képe, vagy hogy mennyi idős legyen a' kisasszony; az egész galibát köszönhetjük a' szamaramnak; szegény pára eszembe jutott, hogy az alsó udvarban elmaradt tőlem; e'beli bánatomat közlöttem Rodriguez kisasszonynyal, kinek a' képéből több szívességet néztem ki, mint a' többiéből.“

„Sancho — mondá ekkor Don Quichotte — nincs itt helye e'féléket beszélni.“

„Már uram, megengedjen, mindenütt helye van, hogy az ember gondoskodjék azokról, a' kiket szeret; és ha eszembe jut felölök gondoskodni, bizon kibőfentem én akárhol.“

„Sanchonak teljes igazsága van — szólt közben a' herceg — hanem légy nyugodt barátom, megparancsoltam már, hogy szamaradat istállóba vezessék, és úgy gondját viseljek mint saját magadnak. Arról felelek, hogy nem lesz panaszsa.“

E' kis szóváltás után, mely Don Quichotte-on kívül minden embert mulattatott, hősünket selyem-bársonnyal bevont pompás terembe vezették. Tüstént megjelent hat leányzó, mind a' hat körül kapta a' lovagot, ki saruit, ki páncélját, ki sisakját kezdte oldozni; a világért sem mosolyodott volna el egyik is, midőn az egy ingre vetköztetett sovány hőst tiszta fehér-neművel megkinálta. A' szemérmes Don Quichotte nem fogadta el kezökből, hanem Sanchót szólította be a' szolgálat e' nemére; aztán bezárkózott, és Sanchót leckéztetni kezdte, mondván:

„Bolond fia édes apádnak, micsoda jelenet volt az a' tisztos duennával? van-e itt helye, ideje annak, hogy szamarad miatt izgágát szerezz? úgy fogadtak, úgy bának-e velünk, hogy paripáinkat az éhen-dögléstől kelljen féltetni? Sancho, Sancho, te nem úgy viseled magadat, mint én szeretném, mintha csak kedved telnék abban, hogy első tekintetre megsejtsék benned a' neveletlen embert. Jusson eszedbe, hogy a' közmondás: „a' milyen az ura, olyan a' szolgálja,“ megfordítva is áll, pedig az én rovásomra. Boldogok a' fejedelmek,

kik magukhoz hasonló miveltszemélyeket választhatnak szolgáknak! Mit tartsanak már én felőlem, ha látják, hogy te csak egy sületlen paraszt, egy izetlen bohóc vagy? Ne hidd, hogy bohósdit játszani könnyű dolog legyen; ha megtapsolják is, de ritkán tisztelik. Ne beszélj annyit Sancho, az istenért! ne beszélj annyit; minden szót rágj meg, mielőtt kiköpnéd, különben magadnak ártasz vele, és önszerencsédet ásd alá mind ezen magas személyek előtt, a' kik közt vagyunk, mind pedig urad előtt, a' kit szolgálatsz.“

Sancho szentül megígérte, hogy jövendőre óvatosabb fog lenni, és inkább a' nyelvét harapja el, mint-hogy ostobaságot eressen ki száján. Azután hozzáfogtak a' tisztálkodáshoz. Don Quichotte a' zerge-bőr újjas fölébe a' szép skárlát-köpenyt terítette, szörnyű kardját a' tengeri kutya-bőr szijra akasztotta, fejére nyomott egy zöld-bársony sapkát, és kilépett szobájából. A' hat leányzó ott várta az ajtóban, és kéz-mosás véggett arany-tálat nyújtottak elébe. Az is megtörténvén, tizenkét apród kíséretében megjelent az udvar-mester, jelentvén hogy terítve van. Don Quichotte — előtte, utána apródok menvén — nagy pompával vezetettet a' fényes ebédlő-terembe, hol a' gazdagon ellátott asztalon csupán négy teríték állott. A' lovagra várakoztak a' herceg, hercegnő és egy fontos képű pap, azok közül való, kik beszokták magukat a' nagy urak házába fészkelni azért, hogy ott minden házi ügybe belekottyanjanak; azok közül való, kik nem születvén sem báró-, sem hercegnek, szeretnek befolyást gyakorolni a' bárók- és hercegekre, viszonyaikra, szellemeikre, vagyonaikra, — jó tanácsokat adnak, és ők urak a' házban; és pedig sohasem tudván fölemelkedni azon magas szín-körre, hol az álta-

luk vezetett egyéniség áll, rendesen azt is alárántják alacsony magukhoz. E' fajta ember volt a' mi papunk is, ki elégedetlen képpel nézte a' Don Quichotte iránt mutatott szertartásos udvariságokat. Lovagunk váltig szabadkozott a' neki szánt tisztelet-hely ellen, hova a' herceg elvégre erővel leültette, jobbjan a' hercegnő, vele szemközt volt a' pap. Sancho megütöközvéen vagy megunván a' sok ide-odázást, kérést, erőltetést, melyel a' herceg Don Quichotteot ostromolta a' tisztelet-hely elfoglalására, legelső nyitotta meg a' társalgást e'képen:

„Kegyelmes uraimék, ha szabad volna, majd mondanék én egy történetet; mely épen erre az alkalomra illik.“

Ezt hallván Don Quichotte, mintha parázson ülne, fészkelődni kezdett, és csatlósát merően szembe nézte.

„Ne féljen nagysád — mondá Sancho — nem felejtettem el a' kapott intést. Nem is mondok semmi olyast, a' mit nem kellene, sőt maga nagysád is igazolni fogja a' mit mondani fogok, mert hiszen a' mi falunkban történt.“

„Asszonyom — szakasztá félbe Don Quichotte — a' magas leereszkedés miatt az én jó csatlósom agyveleje megzavarodott; méltóztassék kipurancsolni.“

„Világért sem — viszonzá a' hercegnő — Sancho-nak mindig mellettem kell lennie, minél többször látom, annál inkább kezdem őt szeretni.“

„Én sem kívánok magamnak más földi boldogságot — viszonzá Sancho — minthogy az én kegyelmes asszonyom mellett lehessek. Hanem halljuk a' történetet: Volt a' mi falunkban egy nemes ember, igen tehetős és előkelő úri ember; mert hiszen a' Medina del Campo családból származott, bele házasodott a' Quinones családba, és fele-

ségtül kapta Donna Minciát, egyetlen egy hajadon leányát Don Alonzo de Marannonak, ugyanannak, ki lovagja volt a' szent Jakab rendnek, és halála napján a' vízbe fúladt; lett is miatta lárma, veszekedés a' faluban, Don Quichotte úr legjobban megmondhatja, mert ő is belekeveredett, mikor azt a' semmiházi Tomasillót, Balvastro kovács fiát úgy eldöngették; nagysádnak töviről hegyire kell ezeket tudnia, hát hazudtoljon meg ha tud; legalább ne gondolja senki, hogy az ujjamból szoptam.“

„Igaz, igaz — felelé Don Quichotte — hanem végezd szaporán, és ne keríts neki akkora feneket.“

„Nagyon jól van — mondá a' hercegnő — én meg arra kérem Sanchot, hogy semmit se hagyjon ki, mondjon el mindent, a' mit tud; egész gyönyörűség hallgatni.“

„Asszonyom, ön teszi gyönyörűséggé — felele Sancho. — Mondom hát, hogy ez a' nemes ember, — úgy ismertem mint saját uramat, mert hiszen alig laktunk egymástól egy puska lövésnyire — ez a' nemes ember, mondok, egyszer egy szegény napszámost hívott magához ebédre. Mikor asztalhoz akartak ülni, a' nemes ember — nyúgodjanak békében hamvai! mert már meghalt szegény, még pedig úgy halt meg, mint kegyes istenfélő ember; én ugyan nem voltam ott a' temetésén, mert Tembleque-be mentem aratásra, hanem az egész világ jót mond felőle. Többet is tudnék róla beszélni, de nem akarom a' szót szaporítani. Tehát mikor az asztalhoz akartak ülni, a' nemes ember az első helylyel kínálta meg a' napszámost; a' napszámos mentegette magát, a' nemes ember erőltette; a' napszámos sehogy sem akart oda ülni, attól tartván, hogy a' gazdáját megsérti vele. A' vége az lett, hogy a' nemes ember megúnta a' sok

teketóriát, megfogta a' napszámost, és erőnek erejével az első helyre nyomta, és ezt mondá: „Ne aggódjék barátom, mikor mi egy asztalnál vagyunk ketten, akár-hová ülök, én ülök az első helyen.“ Csak ennyit akartam mondani, a' többit érteni kell, mert a' történet eddig tart.“

Don Quichotte, ki halálos félelem közt hallgatta Sancho-t, a' mint a' történet véget ért, egyszerre pirossabb lett mint a' skarlát köpeny színe. A' herceg és neje észrevették az úr színe változását, de nem akarván a' lovagot oly mélyen megsérteni, a' gonosz csatlóست felelet nélkül hagyták, mást irányt adván a' társalgásnak.

„Régen kapott-e — kérde a' hercegnő — hírt az oroszán-lovag a' bájos Dulcineáról? hány óriást, és hány megvert lovagot küldött már hozzá?“

„Keblemnek alig hegedt fájdalom-sebét vérzi föl asszonyom — viszonzá a' hős. — Hiába rendeltem Dulcineához annyi levert óriást, és legyőzött bajnokot; nem találták, nem ismertek rá. De hogyan is találtak volna, mikor..... Asszonyom, őt a' bűbajos hatalom egyszerre csúf paraszt alakká változtatta át.“

„De nem minden halandó szemekre nézve — mondá Sancho — én legalább felette szépnek, csinosnak és für-gének láttam. Nincs olyan fiók macska, mely különbet ugorják; hát úgy hegyibe szökik a' csacsijának, hogy akármelyik kötél-táncosnak becsületére válnék.“

„Hát te is láttad őt a' bűbáj hatalma alatt?“ kérde a' herceg.

„Láttam? láttam biz' kegyelmes uram. Hejh! sokat főtt a' fejem benne, míg kitaláltam mi baja van; mert én találtam ki először.“

A' szent férfiú — ámbár az orrát igen csavarták az óriások, lovagok és Dulcineaféle badarságok — mind-
 eddig mérsékelte magát; hanem utoljára is kitört belőle
 a' türelmetlenség, és nem szenvedhetvén, hogy mások
 mulassanak akkor, mikor ő nem múlat, feddő szemeket
 velett a' hercegre, és szigorú hangon így szólott: „Her-
 cege séged Isten előtt felelőssé teszi magát azon vétkes
 időtöltésért, melyben gyönyörködni látszik. Hogy is kíván-
 hatni, hogy ez a' szegény bolond, kit önök Don Qui-
 chottenak neveznek, százszor bolondabb ne legyen,
 mikor azt látja, hogy hercegséged is osztja az ő ostoba
 örvöngéseit, és hideg vérrrel felelni tud az ő izetlen kü-
 lönségeire? És ön, boldogtalan ember, nem lát ön ke-
 resztül a' szitán, nem sejtí hogy bolonddá teszik; miké-
 pen hiheti jólélekkel, hogy ön lovag-kalandor, hogy
 Dulcineája megbűbájoztatott, hogy ön óriásokat küldött
 hozzája, és száz meg száz ilyen ostobaságokat, mikkel
 egy egész óra óta úntat bennünket? Látott-e ön valaha
 lovag-kalandort vagy óriást Spanyolhonban? Tán önök-
 nél nagyon elszaporodtak az afféle bűbájozott Dulcineák?
 Azt mondom barátom, forduljon vissza, menjen haza,
 növelje otthon a' gyermekeit, gazdálkodjék, a' helyett
 hogy előre hátra csavarog, és úton útfélen kinevetleti
 magát.“

Hősünk egész figyelemmel végig hallgatta a' bösz
 szent embert. Mikor a' beszédnek vége lett, lángoló
 szemekkel végig nézett rajta, és felállott, reszketvén a'
 dühösség miatt, aztán így felelt: „Uram..... Hanem
 a' felelet egy egész külön cikket érdemel.

XXIX.

Don Quichotte talpra esett felelete; — és egyéb események.

„Uram — viszonzá hősünk, alig bírván lenyelni igazságos haragját — a' hely, hol vagyunk, a' hercegnő jelenléte, és azon tisztelet, melyel ön hivatalát tekintem, kegyetlen törvényül szabják előmbé, hogy csupán szavakkal feleljek. Tisztelendő úrtól — hivatalánál fogva, melynek a' mai napon életét köszönheti — inkább vártam volna jó tanácsadást — ha ugyan szükségem volna rá — mint meggyalázó szavakat. A' mint érdemes a' tisztelet és szeretetre az ember-barát, ki azon nehéz föladatra szánta magát, hogy testvéreit intse, tanítsa, őket az erény útára szeliden visszavezesse, hibáikat gyógyítsa: épen úgy méltók az útálatra, gyűlöletre azok, kik ez oly szép szín alatt gorombáskodnak, és kegyetlen gyönyörűséggel megtámadják, sértegetik embertársaikat. Mivel tud ön engem vádolni? mit vétettem? micsoda bűn-tény jogosítja önt arra, hogy nekem intésül merje adni, hogy forduljak vissza, menjek haza, és növeljem otthon gyermekeimet, pedig azt sem tudja ön, vannak-e? Ön azt veti szememre, hogy a' nagy világban előre hátra kalandozok: úgy-e kegyesebben szemet fogna ön húnyni, ha befészkelném magamat más házába, hogy ottan igazgassak, és megnyergelvén a' házi úr szellemét, mindenhatóságot követeljek magamnak jóltevőim felett. Mi köztünk, uram, csak ez a' különbség: én nem látom azt bűnnek, hogy az ember fölkeresi a' szerencsétleneket a' hol találja, és szembeszáll veszélyekkel

azon reményben, hogy a' szenvedőkön segít. Önnek kétségkívül okai lehetnek szegény bolondokul tekinteni azokat, kik e' nehéz pályán megindulnak, és buzgóságában szabadságot vesz ön nyilvánosan megróni a' szegény bolondokat.

Én, uram, több szeretettel bírók mint ön, és nem ütöm dobra, mit tartok én azon rejtélyes nagyravágyókról, kik mindig a' hamisság, hízélgés és alacsony két-színűség tekervényes ösvényén ólálkodnak, haladnak a' cél felé, melyet maguknak kitűztek, és elég szemtele-nek bűneiket az erény szentséges köpenyével takargatni.“

„Tatár a' lelkét! — kiáltá Sancho — ezt nevezik aztán egyszer talpraesett feleletnek. Egy szót, egy be-tűt se többet kedves drága uram; eddig is le van már teremve ez a' gyönyörű úr; még olyat állítani: nincs lovag-kalandor, nincs óriás, nincs boszorkányság. Sze-retném, ha egyszer oly közel esnék hozzájok, mint én; hadd tanulna.“

„Úgy-e hogy kelmedet Sancho Panzának hívják — mondá a' pap erőtetett mosolylyal — és kelmednek ígért az ura egy egész szigetet?“

„Igenis én volnék — viszonzá a' csatlós — és meg-érdemlem azt a' szigetet úgy, mint némely emberek; én is azok közé számítom magamat, kikről el lehet mon-dani: *A' ki jókkal társalkodik, maga is jó; mond meg ki a' cimborád, megmondom ki vagy, mi vagy; ter-mett fát nem kell rázni, magától is hullajt.* És hála az égnek, nekem van termett fám, az én jó uram; és hullajt is, mert mióta vele vagyok, hát csak több ember vagyok én napról-napra; a' mellett hiszem az Istent, hogy megsegít bennünket, és nem fogunk megszorúlni birodalmak, sem pedig szigetek dolgában.

„Bizonynyal állítom, hogy nem — közbe vágott a' herceg — van nekem szép kilenc szigetem, és a' lovag úr kedvéért, Sanchót ezennel kormányzóvá nevezem ki a' legszebbikben.“

„Hallod Sancho? — kiáltá a' lovag — szaporán borulj térdre ő fönsége előtt, és köszönd meg nagy lelkőségét.“

A' csatlós tüstént térdre omlott. A' bösz szent ember pedig mérges tekintetet lövelvén a' hercegre, így szólott: „Mivel úgy látom, hogy e' házban az eszeveszetteket még föllovalják, a' bolondokat megtapsolják, kijelentem hercegséged előtt, hogy küszöbét addig át nem fogom lépni, míg e' tébolyodott nép belől lesz.“ Ezt mondván, fölugrott az asztaltól, és kirohant; igaz hogy a' herceg és a' hercegnő nem is igen marasztolták. Ekkor a' herceg komoly képpel Don Quichotte felé fordult, és mondá:

„Azt hiszem, hogy az orozlán-lovagtól bocsánatot sem kell kérnem az iménti jelenet miatt, mert fölötte áll az e'féle méltatlanságnak, a' mellett adott feleletében eléggé megboszulta magát.“

„Egy véleményben vagyunk — viszonzá Don Quichotte — én különben azt tartom, hogy gyermeknek, asszonynak és *pápnak* minden szabad; önvédelemre képesek nem levén, nem is sérthetnek: az erősbnek tehát tűrni kell a' gyalázatot, hogy ne ő maga, hanem a' gyalázó szégyenüljön meg. Mindazáltal nem tanácslom a' jó szent atyának, hogy más lovagoknak ilyesmit szembe mondjon: példaul egy Amadis, egy Galaor nem fogták volna végig hallgatni oly türelmesen, mint én.“

„Nem bizon — kiáltá Sancho — hanem felelet helyett, kard-ki-kard, és egész becsülettel meglékelték vol-

na a' tisztelendő atyát, mint egy görög-dinnyét. A' pereputtyát neki! ha most Montalbán Rináld történetesen itt van, mi lett volna a' szegény páterből? hát tisztán agyonreccsentí mint a' bolhát."

A' hercegné jó ízűt nevetett Sancho életből merített hasonlatosságain; és mulatsági szempontból ötöt még többre becsülte mint az urát. — Az ebédnek vége lön. Mikor az asztaltól fölálltak, megjelent négy hajadon: az egyik mosdó-medencét, a' másik vízteli ezüst-poharat, a' harmadik finom törülközőt, a' negyedik könyökig neki gyürkőzve, illatos szappant tartott kezében. A' medencés — tisztelet adó képpel Don Quichotte álla-alá nyomta a' mosdó-tálat; a' lovag nem szólt, csak nézett, 's azt hívén, hogy ezen a' vidéken így szokták — megadta magát, előrenyújtván hosszú sovány nyakát. A' második hajadon vizett töltött a' medencébe; az pedig, ki az illatos-szappant tartotta, igen ügyesen vert szappan-habbal bekente az egedékeny lovagnak szemét, száját. A' herceg és hercegné — mivel e' szertartás rendeleten kivül történt — egymásra tekintettek, nem tudván, nevesse-nek-e rajta, vagy félbehagyassák? A' szappanzó hajadon egyszer csak vízért kiált, egy másik vízért fut, és a' szegény lovag azonközben ott álldogált a' tál fölibe nyújtott nyakkal, szappan-habos képpel, nem mervén szemeit fölnyitni, mert az erős szappan-lé csípte. A' nézők majd meg pukkadtak a' nevetés ingere miatt, de kitérni nem mertek. Nagy sokára meghozták a' vizet, és az egyik hajadon a' lovagnak bekent-fent szakállát szépen feltörülgetvén, társnőivel együtt mély bókot csinált, és komoly képpel kifelé indultak. Hogy pedig a' lovag meg ne szagolja a' tréfát, a' herceg figyelmezteté az érdemes szappanosnét, hogy még ő is hátra van. A'

leány tüstént elérte, és munkához látott, bekenvénfenvén az urát, miképen a' lovagot.

Sancho, csupa szem-fül a' látottakra, így dörmögött magában:

„Éb a' lába! beh jó szokás; hársak aztán megmosdatnák a' csatlósokat is mint a' gazdáikat; bánná a' manó, ha még a' szakállam is levakarnák.“

„Mi az Sancho? mit dohogsz?“ — kérde a' hercegné.

„Azt biz én asszonyom, hogy úri ház körül sokat lát, tapasztal az ember. Idáig azt hittem, hogy a' nagy urak ebéd után csupán a' kezeiket szokták megmosni; azt nem is álmodtam, hogy így belügozzák őket a' házi kisasszonyok; engemugyse! ez a' szokás tisztádon-tiszta multság.“

„Jó barátom, csak egy szavadba kerül, és a' kisasszonyok téged is megmosdatnak; sőt ha kedved van hozzá, akár megfőrösszenek.“

Már a' mi a' fürdőt illéti, azt szépen megköszönöm, de nem szoktam vele élni.“

Ekkor a' hercegné a' kulcsárhoz fordult e' szavakkal: „Kulcsár! gondja legyen rá, hogy Sancho fogyatkozást ne szenvedjen semmiben, a' mi szeme-szájának tetszik!“

Don Quichotte egyedül maradván szíves gazdái körében, sok mindent beszélt értelmesen, okosan; csupán Dulcineáról szolt tébolya badar nyelvén. A' herceg, végig hallgatván őt, komolyan fölszólította: ha alkalmasnak hiszi-e csatlósát az ígért sziget kormányára?

„Uram — válaszolá Don Quichotte — köteles vagyok őszintén felelni. Sancho jelleme a' legkülöncebb kevérek ellentétes dolgokból; ő becsületes, a' mellett jó ta-

pintatú, eszes ember; sokszor nem oda vág a' hova néz, és ravasz természet-fí; hisz és nem hisz, feleleteit olykor-olykor vastagon meghinti sóval, borsal, és mint-ha együgyüsködnék, azon veszi észre magát az ember, hogy takaros leckét kapott tőle. Hanem szíve, lelke ellen kifogást tenni nem lehet; szereti az erényt ösztönből, nem gondolkodván arról, hogy azt szeretnie kötelesség; elég mély belátású, természetes egyszerűségében bölcs ember. Hinni merem, hogy egy jó kormányzónak elég ennyi tulajdon; legalább én sokakat ismerek, kik e' tekintetben Sanchoval nem állják ki a' versenyt, nem is igen betüesebbek mint ő. Átalába, kegyelmes herceg, a' kormányzói mesterség nem lehet oly nehéz, mint képzeli az ember: legio a' számuk, kik fölkapnak a' közigazgatás szekerére, és hübelebalázs! neki hajtának sárnak, víznek, mégis csak kigázolnak úgy a' hogy. Sancho is kigázol úgy a' mint ők; kivált ha megadandottam neki némely tanács-szavaimat.“

E' pillanatban nagy lárma-zaj kerekedett; Sancho — nyakában konyha-kötővel — ijedt képpel betoppan, utána nyomulnak szolgák, inasok, kiknek egyike párolgó vízzel tele-edényt hoz vala.

„Mi ez? — kérdé a' hercegné — mit akartok e' derék emberrel?“

„Asszonyom — mondá egy inas — fönséged parancsa szerint meg akarjuk mosdatni, hanem ő kegyelme nem akar kötélnek állni.“

„Nem biz én! — kiáltá Sancho — a' fönséges asszony nem parancsolt mosdó-tál helyett mosogató-tálat, aztán meg ehez a' forró-vízhez sincs kedvem, mert nem olyan szaga van mint az illatos-szappannak, minövel az uramnak szolgáltak. Vastag tréfa biz ez hercegi házban;

pedig a' tréfa, darabfa, mihelyt vastag. Kikérem magamnak az ilyen borbélyokat; a' legeslegelsőt, ki szakálmához nyúl, úgy pofónvágom, hogy megemlegeti hetven esztendő korában is.“

„Sanchonak igaza van — mondá a' hercegné komoly képpel; melyet két három ízben alig bírt megtartani, a' mint a' szorongó csallósra tekintett — töletek pedig vakmerőség így bánni egy emberrel, kit hercegi férjem kormányzóul kinevezett; és kiről tudjátok, hogy benső barátom; tanácslom, hagyjatok neki békét, vagy egy lábíg elcsaplak benneteket.“

E' szavakra az inas-sereg szétfutott; Sancho utánok rohant; hanem percnyi gondolkodás után megáll, visszassompolyog — még mindig nyakában hordván a' konyha-kötöt — és a' hercegné előtt térdreomlik, mondván: „Asszonyom! egy szó mint száz, lovag-kalandorrá kellennem, és fönségedet választom hölgyemül, ki annyi jóssággal van irántam. Igaz, hogy még eddig csak szegény csallós vagyok, mesterségem kasza-kapa; nevem Sancho, van feleségem, gyermekeim: ha mindezekben talál fönséged valami gyönyörűséget, szívesen szolgállok, tessék velök rendelkezni mint saját jószágával.“

„Megtetszik — felelé a' hercegné — hogy az én barátom Sancho, a' finom udvariság és lovagiasság iskolájában nőtt föl. Úgy szól és gondolkodik, mint méltó társa a' legudvariasb lovagnak, leggyöngédebb szeretőnek. Köszönöm édes Sancho, hálám bizonyoságául hercegi férjemet sürgetni fogom, hogy az ígért kormányzóságot minélelőbb megadja.“

E' társalgás után Don Quichotte félrevonult déli nyugalomra. A' hercegné meghívta Sanchót egy hűs terembe, hol a' délutánt föltendő vala asszonyai köré-

ben. Sancho felelete mintegy odaütött ki, hogy ámbár szokása volna négy-öt órát szundítani minden délután, mindazáltal a' meghívást elfogadja, és lehetőleg rajta lesz, hogy beszélgetés közben el ne aludjon. A' herceg pedig újabb intézkedéseket tett a' lovagi ünnepélyek iránt, melyeket hősünk kedveért tartandó vala.

XXX.

Társalgási beszéd a' hercegné és Sancho közt.

Sancho — miképen ígérte — meglátogatta a' hercegnét, ki őt maga mellé ültette, bár a' szerény csatlós mindenképen mentegetődzött e' tisztség ellen. Elvégre az engedni kénytelen körül ülték a' duennák és szoba-leányok. A' hercegasszony kezdte meg a' társalgást, mondván: „Édes kormányzóm, most midőn magunkra vagyunk, szeretném, ha uraságod megfejtene előttem két vagy három dolgot, melyek iránt nem voltam tisztában, mikor a' nagy Don Quichotte történetét olvastam; például: annyi bizonyos, hogy kegyed nem hogy a' küldött levelet kézbesítette volna, Dulcinea kiasszonyának még csak a' színét sem látta soha: mint merészelt tehát az urának olyanokat mondani, hogy a' kisasszony búzát rostált, hogy ezt meg ezt felelte? E' hazugságban nem ismerek egy becsületes csatlós hűségére, és sajnálom hogy kissé szemrehányást kell tennem olyankinek, kit úgy becsülök, szeretek mint épen kegyedet.“

E' beszédre Sancho fölkel, újját ajkára illeszti, félig meggörbedve, lábujhegyen asztal és ágy alá tekint, megnézi: csukva van-e az ajtó, lábhegyen visszajön és

helyére ül, titok-teljes képpel mondván: „Szeretem tudni, hogy senki sem hall bennünket, mi előtt ily fontos titkot fölfedeznék; e' titok bizonyosan meglepő lesz, de fönséged előtt nincs titkom; tehát annyit mondok, hogy én Don Quichotte ő nagyságát már régóta úgy tekintem, mint kissé háborodott embert. Ez ugyan nem azt teszi, hogy olykor-olykor ne szólna böles dolgokat, melyek bámulásra bírják hallgatóit; hanem mind a' mellett nekem erős okom van azt hinni, hogy ő sokszor kitér a' kerék-vágányból. Mivel már én így hiszem, hát szabadságot veszek magamnak, mikor szorúl a' kapcám, és hogy tőle szabaduljak, elhítni vele mindent, a' mi eszembe jut; így történt a' Dulcinea kisasszony feleletével is; így történt ez előtt alig nyolc nappal, hogy azt a' világhírű hölgyet megbüvöltem, a' magam módja szerint.“

A' hercegné tudni akarta a' megbüvölés történetét; csatlósunk megbeszélte részletesen, és a' társaságot mulattató kitételekben.

„Ez eddig szentül van — monda a' hercegné — hanem az imént hallott vallomásra egy nagy lelki kétely támadt bennem. Kegyedre gondolok, jó barátom, és így okoskodom: ha már Don Quichotte megháborodva van; ha Sancho a' csatlósa ilyennek hiszi és vallja; és e' hit, vallomás dacára még is vele jár kel, bolondságaihoz csatlakozik: önként következik, hogy az én szeretett barátom Sanchonak is háborodottnak kell lenni. Ebből kiindulva, lelkiismeretem vádol, hogy férjemnél felhasználtam hitelemet az ígért szigetre nézve; mi azt teszi: miképen volna képes embereket kormányozni olyan ember, ki önmagát sem képes kormányozni?“

„Igazat szólva — felelé a' csatlós — fönséged okoskodása és aggodalma igen méltányos. Én vagyok az első,

ki állítom, hogy ha mákszemnyi józan észszel bírnék, már régen bucsút kellett volna vennem az uramtól; hanem, heregné, egy szót szólok, a' mi sok okoskodással fölér: én szeretem Don Quichotte urat, egy falubeliek vagyunk, ő nekem sokszor adott kenyeret, adott szamarakat; mert neki jó szíve van, és nekem is az van, minket csak a' halál fog elválasztani. Mi az ígért kormányzóságot illeti, ha fönségednek kifogása van ellene, én könnyen lemondok róla. Tán még szerencse lesz rám nézve, hogy meg nem kapom. Tisztelendő urunktól egy mesét hallottam a' hangyáról, soha sem felejttem el: a' hangya szárnyakat kért magának, de meg is bánta nem sokára. *Sancho csatlós könnyebben bejut a' paradicsomba, mint Sancho úr, a' kormányzó; a' mi kenyerünk is kakas-téjjel van sültve; gazdagnak is csak egy gyomra van; tele has nem korog; a' jó Isten pedig még a' madarokról is gondoskodik; ha daróc, ha bársony, csak meleget tartson; király vagy koldús: egyszer csakugyan kirántják a' gyékényt alóla; pedig a' pápának sem kell nagyobb sír, mint a' harangozónak.* Mind ezzel azt akarom mondani, hogy nem oly nagyon folyik az én nyálam a' szigetért; tartsa meg fönséged, ha úgy tetszik; engem meg tartson meg jó kedvében, nekem az elég.“

„Nem úgy édes barátom — viszonzá a' hercegnő — tudnod kell, hogy a' lovagok szava szent; már pedig a' herceg is lovag, habár nem kalandor; ő neked szigetet ígért, és azt megkapod, ha minden irígyeid megpukkadnak is bele. Nem sokára kormányszékedbe fogsz ülni, bíborba-bársonyba öltözve, határtalan ura lészesz szigetednek; csak azt ajánlom, hogy jobbágyaidhoz kegyes légy, mert jó nép.“

„Azon ne búsuljanak; szavamra mondom, fönséged is nyugodt lehet. Én is voltam szegény legény; ez pedig sokat tesz arra, hogy az ember irgalmas legyen a' szegények iránt. Csak az tudja mi a' baj, ki benne gázolt; e' tekintetben nincs miért töprenkedni. Mi pedig azt illeti, hogy meg ne csaljanak holmi gyim-gyom emberek, kik a' nagy urakat szüntelen körül szokták dongani, és velök sok bolondot csináltatnak: már azért jót állok, hogy velem csak időt vesztenek az efféle mák-virágok. Vén róka vagyok én, asszonyom, nem egy könnyen hagyom magamat kiveretni a' járásomból; nekem hiába mondja fehérnek a' feketét; mindig tudom én, hol szorít a' csizmám. Annyit meg igérni merek, hogy a' jók bennem barátot lelnek; nem lesz a' napnak oly perce, melyben ki nem hallgatnám, el nem fogadnám őket. A' gonoszok előtt siket vagyok. Ebben áll az én titkom; ennyi elég.“

„Mindenesetre, és kormányzóságod iránt legkisebb észrevételem sincs többé; hanem igenis van az iránt, mit nekem Dulcineáról mondtál volt. Te ugyanis azt hiszed, hogy a' kisasszony tulajdonképen nincs megbüvölve; csupán te koholtad ki, és hitetted el uraddal. Tudod-e barátom, hogy te nagyon tévedhetsz, és hogy azon pór-hölgy, kit számár-háton láttál, saját maga Dulcinea volt? Előtted csodálatos ügy-e, pedig nekem nagy okom van azt állítani. Már régóta szövetségben állunk mi bizonyos bűbájósokkal, kik nekünk jó akaróink, és hébe-hóba megsúgják: mi történik a' nagy világban. Általuk tudtam meg, hogy mind az, mit te a' lovagnak beszéltél, és tenkoholmányodnak hitted, igéről igére igaz dolog; hogy a' lovagot akarván lúddá tenni, tenmagadat tetted azzá; mert a' szegény Dulcinea valóban rút pór-hölgygyé változott

át. Többet mondok: nagyon hihető, hogy mikor nem is álmodnád, meg fog előtled jelenni itt e' helyen.“

Csatlósunk szájt tátott a' hercegnő szavaira, és viszonzá: „Akármilyen legyek, ha hinni nem kezdem a' dolgot; mert egészen összevág azzal, mit az uram Montesinos barlangban látott volt. Már az igaz, hogy fönséged beszéde szeget ütött a' fejembe. Tulajdonkép ebben az egész históriában nekem legkisebb rossz szándékom sem volt. Láttam egy paraszt asszonyt, olyannak hittem, a' minő; ez az egész. Ha csakugyan a' kisasszony volt: nem az én hibám; a' biz' nem volna igazság, ha az uram irigyei ezért én belém kötnének, és szájról szájra járna: Sancho ezt meg ezt mondta, ezt meg ezt tette. Nem szeretem a' pletykát; a' kisasszony is intézze a' maga dolgát úgy a' mint tudja, én nem avatom bele magamat. De a' mégis csak rettenetes furcsa, hogy a' mit én suttyonba gigöndolok, hogy kielégítsem Don Quichotte nagysága kíváncsiságát, utoljára még valóságos igazság lesz. E' szerint én kitaláltam, és megmondtam a' nélkül, hogy tudnám mit.“

„Már pedig az úgy van, édes barátom; tudod hogy jóakaród vagyok, és jégre vinni nem akarlak. Ugyan, kérlek, beszéld el, mit látott az urad a' Montesinos barlangban.“

Ekkor Sancho — mint ő szokta — terjedelmes részletesen megbeszélte Don Quichotte föld alatti útját. Az előadás igen mulattatta a' hercegnét; a' kormányzóság újra megigérve lön; azután a' csatlós nyugalomra bocsájtattott. Sancho majd kibújt a' bőréből, úgy örült, kezét csókolt a' hercegnének, egy szívességre kérvén föl, mi is nagyon a' lelkén fekszik.

„Hadd halljam — mondá a' herceg-asszony — tőled nem tudnék megtagadni semmit.“

„Oh asszonyom! igen félek, hogy fönségedet megsérttem, de még sem állhatom meg, hogy a' szamáramat figyelmébe ne ajánljam; tartok tőle, hogy ebben a' ropant rezedentiában meg se látják; szépen kérem fönségedet, ne sajnáljon csak úgy futtában egy szócskát szólni, hogy gondját viseljék.“

„Ne búsulj, magam megnézem nincs-e valami fogyatkozása.“

„Nem, kérem alásan, az már sok lenne; szamarastól sem érünk annyit, hogy fönséged bennünket meglátogasson; csupán egy szót futtában, nem kérünk mi többet.“

„Akár kettőt; a' mellett tanácslom, hogyha szigeted kormányát átveszed, magaddal vidd a' szamaradat“

„Világért sem mulasztanám el, hisz' úgy sem ő lesz az első szamar, kit egy zsíros hivatalba beigtattak.“

Ezt mondván Sancho, aludni ment; a' hercegné pedig férjét kereste föl, hogy együtt intézkedjék azon nagyszerű kaland létesítésében, melyet Don Quichotte számára terveztek, egészen az őskor lovagi izlése szerint.

XXXI.

Nagyszerű kaland az erdőben.

A' hercegasszony mindinkább megízlelvén vendégei mulatságos mivoltát, sokért nem adta volna a' jámbor csatlós azon hiszemét, miszerint ez, többé nem képzelt

dolognak, hanem valóságnak tartotta Dulcinea megbűvöltetését.

Ezen eszme, meg a' Montesinos barlangról hallott csoda-dolgokhoz képest lön rendezve lovagunk számára egy nagyszerű kaland. Mindennemű roppant készülétek után a' szép hercegné jelentette, hogy holnap hajtóvadászatot fog tartani, lóháton. Hősünk a' házi-asszony nevében egy pompás vadász-köntössel kínálta meg, mit a' lovag nem fogadott el, mert — úgymond — fogadása tartja, miszerint jelen fegyverzetétől sohasem válik meg. Sancho is megkínálta egy szép zöld posztókabáttal, melyet ürgetés forgatás közben el is fogadott, látván annak ujdonat-új voltát, és gondolván hogy jó lesz eladni. A' kijelelt nap reggelén Don Quichotte tetőtől talpig fegyveresen, Sancho pedig zöld köntösében várták a' hercegnét, ki nem sokára megjelent amazon ruhában, kezeiben hosszú dárda, maga bájos és szerény, mint egy Diána, ülven deli paripán. A' csallós számára egy izmos andaluziai ménlovat vezettek ki, mely szintűgy rúgott, kapált; de a' csallósnak nem volt kedve más hátrahoz szamarán kívül, és azt kérte elő. A' vadászok lóháton követték a' hercegasszonyt, és benyomultak két hegy között az erdőségbe, hol is állást vettek, a' kufyákat eleregették, és megkezdődött a' vadászat kürt és lárma-zaj közben.

A' bátor hercegnő csakhamar leszáll lóváról, elfoglal egy járást, hol vad-kanok szoktak törtetni, és dárdát vesz. Oldala mellett voltak gyalog, Don Quichotte és a' herceg. Sancho, mihelyt megsejtette, hogy vadkanra hajtanak, nem tartotta tanácsosnak szamaráról leszállni, jó eleve kiszemelvén egy nyílást, melyen elugorhat. Alig tette meg elővigyázatát, hirtelen iszonyú vad-

kan tünt és lört elő, nyomában valamennyi kutya, szemei vérben forogtak, szája tajtékzott, kutyák és vadászok ellen rettenlő védelem közben. Don Quichotte kivont karddal szemközt rohant a' vad-kannak, a' herceg utána, a' hercegné pedig mindkettőt megelőzi vala, ha férje vissza nem tartaná. Sancho meglátván a' veszedelmes állatot, leugrik a' számról, és egy fára kezd mászni, de csak félig tudott fölmenni. Ekkor kiverte a' halalos verejték, egy száraz ágba kapaszkodik, a' száraz ág eltörik, és Sancho száll alá, útközben fenakad, és felakad szép lóggva. A' szerencsétlen embert kettős félelem bántotta: mert a' száraz ág megszakgatta szép zöld kabátját, és mert helyzetében nem volt biztosítva a' vad-kan agyarától; elkezdett tehát ordítani, oly szív és fülbe hatólag, hogy az egész erdő rengett bele. Ez alatt a' vad-kan utolsót vonaglott a' vadászok dőfései alatt. Don Quichotte csak akkor vette észre a' száraz ág gyümölcsét, miképen lógnak alá feje és kárjai, közel hozzá számára ácsorgott, egyetlen elválhatlan barátja. Hősünk tüstént oda futott; a' lepuffant esatlós keserves siralmának pedig egyedüli oka lön a' szétszakadt ujdonat-új zöld kabát.

A' vadászok öszvérré rakták a' vad-kant, elborítván myrtus galylyal, és úgy vitték diadalmasan az erdő közepén vont sátor alá. A' sátor alatt gazdagon terített asztal állott, és a' vadászok mellé telepédtek. Sancho a' hercegnőhez sompolygott, és nagy szomorúan mulatott végig repedt új köntösére, mondván: „Lássá fönséged, ez a' haszna az efféle gyönyörű vadászatnak. Ha nyúlak, vagy legalább apró madarakkal lett volna dolgunk, most az én új ruhámnak kutya-baja. Mi ördög mulatság is van oly állat hajhózásában, mely ha egyszer csap és talál

az agyarával, hát a' más világon szedi fel az ember magát. Tudhatná fönséged mit tart a' régi románc:

„Favilát megették a' medvék,

Mert szeretett vadászgatni.“

„Ez a' Favila goth király volt — szakasztá félbe Don Quichotte. — Örömet járt kelt hegyes vidékeken, és csakugyan ott veszett el.“

„Annálfogva igazam van — viszonzá Sancho — ha megkívánom a' fejedelmi személyekben, hogy ne tegyék ki magukat efféle szerencsétlenségnek. Mi érdem és mi dicsőség is leölni egy szegény pára állatot, kinek eszeágában sem volt minket bántani?“

„Sancho — felelte a' herceg — ne gyalázd a' vadászatot, mely eleitől fogva királyoknak és hősöknek volt időtöltésök. A' vadászat egy neme a' harci életnek, szakasztott képmása cseleiben és fogásaiban; a' mellett szoktatja a' testet viszontagságokat elviselni, edzi, hajlékonyítja; óvószér bűn ellen, mert a' puhaságot távoztatja. Ha kormányzó leszesz, tanácslom, hogy vadászgass.“

„Már azt nem teszem, kegyelmes úr. Jó kormányzónak otthon a' dolga. Szép lenne biz a', ha mikor igazságért folyamodnának hozzá, azt felelnék: az uraság vadászni van. Én meg azt mondom, hogy az uraság otthon tartsa az orrát, ne hajhásszon vad-disznókat mikor emberekkel van ügye. Az ilyen mulatság naplopónak megjárja, kormányzónak nem. Nem mondom ugyan, hogy néha nekem is kedvem ne szottyánjon, kivált ünnepek- és vasárnapokon, pusztán időtöltésből laptázni, tekézni, több effélet; no, ez megy, mert akkor hagyom abban, mikor szükség van rám; de azt csakugyan nem fogja senki szememre vetni, hogy a' drága időt magamtól és másoktól ellopom.“

„Szigorú ember vagy Sancho, mondhatom, majd meglássuk tetteid megfelelelendnek-e szavaidnak.“

„De meg ám; nem rossz fizető az, ki bevallja adósságát; fogadni és megadni, nálam egyre megy; nálam a' pusztá szó is irás.“

Az ebéd hasonló társalgás közt folyt le, azután ismét vadásztak. Estendé, mikor a' társaság indulófélben volt a' kastélyba, egyszerre elláthatlan fényzőn borítá el az erdőt; a' távolban dob-pergést, trombita harsogást és egyéb harci fúvó-szereket hallott az ember. Mindenki megállt, egymásra tekintett, mintegy kérdőleg: honnan e' zaj? A' zaj pedig nőttel nőtt; dob, sip, arabs klárinet hangzott, olvadt össze, és a' hang mintha közelednék. Don Quichotte meglepve, a' herceg nyugtalan, a' hercegnő zavarodva volt; Sancho pedig eleven kocsonyává lett. Mély hallgatás közben egy futár jelent meg ördög képében, rettentően kürtölve. „Futár — kérdé a' herceg — ki vagy, mi vagy, mit keressz, micsoda roppant tábor vonul át az erdőn?“

„Én ördög vagyok — felele a' futár borzadalmas hangon — keresem pedig Don Quichotteot a' manhait; a' roppant zajt, mit hallotok, bűbájosok serege csinálja; kik Dulcineát, a' tobozóit hozzák egy szekéren.“

„Ha ördög vagy — mondá a' herceg — ismerned kellene a' keresett hőst, mert im' előtted áll.“

Ekkor az ördög feléje fordult, és mondá: „Oroszlán-lovag! engem a' hatalmas Merlin küld hozzád azon rendelettel, hogy őt várd be e' helyen, Dulcineáddal együtt fogod őt látni, ki megszabandja: miképen mentheted meg a' világhírű hölgyet a' bűbáj hatalma alól? Elmondtam, értetted, légy engedelmes.“

E' szavak után egyet kürtölt, és eltűnt a' sűrűbe.

Minden ember szája tátva maradt a' bámulás miatt, főkép Sanchoé, ki most már isten-igazába hitte, hogy Dulcinea meg van babonázva.

„Uram — kérdezé a' herceg hősünket — van-e önnek bátorsága bevárni?“

„Kétségkívül — felelé a' lovag — habár a' pokollal kellene megvívnom.“

„Nagysád az úr — folytatá Sancho — én részemről tisztán kimondom, hogy nem állom meg helyemet. — Ő kegyelmök kissé igen csunyak arra, hogy kedvem legyen a' szemökbe nézni.“ Ezt mondván a' csatlós, megindult hazafelé, hanem ép' azon oldalról szörnyű zaj támadt, mely őt állóhelyére visszazegezte. A' zaj hasonlított ahhoz, minőt kenetlen faszekerek' kerekei csinálnak, mikor a' vonó-marha után minden lépten-nyomon nyikorognak. Ugyanakkor az erdő négy sarkain négy sor-tűz hallatszott, mintha négy csatát harcolnának egyszerre. Dob, kürt, trombita, síp, klarinét, csata-zaj mindig erősebb, élesebben tört elő. E' különféle keverék hangok, e' fény-özön a' sötétben, a' puskák ripogése-ropogása, kiváltkép pedig a' fa-kerekék örökös nyikorgása magát Don Quichotte-ot is csaknem megfélemlítették; a' hős mind a' mellett kiállta a' tűz-próbát; hanem a' szegény csatlós elvégre föladta a' várat, és eszmélet nélkül a' hercegné lábaihoz rogyott. Vízet hoztak, nyakon öntötték, és mindjárt magához jött. E' percben érkezett meg a' rettentően nyikorgó-szeker vonatva négy izmos ökör által fekete-gúnyákban. Az ökrök szarvain meggyújtott hosszú fáklya égett. A' szekér-derékban, emelvényen három aggasztyán volt látható, övig érő hósín szakálakkal; környezték őket oly útálatos, oly iszonyatos ördög-fiúk, hogy Sancho mind

a' két szemét befogta, csakhogy ne lássa őket. A' szekér Don Quichotte előtt von állást, és fölemelkedék a' három aggastyánok egyike, mondván: „Ismerj bennem a' bölcs Lirgandra.“

„Én a' hatalmas Algnif vagyok“ — mondá a' második aggastyán.

„És én Arkalausz vagyok a' bűbajos — tevé hozzá a' harmadik fenyegető hangon — vész és kárhozat azon lovag fejére, kinek én halálos ellene vagyok!“

Ekkor a' szekér tovább ment és eltűnt; nyomában tüstént bájos zene keletkezett. E' kellemes hangokra Sancho is életre kapott, és súgva mondá a' hercegnőnek, kinek öltönyébe kapaszkodott: „Ez a' gyönyörű zene tán majd szebbet, jobbat hoz maga után mint az előbbi.“

„Bár úgy legyen — felelé a' hercegné — hanem ne búj oly közel hozzám, azt hinné a' világ, hogy félsz.“

XXXII.

Dulcinea el-kibűvölése eszközei.

Sancho nem is csalatkozott reményében, csak hamar egy diadal-szekér jelent meg, vonatva hat szürke öszvér által fehér szerszámzatban. Az igen tágas szekérben tizenkét fehér alak, kezeikben égő-fáklyákkal, egy trónt vettek körül, melyben egy nympa székel vala ezüst-szín ruhában, melynek csilláma szemet vakított. Arcát fátyol borítá, oly finom, oly átlátszó szövettű, hogy a' nympa báj-vonásait elárulná. Mintegy 18—19 évesnek látszott, szépségéhez csupán szemérme, szerénysége volt hasonlatos. Mellette egy magos alak

ült mozdulatlanúl, fekete tunicában, fején fekete turbánnal. Mikor a' szekér megérkezett és Don Quichotte előtt megállapodott, a' báj-zene elhalt; hallható lett csupán néhány hárfa-zengés a' trón közelében. A' magos mozdulatlan alak hirtelen föltakarta fejét, és egy halvány aggasztán tűnt elő, minő egy halál-fő lehet. Sancho másodszor volt ájuló-félben, Don Quichotte megrendült; az aggasztán pedig rászegzett szemekkel e' szavakat intézte hozzá:

Oh hős! kinek szép fáradaimaid
Méltók boldogabb szerelmi bérre,
Merlin áll előtted a' bübájos,
Minden bübájosok' nagy vezére.

Fülembe jött a' Lethe partjain,
Hogy Dulcinea' bájós arcán,
Rondán pocsékol a' bübáj-erő:
Segíteni jöttem nagy kudarcán.

Minden ember hallja meg hát
A' sors végzet-teljes szavát:
A' mint Sancho tisztos farát
Háromezer háromszor száz
Kemény ütleg éri-csapja:
Volt bájaít Dulcinea
Azonképen visszakapja.

„Ugyan úgy-e?! — kiáltá Sancho — csupán csak háromezer háromszáz korbács! csekélység az egész. Teringettét! Merlin uraság gyönyörű orvosságot tud a' varázsmeszesítésére! Én ugyan nem látom mi közük van a' bübájos uraknak az én szegény bőrömhez; de mindenesetre jó előre megmondom, ha Dulcinea kisasszony csak úgy nyeri vissza szépségét, ha én magamat ütöm-verem: sajnálom a' kisasszonyt, de aligha böjti-boszorkány nem marad teljes életében.“

„Szemtelen dölyfös fattyú! — rivalkodott rá Don Quichotte mérgesen — majd meg kéméllek hát én a' fáradságtól, hogy magad üsd magadat, mert mi is tart vissza, hogy tüstént e' fához ne kösselek, és két anynyit verjek el rajtad mint a' mennyit tőled kívánnak.“

„Nem úgy — közbevágott Merlin — Sancho köteles magát önkezeivel ütni, szabadon, mikor neki tetszik, a' nélkül hogy valaki rá kényszerítse. Azonba az iránta kegyes végzet fölhatalmazza a' becsületes Sanchót arra, hogy a' kimért ütlegek számát felényire leszállítsa az eselben, ha idegen kéztől veendi azokat.“

„Ebnek kell sem a' magam, sem a' más keze szennye — felelé Sancho — mi közöm nékem Dulcinea kisasszonyhoz, ha merem kérdeni? avagy leányom, vagy feleségem-e? mi okon kell, hogy magamat agyonkínozzan: az ő szép szemeiért? Ott az uraságom, neki van hozzá elsősege, ki minden áldott nap, minden percben: életének, lelkének, mindenének nevezi, üsse-verje magát érte, ez az igazság; hanem én... én... alászolgája; de én rám ne számítson senki, annyit mondok.“

Ekkor az ifjú nymphea fölállott ülőhelyéből, és félretolván fátyolát, teljességében előragyogtatta szépségét, bánatos hangon megszólalván: „Irgalmatlan, köszívű, érc-keblű csatlós, ki oly semmiséges bűnhődésnek alá nem veted magadat, melyet nyikkanás nélkül kiáll mindennap a' legkisebb hibáért egy iskolás gyermek. Tekints körül te pogány; kik engem látnak, hallanak, mind ellágyultak inségemen: te, egyedül te nézed könnyörtetlen hideg-vérrel hajdan oly ragyogó, most könyttől ázott szemeimet, valaha piros, most szintelen arcomat; és tavasz-koromat, mely nekem hosszú boldog éveket ígért, és mely elhervad, elfonnyad a' siralom- és kétség-

beesés miatt. Ne hidd, hogy olyan vagyok, milyennek most látsz: Merlin csodás tudományának köszönöm, hogy azon alakban jelenhettem meg, minő voltam boldogtalanságom előtt. Merlin azt hitte, hogy nem lehet a' világnak olyan tigrisse, kit a' zokogó szépség lefegyverezni ne birjon; de Sancho vadabb, kegyetlenebb mint a' tigrisek. Oh térj vissza jellemedhez, melyet a' természet nem alkotott rosznak; ne engemet, de szánd meg szerencsétlen uradat, ki inségem miatt nálamnál többet szenved, és várva-várván válaszat fájalmában sem holt, sem eleven.“

„Nagyon igaz — mondá Don Quichotte a' hercegre támaszkodván — érzem, hogy erőm elhagy.“

„Sancho, édes barátom Sancho — folytatá a' hercegnő — nem mond a' szíved semmit?“

„De bizon mond asszonyom, még pedig azt mondja, hogy minden ütleg fáj, és nekem semmi kedvem hozzá. De ha voltaképen meggondolom, itt különös eszközökhez nyúlnak, hogy megnyerjék a' mit kívánnak. Dulcinea kisasszony, hogy szép bőrét visszakapja, azt kívánja, hogy én meghámozzam magamat; és hogy e' csekélységre rá édesgessen, hát elnevez köszívnek, pogánynak, tigrisnek, mindennek a' mi rosz lehet a' világon. Ha mégis tépetet, seb-irt hozott volna magával, vagy valami ajándékokcskát: meglátnánk, mit tehetünk érte; *hisz' a' kerék is könnyebben forog ha kenik; a' mely kutyát bottal vernek a' nyúl után, sohasem fogja meg; pénzzel, ajándékkal mennyországot is lehet venni; — dehogya! még elkezdi az embert herce-hurcálni.* Az uram meg, kit pedig legközebről illet a' dolog, és kitől azt várnám hogy összevissza cirolgasson: még azal biztat, hogy fához köt, és megkétszerezi a' portió-

mat. A' ki hite van, urak! nagyon sajnálom, hogy önök ellágyultak; de a' mellett meg kén' gondolniok, hogy itt nem csupán arról van a' szó: egy hitvány csatlóst megsuprikálni, hanem egy egész sziget kormányzó urát; ezt pedig figyelembe, tekintetbe kellene venni; legalább adjanak időt a' gondolkodásra; legalább e' szerfölötti kegyelemhez magam válasszak időt; különben is én bennem roszkor választottak önök: fáradt is vagyok, kedvetlen is vagyok, mert ime csupa rongy a' ruhám.“

„Mivel oly hajthatlan vagy, Sancho barátom — mondá ekkor a' herceg — kénytelen vagyok megvallani, hogy lelkiismeretes dolognak tartom az ígért sziget kormányt rád nem bízni; azon okból, mert egy oly pogány szívű kormányzó mint te, ki a' szépek, a' szerencsétlenek, sors-csapottak könnyei iránt oly érzékellen tud lenni, nem méltó hogy emberek fölött uralkodjék. E' szerint válassz: mondj le a' kormányzóságról, vagy vesd alá magad annak, mit a' végzet kíván.“

„Nem adhatnának vagy két napot, míg e' választást megteszem“ — felelé Sancho.

„Nem — mondá Merlin — határozz e' nyomban. Ha el nem fogadod: Dulcinea visszasétál Montesinos barlangba, és marad örökös pór-hölgy; ha elfogadod a' bűnhődést: Dulcinea minden bájaiban tér meg az elyezeumi mezőkre, várván adott szavadnak beváltását.“

Sancho lesütötte fejét, de nem szólt.

„Rajta! barátom — mondá neki a' hercegnő — légy bátor, légy hálás urad iránt, ki téged táplál. — Egy rövid igen nem a' világ; minket pedig boldoggá tesz. Vedd figyelembe“

„Édes Istenem! — szakasztá félbe a' csatlós — figyelembe veszem ám azt is, hogy a' más baja, álom; és

hogy könnyű tanácsot adni olyan dologban, miben az embernek a' feje sem fájul meg. De mivel szerencsétlenségemre én a' hercegasszonyt szerfölött szeretem, és nem akarom, hogy az mondassék, hogy valamiben megszegtem a' kedvét: tehát elfogadom, elverem magamon a' háromezer háromezázat, csakhogy a' világ tovább is gyönyörködjék Dulcinea kisasszony szépségében, kit pedig én nem tartok sem oly szépnek, sem oly büvöltbájoltnak.

Hanem ezeket kötöm ki: először, hogy határtalan ura legyek azon időnek, a' mikor nekem tetszeni fog a' bűnhődést teljesíteni; másodsor, ne legyek köteles magamat vérig verni; harmadszor, ha csupádon-csupa vak-esetből egy-két csapás pusztán a' levegőt találná érni, azért számításba jöjjön. Végre, ha saját kárommal a' számítást téveszteni találnám: Merlin uraságnak, ki úgyis mindent tud, gondja lesz rá, hogy a' tévesztést kiigazítsam.“

„E' tekintetben nyugodt lehetsz — mondá a' bűbajos — mert a' pillanatban, mikor a' végzetes szám teljesedni fog: az el-kibüvölt Dulcinea saját személyében fog köszönetet mondani szeretetre méltó szabadítójának, kinek is a' kiállott szenvedésekhez illő jutalmat adand.“

„Száz szónak is egy a' vége: én aláírok.“

E' szavakra megzendült a' zene, a' puskák ropogtak, Dulcinea fejével köszöntötte a' herceget, hercegnét, Don Quichotte-ot, Sanchonak pedig igézőn mosolyogva mélyet bölintott. — A' szekér elhaladt, hősünk örömrészezen borult csatlósa nyakába; mindenki örvendett előtte e' kaland szerencsés kimeneteleért. Azon közben a' szép hajnal megkezdte biborral szinezni kelet föllegeit, mire az egész társaság megindult a' kastély felé.

XXXIII.

*Sancho Panza levele a' feleségéhez,
és egyéb események.*

Az iménti kalandot a' hercegnek egyik ispánja rendezte, egy leleményes eszű vidor-fi. Igéretet tön még a' hercegi párnak újabb ünnepélyekről, mikre az előkészületeket már megis tette.

Kevés napok mulva kérdezte a' hercegné Sanchót, ki őtet mint az árnyék mindenütt követte, hogy megkezdte-e már Dulcinea el-kibüvölése nagy munkáját; mire a' csatlós annyit felelt, hogy ő szigorún meg szokta adott szavát tartani, és hogy a' múlt éjjel őt kemény ütleget le is rótt volt a' háromezer háromszázból.

„No ugyan sokat — mondá a' hercegné — és micsoda jaj-fával róttad?“

„Micsoda jaj-fával? hát a' tenyeremmel“ — felele Sancho.

„Már barátom, az sebogy sem elég; nem is hiszem, hogy a' bölcs Merlin elfogadja a' bünhődésnek ilyen betöltését. Szerezned kell egy könnyű kézi korbácsot, csomókat a' végére, hogy valamit fájjon is. Mert édes barátom, íteld meg magad, hogy a' dicsőségért: el-kibüvölni egy oly világ-hírű hölgyet mint a' minő Dulcinea — kell, hogy a' vállalkozó valamennyire megszenvedjen.“

„Már a' mint tetszik, asszonyom; tessék kiválasztani a' megszenvedés módját, én szívesen rá állok, csak-hogy ne fájjon; mert magunk közt mondva, az én börröm rendkívül finom és kényes; ugyanazért tessék e' kö-

rülményt is figyelembe venni. Hanem addig is — kegyes engedelmevel, bemutatok fönségednek egy levelet, melyet a' feleségemnek Panza Teréznek írtam; szeretném tudni, megelégszik-e vele, és föltalálja-e benne fönséged egy kormány-férjfiú írásmodorát?“

„De, magad írtad-e?“

„Nem biz én; mert egy az, hogy a' sok dolog miatt rá sem érnék; más meg az, hogy nem értek az írástudáshoz; hanem magam diktáltam ám.“

„Hadd lám; úgyis tudom: becsületet vállalsz vele.“

Ekkor Sancho egy darab papirost vont elő kebléből; a' papirosra ez volt írva:

„*Sancho Panza levele feleségéhez Panza Terézhez.*“

„Kincsem feleségem! a' ki szeret, fenyít is: így bánt én velem is a' szerencse. Dehogy érted mit akarok mondani! hanem majd meg fogod érteni. — Trézsi te! tudod-e, hogy neked tüstént egy új hintót kell csináltatnod? mert gyalog vagy másképen járnod, többé nem illik, nem szabad; eb' gyalogoljon és nem egy kormányzó neje; azt hiszem, ezzel mindent megmondtam. Ime küldök egy zöld vadász-gúnyát, a' hercegné ajándékozta nekem; jó lábon állunk egymással. Ha tudsz, készíts belőle valami kakadó félet, vagy újjast annak a' kis lánynak. A' mint a' szele fúj, az én uram mulatságos, bölcs bolond; azt mondják ugyan, hogy e' tekintetben én sem maradok el tőle. Hej asszony! ha te azt tudnád: mi csoda utat tettünk mi a' Montesinos barlangban. A' bölcs Merlin engem szemelt ki, hogy el-kibüvöljem Dulcinea kisasszonyt, kit minálunk Lorenzo Aldonzának neveznek. Kemény háromezer háromszázat kell magamon elvernem — t. i. öt hiján, melyeken már túl estem — és az említett

kisasszony színtoly ment lesz a' bűbájtól, mint akárki fia vagy lánya. Hanem Trézsi, azt megmondom, hogy erről szót se ám a' szomszédban; egyik ezt, másik azt tenné hozzá, és se vége, se hossza nem lenne a' pletykának. Azt hiszem, egy-két nap alatt útban vagyok a' kormányzóság felé; neked csak megsűgom, hogy sietek a' megérkezéssel, mert jó volna szert tenni egy kis pénz-magra: olyan dolog, mi az új kormányzóknál rendszeren el szokott kelni. Ha majd szigetem zsebjeére tapintok, meg fogom izenni: eljőjj-e hozzám vagy sem.— Szamarunk friss jó egészségben van, neked is hasonlót kíván. A' hercegasszony kezeidet csókolja; e' cikke aztán becsületesen megfelelj; mert az udvariasság — mint az én uram állítja — igen hasznos, a' mellelt olcsó portéka. — Az isteni gondviselés nem látta jónak, hogy pályázásunk közben ismét találjak egy száz aranyos tarisznyát; hanem azért falba ne verd a' fejed feleség, majd kipótol a' kormányzóság mindent; az egész világ azt beszéli, hogy csak győzzem zsebre rakni. Ne búsulj, lesz pénz annyi mint polyva, ad az Isten kincsem feleségem; de adjon is; engem pedig tartson meg hosszú életben, hogy neked szolgálhassak.“

Irtam e' kastélyban 1614, Jul. 20-án

férjed, Sancho Panza,
kormányzó.

Átolvasván a' hercegné, mondá Sanchonak, hogy a' levél igen körmön font, csakhogy kirí belőle a' pénzvágy, mi nem igen dicséretes egy kormányzóban. — Sancho másikat akart írni, de a' hercegné megtartotta a' készet, és elvitte a' herceghez egy pompás kertbe, hol épen ebédre terítettek.

Ebéd fölött jól mulattak Sancho levelén, és annak

magyarázatán. Mindjárt ebédután egyes síp éles visítása hallatszott, mit öreg dob siket recsegése kísért vala. Ez a' fül sértő zene elég lassan közelgett. Egyszerre megjelenik egy óriás-féle, hosszú fekete tunicában, melyet hason-szinű öv körített, az övről borzasztó bárd lóggott alá. Az óriás előtt, kinek hosszú fehér szakálla térdig ért, gyászban öltözve jött két dobos, egy sípos. Dob-ütésre kimért halk léptekben közeledve, az óriás meghajlik a' herceg előtt, aztán kiegyenesedik, és komoly hangon e' szavakat intézi hozzá:

„Hatalmas fejedelem! Trifaldin — a' hősizin szakállú — áll előtted, csatlósa és követe Trifaldi grófnőnek, kinek neve Dolorida. Ez a' boldogtalan ide gyalogolt Kandaországából, azon reményben, hogy megbeszélvén hihetetlen kalandjait, tőled tudomást szerezzen Don Quichotte, a' győzhetlen manchai lovagról, ki egyedül képes bajain segíteni. A' grófnő a' vár-kapu előtt várja és kéri, hogy lábaidhoz öntesse fájdalmát.“

E' szavak után Trifaldin egyet köhintett, és végig simogatta sűrű fehér szakállát.

„Derék csatlós — felelé a' herceg — régóta értesülve vagyok a' gyászos Dolorida szomorú sorsáról; tedd biztossá, hogy kedvesen fogadom őt, és följánlom neki mind azon segílyt, mire lovagi minőségem a' hölgyek iránt kötelez. Vigasztald meg azzal, hogy az erős Don Quichotte épen körünkben mulat.“

E' beszédre az óriás Trifaldin ismét meghajlik a' herceg előtt, és ugyanazon lépésben megindult szomorú zenéje hangján.

„Látja ön — mondá a' herceg hősünkhöz fordulva — dacára az irigység erőködéseinek, az erény nem rejtőzhetik el a' világ méltányos hódolata elől. Alig van egy-

két napja, hogy e' vidéket megtiszteli önnek jelenléte, és ime csak a' hírére sietnek a' szerencsétlenek, elnyomottak öntől segélyt könyörögni.“

„Megvallom — viszonzá Don Quichotte szerény mosolylyal — szeretném itt látni a' szent atyát, ki a' minap oly megvetőleg szolt a' lovag-kalandorságról; tán most már elhinné, hogy a' gonoszok, vagy a' sors áldozati bajaik orvoslása végett nem zörgetnek az udvaroncok, a' ministerek, a' föld nagyjai, sem az egyház kegyes férfiainak ajtain; egyedüli szabadítójuk a' lovag-kalandor lesz, kinek fegyvere mindenkor kész őket védni, megmenteni. Oh isteni jószág! köszönöm neked, hogy engem e' nehéz, de dicső hivatással megbíztál. Most pedig hadd jöjjön ez a' Dolorida, és mondja el, mi baja; előre is számíthat karom- és jó indulatomra.“

XXXIV.

Dolorida története.

Trifaldi grófnő nem késett soká, és megjelent a' kertben 12 hölgy kíséretében, kik mind gyászban öltözve földig érő fehér fátyolt viseltek. Két sorban lépdelve a' grófnő előtt, kinek hosszúságos fekete rokolyája három csipke-farkon végződött, melyeket három komoly képű apród hordozott. A grófnő szinte fátyolban — mint 12 társnői, csatlósa — Trifaldinra támaszkodva haladt előre. Közeledtére fölemelkedtek a' herceg, hercegnő és hösünk; Dolorida pedig — le nem vetvén fátyolát — a' herceg lábaihoz borult, de ki őt tüstént a' hercegnő mellé ültette, és fölkérte, hogy mivel lehet szolgálatára.

„Hatalmasságos úr! — felele az, erős hangon — és ön szépséges szép hölgy, és önök fényességes hallgatók! meg vagyok győződve, hogy önök megindulnak érzékenységes szíveikben fájdalmaim és iszonyúságos inségem hallatára. Hanem mindeneknek előtte, méltóztassanak önök tudtomra adni: ha e' vidéken van-e a' diadalmasságos Don Quichotte, és az ő jelességes csatlósa?“

„Igenis, asszonyságosság — közbe vágott Sancho — ime színről színre a' nagylelkűséges Don Quichotte, a' manchaságos, lüségességes csatlósával együtt; a' kik is szomorúságos szépségednek szolgálni készségesek.“

Ekkor Don Quichotte megismertette magát, és szavát adta, hogy mindenre kész lesz a' szerencsétlen grófnő ügyében. A' grófnő térdeit akarta ölelni, de hősünk meg nem engedte, hanem kérte, hogy baját beszélje el.

Dolorida — még mindig fátyol alatt — imígy kezdte meg mondókáját:

„Önök kétségkívül ismerik Kandaya birodalmat, mely fekszik a' déli tenger és nagy Tapobrán közt, két mérföldnyire Komorin foktól. Itt uralkodott Archipiela király özvegye, Magonza királynő, ki is e' roppant birodalomban leányát Antonomáziát hagyta egyetlen örökösül. Korom- születéseknél fogva nekem, mint első palotás-hölgynek, jutott a' dicsőség az ifjú király-leányt nevelni, ki már tizennégy éves korában elhíresedett szépsége, szelleme és rendkívüli okósságaért. Számtalan király-fi sohajtott érte; és annyi koronás szeretők közt, egy egyszerű udvari lovag is merészkedett a' királyi hajadonra vetni szemeit. A' lovag nem bírt egyebet, mint férfiúi kellemét, ifjúságát és szerelmét; hanem ügyes volt a' tetszés mesterségében; költő, zenész, énekes a' legna-

gyobb mértékben birta mind azon hiábavaló tulajdonokat, melyeket a' nők mindig többre becsülnek, mint a' szilárd jellemet. Hanem, uraim! én sem aludtam: és Antonomázia kikerülte volna a' neki vetett hálót, ha a' csábító, hogy vakmerő tervében célt érjen, nem nyúl vala a' leghitlenebb és legbűnösebb eszközhez. Az áruló szinleg én belém szeretett, és szégyenemre vallom meg önöknek, hogy hosszú tapasztalásom, szigorú erényem dacára elhittem, hogy igazán szeret; mi tagadás benne, én sem maradtam hidegen, és érzékeny szívem megesett. Igaz, hogy azzal mentettem gyöngeségemet, hogy a' királyleányt óvom meg, midőn helyette magamat teszem ki a' fenyegető veszélynek. Ez áldozat részemről nemesnek, szépnek tetszett. Meghallgattam tehát az ifjú lovagot, és megindultam szép dalaira, melyeket ablakom alatt szokott énekelni. Kiváltképen remekelt pedig a' Seguidillákban: egy kellemes gyöngéd vers-nem, Kandayában igen divatos rímekkel. Emlékszem különösen arra, mely leginkább hatott rám, és melyet minden búbánatom mellett kész vagyok felmondani önök előtt.“

Ekkor Dolorida, kissé férfias hangon, következő dalt kezdte meg:

Fösvény a' kincsét elrejtí;
 A' hiú magas vágyait;
 A' bölcsnek édes gondjait
 A' nagy világ nem is sejtí.
 Tesz, avagy nem tesz — hűtelen
 Önáruló a' szerelem.

Egy bizonyos széptől futok,
 Futok én, 's ha útamban áll
 Kikerülöm: mégis annál
 Inkább közelébe jutok.
 Tesz, avagy nem tesz — hűtelen
 Önáruló a' szerelem.

Ha nevét mondják előttem —
 Magam dehogy említeném! —
 Némán, mintha nem érteném
 Fülelek: 's már bakot löttem.
 Tesz, avagy nem tesz — hűtelen
 Önáruló a' szerelem.

De ha mégis nagy merészen
 Megpendítem az ő nevét:
 Nojszen! megiszom a' levét;
 Elakadok én, egészen.
 Tesz, avagy nem tesz — hűtelen
 Önáruló a' szerelem.

Árulás minden: ha szólok,
 Ha nem; kedvem ha nincs, ha van,
 Dehogy tarthatom titokban!
 Hogy Themiráért lángolok.
 Tesz, avagy nem tesz — hűtelen
 Önáruló a' szerelem.

„Nem tudtam ellenállni — folytatá a' grófnő — az ifjú szerelmesnek, ki oly hűn ecsetelte, mit szívem is érzett. Ah! uraim, ez a' kaland sokszor eszembe juttatta, hogy minden valamirevaló országból számüzni kellene a' költöket; nem ugyan azokat, kik olyan verseket írnak, minők a' mai gyűjteményeknek legnagyobb része, — az efféle rím-faragók nem veszélyesek: hanem az olyanokat, kik azon gyászos tehetséggel bírnak, mely szerint egy gyöngéd érzelmet a' szellem minden bájaival fölpiperézik, a' legtitkosabb gondolatokat kifejezik a' nélkül, hogy rossz néven lehetne venni; mindent kikottyan-tanak a' titkolni akarás ártatlan képével, és tele hizeleg-vén az ember fülét, a' lélek nyugalmát zavarják fel; az ilyen átkos költöket kell kerülni, mint a' dögvészt, vagy kiüzni a' világ végére. — De hova beszélek! gondoljunk saját bajunkra.

Eszélytelen és hívékenyebb, mint illett volna érettebb koromhoz, elhittem hogy engem Clavijo szeret (így nevezték az ifjú lovagot). Eszélytelenségemben elhittem magammal, hogy ha tovább ellenállok, szegénynek megreped a' szíve; és hogy életét megmentsem, magamét feláldozni határoztam. Szégyen-pirulva egyeztem meg egy kívánt találkozásba; bevezettem őt szobámba, mely Antonomáziáé mellett feküdt. Csak ezt várta a' hitetlen; neki megy a' király-leány szobájának, az ajtót feltöri, bezárkózik, és engem ott hagyott a' faképnél kétségbeesésben. Hiába volt sírás, rívás, zokogás; ő nem jött ki. A' dolog annyiban baj nélkül történt meg, hogy — eltávozván a' lovag — a' királyi szüz saját vallomása szerint, Clavijo legkisebbé sem lépte át a' szigorú illem határát. E' vallomás, és azon befolyásnál fogva, melyet Don Clavijo gyakorlott fölöttem, újabb találkozásokat is megengedtem, szintoly ártatlanokat mint az első volt. — Itéljék meg önök bámulásom nagy voltát; mikor egyszer azt veszem észre, hogy a' bölcs Antonomazia vastagszik. Tovább titkolózni nem lehetett; a' szegény gyermek egész bizalommal vallott meg mindent, még azt is, hogy a' bűnös csábítóval házassági szerződésre lépett. Tüstént fölkerestem Don Clavijót, és abban egyeztem meg vele, hogy haladék nélkül siessen a' legelső bírósághoz, nőül követelvén magának a' bájos Antonomáziát. Eddig még minden jól ment; a' bíróság kifogásnékülének találván a' szerződést, kihallgatta a' király-leányt, és nyilatkozatát letette egy becsületes törvény-szolga kezébe; egyszerűsmind kihirdette az ítéletet, mely szerint Don Clavijo Kandaya birodalom szép örökösének törvényes hitveseül elismerve lön.“

„Ugyan édes Dolorida asszony — szakasztá félbe

Sancho — hát a' kegyetek országában is meg vannak a' törvény-szolgák, bírák, költők és seguidillák, mint a' mienkben? Soh'se hittem volna, hogy egyik ország így hasonlítson a' másikkhoz! Hanem tessék folytatni, alig várom végét a' kegyed érdekes történetének.“

A' grófnő következőleg folytatá: —

„Magonza királynőt annyira bántotta leányának elhamarkodott házassága, hogy három nap mulva föld alá tettük szegényt.“

„Tehát meghalálozott?“ kérdé Sancho.

„Természetesen — mondá Trifaldi — Kandaya birodalomban csak a' holtakat szokás föld alá tenni.“

„A' biz okosan van — viszonzá a' csatlós — mind a' mellett azt látom ki, hogy Magonza asszonynak nem volt oka a' dolgon annyira megütödni; mert ha az a' lovag oly derék legény volt, minőnek kegyed mondja, én nem tudom micsoda égre kiáltó bűn volna a' királyleányban, ha neki megtetszett, és hozzá ment; ugységlyemre mondom, száz meg száz tett már rosszabb fát a' tűzre, de azért asszony-annyaiknak kutya-bajuk sincs ám. Hát még ott azt sem tudják, hogy minden lovagból — kiváltképen pedig a' kalandor-lovagból — előbb utóbb, de legalább is király vagy császár lesz?“

„És Sanchonak igaza van — tévé hozzá Don Quichotte — hasonló szerencse elég rendszeren éri őket. Hanem halljuk a' történet végét, gyanítom, hogy az lesz a' legszomorúbb.“

„Bizonyára a' legszomorúbb — viszonzá a' grófnő — az eddig hallottak még mind semmi ahhoz, a' mi hátra van. — Épen midőn az utolsó tisztességtételt adtuk a' megholt királynőnek: a' sír fölött egyszerre megjelenik faparıpán a' híres Malambrun óriás, a' boldogútnak vér-

rokona, a' legkegyetlenebb bűbajos. Malambrun, hogy megboszúlja szeretett rokona halálát, a' sírkő mellé bűbájozza az új hitves párt. A' szép Antonomázia átváltozik réz-majomná, Don Clavijo pedig utálatos krokodillá, maig sem tudjuk miféle ércből. Ez alakok mellett hirtelen egy márvány-oszlop emelkedik, melyre syriai nyelven ez volt írva: „E' vétkes szerető-pár csak akkor nyerendi vissza előbbi alakját, mikor az erős manchai lovag velem egy szál kardra kelni bátor lesz.“ — E' boszúval még nem elégszik meg a' rettenetes Malambrun, hanem engem, remegőt, hajamnál fogva megragad, és széles bárdját fejemnek szegezi. Majd rám rivalkodik e' szavakkal: „Nem öllek meg; neked a' halál kevés büntetés; akarom hogy együtt bűnhődjenek a' palota minden hölgyei, kik szinte nem örködtek a' gyermek Antonomázia bécsülete fölött.“ Ezt mondván eltűnt. Én és társnőim mintha ezer töszúrást éreztünk volna orraink alatt és állainkon. Hirtelen oda kapunk; jaj nekünk! mit találunk ott! mindjárt megmutatjuk mit találtunk.“

Ekkor Dolorida és a' tizenkét palota hölgy fölta-karják fátyolaikat. Uramfia! ott állnak bajuszosan, szaká-lasan; egyiké barna, másiké szőke, harmadiké veres, némelyiké fehér. Sancho hat lépést meghátrált; a' herceg, hercegnő és hősünk egymásra tátották szájokat.

„Jaj nekünk! — folytatá a' grófnő — ime így bánt velünk az istentelen Malambrun; meggyalázta szép arcainkat. Bár inkább fejünket hasította volna ketté rettentő bárdjával; az élet nekünk szörnyű büntetés. Mit várhat, mit reménylhet már egy bajuszos duenna? ki tekint rá jó szemmel? kinek kellene? Hiszen bajusz nélkül is oly sokszor nem kel el; megvetik, elhagyják. Itéljék meg önök, mi sors vár reánk. Oh! duennák, édes társaim!

jertek, jertek! sírjunk együtt szörnyű jövőnk fölött.“
Ezt mondván, Dolorida elájult.

XXXV.

Folytatása és vége e' nevezetes kalandnak.

Meg kell vallani, hogy azon unatkozók, kik a' jelen olvasmányban élvezetet találnak, nagy köszönettel tartoznak Cid-Hamet-Benengelinek. Mennyi hálát érdemel tőlünk azon figyelem és szorgalom, melylyel a' szerző bármi csekély eseményről számot tud adni, hogy legkisebb kételyünket is eloszlassa, és hogy az érdekes szereplőknek legtitkosabb gondolataikat is föltárja előttünk. Oh! bámulatos történetíró, oh! szerencsés Don Quichotte, és te szeretni való Sancho Panza! éljete, örökké éljete a' világ előtt jutalomúl azon édes pillanatokért, miket annak szereztek.

Míg Dolorida ájultan feküdt, Sancho így szólt: „Apám nevére mondom, tudtommal az uramhoz ily rendkívüli kalandban még sohasem folyamodtak. Mennydörgös adta sátán-fia! te gaz Malambrun! hogy az ördögbe gondolt már olyat a' te kárhuzatos lelked?: fölbajúszozni, szakálazni a' szegény fehér-népet, ki talán még a' borotva árrát sem tudná kifizetni.“

„Nagyon valót mond kegyed — felelé egyik palotahölgy — mert az óriás egy batkát sem hagyott meg a' zsebünkben. Így veszünk a' mint vagyunk, ha a' nagyságos lovag meg nem szán bennünket.“

„Semmi kétségbeesés — viszonzá Don Quichotte — esküszöm, hogy segíteni fogok önök kellemetlen helyze-

tén, és azt ezennel megkezdendő vagyok. Értseítsenek kérem: mit kell tennem?”

Az elájult Doloridának sem kellett több, tüstént fölocsúdott, és mondá: „Megdönthetlen bajnok! elkészülő lelkem megállapodott hangodra; én újjá születek az életnek, hogy megtapsoljalak, és eszközökkel szolgáljak dicsőségedet öregbíteni. Értsd meg tehát, hogy ide Kanda-birodalom ötezer és két vagy három mértföldre fekszik, ha az ember országúton megy a' száraz földön; ha pedig a' légben teszi meg az utat, akkor nincs tovább, mint háromezer-kétszáz-huszonhét mértföld. A' kegyetlen Malambrun ezt mondá minékünk: „Mihelyt megtalálándottátok az illető lovagot, akkorra útban lesz érte ama híres fa-paripa, melyet Provencei Péter lovagolt valaha, mikor a' bájos Magellonát elragadta.“ Az említett paripa sem eszik, sem alszik, meg sincs patkolva, homlokán a' fül tájékán egy fa-csapot visel, mely által kormányoztatik, és sebesebben nyargal a' felhők fölött mint a' gondolat. A' bölcs Merlin, Provencei Péter barátja, készítette volt remekbe. Malambrun minden mesterségét megvetvén, elszikkasztotta tőle a' lovat, melyen azóta befutkározza a' világot: reggeliz Franciaországban, Peruban vacsorál; a' mellett oly jó háta-ló, hogy a' szép Magellona öröme-stebb elüldögélt a' farán, mint bármily kényelmes pamlagon. Reménylem, sőt hiszem, hogy fél óra alatt itt terem, és lovag urat Malambrun előtt teszi le.“

„Aztán hány embert bir el ez a' paripa“ — kérdezte Sancho nyugtalan képpel.

„Kettőt bizonyosan — mondá Dolorida — egyiket a' nyeregben, másikat hátul. Ha a' rajtülő lovag nem

hölgy-rablásban fárad, rendesen a' csallós foglalja el a' bájos Magellona helyét.“

„Biz a' szentül van; hát aztán hogy hívják ezt a' híres paripát?“

„Neve nem Pegazus, sem Bucefalus, sem Bayard, sem Brided'or, sem Frontin, sem Xanthus, sem Evüs, sem...“

„Sem ez, sem az; talán csak nem hívják Rozinantenak sem, mint az uram paripáját, pedig ennek a' kis körme is többet ér mint valamennyi összevéve. Hanem valami neve mégis van: hát én azt a' nevét kérdem.“

„Neve: *Fa-füles a' röpke*; de mégis érdeemi, mert fából van és röpül mint a' szélvész.“

„Én hát megtisztelem *Fa-füles* uramat a' röpkrét, hanem a' mellett a' mondó vagyok, hogy engem ugyan nem fog a' farán rázni. De hogysis nem! alig bírok megmaradni saját fülesem hátán, pedig újdonat új nyereg van ám rajta, puhább mint a' selyem-párna. Hogy a' manóba gondolhatja ön, hogy három négyezer mértföldet lovagoljak egy kérges lovon, melyen még csak takaró sincs? De már azt nem teszem; nem biz én. Nagyon sajnálom a' bajt, mely a' kegyetek állkapcáját érte, hanem én sem törhetem ki a' nyakamat csupán azért, hogy lássam miképen vakarják le róla a' pelyhet. Van nekem itthon is elég dolgom; kegyed tán nem is tudja, hogy *Dulcinea* kisasszonyt kell megmentenem a' bűbáj alól?“

„Úgy végünk van; mert édes *Sancho*, a' sors akarja, hogy kegyed nélkül mi sem lesz a' dologból.“

„Hát mi sem lesz belőle, édes *Dolorida* asszony-ság, én meg úgy akarom, hogy az uram után tapodtat sem megyek. Különben is az ilyen magamszörű csallós-

embert az e'féle kalandokban kutyába sem veszik. Isten és ember tudja, hogy a' történetírók agyon dicsérik az urainkat, minket meg mintha volnánk is nem is, szóba sem hoznak. Én ugyanezért a' fületem se rázom meg, hanem csak nem szeretek én olyanba kanalazni, a' mihez semmi közöm. Ha mégis valami szép asszonyt, vagy egy szép leányt kellene kihúzni a' sárból: no, az nyomna valamit a' fonton, egy becsületes ember sem sajnálna értök a' sárban gázolni. Hanem egy bajszos duennaért! nem ment el a' hajam! lábomat se mozdítom érte; itt maradok a' hercegasszony mellett, kinek a' kis úját sem adnám a' világ valamennyi duennáiért."

„Pedig vannak bizonyos duennák — mondá Rodrigûez asszony neheztelve — kik grófnök, hercegnök lennének, ha a' szerencse mostohául nem bánt volna velök."

„Erre én csak azt felelem — viszonzá Sancho — én is a' szerencsével tartok."

Rodrigûez asszony épen felelni készült, midõn alkonyodni kezdvén négy fél-meztelen vad-ember lépett a' kertbe, emelvén vállaikon egy roppant fa-lovat.

Egyik vad-ember, miután a' lovat négy lábra állították a' földön, teli torokkal így kiáltott:

„A' vitéz Malambrun szavát adja annak, ki közületek elég merész vele megküzdeni, hogy ellene más fegyvert nem használand, mint jó kardját. Üljön hát nyeregbe a' ki mer, csatlósa pedig pattanjon föl hátul; csavarják meg az elõl látható csapatot, és a' légen át a' rettenetes Malambrun elõtt fognak teremni; hogy pedig a' magasság és rohanás sebessége meg ne szédítse õket, szükség bekõtni szemeiket, míg Fa-füles nyerítése értésükre nem adandja, hogy pályajuk véget ért."

Ezt mondván, a' négy vad-ember rögtön ellünt,

Don Quichotte pedig féktelen hevében tüstént föl pattant Fa-füles hátára, parancsolván Sanchonak, hogy kövesse.

„Megkövetem, de nem teszem — felelé Sancho — most még annyi kedvem sincs utazni, mint volt, mióta látom ezt az alkalmatosságot; nem vagyok én boszorkány, hogy ilyen görcsösen röpkedjek; mit is gondolnának szigeli jobbágyaim, ha megtudnák, hogy kormányzójuk a' felhőket kergeti? Háromezer mértföld nem bolondság; ha egyszer Kandayában leszünk, és Fa-füles urannak eszébe jutna makranckodni, vagy pedig az óriás nem adná alánk, hát hogy jönnénk majd vissza, ha merem kérdeni? Legalább tizenkét évig kellene gyalogolnunk; ezalatt mi lenne a' szigetemből? Mindent jól megfontolva azt mondom én, hogy nekem nem szabad életemet kockáztatni, mert az, népemé és nem enyim. *Mindenütt jó, de mégis legjobb otthon: én pedig otthon érzem magamat; tehát maradok.*“

A' hercegnőnek egész hitelével föl kellett lépnie, hogy csatlósunkat rábeszélje; fölemlítette kötelességeit, kérte, kényszerítette barátságuk nevében, hogy ne hagyja el urát; tegye magát méltóvá a' kormányzóságra, mely visszatértekor reá vár; a' sok kérés-, könyörgésnek a' lett a' vége, hogy Sancho — bár könybelábbadt szemekkel — megadta magát, mondván: hogy jó barátnéja, a' hercegasszony kérését meg nem veheti, ő kész indulni. — Don Quichotte leugrik a' nyeregből, megöleli Sanchot, egyszersmind félrehúzza, halk hangon ezt súgván hozzá: „Édes fiam! hosszú, veszélyes út áll előttünk, mely nekünk — előre látom — elég dolgot fog adni: nem jó volna — indulás előtt — szobádba vonulnod azon szín alatt, hogy valamit keressz, és ott lerónod egy jó csomót a' háromezer háromszáz ütlegből, mi nélkül szívem király-

néja nem üdvezülend soha? Ha többet nem is, édes barátom, legalább vagy ötszázat; tudod hogy mindennek legnehezebb a' kezdete.“

„Hogy a' gutába ne! gyönyörű tanács adás, és ugyan jól kiválasztja nagysád az időt hozzá. Háromezer mértföldet akarunk lovagolni egy fa-kérgen, és ön azt kívánja, hogy legeslegelőször is nyúzzam le a' bőrt alfelemről. Nagysádnak igazán elment az esze. Először essünk keresztül ezen a' bajuszos kalandon, azután majd ráérünk gondoskodni Dulcinea kisasszonyról is. Újra szavamat adom: mihelyt csak lehet, megmentem a' kisasszonyt; de addig szót se róla.“

„Jól van édes fiam; hiszek emberségedben; ne feledd, mit ígértél.“

„Dehogy felejtsem!“

Ezzel visszajöttek. Don Quichotte — kibúzván egy kendőt, Doloridát kérte föl — szemeit bekötni. Azután felült Fa-fülésre; hosszú lábai, kengyel-vas hiányában csaknem földig értek; maga a' hős úgy nézett ki, mint azon alakok, minöket a' szönyegekre inas kéz szokott mázolni. Sancho nem igen sietett utána, először egy párnát kívánt; párnát nem adott a' szigorú Dolorida; elvégre csakugyan neki fanyarodott, és bekötött szemmel elfészkelte magát a' kemény csipőkön, kérvén a' társaságot, hogy mondjon érte néhány ave-máriát.

„Gyáva féreg! — kiáltott rá Don Quichotte — mitől félsz? nem azon helyen vagy-e, hol valaha a' bájos Magellona ült. És én nem a' Provencei Péter nyergében ülök-e? avagy azon hősnek bátorsága meghaladta-e az enyimet?“

Ezt mondván, egyet csavar a' fa-csapon; erre valamennyi duenna elkezdte kiáltani: „Isten téged vezérel-

jen erős lovag! Isten téged tartson meg oroszlán-szívű csatlós! Ti már a' felhők közt jártok, szemünk alig látnak benneteket. Jól megkapaszkodjál derék Sancho; mert ha lepuffansz: puffansz akkorát mint valaha Phaëton.“

Sancho mindezt jól hallotta, és egész erővel bekapaszkodott az urába.

„Az Istenért! megfojtasz — szuszogta Don Quichotte — legalább hadd vegyek lélegzetet. Én nem tudom mit félsz; a' világon sincs már ennél jobb járású paripa; elhaladtunk vagy ezer mértföldet, és miutha a' helyünkben se motcántunk volna ki.“

„A' már igaz — viszonzá a' csatlós — hanem mint ha emerről nagy szél támadt volna, erősen fújja a' képmet.“

Sancho igazat mondott; az ispán oda állított egynehány embert fújtatókkal hőseinket szellőztetni. Don Quichotte a' mint a' szelet érezte, így okoskodott: „Bizonyosan a' lég' második régiójában járunk, hol a' hó és jég-eső származik; ha tovább is így haladunk, nem sokára a' tűz-régióban leszünk, hol a' villám születik. Nem tudom mint fordítsam ezt a' veszett csapat, hogy Fa-füles megcsöndesednék.“

A' fújtatók helyett égő-kanócokkal vették körül útasainkat.

„Jaj nekünk! ott vagyunk ám már abban a' tűz-régióban; ugyan süt! fele szakállam elperzselve. Én elveszem a' kendőt.“

„Világért se tedd — viszonzá Don Quichotte — az ilyen engedetlenségnek nagyon megadhatnánk az arrát. Csak bízzuk magunkat egészen a' vezérlő búbájosra; talán mindjárt megérkezünk Kandayába, hová úgy lecsapunk, mint ölyv a' martalékára.“

„Már uram, ideje is hogy megérkezzünk, mert én testestül-lelkestül unni kezdem ezt az utazást; és ha Magellona kisasszony jóltalálta magát ezen a' helyen, hát keményebb bőre lehetett mint az enyim.“

E' szóváltásnak fül-tanúi voltak a' herceg és hercegné, kik alig tudták a' nevetést lenyelni. Mikor már a' tréfával jóllaktak, az ispán kiparancsolt a' kertből minden bajszos duennát, a' herceg, hercegné és embereik pedig elterültek a' gyepen, mintha mély álomba merülnének. Ekkor a' két hőst irgalmatlanul letaszították a' paripáról, meggyújtották Fa-füles farkát, mely belőlről tele volt mindenféle tüzi eszközzel. Fa-füles elkezdett ugrálni, kacskaringolván jobbra-balra, előre-hátra.

Don Quichotte és csatlósa föltápáskodván, leveszik kendőiket, és bámulásuk nagyvoltában: hogy ugyan ott vannak, honnan elindultak, meglátnak egy dárda-nyélre függesztett pergament, melyen ez volt írva: „A' győzhetlen manchai lovag végrehajtotta Trifaldi grófnő-Dolorida nagyszerű kalandját. Elég volt tőle csupán belevágni: Malambrun elismeri, hogy legyőzetett; a' duennáknak nincs többé bajszuk; Antonomazia és Don Clavijo király-székökbe visszahelyezvék. Nincs egyéb hátra, minthogy a' csatlósok legjobbika teljesítse a' rá szabott bühnhődést, és ama hű gili visszaröpülend turbékoló himjéhez. — Ezt mondja Merlin.“

Don Quichotte tomboló örömmel sietett a' herceghez, ki — mint a' többiek is — eszméletlenül látszott a' földön heverni. „Uram! — mondá hősünk kézen fogva őt — térjen fönséged magához, az egész dolog bevégezve van; ime ott függ a' bizonyítvány a' dárda-nyélen.“

A' herceg, hercegné és embereik — tettetésen, mint-

ha hosszú ájulásból ébrednének föl — félelem közt beszélték el, hogy a' mint Fa-füles tűzben lángban újra megjelent, Dolorida és társnői, bajuszt és szakált vesztve hirtelen eltűntek, ők maguk pedig eszméletlenül földre hullottak. Azután megolvastván az írást, Don Quichotének hálálkodtak, bátorságát magasztalván. Majd a' hercegné faggatta Sancho a' kiállott veszélyek felől. A' dicséret-özönben elbizakodott csatlós, elbeszélte mennyit állott ki a' tűz-regióban; és hogy egy izben — ura tudta nélkül — kissé félretolta szemeiről a' kendőt, és a' földet oly parányinak látta, mint egy mustár-mag. Látván Sancho, hogy ezen állításán nagyon bámulnak, nagyobb erősségül még hozzá tette, hogy az embereket is szépen kilehetett venni, bár nem látszottak nagyobbaknak mint egy-egy dió. Mondott még — ha már egyszer hozzáfogott — több részletességeket a' látott csodákról; úgy hogy Don Quichotte maga is megsokallván, némű ellenvetéseket tett; mire a' sokat látott csatlós, ura mellé sompolyogván, így szólt:

„Uram! én elhittem a' miket ön a' Montesinos barlangban látott: hát megkivánom, hogy ön is elhidje a' miket én az égben láttam volt.“

XXXVI.

*Don Quichotte intései Sanchohoz
a' kormányzóság fölött.*

A' hercegi-pár — Doloridávali szerencsés sikerű kaland után — használni akarván vendégeik ritka hiszékenységet, rendelést tettek, hogy Sancho az ígért kormány-

zóság földjére eljuthasson. A' légi utazás utáni napon a' herceg tudtára adja Sanchonak, hogy készen tartsa magát, mert ideje hogy elúazzék szigetségi birtokára, hol úgy várják mint a' májusi essőt.

„Kegyelmes herceg — felelé a' csatlós, mély bókot csapván — meghiszem, hogy jobbágyaim fönségedhez hasonló talpig becsületes derék emberek; hanem — mi tagadás benne — mióta a' magasságból a' földet alattam oly parányinak láttam mint egy mustár-mag: biz én nem sokat törődöm vele, leszek-e kormányzó vagy sem. Mert — ha merem kérdeni — voltaképen mit is ér egy mustár-mag' icinpicin szögletében kormányozni? Érdeмли-e, hogy az ember azért kínozza, nagyratartsa magát? Legokosabb megcsücsülni ott, hová bennünket a' sors vett, fénytelenül, de szeplőtlen csöndes életet élni, nem kapkodni kormány-pálca után; különben oly aprók az emberek, hogy közelről sem valami nagy dolognak látszanak, kissé tavolról pedig épen semmik.“

„Ej, ej Sancho — viszonzá a' herceg — úgy beszélsz mint valódi bölcs, és napról-napra inkább bebizonyítod, hogy hatalmas kormányzó válik belőled. Hanem én beváltom szavamat, szigetet ígértem teneked: készen van. Szépnek és jó karban fogod azt találni, rajtad áll, ha akarod-e?“

„De ha már egyszer meg van, és fönségedtől jön, nem vetem vissza; csak azért sem, hogy megbizonyítsam: én is értek valamit a' kormányzósághoz, és tán még jobban, mint némely száj-hösök, kik arról föcsögni szoktak.“

„Tehát légy készen, holnap reggel indulni fogsz birodalmadba. Estére el fogsz látatni új öltönyökkel, 's egyéb méltóságodhoz illő szükségeseikkel.“

„Hogyan nézhet ki az az új öltöny. Azt mondom én, hogy engem hiába cicomáznak föl, én azért Sancho Panza maradok.“

„Mindenesetre; hanem jól tudod, hogy a' hivatalokat külső jelekkel különböztetik meg; a' jog-tudós nem úgy öltözik mint a' katona, a' katona nem úgy mint a' pap. Te Sancho, kinek egyúttal katona- és jog-tudósnak kell lenned, olyan öltönyt kapsz, mely a' kettőből lesz összeállítva.“

„Úgy gondolom, kegyelmes úr, említettem már egyszer, hogy én nem igen vagyok betűs ember, mert sem írni, sem olvasni nem tudok; de hiszen elég kormányzó van, ki annyit sem tud mint én. A' mi pedig azt illeti, hogy minő katona ember vagyok: arra annyit merek mondani, hogy ott, hol én vagyok az erősebb, megverekszem én akárki fiával.“

Épen ekkor toppant be Don Quichotte, ki a' mint megtudta, mi történt, Sanchonak némely intéseket akarván adni jövőendő magaviselete iránt, engedelmet kért a' hercegtől, hogy magával vihesse. — Szobájába érkezvén, bezárkózott, és Sanchót maga mellé ültette, kihez is komoly hangon így szólt:

„Édes barátom! téged a' szerencse — Istené legyen a' dicsőség — már is elhalmozott kegyével, mielőtt reám alig mosolygott vala. Ime! nem tettél semmit, nem fáradtál utána, csaknem semmiért fejedelme vagy egy hatalmas országnak, míg én, a' te urad, kinek ismered fáradalmait, még mindig egyszerű lovag vagyok. Ezt, édes barátom, azért említem, nehogy saját érdemednek tulajdonítsad, mit az ég kegyének, és a' lovag-kalandorság derék mivoltának köszönhetsz. Most már elhiheted, hogy hajdani ígéreteim nem voltak pusztában el-

hangzó szavak. Hidjél tehát újabb intéseimnek, melyeket adandó vagyok teneked. Csak azok menthetnek meg téged a' közsirtek közt, melyekkel az ember környezve van a' nagyság vészes tengerén.

Elsőben is, oh én fiam! féljed az Istent, ki őt féli, már böles.

Légy magadnak szigorú birája, és iparkodjál megismerni ten-magadat; hosszú, nehéz tanulmány, de szükséges azért, nehogy hasonlók legyünk a' békához, mely az ökörrrel akart mérközni.

Ne felejtkezzél meg arról, sőt többször mint ezelőtt, jusson eszedbe, hogy mint ifjú legény disznókat őriztél.“

„Nem akkor, kérem alásan, nem legény koromban őriztem disznót, még akkor suttyó-gyerek voltam; mihelyt fölsihederedtem, mindjárt juhokat bíztak rám.“

„Ne szégyenld megvallani tenmagadnak alacsony származásodat. A' kevélységnek csaknem mindig nyomában jár a' bűn. Az alázatosság ékesíti az erényt. Ne palástoljad, sőt hirdessed, hogy szüleid szegény földművelők voltak. Látván, hogy magad magadat emlékeztetted, senkinek sem fog eszébe jutni, hogy téged arra emlékeztessen.

Őrizkedjél irigykedni a' fejedelmi, a' nálad magash, nemesb vérré; a' vak történetnek ez ajándoki, melyre ők oly büszkék, alig érdemlik, hogy áhitassanak. Gondold meg, hogy a' nemesség: örökség, az erény: szerzemény. Itéld meg, melyik ér többet.

Ha szigetedben meglátogat téged valamelyik rokonod, fogadd őt szintoly örömmel, szintoly barátsággal, mint fogadtad valaha kunyhódban. Isten ezt parancsolja,

a' természet ezt tanácsolja teneked; tekintsd tehát e' kötelességet mint tartozást, és teljesítsd úgy mint gyönyörűséget.

Ha nödet magadhoz véended, a' mit tanácslok is Sancho, mert nem jó ha egy kormányzónak nincs meg saját neje; azon légy, hogy pórias bánás és beszéd módját kimíveljed, kisimítsad. Minden jót, mit egy férj tesz, egy pillanat alatt leronthat egy ízléstelen paraszt feleség. Főkép szigorún felügyelj, hogy ajándokot el ne fogadjon. Történnék bár tudtodon kívül: felelős leend-nél érte.

Soha se hidd, hogy elég láng-ész vagy a' törvényeket tetszésed szerint magyarázni; ez a' legnagyobb bűnök egyike, mit a' kevélység elkövethet.

Semmi érzelem, legyen irgalom vagy gyűlölség, ne gátoljon téged az igazságnak kikerülésében, követésében, megítélésében. Légy süket a' gazdagnak ígéreteire, légy érzékeny a' szegénynek könyeire; de bár hajthatlan az egyik — könyörülő a' másik iránt: egyképen igazságos légy mindkettő iránt.

Valahányszor a' szelidség megfér az egyenességgel, ne tartózkodjál szelíd lenni. Ez a' gyönyör, egyedüli jutalma a' hivatalnoknak, ki kötelességét teljesíti.

Birói pálcád sohase görbüljön meg az aranyak súlya alatt; de van ideje, mikor azt az irgalom felé hajlíthatod.

Ha ellenséged panasszal járul hozzád, ne jusson eszedbe egyéb, mint az ő ügye.

Ne téveszd el szemeid elől, hogy a' birói tévedés, ha helyre hozható, csak jó híre-neve és állása rovására történhetik, vagy sok keserűséget okoz, ha helyrehozhatatlan.

Ha szép ifjú nő járul elébed igazságért, hűnyd be szemeidet, ötét hallgatván.

Ne szólj kiméletlenül még az elítélt bűnöshez sem; ő megbűnhötte vétkeit a' büntetés által; szerencsétlenségét pedig nem szabad meggyaláznod.

Elvégre mindig eszedben tartsd, hogy a' szegény ember-faj természet szerint hajlandó a' roszra; légy kegyelmes valahányszor a' kegyelem senkinek sem árt; és jusson eszedbe, hogy Istent az által dicsőítjük, hogy: jó.

Ez intéseket követvén, Sancho, napjaid tiszták, nyugalmasok, neved tiszteletes, személyed szeretetre méltó leend; jobbagyaid boldogok lesznek; és te, kiházasítván gyermekeidet, családod kebelében barátid között becsülve, áldatva fogsz megöszülni; és ha egykor szemeid lecsukódnak, sírhalmodat őszinte könyek öntözendik.

Most, édes barátom, szólni akarok még némely mellékes dolgokról, melyek, lehet sokak előtt aprólékosnak látszanak, de én úgy hiszem, hogy nagy fontosságúak azon állásban, melyre lépendő vagy; és ezek egyéniségedet érdeklik.

Légy tiszta, cifraság nélkül; légy csinos, pompá nélkül; légy figyelmes öltözőkedre; ne árulja el annak rendetlensége a' viselőnek gondatlanságát.

Kerüld a' fukarságot, szeresd a' takarékoságot; gyakran számolj meg magádnak, ne költs annyit, mennyit költhetnél, hogy mindig legyen költeni valód. Különben is van elég helye annak, mit az ember meggazdálkodott; ha jövedelmed hat cseléd-tartást kiad: ne tarts többet háromnál, és adj enni három szegénynek; azok lesznek majd kész szolgálid az égben.

Légy józan asztalodnál, a' józanság szenvelgése nélkül; keveset ebédelj, semmit se vacsorálj, ha örülsz egészségednek, mely fölötte van minden világi jóknak. Mértékletes légy a' bor ivásban, gondold meg, hogy a' bor hűtlen öre a' titoknak, és felejteti az adott szót. — Sokat ne aludjál; mit az álomtól ellop az ember, megnyeri az életnek. A' szorgalom sikert szül, a' lomhaság bünt.

Szoktasd el magad attól, hogy beszéded közé halom példabeszédeket keversz; mondtam már, hogy egy két rövid, talpra-esett példabeszéd jól esik ki, de halmozva minden érdemöknek vége.“

„Ez utolsó cikkre nézve — szakasztá félbe Sancho — azt jegyzem meg, hogy azon csak a' jó Isten segíthet. Tömve van az én fejem példabeszédekkel; ha szólni akarok, mind a' nyelvemre jön, és sokszor nem a' legjobb ugrik ki először. Mindazáltal ígérem, hogy gondom lesz rá. *Jó tanács többet ér, mint darab kalács. Könnyű szegni, ha van miből. Csak a' halál ellen nincs orvosság. A' ki bírja, a' marja.* Nincs is hozzá fogható dolog az urasághoz, ha az embernek kezében van a' pálca, azt teszi a' mit akar; kössön hát akkor valaki belém: majd megtudja kivel beszél. *Gazdag ember szava, szentírás.* Öreg szülém szokta volt mondani: *Mennyi a' pénzünk, annyi a' becsületünk.*“

„Hogy az ördög el nem vitt volna — kiáltá Don Quichotte haraggal — most intelek, ne példabeszédezz annyit, és te még újakat csinálsz. Menj pokolba! nem lesz te belőled semmi; beülsz kormányszékedbe nevetségnek, és a' gyalázat engem ér miatta a' te uradat. Nem is tudom mi tartóztat, hogy tüstént ne figyelmeztessem a' herceget, minő vigyázatlanságot követ el, mi-

dön a' kormányzóságot egy ilyen haszontalan fajankóra bízta, mint te.“

„Ne boszankodjék nagysád — viszonzá Sancho alá-
zatos hangon — hiszen nagysád tudja legjobban, ki verte
fejembe ezt a' szigetet, miről én nem is álmodtam. Ha
ön nem hiszi, hogy jobbágyaimat boldogítani tudnám,
én vagyok az első, ki hallani sem akarok többé róla.
Nincs oly földi nagyság, mely engem megvigasztaljon,
ha rosszat tettem. Inkább tengődöm veres hagymán, hogy-
sem rossz kormányzóul csirke és liba-pecsenyén meg-
hízzam.“

„Ez utolsó szavak kibékítnek bennünket — mondá
Don Quichotte kezét nyújtva — látom, hogy szíved jó;
és ez fő érdem; barátom! te kormányzó leszel. Sajat-
kezüleg fogom leírni a' neked szükséges intéseket; re-
ménylem, jó útba fognak téged igazítani. Most pedig
vége minden perpatvarnak, jöjj utánam, mert engem
ebédre várnak.“

XXXVII.

Sancho elutazik szigetére; Don Quichotte különös kalandja.

Jelen cikk elején Cid-Hamet-Benengeli menti magát
olvasói előtt, hogy őket szüntelen Don Quichotte- és
Sanchoval mulattatja, kerülvén minden kitérést, és mel-
lék eseményt. Munkája első részében szükségesnek vélte
elbeszéléseinek változatosságot adni; az olvasó figyelmét
megpihentetni a' *különc kíváncsi* és a' *fogoly történe-*
tein. Némely bírálók ezt szemére lobbantották. Szó-fogadó
szerzőnk tehát e' második részben célul tűzte ki magá-

nak, hogy egyedül és csupán hőseiről fog beszélni. E' kényszerűség nem tette ugyan művét sem könnyebbé, sem talán élvezetesebbé; de legalább reményli, hogy az olvasó nem vonja meg tetszését vagy azon mellék-eseményektől, melyek röviden előadattak, vagy azoktól, melyek előadva nincsenek. Ezt mondván, így folytatja tovább:

Don Quichotte, a' mint ígérte, Sanchohozi intéseit írásba foglalta; a' csatlós nem sokat adott rá, és zsebre dugta; hanem a' herceg és hercegnő, kikkel az iromány közöltetett, bámulva olvasták a' szellem, téboly, józan ész, hígvelejűség, életbölcseiség különös egyvelegét, melyek hősünk jellemét alkották. Az ispán, ki oly ügyesen játszotta Trifaldi grófnő szerepét, még azon este parancsot kapott, hogy az új kormányzót kísérelje el azon városkába, mely mondatott az ő szigetének. Elment tehát minden szertartással csatlósunkhoz, kit akkorra bele-dugtak egy hosszú kabátba; vállain paszamántos köpeny, fején szintolyan főveg. Ez egyen-ruhában Sancho számos környezetével bucsút vett a' hercegtől, hercegnőtől, ki nek gyöngéden kezet csókolt; majd szorúlt kebelével az ura térdeit ölelte át, ki őt könyves szemekkel áldotta meg. A' becsületes csatlós is ellágyulva indult útnak, ülvén egy deli öszvéren, utána kedves szamara, melyet a' herceg pompásan fölszerszámoztatott. Sancho önelégülten tekintgetett vissza kedves jószágára, és szamarában ön-nön személyét hívén megtiszteltetve — a' megtiszteltetést szintoly hálával fogadta annak részéről mint a' magáéről; így haladt fővárosa felé, elégedettebben mint a' caesárok örököse.

Hagyjuk a' csatlóst békében vándorolni, térjünk vissza urához, kit az egyedül-lét szörnyűképen bántani kezdett. Hősünk lelkében mélységes melaság foglalt helyet.

A' mint ezt észrevette a' hercegné, kérte a' lovagot, hogy válasszon egyet cselédei közül, ki Sanchot helypótolja a' szolgálatban.

„Nem, asszonyom — felelé szomorúan a' lovag — fönséged jóságától nem fogadhatok el egyebet, mint az érzelmet, mely azt sugallja; sőt, ha szabad kérnem, méltóztassék eltiltani hajlékomtól mindennemű cselédet.“

„Uram — viszonzá a' hercegné — legfőbb vágyunk ön iránt szivesek lenni; de megenged ön legalább annyit, hogy melléje rendeljek szoba-leányaim közül négyet, kik szebbek, fiatalabbak mint a' tavasz fakadó rózsái.“

„Ah! asszonyom, e' rózsák rám névez nem lehetnek egyéb, mint fájdalom-tövissek. Újra könyörgök: ne legyen szabad nekik előttem megjelenni; mindig zárt ajtómmal hadd legyen hűségem és szemérmem véd-bástyája. Inkább akarok felöltözve hálni, minthogy ily veszélyes szolgálok vetköztessenek.“

„Jól van, uram, kemény parancsúl adom ki tüstént, hogy a' szerénység szent helyéhez közeledni senki se merjen; reménylem, fölteszi ön rólam, hogy erényének hálót vetni nem akarok; én bámulom, tisztelem azt, és tiszta-szívvel szerencsésnek tartom, a' boldog és bájos Dulcineát, kinek neve örökké híres lesz, mert egyedül ő érdemlette meg a' világ legerősb, legszüzebb lovagának szerelmét.“

Don Quichotte köszönetet mondott a' hercegnőnek, egy sohaj, egy édes tekintet által. Azután asztalhoz ültek. Vacsora után hősünk tüstént szobájába vonult, melynek ajtaját gondosan bezárta, és egyes-egyedül vetközni kezdett két gyergya-világnál. Hanem fájdalom! a' szerencsétlen lovag egyik harisnyája lehúzás közben

össze-vissza szakadt, min nagyon elkeseredett; mert igazat szólva, nem volt több egypár zöld-harisnyájánál, zöld-selyme pedig egy szál sem, melylyel a' repedést befoltozhatta volna. Oh! szegénység, szegénység! — így kiált föl itt Benengeli — sohasem foghattam nteg, miért nevezett téged a' bölcS Seneca ég ajándokának; én nem ismerek nálad rosszabb, gyászosb valamit, főkép azokra nézve, kik születésök, állásuk, neveltetésöknél fogva kénytelenek a' te okoztad nélkülözésöket tettetni, némán viselni, titkolni és mosolyogni mikor szenvednek.

Ily szomorú eszméktől kínoztatva hösünk arra határozta magát, hogy másnap sarukat fog fölhúzni; azután gyertyáját eloltván lefeküdt; de a' höség miatt nem bírt elaludni. Fölkelt tehát, és kinyitott egy — a' kertre nyíló zsalut; ablaka alatt két nő alakot vett észre. Don Quichotte fület hegyezett, és nem kis bámulatára e' szavakat hallotta.

„Miért kívánod, hogy daloljak, édes Emerenciám, nem tudod-e, hogy mióta a' történet idehozta e' kedves idegent, csak sohajtani tudok? Különben is kettös veszélynék tenném ki magamat: a' hercegné nem fogná megbocsátani vakmeröségemet, és e' félelmes Eneás sem méltatna figyelmére, ki tán fájdalommat csak neveti.“

„Nem, nem, kedves Altizidora — viszonzá a' másikk hang — a' hercegné mélyen alszik, és mindenki a' kastélyban, csak kebled zsarnoka nem, ki mint hallom, most nyitá ki ablakát. Mondd el neki lágy-hangoddal báj-zenéjü hárfád mellett gyöngéd fájdalmidat.“

„Ha úgy akarod, Emerencia, istenneki, engedek kérelmednek, gyöngé szívem hajlik szavadra. Legalább fátyolt vet pirulásomra a' sötét éj, és tán azok, kik a' szerelmet ismerik, ki fognak menteni.“

Ezt mondván Altizidora, végig szaladt hárfáján; meglepett hősünk pedig megemlékezcván az ablakok-, zsaluk-, kertek-, zenék-, éji találkozások kalandjairól, a' hiszemben volt, hogy Dulcinea iránti hűsége ostromolatik. Keble egyetlen hölgyének följánlván magát, minden veszélylyel szembeszállni készen, egy ál-prüsszentést tett értesítés végett, hogy mindent hall.

Ekkor a' hang következő romanzot dalolta, lágy panaszos szavakban:

Éltem' nyíló tavasz korán
Szerelmi áldozat vagyok;
Reggel születtem, 's hervadok
A' távozó nap alkonyán!
Ne gyógyítsatok engemet,
Édes a' baj, mely eltemet.

Oh! te, kinek mindent merni
Oly könnyű, ki a' világot
Vas-karoddal leigázod,
Miért engem láncra verni?
Ne gyógyítsatok engemet
Édes a' baj, mely eltemet.

Szent barátság, böles értelem!
Kik szép öröimim valátok:
Ez úttal istenhozzátok!
Éltem' a' bűnak szentelem.
Ne gyógyítsatok engemet,
Édes a' baj, mely eltemet.

Bocsásd meg a' kesergőnek
Szerelme bús nyögéseit.
Oh! a' kisírt panasz enyhít
Sérvein a' szenvedőnek.
Ne gyógyítsatok engemet,
Édes a' baj, mely eltemet.

Ezt hallván Don Quichotte, nagyot sohajtott, és mondá magában: „Én igazán szerencsétlen csillagzat alatt születtem; nem jelenhetek meg nő előtt, hogy halálosan belém ne szeressen. Oh! Dulcinea, Dulcinea! nem akarja a' világ engedni, hogy állhatatos szerelmemet egyedül te élvezhesd; mindenfelől összeesküvés elened, hogy szívemet tőled elvitázzák. Mit vétett ő elenetek. Oh! királynők, császárnők, hercegnők! miért üldözik őt? miért akarjátok elrabolni tőle az egyetlen jót, mit e' világon bír? Mondom, ismétlem ti nektek: minden erőködéstök füstbe megy; nem szerettem, nem szeretek, nem fogok szeretni mást, mint édes Dulci-

neámat; szemeimnek csak egyedül ő kedves, bájos, bölcs, szellem-dúzs; csupán ő benne eggyesül minden tökély; csupán ő volt és marad imádásom, sohajom, örök szenvedélyem tárgya. Daloljatok, sirjatok, búsuljatok a' mennyit tetszik, én csak Dulcineáért létezem és fogok létezni.“

Ezt mondván, becsapja ablakát, és rossz kedélye nagy voltában neki fekszik. Hagyjuk őt pihenni, ha haragjában álom jöhet szemeire, és látogassuk meg a' nagy Sanchot.

XXXVIII.

Sancho birtokába veszi szigetét, és a' kormányzóságot megkezdi.

Oh! te, ki láng-szekeredben pihenés nélkül futsz a' világ-gömb egyik feléről a' másikra, mindenség szent tüze, egeknek örök ékessége, természetnek halhatatlan atyja, Chrysa-, Smynthos- és Delos Istene, földünk hatalmas jóltevője, kinek köszönhetik a' halandók az egészség adó gyógytant, a' bájos költészetet; jövel és gyűjtsd meg gyöngé értelmem fáklyáját sugaraid szent tüzevel; költsönözzed nekem arany-lantodat, hirdessed velem együtt Sancho Panza magas tetteit, kormányzósága nagy-szerű csodáit.

Mintegy ezer házból álló városka, a' herceg tulajdona — volt a' hatalmas álladalom, melyben a' törvénytevés Sanchora nézett. Úgy mondák neki, hogy a' városkát Barataria szigetének nevezik. Fő városa kapujában találta Sancho a' nép előkelőit, kik elcibe jöttek. A' harangok zúgtak, a' lakosok örömet újjongtak. Csat-

lósunk diadalmi pompával vitetett a' szentegyházba, hol Istennek hálát adott; azután a' város kulcsai adattak át neki, a' hírnökök pedig kikiáltották Barataria sziget-örökös kormányzójaúl.

A' becsületes Sancho mindezen tisztelgést némán, komolyan, 's a' meglepésnek minden jele nélkül fogadta; hanem azon lakosok, kik a' titoknak nem voltak avatottjai, kissé megütköztek jövendő urok kinézésén, torzonborz szakállán, rövid de köpcös ternetén.

Isteni tisztelet után Sancho a' törvény-terembe vitetett, hol pompás mennyezet alatt egy bársony-székre ültették. Ekkor a' herceg ispánja, ki mint fő udvarmester szerepelt, így szóla hozzá: „Uram, régi szentesített szokás szerint köteles az új kormányzó, ki e' szigetet birtokába veszi, beiktatásakor két három nehezebb ügyben ítéletet tenni, hogy bölcseségének tanúja legyen a' nép, és előre örüljön jövendő boldogságának; nagyságod bizonyosan hódolni fog e' szokásnak.“

Míg az ispán beszélt, az alatt Sancho esze az átellenes falakra írt óriás betűkre vezett; szerette volna tudni: mi van oda írva, és bánta hogy nem tud olvasni; szépen kérte tehát az ispánt: magyarázná meg neki az írás értelmét.

„Uram — felelé amaz — a' márvány-köbe következő szavak vannak bevésve: „Üdv e' szigetnek! ma — ez 's ez hónap, ez 's ez napján — kormányzója lőn Don Sancho Panza.“

„Ki az a' Don Sancho Panza?“ — kérdezé kormányzónk.

„Tudtommal nagyságod lesz, mert e' székben még más Panza nem ült soha.“

„Jó; tehát értse meg uraságod: azt a' *don*-t on-

nan ki kell vakarni; családunkban, mi nem szoktunk olyat elfogadni a' mi nem illet bennünket. Én Panza vagyok, és sem több, sem kevesebb; az apám is az volt, az öregapám is, meg annak öregapja is; pedig talpig becsületes ős keresztyének voltak mind [egy láb]ig. Ha itt azt hiszik, hogy nekem kedves dolgot cselekesznek velem, ha hiúságnak hizelgenek, nagyon csalatkoznak. Reményem, nem soká megbizonyítom, hogy a' jó cselekedet kedvesebb előttem, mint a' címek. Ehez tessék magát tartani; most pedig adják föl a' mely ügyeket akarnak; megteszem — a' mint tőlem telik — hogy ítéletemmel megelégedjenek.“

Beszéde végén két ember jött be, az egyik parasztruhában, másiknak kezében nagy olló.

„Nagyságos kormányzó úr — mondá emez — én szabó-mester vagyok; tegnap ez a' parasztruháján a' műhelyembe egy darab posztóval, és így szól: „Ki tud-e az úr e' posztóból egy csuhát szabni?“

„Hogyne tudnék — felelém én hirtelen — kitélik belőle. E' hamar feleletre a' jó ember bizonyára azon gondolatra jött, hogy posztójából akarok elcsenni, mondá tovább: „Hát kettőt?“ „Kettőt is“ — felelém én mosolyogva, mert láttam, hogy gyanakszik. — Azután megháromat kivánt, és a' mint én megígértem, ő mindig többet kivánt; végre megegyeztünk öt csuhában. El is készítettem; hanem ez a' becsületes ember nemhogy a' munka árát megfizetné, de még a' posztóját követeli vissza. Kérem nagyságodat, tegyen köztünk igazságot.“

„Atyámfia — kérdezte Sancho a' parasztruhát — így történt-e a' dolog, mint előadva van?“

„Nem tagadom: úgy; hanem kérem alásán, tessék rá parancsolni, mutassa elő az öt csuhát.“

„Tiszta-szívvvel — mondá a' szabó — és kezeit kihúzván köpenye alól, mind az öt újja végén egy-egy csinos kis csuhát mutatott elő. „Tessék megnézni — folytatá — be merem mutatni a' legjobb szabó-mesternek; tudom nem talál benne hibát; azt meg jó lélekkel elmondhatom, hogy a' posztóból nem maradt föl semmi.“

Minden ember jó izűt nevetett, csak Sancho maradt komolyan, és imígy szólt: „E' kérdésben törvény helyett a' józan-észnek kell helyt állani; rendelem a' mint következik: a' szabó elveszti munkája árrát, a' paraszt pedig posztóját. Hadd jöjjön más, mert az idő drága, és vesztegetni nem szeretem.“

Két aggastyán jelent meg.

„Uram — mondá egyik — e' felebarátomnak tíz aranyat költsönöztem; nagyon sokáig nem szólt a' tartozásról semmit. Mikor láttam, hogy nem akar eszébe jutni, kértem, hogy adja meg; hanem bámulásomra azt kapom válaszul, hogy ő régen megadta a' tíz aranyat. Sem írás, sem bizonyság. Kérem nagyságodat, esküdtesse meg adósomat arra, hogy megfizetett, én ötet mindig becsületes embernek ismertem; nem hihetem, hogy hamisan esküdjék“

„Atyámfia! mit szól ehhez?“ — kérdezé Sancho a' másik aggastyánt, ki vastag botjára támaszkodva némán végig hallgatta a' vádat, most pedig így felelt: „Én kész vagyok letenni a' törvényes esküt arra, hogy ő kegyelmének megadtam a' tíz aranyat.“

Sancho meghajtotta birói pálcáját, és az adós — miután a' botját hitelezőjének átnyújtotta — kezét a' birói pálca feszületére tevén, megesküdött, hogy a' keresett pénzt megfizette; azután visszavevén botját, biztos képpel végig tekintett a' jelenlevőkön. Az első aggastyán

megütközve vizsgálta néhány percig az eskü-levőt, majd inkább szájalom mint haraggal égre tekintett, és szótlan kifelé indul, midőn Sancho visszaszólítja. Sancho figyelemmel kísérté mindkettő mozdulatait, és harmadik ujjával megbökvén homloka búbját, összemérte a' két panaszosfél arcát; az egyiken világosan kilátta a' becsületesség jellemét; azután mondá :

„Egyáltalán nincs befejezve az ügy; öreg ember, ki oly könnyedén től esküt, adsza ide vastag botodat. Követelő fél, fogja kegyelmed e' botot, és most mehet Isten hírével, szavamra mondom, azzal ki lesz fizetve az adósság.“

„De kérem alásan — felelte a' hitelező — ez a' bot nem ér ám tíz aranyat.“

„Én mondom hogy megér — viszonzá a' kormányzó — és nagyobb bizonyosságért parancsolom, hogy a' botot ketté kell törni.“

Megtörtént, és a' bot belsőjéből kihullott a' tíz arany. A' gyülekezet tapsolt; a' sziget lakói pedig teljesen meggyőződtek, hogy kormányzójuk egy új Salamon.

Sanchonak önmagával megelégedve jól esett hallani a' rá pazarlott, de érdemlett dicsőítést; ekkor érkezik egy nő nagy jajgatva és torkon ragadva egy fiatal pástort.

„Igazság, boszú! — ordítá a' nő — ez az istentelen ember engem magánosan lelt a' mezőn, és erőnek erejével elrabolta tőlem legdrágább, egy tisztas hajadonnak legbeeseseb kincsemet, melyet annyi kísértetek közt oly nehezen tudtam megőrizni, és húsz egész évig megtartani, és a' melyet nem ilyen nyomorék számára tartogattam. Igazságot kérek nagyságos kormányzó!“

„Megkapod — felelé Sancho — hanem hadd szóljon az ifjú ember is.“

„Jaj, uram — mondá amaz — nincs nekem sok mondani valóm. Szegény kárvallott kanász ember vagyok; ma reggel hetivásárra hajtottam négy malacot, és csekélységért elvesztegettem őket. A' mint hazafelé ballagok, hát szemközt jön velem ez a' becsületes fehér-cseléd, és nyájas képpel jó napot kíván. Én is nyájasan mondtam rá a' fogadj Istent, és elkezdünk tereferélni. Az ördög, ki mindenbe bele kanalaz, beszélgetésünkbe is beleütötte az orrát; hanem azt merem mondani, akár megesküdjem rá, hogy ennek a' jó leány-asszonynak nem esett ínye ellen, hogy az ördög is beleütötte az orrát. Igaz, hogy most nagyon szilaj, hanem akkor oly szelid volt mint egy báránka.“

„Nem igaz — szakasztá félbe a' nő tele torokkal — én sokáig ellentálltam, és csak az erőszaknak engedtem; ugyanazért törvényes kártérítést kívánok.“

„Méltányos — viszonzá a' kormányzó. — Fialat ember, van-e pénz nálad?“

„Jaj, uram, van vagy húsz arany, a' malaccaim ára, itt van az erszényemben.“

„Add oda erszényedet a' panaszos nőnek, és más-kor ne beszéljess vele nyájasan.“

A' nő mohón kapott az erszény után, ezer áldást mondott a' páratlan kormányzó fejére, ki az ügye-fogyott asszonyi állatot istápolja, és számtalan bók után vigasztalva távozott. Mihelyt az ajtón kilépett, mondá Sancho a' bús kanásznak: „Barátom, fuss erszényed után, tied, ha vissza tudod venni.“

A' suhanc sem mondatta kétszer, kiröpült mint a'

nyíl, a' nézők pedig nem tudták elgondolni: hova céloz a' kormányzó.

Néhány perc múlva berohant a' panaszos nő, kúszált hajjal, lángoló szemekkel, ütésre emelt öklökkel, dühösen fenyegetvén ostromló ellenét.

„Mi dolog ez?“ kiáltá Sancho.

„Ez az utonálló — mondá a' nő — birói ítélet dacára, fényes nappal, az egész világ szeme láttára akarja tőlem az erszényt elrabolni; hanem majd megmutatom én, mit vesz el tőlem; nem félek én nem egytől, de négy ilyen legénytől sem. Eltakarodj fattyú, súlyosabb ökleim vannak mint neked.“

„Már az igaz — mondá a' suhanc fuldokolva — ezen az úton nem megyek semmire; jój'szakát nektek szegény aranyjaim!“

„Erős hajadon — mondá ekkor Sanchó — add vissza ez embernek az erszényt; ha becsületedet úgy véded vala mint pénzedet, nem történt volna veled semmi baj. Takarodj inuen gyalázatos; és ha valaha szigetemen mutatkozni mernél, kétszáz korbácsot veretek rajtad.“

Az ítélet tüstént végre hajtatott. A' bámulat, mely a' kormányzó bölcs belátása iránt eddig keletkezett, ez utolsó tényben tető pontját érte; és az, kinek titkosan parancsolva volt csallósunk tetteiről pontos jegyzéket vinni, gondosan megküldötte a' hercegnek az események' minden részleteit.

XXXIX.

Ujabb kisértet lovagunk ellen.

Azonközben a' manchai hős sem alhatott; nyugalmát egy részről háborgatták a' szerelmes Altizidóra

gyöngéd panaszai, más részről mélyen érezte csatlósa hiányát, és főkép bántotta, hogy zöld-harisnyája összezakadt. Már hajnalhasadtakor talpon volt; előkereste zerge-bőr köntösét, saruit, a' skárlát-köpenyt, zöld-bárszony fővegét, nagy olvasóját, mely örökké vele volt, s így fölkészülve várta a' percet, mikor a' hercegné előtt megjelenhet. A' mint megindult egy folyosón, mely a' hercegné szobájához vezetett, a' legelső személyek, kikkel találkozék, Altizidora és barátnéja voltak. Altizidora, megpillantván a' lovagot, eszméletlenül rogyott barátnéja karjaiba, ki tüstént tágitani kezdett a' leányzó ruháján. Don Quichotte szinte segíteni akart; hanem a' szemérmes barátné haragosan visszalökte, mondván:

„Hagyjon magunkra, lovag úr; míg ön közelébe lesz, nem hiszem hogy szegény barátném fölöcsüd-nék. Hagyjon magunkra, kérem, a' hálátlanoknak semmi hasznuk.“

„Távozom, kisasszony — viszonzá a' lovag — reménylem, hogy e' balesetnek nem lesz semmi rosz következése; kérésem csupán az volna, hogy vitessen kegyed szobámba valami hangszert, melynek kísérete mellett estére egyet dalolhatnék.“

Ezt mondván Don Quichotte, szem-lesütve ballagott a' hercegnéhez, ki éppen akkor adta ki parancsul egy cselédnek, hogy vigye el Sancho levelét és ajándokait a' nejehez Panza Terézhez. — A' nap séta- és társalgás közben telt el. Este korán szobájába vonult lovagunk, az asztalon találván egy mandurát (mandolin, gitár neve). Mindjárt hálát adott a' vakesetnek, hogy oly hangszert juttatott kezébe, melyen türhetően játszott; némi hangszerezés után helyet foglalt az erkélyen, melynek zsaluját kinyitván, kissé rekedt hangon a' következő

Don Quichotte mandura mellett énekel.

románzot dalolta, mit a' hercegné és hölgyei a' kertben hallgattak volt :

Egykor Amor, lombos fák hüsében
 Elszunyadva, mély álomban pihent.
 Arra ment egy fiú, 's hevenyében
 Tegzéből egynehány vesszöt kicsent.

És a' pajzán, nagy fennyen hirdeti
 Azóta, hogy ő az isten Amor.
 Az ál-isten nyomát ki követi ?
 A' tetsz-vágyók : hiú lepke tábor !

Az egyik, isten ; gyermek a' másik.
 Amaz fönséges, állandó, szerény.
 Emez könnyelműn vakmeröt játszik.
 Őket összehasonlítani, merény.

Egyik ha lő, soh'sem lő hiába,
 Nyila éget, sebez halálosan.
 Másik ha lő, lő csupán vaktába ;
 Nyila gyöngén sebez, vagy lepattan.

Én az igaz Amornak hódolok.
 Szent oltárán ég áldozó tűzem,
 Mióta érte, érte lángolok
 Az egyetlen-egyért, ki mindenem.

A' legutolsó vers végén, megnyílik feje fölött egy ablak, és egy terhes zsák zuhan a' hős nyakába, tele macskákkal, farkaikon zörgettyük. A' zuhanás- és zörögésre megijedtek a' herceg és hercegné, mert Altizidora és társnéi nem értesítették őket ez újabb tréfáról. Eleinte maga Don Quichotte is megszeppent, gondolván, hogy egy sereg ördög rohanta meg. Majd bátorságot vőn, és kivont karddal üzőbe veszi a' macskákat, melyek szobájában összevissza futkostak. A' lőtás-futás közben minden gyertyát leverték, eloltottak. Hősünk, majd meg-

siketülve a' zörgettyük és nyivákolás miatt, a' sötétben szúrt, vágott jobbra-balra, teletorokkal kiáltván:

„Ki innen hitetlen búbajos nép! pokol szülőtti, ki innen! Don Quichotte-al nem jó kikötni.“

A' szegény állatok, nem kevésbé megzavarodván — mint a' hős maga — ugráltak föl 's alá, székre, asztalra, ágyra, forgatták kárbunkulus szemeiket, és nagyban nyivákoltak. Egyik megsebesedett kandúr, egyenesen a' lovag arcának rohan, körmeivel orrába kapaszkodik, elannyira, hogy a' hős rettentően elordította magát. Ezt hallván a' herceg, hercegné, és a' cselédség, tüstént segélyére futottak égő-gyertyákkal. Látták pedig, hogy a' hős hiába erőködött menekülni veszett ellenétől, ki fújva, morogva, harapva egyáltalán nem akarta odahagyni állomását. Mikor segíteni akartak, a' hős fölkiáltott: „Ide ne jöjjen senki, magam is elég vagyok lefülelni ez a' boszorkányt vagy búbajost, akárminő alakba öltözzék.“ Szerencsére a' megrémült kandúr társaival együtt futásnak eredt, és a' hercegné, ki rossz néven vett egy olyan tréfát, mely Don Quichottenak vérebe került, gyógy-tapaszokért küldött a' karmolásokra, az ápolást bízván a' szép Altizidorára. Midőn Altizidora a' sebesült lovag arcát bekötözte, ezt súgta fülébe:

„Lovag úr, a' búbajosok néha megboszúlják a' megvetett szerelmet.“ Don Quichotte — mintha nem értette volna — hallgatott, és a' hercegnek, hercegnének megköszönvén pazar gondoskodásukat, a' felől biztosítá őket, hogy ő jól ismeri elleneit, kikkel imént viaskodott.

A' seb-kötözés után engedelmet kért arra, hogy egyet alhassék.

XL.

Folytatása Sancho Panza kormányzásának.

A' hírhedett Sancho, miután bölcseségét az említett ítéletekben oly fényesen bebizonyította, a' törvényteremből még azon nap nagy pompával vitetett jövendő szállására, egy kastélyba. Ott egy tágas ebédlőben ropant asztal állt terítve drágaságos étkekkel. Odaérkezvén, megzendült síp és klarinét, és négy apród mosdóedényt tartott a' kormányzó elébe, ki is egész méltósággal megmosakodott, oldal-pillantást vetvén olykor-olykor az étkek felé. Mikor a' zene elhallgatott, Sancho asztalhoz ült, külön terítéke mellé. Oldalánál állva, helyet vőn egy magas termetű tisztos egyéniség, feketébe öltözve, kezében hosszú pálcát tartván. — Sancho némán, de nyugtalan képpel vizsgálta egy darabig az embert; az alatt egy fiatal káplán áldást mondott az ebédre, az asztalnok pedig a' legjobb étkekkel közeledett.

Kormányzónk hatalmas étvágygyal mert ki tányérára; de alig ért szájához az első falat, midőn a' magas termetű fekete egyéniség leereszti pálcáját, tányér és tál nagy hirtelen eltűntek. — A' szolgálatkész asztalnok más étket adott föl; a' kormányzó kóstolni akarja; a' pálcá ismét leereszkedik, az étkek eltűnt mint az előbbi. Meglepetve és az asztalnok ily hamar leszerelése által meg nem elégedve, kérdezi Sancho a' pálcás embert: „Micsoda szokás ez itt, hogy az ebéddel hókusz-pókust csinálnak.“ — A' magas termetű egyéniség pedig így felelt:

„Uram, nekem azon szerencse jutott, hogy házi

orvosuk vagyok e' sziget-kormányzóinak; jelen hivatalomnál fogva, mely nekem meglehetősen szépen jövedelmez, kötelességemben áll kitanulni nagysád vér-mérsékletét, test-alkatát, hogy mindentől óvjam, mi ártalmas lehetne drága egészségének. E' szerint én minden ebédnél itt vagyok, és nem engedek nagysádnak egyebet enni, mint a' mi nem árthat. Az első tál-étel, mit nagysád kóstolt, hideg étel volt, melyet nagysád gyomra nehezen bírna megemészteni; a' második ellenben meleg volt, a' szomjúságot nagyon ingerli, könnyen bélgyuladást okozhatna, és ezáltal az életre oly szükséges *humidum radicale* fölemésztetnék.“

„Ez mind nagyon szép — viszonzá Sancho — hanem példaul ez a' sült fogoly lehetetlen, hogy megártson; mindjárt is bevágok egy-kettőt, fogadom, nem lesz tőle semmi bajom.“

„Világért se nyuljon hozzá nagysád, én megtiltom.“

„Hát aztán miért, ha merem kérdeni?“

„Mert a' mi mesterünk — Hippocratesnek világos szavai szerint: *Omnis saturatio mala, perditio autem pessima*; azaz: a' fogoly a' legegésztelenebb táplálék.“

„E' szerint, drága orvos úr, tegye meg azt a' barátságot, nézzen körül minden ételt az asztalon, és jeljen ki egyszer valahára valamit, a' mi egészséges és meg nem árt, azután hagyjon engem békével enni; mert én azt tartom, hogy így vagy amúgy, de valamit mégis csak kell ebédelnem, és nem azért vagyok itt kormányzó, hogy éhen vesszek el.“

„Nagyságodnak teljes igaza van, mindjárt is kijelelem azon étkeket, melyekhez hozzá nyúlhat. Ez a' tengeri-nyúl nem ér semmit, mert nagyon vad-íze van.“

Ez a' borjú sem jobb, mert nem becsinált; azt a' pesenyét merném ajánlani, ha nagyon kövér nem volna, de így lehetetlen.“

„Ni, ni! orvos úr, ott gőzölög az asztal végén egy *olla podrida*, ide is érzem a' szagát; már az sok mindenféle húsból van készítve, lehetetlen hogy ne találjak olyat benne, mely nem fog megártani. Asztalnok, hozza ide azt az ollát.“

„Fejével játszik, ha teszi. Az Istenért! hogysis mer nagysád olyat kívánni; nem lehet egészségtelenebb, gyászosabb valami, mint egy olla; nem egyébnek való mint papi embernek, tanítóknak és falusi lakodalomban paraszt gyomornak; azok megbírják emészteni; hanem egy kormányzó gyomra más könnyebb táp-szert kíván. Ha nagyságod jól akar ebédelni, tessék, ott a' csemege vagy más befőzött, és ha erősebb étvágya van, egypár piskótát is szabad megenni.“

E' szavakra Sancho, ülőhelyében megfordul és hátra tekint, tetőtől-talpig végig nézi az orvost, majd így szól hozzá: „Hogy hívják az urat, ha merem kérdeni?“

„Az én nevem — viszonzá' amaz — Pedro Recio de Agüero orvos-tudor, szülötte-földem Tirtea-Fuera helység, mely fekszik Caraquet és Almodavar del Campo közt jobbra, orvos-tudori sapkát kaptam az ossonai egyetemben.“

„Jó! — kiáltá' Sancho szikrázó szemekkel — tehát Pedro Recio de Agüero orvos-tudor uram, kinek szülötte-földe Tirtea-Fuera helység, és ki orvosi sapkáját Ossonában kapta, — elpusztuljon innen, azt mondom, különben engemugyse! fölakasztatom önt, és valamennyi Tirtea-Fuerai orvost a' szigetemen talállok; mondom, hogy pusztuljon előlem, haszontalan ember-böllér és kor-

mányzók ostora, vagy megnadrágolom önt úgy, hogy nem fog megcsömörteni több nyúl- vagy fogoly-pecsenyétől. És most adjanak ennem, megérdemeltem én reggel óta.“

A' megszeppent orvos odább állt. Sancho — haragja csillapultával — alig harapott egyet, midőn egyszerre posta-síp hallik. Az asztalnok kitekint az ablakon, mondván: „Futár jött a' hercegtől, aligha fontos újságot nem hoz.“ A' futár por-lepetten egy csomag levelet nyújt át Sanchonak, ki azt a' fő udvar-mester kezébe adja, elolvastatván vele a' címzetet. A' címzet így szólt:

„Don Sancho Panzának, Baratária sziget kormányzójának, saját-kezüleg vagy titoknokának kézbesítendő.“

„Ki itt az én titoknokom?“ — kérdezte Sancho.

„Én vagyok uram“ — felelé egy fiatal ember biskayai kiejtéssel.“

„Ugyanúgy-e! no, az úr hazájából is most hozták ki a' legelső titoknokot. Olvassa el a' levelet, ha tudja, és mondja el mi van benne.“

A' biskayai — elolvastván a' levelet — négy szem közl kivánt a' kormányzóval szólni. Minden ember kiment, a' fő udvar-mesteren kívül, és a' titoknok fölolvasta a' levelet, a' mint következik:

„Kormányzó Don Sancho Panza! Értésemre esett, hogy ellenségeim 's az önéi, éjjeli támadást forralnak ön ellen. Készen legyen ön, illően fogadni őket. Azonkívül, biztos kémek után tudom azt is, hogy ön székhelyén négy or-gyilkos lappang ál-öltözetben; azok önnek élete ellen törnek. Figyelemmel tartson minden embert, ki önhez közeledik, és főkép falatot se egyék ön abból, mit elébe föladnak. Gondom lesz önnek segítyt

küldeni, de én mindent reménylek önnek vitézsége- és bölcseségétől“

barátja, a' herceg.

„Udvar-mester úr — mondá Sancho, miután a' levelet végig hallgatta — az én véleményem oda megy ki, hogy legeslegelső teendők Pedro Recio orvost úgy el-sikkasztani, hogy nap-világot ne lásson; mert ki tör inkább életem ellen, mint a' ki engem éhen akar előlni.“

„Uram — viszonzá az udvar-mester — az imént kapott intés komoly figyelmet érdemel; és ha szabad nagysádat kérnem, hozzá ne nyúljon semmi étel-nemhez, mi az asztalra föladatik, míg én az egyénekért nem felelhetek, kik készítették.“

„A' biz okosan lesz — felelé Sancho — hanem most adasson kérem, egy darab kenyeret és egy-két fürt szőlőt; ha még azt is megmérgezték volna, az már veszett munka lenne; mert valamit csakugyan kell ennem, a' kormányzók sem élhetnek levegőből, főkép mikor a' csatát talpon állva kell várniok. Ön pedig titoknok úr, írja meg herceg ö fönségének, hogy parancsát pontról-pontra teljesíteni fogom; említse meg azt is, hogy a' herceg-asszonynak szíves kéz-esókomat küldöm, és kérem, hogy ne feledje el feleségemnek elküldeni a' leveletem, meg az ott hagyott egyet-mást. A' levél végére szúrjon oda valamit Don Quichotte úrnak is, hadd lássa hogy nem vagyok hálátlan; szóval takarosán írjon meg mindent, miképen öntől várni lehet biskayai létére. Most pedig — folytatá sobajtva — szedjék föl az asztalt, és hozzanak nekem szőlőt, ha már egyszer az ólalkodó gaz-emberek ily sovány ebédre szorítanak.“

Épen akkor jelenté egy apród, hogy egy paraszt ember sietős ügyben kér kihallgattatást.

Bátorság! ne hagyj el! — kiáltá Sancho — nincs ám annyi időm, hogy kenyerezsem. Hát ilyenkor szokás sietős ügyben folyamodni? Azt hiszik, hogy a' kormányzók úgy vannak vasból öntve? Dejsz' ha ez így tart, én ki nem állom. Hadd jöjjön be az az ember; utána kell nézni, nem valami kém lesz-e?"

Az apród ellenkezőleg azt erősítette, hogy igen becsületes képe van az embernek, és ő csak jó szót akart mellette tenni.

E' biztosítékra bevezették a' parasztot, ki együgyű képpel először is azt kérdezte, hogy a' két uraság közül melyik a' kormányzó úr. Az udvar-mester Sanchora mutatott; a' paraszt mindjárt térdreesett előtte, és kezét kérte, hogy megcsókolja. Sancho nem engedte, hanem parancsolta, hogy keljen föl, és röviden mondja el, mi baja.

„Mindjárt készen leszek vele, ha nagyságod kegyes lesz kihallgatni. Legeslegelőször is azt kell tudtára adnom, hogy én földműves vagyok, születtem Miguel-Turra helységben, mely Cindad-Reáltól két mértföldnyire fekszik. Nagysád is ismerheti ezt a' vidéket.“

„Ismerem, közel fekszik hozzánk; hanem kérem, csak röviden a' dologra, ne csináljunk belőle Tirtea Fuera féle históriát.“

„Két szóval megmondom az egészet — folytatá a' paraszt — legény koromban, Isten kegyelméből, és a' romai catholica anyaszentegyház tudtával összekeltem egy derék becsületes asszonynyal, kitől is két fiakat nemztem; az ifjabbik ma-holnap fölszentelt pap lesz, az öregebbik pedig innen-onnan parochiát fog kapni. Nehány

esztendő óta — köznyelven szólva — özvegy ember vagyok, azon vesztéségnél fogva, melyet boldogult feleségemben szenvedtem, kinek egy semmire való orvos valami hánytatót adott be, épen akkor mikor viselő volt; bele is halt szegény feje, 's a' miatt nem betegedhetett le, mikor a' rendes ideje bekövetkezett. Azt mondom, hogy ha gyermek-ágyában engem ismét egy fi-magzattal ajándékozott volna meg, csakugyan orvost fogtam belőle csinálni, már csak azért is, hogy ne irigykedjék két testvérje, t. i. a' fölszentelendő és fölszentelt pap, kenyerére. De hisz' ennek mind vége van, ezzel hát ne is szaporítsuk a' szót."

„Én is azt tanácslom — szakasztá félbe Sancho. Még eddig a' mondottakból, atyámfia, csak annyit tudtam kivenni, hogy kelmed özvegy ember mióta a' felesége meghalt. Végezze barátom, szaporán, lássa itt az alvás ideje."

„Nagysád igen bölcsen fölfogta beszédem értelmét — viszonzá a' földműves — alig van mit hozzá tennem. A' kisebbik fiam már, t. i. az, ki még nem fölszentelt pap, beleszeretett egy helybeli hajadon leányba, kit Perlerin Kalárának hívnak, Perlerin András uram leánya, a' legtehetősb haszonbérllőé a' környéken. Ennek a' családnak minden ága-boga emlékezetet haladó időtölfogva Perlerinnek nevezi magát, pedig az ördög sem tudja: miért; mert azt mondják, hogy nem igazi nevök. Annyi azonba szent igazság, hogy ez a' Perlerin Kalára, kibe az én fiam beleszeretett, valóságos keleti gyöngy, oly szép és igéző; a' hajnali rózsza közel sincs oly friss és piros, mint ez a' Perlerin Kalára, ha már az ember jobbról nézi; balfelől nézve nem úgy áll a' dolog; mert a' hójagos himlő megdézsmálta szegénynek a' képét

és az egyik szemét; e' mellett a' gyakori csúz miatt fele foga kihullott, és az álla alatt egy meglehetősen golyva lánadt, mely miatt a' feje mindig egyik válla felé siet; hanem a' mint már mondtam is, jobbfelől nézve az irígység sem találhat benne kivetőt; és az én papnövendék fiam pedig ép' ez oldalról látta őtet. Boocsásson meg nagyságod, hogy ily töviről-hegyire elmondok mindent. Én már kibékültem Perlerin Kalarával, mint leendő menyemasszonygyal, és tetszik tudni, hogy a' szülék örömet löcsögnek gyermekeikről.“

„Nagyon tudom — viszonzá Sancho — hanem a' kormányzók szinte örömet ebédelnek ám, és én épen hozzá akarok ülni, azért várom oly nehezen, hogy vége legyen e' Perlerin-had történetének.“

„Mindjárt vége lesz, uram. Tehát fiam a' papnövendék szerencsésen beleszeretett a' bájos Perlerin Kalarába. Már régóta kezét is adott volna fiamnak ez a' szeretetre méltó személy, hanem egy csekély bajban szenved kis korától fogva, t. i. nem bírja a' kezét mozditani, a' mit úgy nevezünk, hogy össze van zsugorodva, és ülőhelyéből nem tud fölkelni. Mind ezzel az én fiam nem törődne, mert jó szívű fiú és szelid mint a' bárány; mind a' mellett hogy neki is van egy hibája, t. i. a' nehéz-nyavalya bántja, mely miatt szegény feje napjába háromszor is tajtékot hány, miként egy dühös bolond, összevissza körmöli magát, és tör-zúz mindent, mi elébe akad. Ez a' szegény fiú, ki különben angyaljóssággal bír, el akarná hát venni szeretőjét Perlerin Kalárárt, hanem Kalára édes apja sehogysem akar beleegyezni ez érdekes szerető-pár összekelésébe. Én hát arra kérném nagyságodat, hogy firkantson a' leány édesapjának egy levelet, és parancsoljon rá, hogy leányát

adja feleségül fiamnak. Ime ez ügyben esedezem nagyságod előtt.“

„Csak ennyi az egész, édes barátom, elmondott-e mindent?“

„Oh! ha merném, még egy kis szivességre is kérném én nagyságodat; de félek, hogy túl talállok menni az illendőség határán, és nagyságod drága idejét ellopom.“

„Merjen! merjen no; ne tartson semmitől; azért vagyok itt, hogy kihallgassam kelmedet.“

„Tehát ha nagysád úgy akarja, mi türes tagadás benne, nem venném rossz néven, ha nagyságod kegyes lenne e' házasság elősegállítására, fiamnak, a' papnövendéknek valami csekély nász-ajándékot adni; ha nem többet, legalább csak öt-hatszáz aranyat; mert egy az hogy ez jó segítség lenne a' ház-tartást megkezdeni, más meg az, hogy nem függene úgy az ipa szeszélyétől; mert tudhatja ön, hogy függetlennek kell lenni az embernek, csak úgy lehet boldog.“

„Nincs több kérni valója, barátom? gondolkozzék, nem nyomja-e még valami a' szívét; szégyen nem szégyen, ki vele bátran.“

„Nagyságod felette kegyes, de isten engem! nincs több kérni valóm.“

Ekkor Sancho felugrik, megkap egy széket, mely először kezébe akad, neki megy a' parasztnak, ki nagy hirtelen fölszedi a' sátorfát.

„Nyomorúlt! — kiáltá a' kormányzó — meghalsz, mindjárt megöllek én! legalább tanúld meg, hogy kérj tőlem máskor hatszáz aranyat; ki látott valaha hasonló szemtelenséget! Hatszáz aranyat! hát hol vegyem? kaptam-e egy árva fillért, mióta kormányzótok vagyok? Hatszáz aranyat! hiszen ha volna, ne félj, majd is el

fognám én küldeni Miguel Turrába a' Perlerin-család, meg a' te kórságos fiad szép szemeért! Hanem hol is hagytuk el? Uramfia! azt kell binnem, hogy az egész világ bolondjai szigetemre csődültek. Be ne bocsássák többé senki fiát, legalább míg megkenyerezem.“

XLI.

Rodriguez asszony látogatást tesz lovagunknál.

Míg Sancho Panza tapasztalni kezdé a' nagy uraság alkalmatlan mivoltát, az össze-vissza karmolt Don Qui-chotte is kénytelen volt szobát őrizni. Hat egész nap lefolyta alatt nem mutathatta magát köz helyen. Azonközben — szokásaként — egy álmatlan éjjelen halkán megnyilni hallja ajtaját, és nem kétkedett, hogy a' szerelmes Altizidóra lép be, megostromlandó Dulcinea iránti hűségét.

„Nem, nem — mondá fél sűgva, és önmagának felelve — a' föld minden szépei sem képesek egy pillanatra felejtetni velem őt, kit lelkem imád. Nem, kedves Dulcineám! egyetlen barátném, urnöm! bár hol, és bármi légy, pórhölgy, királyné vagy nymphea: tied e' gyöngéd szív, tied mind halálig; senki sem rabolhatja el tőled.“

Szavait végezvén, ágyában feláll; a' percben nyílik az ajtó. Mily nagy volt a' lovag bámulása, látván, hogy az ifjú Altizidóra helyett egy vén duenna lépett be, kinek fehér fej-fátyola csaknem a' padozatot söpörte, viselven tisztos orrán tetemes pápaszemet, tartván balkezében csaknem körömrre égett gyertyáját, melynek világát rancos képeről jobb kezével hárította el. E' látványra hősünk nem képzelt kevesebbet, minthogy a' boszorkány

akarja álló helyében megforgatni, és nyakrafőre hozzá fog a' kereszt-hányáshoz. A' halk léptekben közelgő duenna szinte meglátván e' rettentő magas alakot az ágyon állva, sárga selyem paplanba burkoltan, torzonborz bajusszal, mint hányja-veti magára a' keresztet, nagyot sikolt: „Jézus Mária! mit látok!” És az ijesztő alak ijedtében reszketve megáll, elejti gyertyáját, 's a' sötétben kifelé futamlik, ráhág hosszú ruhája szélére, és hosszant terül el a' szoba közepén.

„Kényszerítek téged, oh kísértet! — kiáltá ekkor Don Quichotte — mondd meg mit akarsz velem; ha bűnhődő lélek vagy, szabadulásodra megteszek mindent, mit keresztynén hitem, és lovag-kalandori tisztem parancsolnak.“

„Édes Don Quichotte úr — viszonzá a' duenna — ha ön valósággal Don Quichotte úr, kérem, ne tartson engem bűnhődő léleknek; én Rodriguez asszony vagyok, a' hercegné duennája, azért keresem meg önt, hogy elmondjam bajomat, és ön segélyét kikérjem.“

„Örömet hitelt adok kegyednek, Rodriguez asszony, és isten neki! kihallgatom; csakhogy valami szerelmi ügynek ne legyen kegyed postája; mert előre is megmondom, hogy e' cikkben a' kegyed követsége sükeretlen fogna lenni.“

„Oh, édes Don Quichotte úr, beh rosszul ismer ön, ha még szerelmi hírhordást is föltesz rólam. Hiszen még nekem sem verte ki az ág szemem világát, hogy más szép szemeért hasonló megbízást fogadjak el; fogamnak — hála Istennek! — egy hújja sincs; no, egy-kettőt kikapott a' catharus, mely vidékünkön nem ritkaság; sőt ha efféle haszontalanságon kapkodnék, hát..... Hanem,

mivel ön megengedi, meggyújtom gyertyámat, és visszajövök keblem minden titkait feltárni ön előtt.“

Feleletet sem várva, rögtön kiment a' szobából. Hősünk egyedül maradván, Rodriguez asszony utolsó szavain rágódott, és mondá: Az egész dolognak mintha újabbszerű kaland szaga lenne; az ördög nem alszik; látta, hogy nem boldogul velem hercegnék, királynék, 15—16 éves szüzek által, meglehet azt hiszi, hogy egy vén duenna irányában kevésbé leszek ovatos. Sokszor megesik, hogy az, ki a' legnagyobb kísértetnek ellentáll, akkor adja meg magát, mikor legkevésbé félelmes a' dolog. Rodriguez asszony visszatér, egyedül leszek vele; e' magános szoba, a' késő éj, aztán a' mit beszél, mind józan eszem ellen dolgoznak. Egy pillanat gyöngének találhat... Gyöngének Rodriguez asszony ellenében? Csak ráncos képét, fehér fej-díszét, pápa-szemét lássam meg: az ördögök ördögét is elriasztaná.... Igen! így okoskodik a' kevély, szenvelgi, hogy a' neki vetett hálót semmibe sem veszi, és bűnös hányakodása örvénybe sodorja. Legyünk elővigyázók, ne hidjünk a' kevésbé félelmes veszélynek, és zárjunk ajtót Rodriguez asszony orra előtt.

A' lovag fölkel, hogy rátolja a' závárt; hanem Rodriguez asszony égő gyertyájával épen betoppant; egy darabig farkas-szemét nézett a' hössel, majd két lépést meghátrálván, pápa-szeme mögött lesütött szemekkel így szólt: „Lovag úr, nem merem találgatni, mi célból kelt ön fel ágyából, hanem azt kérdem; bátorságban vagyok-e?“

„Én kérdem azt kegyedtől, asszonyom; avagy nincs-e okom félni?“

„De hát kitől?“

„Kegyedtől?”

„Tölem?”

„Igenis, kegyedtől, Rodriguez asszony; mert akár-hogy vesszük, de kegyed sincs ércből, én sem vagyok márványból csinálva. Magunk vagyunk, késő éj fátyola borítja a' mindenséget, a' pásztor-csillag az égen fénylik; és ez a' szoba nagyon hasonlít azon barlanghoz, mely egykor sötét búvó-helyet adott Aeneásnak a' szép Didó mellett. Én ugyan, édes Rodriguez asszony, bízom kegyedben, a' kegyed tapasztaltságában, és hosszú fej-fátyolában; ugyanazért a' kegyed szűzies szándoka zálogaúl és biztosítékaúl a' kezét kérem.”

E' szavak után lovagunk a' duennának kezét csókolt; aztán a' magáét nyújtotta neki, ki is a' midőn elfogadná, a' lovagnak szinte kezét csókolt. Így állt a' tisztes pár egymás mellett, szívökben nemes bizalommal egymás iránt, és ballagtak az ágyfelé, hova Don Quichotte lefeküdt, 's álláig betakaródozott; Rodriguez asszony pedig szerény távolságban helyet vőn az ágy szélén, kezében égő gyertya, orrán pápa-szem; nem sokára megkezdé a' társalgást.

„Lovag úr, ámbár ön engem Arragoniában talál egy duenna szomorú ruházatában, mind a' mellett én Asturiában születtem oly házból, melynek nemessége a' királyság bölcsőjében veszi eredetét. Szüleim, kik fényes származásukon kívül más vagyonnal nem bírtak, a' szegénység miatt kénytelenek voltak engem Madridba vinni, hol egy főrangú hölgy mellé társalkodónőül adattam, rám bízván a' fehérműkei felügyelet. Ön-hízelgés nélkül merem mondani, hogy az ing-fodrozásban bárkivel kiállok a' versenyt a' világon. De biz e' képesség nekem vékony hasznot adott; szegény voltam mint a'

templom egere, a' mellett helyzetemmel elégedetlen; apám, anyám nem sokára elhaltak. Az időben vetette rám szemeit egy lovász-mester; igazat szólva, nem épen fiatal, de nem is vagyonos, hanem nemes vér, mint maga a' király, mert ő is asturiai volt... Belém szeretett; érzékeny szívem megilletődék búbanatára. Gyöngéd szerelmünk jó darabig titok maradt: míg végre úrnőm megtudta, és a' mende-monda kikerülése végelt bennünket összeadatott. Nem sokára azután lebetegedtem egy leánykával, ki még életben van, és kiről elmerem mondani, hogy értelmi képességét, bájait tekintve, egészen anyjára ütött. Leányom még föl sem cseperedett, mikor, fájdalom! férjemet elveszítém. Meghalt, uram, meghalt, pedig a' gonoszok miatti félelmében; bocsássa meg ön, ha könyök és zokogás fogják el keblemet, valamikor szegény boldogúlt férjemről beszélek... Én hát özvegygé lettem, és magamra maradt leányom gondja, kinek szépsége már is mutatkozott. Jó hír-nevem a' vászonmunka körül arra bírták a' hercegnét, ki épen férjhez menőben volt, hogy szolgálatába vegyen; ide hurcolkodtam e' kastélyba, magammal hozván leányomat, és itt éltünk csöndesen csekély fizetésünkből. Nem tudom hogy, hogy nem történt, leányom, az én okos leányom, ki anyjától soha sem vált meg, egyszer csak vastagodni kezd, a' nélkül hogy az okát tudnók. Ebből nagy lármát ütöttek, mert hiszen irígye volt elég, mint legszebb-, legkedvesebb-, legmiveltebbnek az egész háznál; úgy hogy a' hercegné, ki mindig annak hisz, ki legutól beszél vele, leányomat elcsapta. Elment, uram, szegényke Madridba húzta meg magát, hol sem pénze, sem helye; alig tengődik két kézi munkájából. Hallván pedig, hogy ön annyi királynék-, hercegnékkal van — legalább lehetne

—ismeretségbe, úgy gondoltam, hogy egy oly udvarias szíves lovag mint ön, könnyen csinálhat helyet leányom számára; betehetné például valami császárné mellé pompa-hölgynek. Ez a' célja látogatásomnak, mit reménylek is ön jó szivétől.“

„Édes Rodriguez asszony — felelé Don Quichotte — szívesen teszek szolgálatot kegyed szegény leánya ügyében, ha — mint hinni szeretem — hamis rágalom miatt vesztette el a' hercegné kegyét; de mintha kegyed maga sem volna tisztába iránta...“

„Oh! édes lovag úr, legyen ön meggyőződve, hogy e' házban hamisan koholtak mindenfélét szerencsétlen gyermekemre. Madamenak minden asszonya irigykedett rá, sőt tán maga Madame is. Mert szó a' mi szó, az én leányom nem elsajátított bájjal bírt, ezt pedig nem mindenki mondhatná el magáról.“

„Édes Rodriguez asszony, mit ért kegyed e' szavak alatt?“

„Azt értem, édes lovag úr, hogy nem mind arany a' mi fénylik; hogy például, ez a' hirhedett világ-szép asszonya, Altizidora minden isten-adta nap kifesti szemöldjeit, kimeszeli képét. Sőt maga a' hercegné.... De jobb nem szólnom, mert nálunk a' falnak is van füle.“

„Hogy-hogy, Rodriguez asszony, hogy merészel kegyed a' hercegasszonyról ilyesmit mondani?“

„Édes Istenem! nem mondok én semmit. Madame arcája rózsa és liliom szép, világon a' legdelibb termete van, szemei majd meg szólalnak, de azért nem kell hinni, hogy azon szép szöke hajfürtök, melyek vállaira omlanak, mind egy szálíg a' hercegné fején termettek volna; legalább felét egy madridi fodrász készítette biz annak; azok a' rendes fehér fogak ép' úgy nem...“

Erre nagy zörrenéssel fölnyílik az ajtó; Rodrigûez asszony ijedtébe elejti gyertyáját. Sötétség és némaság foglalja el a' szobát; majd a' szegény duennát megragadja néhány kéz, nyakánálfogva leteperik a' lovag ágyára, és dögönyözni kezdik. Don Quichotte jól hallotta az agyabugyálást, Rodrigûez asszony nyöszörgését, de nem bírta el gondolni, mi történik; majd azt képzelvén, hogy a' házban kísértet jár, nem akart semmibe elegyedni, és nyugton maradt ágyában. Mintegy fél negyed órai fenyítés után a' kísértő alakok szintoly zaj nélkül elvonultak. Rodrigûez asszony föltápászkodik, egyet igazít ruházatán, ide-oda tapogat a' földön, szediveszi pápa-szemét, és szó nélkül kiballag.

XLII.

Sancho kör-utat tesz szigetén.

Kormányzónkat ott hagytuk, hogy már félig-meddig beleunt volt hivatalába, főkép iszonyodván azon kemény böjttől, melyre szorítatott. Kedvre akarván őt hozni, az udvar-mester jelenté, hogy saját felügyelete alatt készített néhány tál-ételt, miből ő nagysága bátran ehetik. Sancho összevissza ölelgette az udvar-mestert, mondván őtet eggyetlenegy örökös barátjának, és nevezvén első miniserének; majd idejekorán asztalhoz ült, csakhamar visszanyerte rózsá-piros jó kedvét, és beszélgetni kezdett:

„Legnagyobb örömem telik — mi közben egymás után eltakarítá a' tálakat, mik nem a' Recio orvos módorában adattak föl — legnagyobb örömem telik — úgy

mond — abban, ha dolgozhatom, csakhogy aztán gondot viseljenek rám és szamaramra; jó lélekkel elkormányozom én a' szigetet, idején kelek, megteszek mindent a' mi kell, hogy boldogok, elégedettek legyenek; hanem igazság, hogy én is az legyek. Még azt sem bánom, ha tetteimet bírálgatják, azok fölött ellen-örködnek, szeretem ha szem alatt leszek. *Ha sok szem néz az emberre, több tekintet van rá; az ördög nem jár nap-pal; egy méh magába nem csinál mézet.*“

Az udvar-mester, ki mindig vele volt, és gyakran elbámult józan-eszén, a' felől tette bizonyossá, hogy új alattvalói már is tisztelik, szeretik; majd tanácsolta neki, hogy ha megvacsorál, szigete különböző részein tenne kör-utat.

„Nem bánom — felelé Sancho — előre nyilvánítom önnek, hogy szándékozom innen kikergetni minden csavargót és naplopót; szóval, kik nem akarják vagy nem bírják megkeresni a' mindennapi kenyeret, és kik egy rendezett országban úgy élődnek mint herék a' méhkaptárban. Szigetemen nem tűrök meg semmi renyhe népet; csak így lehet elérni, hogy meg ne teremjen a' gaz, mint a' példabeszéd mondja; pedig a' példabeszéd mindig igazat mond. Pártolni fogom a' földműves embert, ha nem olyan mint imént a' Miguel-Turrai; tiszteletben tartom a' vallást; megjutalmazom a' jó erkölcsöt, és könyörületlen leszek a' gonoszok iránt. Hát jól be-szélek-e barátim? Szóljanak bátran, szívesen veszem a' ki felel.“

„Mi csak bámolni tudjuk nagyságodat — viszonzá az udvar-mester — és bámulatunkban részt fognak venni azok is, kik önt e' szigetre küldötték, a' nélkül talán,

hogy értenék az adott ajándok becsét. Hanem az órá tizenegyet üt, ideje lesz a' kör-utat megkezdeni.“

Sancho nem sokára megindult, kezében tartván bírói pálcáját, utána mentek a' titoknok, udvarnok, tollnok, ki jegyző-könyvet vitt tetteiről, és egy csapat fegyveres szolga. A' palota közelében kard-csörgés ütötte meg Sancho fülét egy szűk utcából; parancsára az örök odafutottak, és két embert vezettek elő, kiket verekedés közben leptek meg.

Hát ti miért verekedtek? — kérdezé Sancho szigorú hangon — nincs kormányzó, hogy igazságot tudjon tenni köztetek?“

„Uram — felelé egyik ember — excellentiád magába fogja látni, mily kényes vagyok én a' becsület dolgában. Ez az úr, kivel bajom van, épen a' játék-házból jön, hol is néhány ezer reált zsebre rakott. Isten és én tudjuk, hogyan jött hozzá; én igazlító voltam; minden kockát, még a' legkétségesbet is neki ítéltem. Mikor eltávozott, utána mentem, és egész becsülettel kértem tőle hála-fejébe valamit. A' cudar nem szégyenlette négy reállal kitolni szememet. Pedig ismer, jól tudja hogy talpig becsületes ember vagyok, és minden vagyonom, élet-módom abban áll, hogy eljárók a' játék-házakba, és igazlító vagyok a' kétes kocka-vetés körül. Én biz' megboszankodtam botrányos eljárásán, kardot rántottam, hogy leckét adjak neki: mi az illendőség és igazság.“

„Mi erre a' felelet?“ — kérdé a' kormányzó amazt, kirül szó vala.

„Semmi sincs — viszonzá az — mit e' felebarátom elmondott mind áll; csak az nem áll, hogy a' mit nyertem, ne volna törvényesen sajátom; és hogy az ő igaz-

látására nem volt szükségem azzal bizonyítom, mert nem akartam nem is akarok neki többet adni négy reálnál.“

„Százat adsz neki tüstént — szakasztá félbe Sancho — de nem ő teszi el, mert lefoglalom a' szegények számára; te meg birságul fizetni fogsz másik kétszáz reált, jó lesz a' foglyoknak; most pedig azt mondom, hogy kegyedet, édes barátom, és ezt a' talpig becsületes embert, kinek nincs más élet-módja mint igazlátás a' játékasztalnál; kegyeteket, mondom, négy hajdú szépen kikiséri szigetemről, és ha még egyszer merészlik lábait ide tenni, majd én rendezek kegyetek számára egy ünnepélyes játékot nyolc láb magas akasztófa alatt. Értik? — Megmondtam a' mit mondtam, és most ítéletem hajtassék végre.“

A' háromszáz reál rögtön lefizettetett, a' kiosztást magára vállalta az udvar-mester; a' két játékost pedig négy hajdú kivezette a' város határából. — Épen akkor hozott elő más cirkáló csapat egy suhancot, ki megfutamlott az örök előtt, és nagy nehezen tudták elcsípni.“

„Hát te mért szaladtál meg?“ — kérdezte Sancho.

„Hogy meg ne fogjanak“ — felelé a' suhanc.

„Azt meghiszem, de hova mégysz ily későn?“

„Az orrom után.“

„Az orrod után; nem rossz felelet. De csak volt valami célod, szándékod; szabad-e tudni mi volt?“

„Hűs léget akartam színi.“

„Úgy-e! hűs léget színi; értem biz azt. Hát aztán hol akartál hűs léget színi?“

„A' hol szél fúj.“

„A' biz igaz; édes öcsém, te furcsa ember lehetsz; nagyon szeretem az ilyen kedélyű urakat, és mindig gyönyörűségnek tartom, ha nekik szállással szol-

gálhatok, kivált ha sejtem hogy szükségök is van rá. Képzeld hát hogy én szél vagyok, és épen arra felé fújok hogy téged a' hűsre hajtson. Mulass ott az éjjel, meglássuk ha holnap lesz-e szél változás?"

Több e'féle találkozások után, melyekben a' kormányzó szelleme, józan-tapintata kitűnt, egy hídnál fölállított őrshez érkezék. A' katonák fegyverrel tisztelegtek, aztán négy igazság-szolga lépett Sancho elé, hozván magukkal egy embert.

„Kormányzó úr — mondá egyik solga — épen jó hogy itt van, nagy zavarból húz ki bennünket: az eset oly nehéz, hogy nagyságod éles belátását nagyon igénybe veszi.“

„Hadd halljam, éles látásom megteszi a' mit tehet.“

„Az eset így történt, méltóztassék jól figyelmezní: Nálunk egy régi törvény van, mely szerint, ki — takaródó után akar a' hídon átmenni, köteles nekünk eskü alatt kinyilatkoztatni, hová megy. Ha igazat szól, akadály nélkül áteresztjük; de ha legkisebbet hazudik, rögtön ott függ a' híd másik végén állított akasztófán. E' törvényt a' sziget minden lakója tudja. Imént ez az ember át akar menni; mi szokás szerint megszólítjuk; ő föltartott kézzel azt válaszolja, hogy magát akarja fölakasztatni a' híd végén álló akasztófára. Ha már most fölakasztjuk; akkor igazat szól, és nem érdemel halált; ha tovább eresztjük: akkor hazudott, és a' törvény értelmében föl kellene őt akasztanunk. Nem tudjuk mit tegyünk, és ide folyamodtunk magasabb értelmi sugárhoz, melyre az egész világ újjal mutat.“

„Mennykő hordtát! — felelé Sancho fejét vakarva — ez úgy látszik fogas lesz. Mondja el kérem még egyszer, hogy van a' dolog.“

Az igazság-szolga újra elbeszélte szórul-szóra. Sancho egy darabig hallgatott, behunyta szemeit, kezeit dörgölte, végre így válaszolt: „Valóba szánandó egy ember; neki más útát kellett volna választani. Hanem figyelmet kérek. Bár mit határozzunk, sehogysem teszünk eleget a' törvénynek; ha fölakasztjuk, hibába esünk, mert akkor ez ember igazat szolt; ha föl nem akasztatjuk, megint hibába esünk, mert akkor meg hazudott. Nekünk hát két rosz közt van választásunk; választanunk kell pedig azt, mely csak magunknak árt-hat. Hadd menjen dolgára ez az ember; ha annyira kap az akasztófán, elég büntetés neki, ha — legalább ez úttal — kedvét szegjük.“

Az udvarmester és az egész kíséret magasztalva szoltak Sancho kegyelmességéről. A' kör-út végeztével palotájába visszavitték, hol a' nappal fáradoalmait pompás ágyban pihente ki.

XLIII.

*A' hercegné apródja, Panza Teréz házához
megérkezik.*

E' bámulatos történet pontos és hiteles írója kötelességének tartja tudunkra adni, hogy a' kísértő alakok, kik Rodriguez asszony ildomtalanságát megfenyítették, senki más nem voltak, mint a' hercegné hölgyei. Altizidora ugyanis megsejtvén, hogy a' duenna titkos látogatóba megy a' lovaghoz, rögtön fölverte társait, kik lábú-j-hegyen elsiettek a' társalgást kihallgatni. A' bájos Altizidora egy ígét sem vesztett el abból, mi vonásairól mondatott; és mikor a' vigyázatlan banya hasonló szaba-

don mert nyilatkozni a' hercegné felől, Altizidora jelt adott csapatjának, mely csak erre várt, hogy úrnéja iránti buzgalmában saját meggyaláztatását boszúlja meg.

Ugyanazon nap — mint láttuk — a' hercegné útnak indított egy apródot Sancho feleségéhez, férje levelével és egyet-másával. Az egyet-máson kívül küldött még Teréznek egy saját-kezüleg írott levelkét, és egy hosszú nehéz arany-láncot. — Az apród kapva-kapott megbízatásán, kiválasztotta a' hercegnek egyik legjobb paripáját, útnak indult, és csakhamar megérkezett. Mikor a' faluhoz ért, a' víz-parton néhány asszonyt látott meg, kik mostak, és kérte őket, hogy mutatnák meg neki Panza Teréz — Sancho Panza felesége házat, Don Quichotte — a' manchai lovag csatlóságát.

„Kedves ifjú úr — felelé fölkelve egy jó képű kis leány, mintegy tizennégy éves — ez a' Sancho Panza az én édes apám, ez a' Panza Teréz meg az édes anyám, ez a' Don Quichotte úr pedig a' mi urunk.“

„Úgy hát, édes leányasszony — mondá az apród köszönve — legyen szíves engem asszony anyjához elvezetni, kinek levelet és ajándékot hozok.“

„Oh! tiszta szívvel! ajándékot hoz kegyed? bizonyosan éd'sapám küldi. Tessék, ifjú úr, velem jönni; házunk itt van az útca elején. Oh! hogy örül majd éd! Már régóta nem hallottuk hírét éd'sapámnak, nyughatlanok is voltunk miatta.“

Ezt mondván Sanchetta, elhajita szappant, mosófát, fehér-ruhát, papucs nélkül mezit-láb, kúszált hajjal fut, röpül az apródhoz; röviden megbillen előtte, és elvezeti ugrálva, nevetve és rá-rá kacsintva. A' háztól ötven lépésnyire Sanchetta még jobban ugrált, kiabált;

„Édö! jöjjön ki csak édö! ez az úr levelet és ajándékot hoz éd'sapámtól; jöjjön, siessen hát édö!“

E' beszédre Panza Teréz kilépett, oldalán rokkával, pörgetvén orsaját, szürke felötöben, szürke szoknyában, mely előlről meglehetősen kurta volt. Az asszony lehetett mintegy 40 éves, még ép, egészséges, vaskos, barna, teljes képű. „No mi bajod? — kérde Sanchettát — hát miféle úr ez?“

„Kegyednek egyik szolgája, asszonyom — viszonzá az apród lováról leszálltában, és fél térdre ereszkedvén Trézsi asszony előtt — ha merem kérni nagysádat, legyen szabad kezet csókolnom Barataria sziget kormányzója — Don Sancho Panza ő nagysága törvényes hitvesének.“

„Má micsoda beszéd ez, legyen az úrnak jó dolga, keljen föl. Nem vagyok én úri asszony, a' férjem sem kormányzó; parasztok vagyunk, sült parasztok, nem egyéb.“

„Igen érdemes neje kegyed, egy igen fényes kormányzónak. Az én követségem, asszonyom, egészen komoly, minek bizonyosságát látni fogja kegyed e' levélből 's ez ajándékból.“

Ekkor az apród átnyújtja a' levelet Trézsi asszonynak, nyakába akasztja a' gazdag arany-láncot. Anyjának, lányának eláll szemök, szájok, 's némán egymásra tekintettek; végre Sanchetta így szólt: „Fogadni mernék édö, hogy ez a' kormányzóság az a' bizonyos sziget lesz, mit oly régen ígérgetett éd'sapámnak Don Quichotte uraság.“

„Jól mondja, édes leányasszony — viszonzá az apród — csakugyan Don Quichotte úr szerezte meg ura-

atyjának a' barátáriai kormányzóságot; majd kitűnik a' levélből.“

„Jaj édes úr! hogy lesz belőlünk valami — mondá Trézsi-asszony — sehogysem bírom én kikukoricázni mi van a' levélben; mert fenni csak tudok én, de olvasni nem.“

„Pedig én sem tudok — mondá Sanchetta — és most kezdem sajnálni; hanem megálljunk: elhívom tisztelendő urat, vagy Carrasco Sámson diákot, ők ügyis kapnak rajta, ha újságot hallhatnak édes apámról.“

„Soh'se fáradjon kegyed — mondá az apród — én fenni ugyan nem tudok, hanem olvasni igen; ha akarják kegyetek, fölolvastam a' kormányzó levelét.“

A' kész köteles apród tüstént fölolvasta a' levelet, azután a' hercegné céduláját, mely így hangzott:

„Kedves barátném! Kegyed férje — Sancho derék tulajdonai arra bírtak engem, hogy kineveztessem őt férjem a' herceg által egyik szigetünk kormányzójaul. Mióta e' fontos állomást bírja, tudomásom szerint alattvalói által tiszteltetik, mert boldogságukat eszközli; örömemet mit e' jó hír nekem okoz, kegyeddel is akartam megosztani. — Itt küldök egy arany-láncot, kérem fogadja tőlem jó néven, és viselje mint barátságom zálogát. Szeretném ha még szebb volna. Egykor majd, édes Teréz, ha jobban megismerkedünk, reményem van több jelét adhatni kegyed iránti barátságomnak. Csókolom a' kedves kis Sanchettát; kérem mondja meg neki, gondom lesz rá, hogy egy kormányzó leánya számára méltó férjet szemeljek ki.“

Írjon, beszéljen kegyed nekem szegről — végre családjáról, házi dolgairól, mindenről mi érdekli. Legyen kegyed a' felől bizonyos, hogy engem igen lekötelez;

ha tudtomra adja, mivel szolgálhatok. Hogy pedig felbátorítsam a' kegyed bizalmát, kérem küldjön nekem néhány odavaló termés makkot; hallom igen felséges, 's nekem annál kedvesebb, mert kegyed adja. Isten velünk édes Teréz; ég őrizze meg kegyedet, és kedveltesse meg kegyeddel szives barátnéját

a' hercegnét.

„E' már aztán az igazi úri asszony; milyen jószívű, leereszkedő az eszemadta! de nem olyan mint a' mi tensasszonyaink, kik ha már egyszer férjeik agarászni járnak, hát azt gondolják, hogy a' szélnek sem szabad rájuk fújni; a' templomban meg olyan képet vágnak, mint egy király kisasszony, és azt hiszik, hogy egy paraszt asszony bepiszkolja őket csak ha rájuk néz. Beh nem ütött rájuk a' hercegné, ilyen az igazi hercegné; engem kedves barátnéjának nevez, és úgy beszél velem, mint hason-mássával. Ugyan édes ifjú úr, a' hercegné hát tréfán kívül szereti a' makkot? — ne féljen, kap; kap bizony; majd küldök én neki egy vékát, és mondhatom, mind szemem szedve. Hanem édes lányom, lásd el jól az ifjú urat a' lelkem adtát, úgy is megérdemelné ha nem hozott volna ilyen jó hírt. No csak édes lányom, viseld gondját a' lovának, vezesd istálóba; keress a' tyúk-ólban tojást, vágj le egy jó szelet sonkát, gyűjts tüzet, tégy fazékat mellé, majd én addig elszaladok rokonainkhoz, szomszédainkhoz, meg a' jó tisztelendő úrhoz és Miklós mesterhez, kik édes apádnak mind jó emberei.“

„Jó lesz édő — felelé Sanchetta — biz azt okosan teszi édő; hanem ugy-e nekem adja legalább felét az arany láncnak?“

„Ej, édes lányom, egészen a' tied, csak annyit

engedj meg, hogy néha-néha viselhessem. Mert biz a' nekem is jól esik.“

„Hja! még nem láttak mindent — viszonzá az apród — hoztam én egy szép zöld hacukát, a' kormányzó csupán egyszer vette magára, és most a' leány-asszonynak küldi ajándékba.“

„Édes lelkem jó apám“ — kiáltá Sanchetta szaladván a' zöld hacukához, azt örömeiben ürgeti forgatja, összevissza nézi, magára illesztgeti.

Azonközben Trézsi asszony kezéhez veszi levelét, és elindul hazulról, futva, ugrálva az utcán. Legelőször is a' pappal, és Carrasco diákkal találkozott. „Jó napot kívánok az uraiméknak — mondá jó kedvében — épen oda indultam, elmondani milyen szép szerencse érte házunkat. Istennek hála! nem rosszul megy dolgunk, mindjárt elmondom miért; hanem legelőször is azt említem, hogy engem ugyan egy falusi dáma se nézzen le ezután, mert egyszer valahára markunkban van már az a' takaros kis kormányzóság.“

„Micsoda badar beszéd ez Trézsi asszony — viszonzá a' pap — miféle papirost tart a' kezében?“

„Semmi badar beszéd, édes tisztelendő uram — ez a' papiros sem valami ringy-rongy, hanem valóságos keze írása egy kormányzónak, meg egy hercegasszonynak. Ezt a' gyönyörű arany láncot is a' nyakamon, épen most kapom ajándékba hercegasszony barátnémtól.“

A' pap bámulva látván a' drága arany láncot, fen szóval olvasni kezdi a' levelet. Carrasco minden kitételnél rá-rátekintett, nem bírván hitelt adni sem füleinek, sem szemeknek. Hosszú hallgatás után kérdezték, ki hozta mind ezt. Trézsi asszony mondá, hogy jöjjenek hozzá,

ott találják a' drága ifjú urat, ki a' követséggel megbízva van.

„Menjünk — mondá Carrasco — már csak szeretném látni követjét azon hercegnének, ki arany láncot küld, és makkot kér érte.“

És nyomba követték Trézsi asszonyt; az udvaron találták az apródot paripája körül, míg Sanchetta lótot futott, süttöt főzött. Mindinkább elbámulván az apród jó kinézésén, gazdag ruházatán, nyájasan üdvözölték, és Carrasco megkérte, lenne szíves magyarázatot adni nekik, mint Don Quichotte és Sancho régi jó embereinek: mit jelentsen a' levél, melyben egy szigetről és kormányzó-ságról van említés.

„Uram — viszonzá az apród — a' levél arról szól, miről kell hogy szóljon; valóságos szent igaz, akár megesküdjem rá, hogy nagyságos Sancho Panza úr kormányzó, törvény-adója egy nevezetes városnak, még pedig a' mint mondják, bölcsen igazgat. Azt nem merem mondani, hogy ez a' város épen szigetségekben lenne, mert én nem voltam benne soha, földleiráshoz pedig keveset értek.“

„Hanem, uram, ez a' hercegné, ki Trézsi asszony-nyal levelez?“

„Ez a' hercegné, uraim, neje a' hercegnek, az én kegyelmes uramnak, és az általam hozott levél saját keze írása. Ha talán leereszkedésén, nyájasságán ütköznek meg önök annyira, ebből azt húzom ki, hogy a' mi úri hölgyeink Arragoniában leereszkedőbbek, nyájasabbak, mint önökéi Castiliában.“

„Annyit mégis megenged ön, hogy kissé furcsának találjuk a' dolgot, és megkérdezzük öntől, valyon nincs-e

ebben is babonaság, mint a' mint Don Quichotte ural rendesen történni szokott."

„Nem értem önöket, uraim, és több magyarázatot én sem adhatok, mint a' mennyit a' levél ad. Ismétlem, hogy egy betű sincs benne, mi teljes igazság nem volna."

„Persze hogy igazság — mondá Trézsi asszony — és ez a' sok kérdezősködés szükségtelen is; soh'se fá-rasszuk az ifjú urat, beszéljünk fontosabb dologról. Tisz-telendő úr, kérem, nem tudna-e valakit a' faluban, ki Toledóba vagy Madridba megy, szeretnék egy csinos öltözék ruhát hozatni, divatos csipkés fejkötőt; szóval mindent, mi egy kormányzó nevének kell. Mert én nem akarok gyalázatot hozni férjem fejére; elmegyek hozzá, de hintóban ám, a' mint illik, és ha megszólnak érte: hadd szóljanak, mit hajtok rá."

„Dehogy is nem! — folytatá Sanchetta — lesz édö-nek jó dolga, hogy fület se konyít a' pletykázókra; hadd locsogjanak, mi menjünk a' magunk útján; majd csak úgy félvállról beszélünk velök; ha nevetnek: mi jobban nevetünk, könnyebb lesz nekünk nevetni. *Kinek sok az irigye, jól van annak a' feje alja; inkább irigykedjenek mint szánjanak, ha senkire sem szorulunk, kitől félünk; ki dombon áll, csakugyan lenézi az a' má-sikat.*"

„Már az igaz — szakasztá félbe a' pap — ez a' Panza család születésekor is példabeszéddel jön a' vil-ágra."

„Igaz — mondá az apród — kormányzó úr is meg-lehetős bővibe van; és ez nem kis érdem arra, hogy a' hercegné szeret vele beszélgetni."

„Ezzel a' hercegnével meg kell ismerkednünk“ — folytató Carrasco.

„Önön áll — felelé az apród — tessék velem jönni.“

„Dejz! én megyek az ifjú úrral — kiáltá Sanchetta hévvel — majd meghalok úgy szeretném éd's apámat látni; az ifjú úrral utazni meg csupa gyönyörűség lenne, vegyen föl a' lovára, elülök én hátul is, ne féljen hogy leesem.“

Az apród ellenveté, hogy az utazás e' neme nem illenék egy oly ifjú személyhez, mint a' leány-asszony; maga Trézsi asszony is a' mondó volt. — Az időt így eltereferélvén, Sanchetta nem volt készen rántottájával, a' pap tehát rá esett az apródra, kérvén hogy tartson ő vele, nála majd felfozhat valamit. Némű vonogatás után rá is állt; az alatt Trézsi asszonynak az adandó válaszon fött a' feje. Carrasco váltig ajánlotta magát irnokúl, de elutasított, mert nagyon szeret vala figurázni. Trézsi asszony tehát megfogadott egy iskolás gyermeket, kivel leiratta alább olvasható válaszát.

XLIV.

Az apród visszautazása.

Azonközben kormányzónk nem szűnt meg a' rendet, törvényt, igazságot szigetén talpra állítani; meglátogatta a' vásárokat, megvizsgált mértéket, mérleget, és keményen büntette a' kalmárokat, kiket csaláson kapott. Világosan ellitotta a' gabna bevásárlást, melynek nyereszkesedés a' célja. Főkép kiterjesztette figyelmet a' bormérőkre, halál büntetés alatt nem szabad volt a' borba

vizet önteni; leszállította a' cipők, papucsok árrát; cseléd rendszert állított; száműzött szigetéről minden útcái kintornálást, illetlen éneklést; biztost nevezett ki a' szegények számára, nem azért hogy őket nyúzza, hanem hogy utána járjon: kik a' valódi szegények; szóval csupán józan okossága, természeti esze után indulva oly bölcs intézkedéseket tett, hogy a' helyen maig is életben vannak e' cím alatt: „A' nagy kormányzó Sancho Panza intézvényei.“

Az alatt Don Quichotte is kiheverte a' karmolásokat, és úgy kezdte találni, hogy a' hercegi háznál töltött henye élet nem méltó egy lovaghoz; menni vágyott, és készült, midőn az apród visszatérvén követségéből, meghozta a' hercegnének Trézsi asszony válaszát és ajándékát.

Érkeztére lön nagy öröm; utazását körülményesen elmondatták vele. Az értelmes csatlósnak volt annyi esze, hogy a' lovag füle hallatára csak annyit mondott, mennyit épen mondani kellett; fontos képpel adta át irományait, melyeknek egyikén ily cím állt: „A' hercegnének, kinek nevét nem tudom.“ A' másik e'kép volt címezve: „Ezen levelem ajánlom Sancho Panza férjemnek, Barataria sziget kormányzójának, holott is kérem az Istent, hogy sokáig tartsa meg.“

A' hercegné felbontotta a' neki szóló levelet, és férje előtt fenhangon olvasá:

„Panza Teréz levele a' hercegnéhez.“

„Asszonyom!

Igen nagy örömemre szolgált azon levél, melyet hozzám tetszett intézni; hát még a' gyönyörűséges arany lánc, mely a' levéllel jött, — lehet képzelni! Az egész falu örvend rajta, hogy férjemet kormányzósággal aján-

dékozták meg magasságtok. Van ugyan egy két kivétel, már mint a' tisztelendő úr, Miklós mester a' falu borbélyja, meg Carrasco Sámson diák; ezek egy általában nem akarnak a' dolognak hitelt adni; de hiszen hadd beszéljenek! én csak a' szép arany láncot, meg a' drága vadász ruhát mutatom nekik, arra szemök szájok eláll irigyeimnek.

Azt akarom mondani, édes asszonyosság, hogy három négy nap mulva egy szép hintóban megjelenek az udvarnál leánnyal együtt. Ugyanazért tessék ráparancsolni férjem uramra, hogy küldjön egy kis úti költséget, mert itt nálunk nagyon el kel, hol a' mint beszél, a' kenyér igen megdrágúlt, a' húsnak fontja 30 maravédi. Alig várom, hogy bemutatthassam magam; mert szomszédaink úgy tartják, hogy egy kormányzót tulajdonkép csak felesége által ismernek az udvarnál; tehát nem lenne bolondság sőt szükséges, hogy férjemet ott megismertessem.

Nagyon sajnálom, hogy az idei makk-termés süken ütött ki; mégis küldök vagy fél vékára valót, mind szép, egészséges, saját magam szedtem az erdőben. Szeretném ha akkorák volnának, mint egy-egy struc tojás. Kérem, tessék levelet írni, én is válaszolni fogok; majd megírom hogy folyik dologom, mi újság a' faluban.

Sanchetta lányom, meg a' kis fiam csókolják az asszonyosság kezeit, valamint magam is, ki jobban szeretem magasságot, mint azt megírni tudnám

alázatos szolgálója

Panza Teréz.

A' hercegnét igen kielégítette Trézsi asszony levele, és vágyott elolvasni a' Sanchonak szólót is, hanem átalotta felnyitni. Don Quichotte észrevevén a' hercegné

habozását, saját kezével törte föl a' levelet, mely így következik:

„Édes Sancho!

Vettem leveled, és igaz lelkemre mondom, majd megbolondúltam örömemben. Te apjuk! képzelheted mit tesz azt hallani, hogy te kormányzó vagy, és ugyan akkor kapni szép zöld kabátodat, meg a' hercegasszonytól egy gyönyörűséges arany láncot; és ki hozta mind ezt?! egy csókolni való szép ifjú úr, a' csillagom adta. Majd hanyatt estem, lányod Sanchetta nem tudta mit csinál, a' csupa öröm miatt.

Bizony szép dolog, mikor egy kecske-pásztor, mint te, kormányzójává lesz egy szép szigetnek! Jut-e még eszedbe hányszor mondta szegény boldogult napamasszony: sok nagy dolgok történnek a' nap alatt, csak meg kell érnünk. Élünk hát édes barátom, mi is sokáig, hogy lássunk sok szép dolgokat, melyek közt szeretnék egy kevés pénzt látni; tudom hogy szigeted szépen jövedelmez.

Újságul írhatom, hogy Berruécá-ék férjhez adták a' lányukat egy híres külföldi képíróhoz, ki nálunk telepedett le. A' kupak-tanács használni akarván a' képíró itt létét, a' törvényház ajtajára le akarta festetni a' királyi címet; meg is alkudtak vele két aranyba; az istenadta festője dolgozott is rajta nyolc egész napot; nyolc nap mulva, kapja visszaadja a' pénzt, hogy a' munka nagyon nehéz. — Farkas Péter fia barátta' lett, a' kis Mingilla meg törvényesen kereskedik rajta, mert aszondja, ígérte hogy őtet elveszi; a' rossz világ még többet is beszél. Mind a' mellett az idei olaj-termés nagyon szűken ütött ki; más meg az, hogy az egész faluban nem kaphatni egy csöpp cetet. — Itt nálunk keresztül ment egy század

katonaság, utánok ment három eladó lány, a' nevöket nem mondom meg, mert még visszajöhetnek: egy darabig szólják-szapulják, azután majd elfelejtik. — Sanchetta egészen belejött a' csipke-varrásba, naponként hét maravédit keres. De ha te már kormányzó vagy, biz avval föl hagyhat; úgylis lesz neki mit elvinni a' háztól. — A' zöld-kút kiszáradt a' piacon; az istennyila beleütött az akasztófába, nem nagy kár érte. — Isten téged sokáig tartson meg édes Sanchom, és tartson meg engem is veled, mert sajnálni tudnám, ha téged egyedül hagynálak idehátra. Szívemből kívánom

szerető feleséged,

Panza Teréz“

E' cikkek kíséretébe jött vagy fél vékányi makk, meg egy paraszt sajt, miket Trézsi-asszony küldött a' hercegnének, ki is levelet, sajtot, makkot szívesen fogadván az apróddal szobájába vonult, hogy vele követsége részleteit elmondassa.

XLV.

Sancho Panza kormányzóságának keserves kimenetele.

Semmi sem állandó a' nap alatt; az idő, mely soha meg nem áll, rombolva halad tovább. A' tavaszt nyár váltja föl, a' nyarat ősz, tél az ősz; minden elmúlik és ismét megújul; csak az emberi élet nem, mely fájdalom! szinte elhalad, de meg nem újul. Benengeli arab író, kétségkívül azért kezdi ily szomorú elmélkedésen jelen cikkét, hogy elkészítsen bennünket, látni: mint

múlik el, mint megy füstbe, semmiségbe a' szép kormányzóság, a' józan értelem e' példája, a' bölcsesség e' példány-képe, mely Sancho-ban minket bámulásra bír.

Hét egész nap tartotta a' dicső kormányzó birodalma gyepelőit kezében, és már belefáradt, megcsömörlött nem a' lakomázástól ugyan, hanem a' sok per-, patvar-, intézkedés-, törvénykezésektől. Épen álomra készült bád-jadt fejét hajtani, hogy megpihenjen, midőn egyszerre lárma, harang-zúgás, és mindenfelől borzasztó robaj riasztja föl szendergéséből. Felüti fejét, felül ágyában és hallgatózik; a' lárma nőttön-nő; trombita-, dob-szó, és különféle hadi hangszerek keverednek a' kiabálás, jajgatás, puska-ropogás közé; meglepetve, zavarodva, ijedve leszáll ágyáról, papucsot húz lábára, és egy ingben, gatyában fut az ajtóra. Ugyan akkor egy csapal ember érkezik oda kivont-karddal, égő-fáklyákkal, telitorokkal kiabálván:

„Fegyverre! fegyverre! kormányzó úr, az ellenség beütött, oda vagyunk; reményünk csak nagysád vitézségében van.“

E' szavakra Sancho megszeppenve tekintget a' beszélőkre, de nem szól. „Fegyverre! mondom — folytatá egyik — szaporán kössön nagysád kardot; különben vége életének, kormányzóságának.“

„Hisz' kardot köthetek én — viszonzá Sancho — de az se árt, se használ; nem igen értek én a' fegyverforgatáshoz; volna csak itt az uram; no már ilyesmit csak ő rá kellene bízni! jót állok érte, hogy egy kézmozdulatra eltisztít az udvarból mindent; de a' mi engem illet, most is csak azt mondom, hogy a' verekedés nem erős oldalam.“

„Hogy mondhat ilyet nagysád! ön a' mi kapi-

Sancho kormányzó paizs- és páncélban.

tányunk, fejünk, vezérünk. Vannak itt támadó, védő fegyver-nemek, válasszon közülök; tegye mindenki kötelességét. Ön előttünk, mi utána! és meghalunk, ha kell.“

„Jól van, urak, ha már egyszer úgy kívánják, ide azokkal a' hadi szerszámokkal.“

A' szegény kormányzó inge fölé azonnal két természetes páncél-falat alkalmaztak, egyiket elől másikat hátul; azután madzaggal összekötözték, hagyván csak anynyi hézagot a' két páncél közt, hogy két karját kidughassa; úgy beszorították szegényt mint harapó-fogak közé, hogy még a' térdeit sem hajlíthatta; és állt mereven, mozdulatlanul, egyenesen mint orsó-nyél. Aztán kezébe nyomnak egy dárda-nyelet, melyre testének egész terhével rá tehenkedik; majd erős lárma közben mondának: „Előre! vezér, győzelmünk bizonyos. Rajta! induljunk, dicső bajnok!“

„Hogy a' menyköbe induljak — felelé a' bús kormányzó — hisz' a' lábom sem mozdíthatom, úgy beszorítottak az urak ebbe a' bódéba, majd megfuladok. Dejsz' én nem mehetek, hacsak nem visznek. Aztán állítsanak oda, a' hova akarják, szavamat adom rá, hogy helyemet megtartom.“

„Már édes kormányzó úr, a' páncéltól még lehet ám menni; kinek helyén a' szíve, nem ismer akadályt. Hanem múlik az idő, a' veszély nő, nyakunkon az elenség; rajta! előre!“

Sancho-t bántani kezdte a' pirongatás, és mozdulni próbált. Legelső mozdulatra súlyegyent vesz, és hosszant elterül. Elestére a' garázda tömeg könyörtelenül szemet hűny. Eloltják a' fáklyákat, még jobban elordítják magukat, jönnek, mennek, futkosnak, egyik a' má-

siknak esik, kardjaikat összeesattogtatják sisakon és pászsaikon. Sancho minden koccanásra reszketelt, csuromcsöppekben izzadott, fejét ki 's behúzta páncél-hüvelyéből, összegombolyodott a' mint csak tudta, és lelkét Istennek ajánlá. Egyik csatázónak eszibe jut a' szegény kormányzónak hegyibe hágni, és mint valami dombról telitorokkal elkezdett kommandírozni: „Ide legények, az ellenség erre tart; erre vonulj; az öröket amott meg kell erősíteni; a' kaput bezárni; amaz útat el kell sáncolni; hozzatok elő granátot, szurkot, forró olajat; torlaszokat az útcákra; rajta! barátim, dolgunk jól folyik.“

„De nekem nem jól folyik ám — mondá magában a' szegény Sancho, és pissenés nélkül hordozta tovább is a' lármás fővezért. — Oh! ha a' jóságos Isten megtenné velem azt a' kegyelmet, hogy e' szigetet az ellenség kezébe adná, oh! mily tiszta szívvel fognék érte hálát adni.“

Azon percben fülibe dörgött: „Győzelem, győzelem! megfutottak. Keljen föl nagyságos kormányzó úr, és élvezze diadalát, és vegye ki osztalékát a' zsákmányból, mit győzhetlen karjai ellenállhatlan vitézségének köszönhetünk.“

„Ha akarják az urak, hogy fölkeljek — viszonzá Sancho siralmas hangon — hát először emeljenek föl.“ — Tüstént lábraállították. „Örülök rajta — folytatá tovább — hogy az ellenség meg van verve; én nem nagy kárt tettem bennök, ugyanazért zsákmány-részemet átengedem annak, ki felebaráti szeretetből egy korty borral megkinál.“ Borért futottak; kioldozták a' páncél-falak közl, és verejtek izzadtan ágyába vitték, hol időbe került míg magához tért. Végre erőre kapván, kérdezte: hány óra. Mondák, épen viradni kezd. Sancho felelet

nélkül fölkel, lassan és szó nélkül felöltözködik, aztán egyenesen az istállóba indul egész udvara kíséretében. Ott szamarához megy, nyakon öleli, cirolgatja, csókolgatja, és könybelábbadt szemekkel így szóla: „Édes kedves barátom, régi pajtásom, te sohasem zúgolódtál, hogy szegénységemet megosztád; mily boldogok voltak perceim, napjaim, esztendeim, míg tőled meg nem váltam, és más gondom nem volt mint téged étetni, itatni vagy fölnyergelni; de mióta a hiúság, nagyravágyás, ostoba kevélység foglalták el helyedet szívemben, nem éreztem bűnát, bánatnál, keserűségnél egyebet.“

Szavait végezvén, senkire sem hederintve, szediveszi nyergét, szamarára teszi, megszorítja, hegyibe ül, és sorba nézvén udvar-mestert, titoknokot, asztalnokot, Pedro Recio orvost, így szóla: „Uraim, azt gondoltam én, jobb lesz nekem innen elmennem, hadd térjek vissza régi életmódomhoz, hajdani szabadságomhoz, mely nélkül nincs boldogság. Érzem, hogy nem születtem én szigetek kormányzására, vagy megvédésére. Jobban tudok én szántani, vetni, kapálni, mint erről is, amarról is intézkedni, hadat folytatni. Szent Péter legjobban otthon van Romában, valamint más becsületes ember is csak a' maga műhelyén lehet mester. A' kormány-pálca jobban feltöri markomat, mint a' kasza-kapa. Inkább falatozom száraz kenyérből mint arra várjak, hogy egy szemtelen orvos engedelmet adjon valami úri ételhez. Jobb szeretek én a' fa alatt akkorát aludni mint egy juhász bunda, mint selyem kárpitos ágyban szemet sem hunyni. Szegénység, béke, szabadság teszik a' földi élet minden boldogságát. Isten áldja meg az urakat, szívemből kívánom; szegényen jöttem ide, szegényen is megyek el; mikor a' kormány-pálcát átvettem, zsebem-

ben egy fillér sem vala, most eltávozom, de bizony most sincs abban egy árva fillér is. Bár minden kormányzó ezt mondhatná magáról. Alászolgájok az uraknak! csak hadd megyek én innen; ideje hogy magamat is kuruzsoltassam, mert hiszen nincs egy ép oldalbordám, köszönet érte ellenség uraiméknak, kik tegnap este óta szakadatlanul rajtam gázoltak.“

„Legyen nyugton nagysád — felelé Pedro Recio orvos — majd adok én olyan szörpöt, mely nagysádat egészen erőre hozza; ezen felül ígérem, hogy jövőbe abból az étékből chetik, melyet szeme-szája kíván.“

„Nagyon szépen köszönöm Tirtea-Fuera uraság szívességét, de már késő; a' kegyed szörpje, mézes-mázos szavai nem visznek többé jégre; semmi kedvem tovább a' kegyed rendeléseire, valamint a' kormányzósághoz sincs; engem kétszer nem tesznek lúddá; a' Panza fajból való vagyok én; hej! önfejú, nyakas egy faj, kik ha egyszer azt mondják, hogy fehér: hát nem mondanák azok feketének, ég, föld rájuk szakad is. Adjon Isten áldást, békeséget; szépen itt hagyom az én szárnyaimat, mint a' hangya, kinek bolondjába eszébe jutott, hogy jó volna röpülni, de csakhamar azt gondolta, hogy hát ha majd a' föcske elkapja. Én sem akarok többet röpülni; csak majd úgy gyalogosan a' kemény földön, ha nem is topánkában, hát majd fa-cipőben. Igaz az, hogy *nem kell a' bárányt farkasok közé vetni*, aztán ne *nyújtózzék az ember tovább, mint meddig a' takarója ér*. Még egyszer megáldj Isten! az idő múlik, és nekem még nagy útat kell tennem.“

„Uram — mondá ekkor az udvar-mester — ámbár mélyen fájlaljuk, hogy nagysádat elveszítjük, még sem akarjuk erőnek-erejével letartóztatni; hanem minden kor-

mányzó köteles mielőtt helyét elhagyná, hivataloskodásáról számot adni; méltóztassék tehát e' kötelességnek eleget tenni, azután mehet Isten hírével.“

„Már édes úr — viszonzá Sancho — a' hercegen kívül senki fiának sincs joga engem számadásra vonni; én pedig épen a' herceghez iparkodom, és örömet ítélete alá ereszttem minden tetteimet; különben mondtam már, hogy én ép' olyan szegényen távozom innét, mint a' hogy ide jöttem; úgy hiszem ez elég bizonyosság arra, hogy becsületes ember maradtam.“

„A' nagy Sanchonak teljes igaza van — kiáltá Pedro Recio orvos — nekünk ugyan fáj, hogy őt távozni látjuk, de azért hagyjuk meg neki szabad akaratát.“

E' vélemény győzött is; a' kormányzót tehát mindenfélével kínálták, erőtették, hogy vinne magával minden szükségest; de a' szerény Sancho semmit sem akart elvenni, csupán egy kevés abrakot a' szamarának, és egy darab kenyeret meg sajtot maga számára. Miután mindenkivel összeölelkezett volna, könnyhullajtva útnak indult, elhagyván a' gonosz tréfa-fiakat, kik szintűgy bámulták hamar határozatát, mint leleményes természeti esztét.

XLVI.

Mi történt Sancho Panzával útközben.

Sancho fél kedvvel ballagott elgondolván: mily örömmel fogadja majd a' gazdája, kit még jobb szeretett mint a' világ minden kormányzóságait. Fele útján megállapodott egy sűrűsben, leszállott nyergéből, szamarát megabrakolta, maga is jó ízűn delet csapott ke-

nyeréből és sajtjából. Ebédután, melynél nyolc nap óta jobb ízűt nem evett, elszenderedett egy fa-tövében, a' nélkül hogy észébe jutna: ült-e valaha kormányzó-székben, vagy sem. A' mult éj fáradalmaitól eltikkadva szegény Sancho csak nap lement után tudott fölébredni. Megindult; a' hercegi kastélytól fél mérföldre lepté meg a' sötét éj. Hogy baja tetőzve legyen, eltévedvén a' sík-mezőn, szamarastól együtt helebukott egy mély verembe. Esésközben csatlósunk azt hitte, hogy immáron ütött vég órája, és darabokba szakadva ér le a' mélység fenekére; hanem egy-két ölnyire azon veszi észre, hogy épen, egészségesen meg van a' szamara hátán. Egész testét végig tapogatja, lélegzetét elfojtja, megakarván győződni: ha valósággal él-e; látván pedig hogy kutya baja sincs: hálát adott Istennek e' csoda tételért; majd két kezével körül tapogatván, nem mászhatnak-e ki valahogyan — úgy találta, hogy az egyenesen leásott földnek símák a' falai. E' fölötti fájdalját növelte szamarának siralmas panaszhangja, ki az ütődés miatt keservesen kezdett ordítani. „Oh nagy egek! — kiáltá ekkor Sancho — mennyi véletlen baleset éri az embert ezen a' nyomorult világon! Ki hitte volna, hogy egy halandó, ki ministerek, test-örök, szolgák környezetében még ma reggel hatalmas szigetet kormányozott, estére egy gödörben piszegjen, a' nélkül, hogy volna valaki, ki onnan kihúzná. Bárcsak már olyan szerencsés lehetnék, mint Don Quichotte úr, mikor a' Montesinos barlangba leereszkedett; ő legalább kész terített-asztalra talált; aztán micsoda dolgokat látott! de én nem látok itt egyebet gyíknál, varas-békánál. Jaj! nekünk szegény szamaram, hű barátom, éhen itt veszünk, elevenen eltemtetünk. A' sors nem engedte, hogy együtt tölthes-

sük napjainkat kedves hazánkban a' mieink közt, kik síva-riva fognák le szemeinket halálunk óráján. Bocsásd meg édes pajtás, hogy hű szolgálatidért ily szomorú bérrel tolom ki a' szemed; bocsáss meg kérlek, lásd nem az én hibám; szivem a' bizonyság: sokkal inkább nehezemre esik a' te halálod, mint a' magamé.“

Az éj ily siralmak közt telt el; a' mint világosodni kezdett, csatlósunk belátta, hogy maga emberségéből ki nem menekülhet a' veremből; kiabálni kezdett azon reményben, hogy valami útas ember meghallja; útas ember nem járt arra, Sancho szava elhangzott a' pusztában. Halálát bizonyosnak tartván, nem akarta hát-ralevő napjait az által tengetni, hogy maradék kenyérével gazdálkodjék: od'adta a' szamarának, ki lecsüngő fülekkel, földön fektibe szomorún nézett szegény kenyérre, de azért jó izűn megette; annyi áll, hogy evés-közbe a' legélesb fájdalom is enyhül. Azonközbe Sancho észre vesz a' verem szögletén egy nyílást, melyen egyes ember beférhete. Oda fut, keresztül mászik, és látja hogy a' nyílás belől földalatti úttá kezd tágasodni, melynek végén a' nap-világ besüt. Reményteli meg fog egy kavicsot, azzal mint valami szerszámmal oly szélesre vájja a' nyílást, hogy azon szamara is átférhessen. Az megtörténvén, szamarát kantáránál fogva átvezeti a' nyíláson, mely néhol homályosb, néhol világosb ösvényre vitte őket. Egy darabig így ballag, mondván magába: „Ennek a' kalandnak Don Quichotte úr több hasznát venné mint én; majd találna ő itt virágos-kerteket, zöldmezőt, pompás kristály palotát, és neki örülne: én meg reszketek minden lépésnél, hogy mélyebben alábukom mint először; csuda lenne, ha az eddig törtétek mellett

szárazon megszabadulnék; mert nagyon tudom mit tart a' közmondás: „Egyik baj a' másikat éri.“

Ezt mondván, ment-mendegélt mintegy fél mért-földnyire a' nélkül, hogy a' földalatti útnak végét érné. Benengeli is itt hagyja őt e' szomorú szálláson, Don Quichotte-al akarván találkozni.

Hősünk beleunván a' hosszú henyélésbe — mint már említettük is — azt gondolta, hogy ideje volna gazdától bucsút venni. E' szándékban reggelenként kilovagolt az erős Rozinante-on, jártatás végett. Ép' e' napon sebesnyargalva érkezik egy gödör-szélére, melybe nyakra-főre belerohan, ha lová-kantárát vissza nem rántja vala. A' mint lehajolva vizsgálná az üreget, a' földalól erős kiabálás üti meg a' fülét, és érthetően e' szomorú hangokat hallja: „Ugyan van-e odafen valaki, valami becsületes keresztyén ember, vagy valami jó szívű lovag nem könyörülne-e egy gödörbe hullott szegény kormányzón!?“ Don Quichottenak szeme-szája elállt, mert úgy rémlett előtte, mintha csatlósa hangját hallaná.

„Ki kesereg ott lenn — kiáltá — felelj, mondd meg ki vagy?“

„Ugyan ki lehetne más mint Sancho Panza, ki büneiért Barataria szigetnek volna — hogy immár — kormányzója, hajdanába pedig csatlósa volt ama híres lovagkalandornak a' manchai Don Quichottenak.“

E' beszédre a' lovag csakugyan nem tudta hanyadán van. Azt képzelé, hogy Sancho meghalt, és a' lelke jelent meg neki, hogy érette misét mondasson; majd így felelt:

„Barátom, ha te — a' mint vélem — a' purgatoriumban szenvedsz, csak azt add tudtomra: mit kell tennem gyötrelmed enyhítése végett; tudod, én jó catholicus

ember vagyok, és hivatásom tartja a' boldogtalanokon segíteni.“

„E' szerint ön Don Quichotte úr lesz az én uram. Könyörüljön kérem, szerencsétlen csatlósán Sancho Panzán, ki ugyan még eddig nincs purgatoriumban, meg sem is halt — már a' mint ő hiszi — mind a' mellett oda hagyván kormányzói állását, minék megint 32 oka van, szépen belemászott e' feneketlen mélységbe, és tegnap este óta itt kucorog szegény szamarával egyetemben, ki is ime tanúbizonyságot tehet, ha nem igazat mond-e a' gazdája?“

Ekkor a' szamar mintha megértette volna gazdáját, egész erejéből ordítani kezdett.

„Mindent hiszek, tudok — kiáltá Don Quichotte elámulva — ismerem e' hang-párt. Várákozzál édes barátom, mindjárt segélyt hozok a' kastélyból.“

Hősünk eltávozott, és megbeszélte a' hercegnek, hercegnének csatlósunk balesetét. Azok bámulva hallották, hogy Sancho odahagyta kormányzó-székét. Tüstént embereket rendeltek szerszámokkal, kötelekkel a' földalatti úthoz, mely e' vidéken régóta ismeretes vala. Nagy ügyvel-bajjal, munkával kihúzták Sanchot és szamarát. Történetesen egy diák is a' hely-színén ácsorgott, ki látván a' bádjadt, reszkető, éh-csigázott csatlóást, mondá: „Minden rossz kormányzónak így kellene odahagyni a' kormányzóságot.“

„Már édes öcsém — viszonzá Sancho — én nem voltam kormányzó csak valami nyolc vagy tíz napig; ez idő alatt az orvosok ennem nem adtak, az ellenség emberül meggázolt, minden csontom ropogott bele, de pénznek még csak színét se láttam; én hát nem érdemlem meg, hogy e'képen hagyjam oda állásomat. Hanem

„ember tervez, Isten végez,“ a' rágalmozók pedig locsognak; hadd locsogjanak; az embernek meg kell haloljni sorsa előtt, nem pedig így szólni: „Forrás, én nem iszom vizedből.“

Az útazás nem tartott soká a' kastélyig. Sanchot megérkeztekör körül kapta az egész házi cselédség; a' herceg nejével együtt egy folyosón várt reá; az exkormányzó nem késelt a' herceg lábaihoz borolni, mondván:

„Engem fönséged érdemem fölött Barataria sziget kormányzójává tett; e' terhes hivatalban én megálltam a' magam helyét a' mint csak tudtam, a' szemtanúk majd megmondják: jól megálltam-e? Annyi bizonyos, hogy új törvényeket, intézményeket hoztam életbe, ítéltem pörökben, még pedig mindig éhomra, köszönet érte Pedro Recio tudornak, ki született Tirtea-Fuerában, és kit drágán fizetnek azért, hogy a' kormányzókat agyon éheztesse. Az ellenség éjjel rajt'ütött a' szigeten, egy némelyek azt bizonyozzák, hogy én megvertem őket. Örömetst meghiszem, és kérem Istenemet, hogy sohase látogasson meg nagyobb bajjal, mint a' mennyit én okoztam nekik. Míg az ellenséget vertem, elég időm volt a' nagyság alkalmatlan mivolta és a' vele járó nehéz kötelességek fölött töprékedni, és azt láttam ki, hogy vállaim nem bírnak meg annyi terhet. Következőkép mielőtt a kormányzóság engem hagyna el, én hagytam oda, és tegnap reggel bucsút vettem a' szigettől. Fönséged mident úgy fog benne találni, mint a' mint rám bizta volt: utcákat, házakat, épületeket. Úgy jöttem el onnan, a' hogy oda mentem, nem hozván magammal egyebet, mint a' szamaramat, az is szegény pára velem együtt belebukott egy feneketlen mélység-

be, melyben kucorognánk most is, ha Don Quichotte úr szerencsére oda nem vetődik. Úgy van biz a' kegyelmes asszonyom! megjött a' nagy reményü kormányzó; ine főséged lábait csókolja; kivátképen pedig onnan jött meg, hogy a' kormányzóságok az ő számára volnának állítva; köszönöm szépen, de én beelégedtem vele. Békével vissza állok régi uram szolgálatába, hol ha olykor-olykor aprólékos baj éri is az embert, de legalább meg van öröme, kenyere, és mi legtöbb a' barátság.“

Igy beszélgetett Sancho Don Quichotte nagy megelégedésére. Ki eleinte félni kezdett, hogy a' beszéd nem megy ki karikára. A' herceg barátságosan megölelte a' csatlóst, és azzal biztatta, hogy gondoskodni fog egy kevésbé terhes, de annál zsirosabb hivatalról; mert — úgymond — sajnálja, hogy Sancho oly hamar lemondott a' kormányzói állapotról. A' hercegné szinte kegyesen fogadta régi barátját, és hogy veszteségében valamenynyire megvigasztalja, a' kulcsárnak parancsúl adá, hogy iránta minden figyelemmel legyen.

XLVII.

Don Quichotte eltávozása a' hercegi háztól.

Hősünk titokban nagyon örült csatlósa visszajöttén, és elhatározá, hogy sikra szállását tovább nem húzza halasztja; régóta bántotta már lelkiismeretét, hogy helyéssel vesztegeti a' drága időt, melyet a' dicsőségnek kellett vala szentelnie. Bucsúzni ment tehát a' herceghez, hercegnéhez, kijelentvén nekik, hogy másnap reggel indulni fog. A' szíves marasztalás nem maradt el.

A' hercegné kezébe adta Sanchonak Trézsi asszony levelét, melyet az nem bírt olvasni könyezés nélkül, így sohajtván: „Ej, ej! ki hitte volna, hogy feleségem szép reménysége — mikor megtudta hogy kormányzóvá lettem — így végződjék; egyszer csak azon veszi észre, hogy Don Quichotte nagyságával hazafelé vesszük az útát, a szomorú kaland keresésből. Azt mégis szeretem, hogy Trézsi makkot küldött a' kegyelmes asszony számára, ha ezt nem teszi, soha sem bocsájtottam volna meg neki. Sokszor a' kis ajándék nagy hála-jel.“

A' hercegné érzékenyen bucsút vett a' becsületes csatlóستól, szívére kötén, hogy ha valamiben hasznára lehet, csak ő hozzá forduljon; aztán a' manchai lovagnak kivánt sok szerencsét és dicsőséget.

Másnap Don Quichotte teljes fegyverzetben és lóháton jelent meg a' hercegi kastély udvarán. Mellette Sancho meglehetősen elégedett képpel ült szamarán, minnek meg volt a' maga oka. Ugyanis az ispán a' hercegné parancsából kétszáz arany tallérral tömött erszényt nyomott csatlósunk markába, melyet az meg is csókolt, zsebre is tett. A' kastélynak kicsije nagyja erkélyen állt, köszöntgetvén a' két hősnek. A' hercegné, hölgyei közt, kezével bucsút integet vala, mikor az ifjú Altizidora hirtelen megjelent egy ablakban, és szerelem-könybe lábaddal tekintetelt vetvén a' lovagra, így kezdett dalolni:

Te futsz, kegyetlen! meghalok
Nagy bánatomban!

Halld még egyszer keservemet
Hattyú-dalomban.

Nézz rám! hadd lássam szemedben
Szerelmem üdvét;

Kit halálra sebzél, túrnöd
Kell tekintetét.

Szerettelek! és szerelmem
Bár reménytelen:
De mert téged láthatalak,
Nem örömtelen.

És ha csupán láthatalak
Enyhült bánatom.

Életnek — míg együtt voltunk —
Csak azt mondhatom.

Ne félj bucsú szavaimtól,
 Ne félj! érzem én,
 Szívedben a' szájalomra
 Nincsen érzemény.

Tekints reám utoljára!
 Ne szánj engemet.
 Miért szánnál? távozásod
 Úgy is eltemet.

Végyszavainál Altizidora ájultan rogyott társnéi karjaiba. Don Quichotte némán, lesütött szemekkel, mozdulatlanul hallgatott az egész ének alatt. Mikor látta, hogy a' szegény leány rosszul van, föltekintett az égre, búsan köszönt a' hercegnének, és menni akart; hanem a' herceg nagy hirtelen elébe áll e' szavakkal: „Lovag úr, bármint örültem akkor, mikor önt először elfogadtam, nem fogtam volna azt tenni, ha előre tudom, hogy barátságom fejébe ön agyon-kínozza kastélyom ifjú hőlgyeit. És egyenesen kimondom, miszerint kötelességemnek hiszem fegyveres kézzel számon kérni öntől: miért kegyetlenkedik ön annyira a' szegény Altizidorán?”

„Isten ne engedje — viszonzá hősünk komolyan — hogy valaha kardot emeljek oly lovag ellen, kit tisztellek, szeretek mint jó akarómat. Nem lehet felednem, mivel tartozom önnek, de ne kívánja ön, hogy feledjem azt, a' mivel tartozom eszüméim asszonya iránt. Fájlalom Altizidora sorsát, uram, ne kívánjon ön többet tőlem, és bocsásson el innen régi ártatlanságomban.“

„Úgy van — kiáltá a' hercegné — távozzék, távozzék ön, phoenixe minden szeretőknek, és példánya a' hű sziveknek; találkozzék ön minielelőbb az egyetlen szépséggel, ki méltó hasonló hűségre! Oh! bárcsak már varázs-mentesítve volna ő a' becsületes Sancho igyekezete által; hadd jutalmazná meg önt azokért, miket érte tőn.“

E' beszédre Don Quichotte bűnak hajtá fejét, nagyot sohajtott, egyet fordított Rozinante zabláján, és megindult Saragossa felé, nyomában Sancho Panza.

XLVIII.

Miként gyűlnek meg a' kalandok hősünk nyomában.

Mihelyt Don Quichotte a' szabad mezőre kapott, ura lőn dicső feladata folytatásának, és új erőt, új tüzet érzett születni lelkében; a' mint is csatlósához fordulva, így szóla: „Barátom, csak egy világi jót tudok, mely valóban érdemes a' halandók szerelmére, törekvéseire, fáradaimaira; és ez a' *szabadság*. Minden kincs, mit föld és tenger keblökben rejtenek, minden élvezet, mikkel a' szerencse kecsegtet, minden gyönyörök, miket a' puhaság kigondol, sem hasonlíthatók a' drága szabadsághoz, melynek birtokaért a' gondolkodó ember minden percben kész kockáztatni, örömmel áldozni napjait. Azért mondom ezt Sancho, nehogy megütközzél a' vallomáson, mit teendő vagyok. Ten magad vagy tanúja azon figyelem-, hódolat- és tiszteletnek, melyet e' kastélyban honnan jövünk, rám pazaroltak; meg azon úrias bőségnek, mely ott uralkodik: mégis barátom, e' fényes lakomákban, hol az illatos italoknak, izletes étkeknek se hossza se vége, semmi sem volt ínyemre, semmi sem esett jól. Miért? Nem voltam szabad; érzém, hogy függésben állok az elémbe tállalt jók' tulajdonosától; 's ennek tudása, nem nyomta ugyan lelkemet, de mégis nyüggözé szellemet. Oh! mily boldog a' napszámos, ki békében eszi kenyérét, melyet megszolgált, mert nincs más jóltevő, kinek halát adjon érte, mint az ég ura.“

„Már uram — viszonzá a' csatlós — ez mind nagyon szép beszéd; de azért megengedi nagysád, biz én nem veszem rossz néven, hogy a' hercegné kamarása egypár

száz arany-tallért nyomott volt a' markomba; itt hevernek a' zsebemben felséges szív-erősítő gyanánt, mely, jöhet idő, életünket fogja megmenteni. Nagysádnak sem csinálhat rossz vért a'féle baj, hogy az ember olyan kastélyban ütheti fel a' sátort, hol etetik itatják; ilyen kastélyra nem minden nap bukkanunk; bezzeg van ám elég olyan csárda, hol az embert jól agyba-főbe verik. De hiszen beszéljünk egyébről — ha úgy tetszik — az az isten-adta Altizidora tán azóta megis halt bújába. Mennykő hordtát! nagysád rettenetes kegyellen volt hozzá; én megvallom, hogy ha nekem felényit beszélt volna mint önnek, hát csak nem csináltam volna én annyi teketóriát. — Uram, én önt nem értem; de még azt sem értem ám: hogy a' manóba bolondulhatott nagysádba ez a' szégyen hajadon annyira, hogy belehaljon. Mert ha már egyszer végig nézek nagysádon tetőtől-talpig, hát csak nem látom én mibe bolondulhatott úgy bele; nagysád nem szép ember, pedig azt tartják, hogy szerelem mindig a' szemeken búvik be.“

„Én is úgy tartom, Sancho, mint te, hogy a' szépség szüli a' szerelmet; hanem a' szépségnek két neme van, egyik a' testé, másik a' léleké. Amaz, mely nem egyéb mint az erények-, szellem- és miveltség-egyesülete, nem mindig jár együtt az alak szépségével; mind a' mellett szintúgy gerjeszthet szerelmet, pedig tartósb szerelmet. És most meg foghatod Altizidora szenvedélyét.“

E'kép beszélgetvén útasaink, betértek az országútról egy távol eső erdőbe. Alig tettek néhány lépést, Don Quichotte azon veszi magát észre, hogy belekeverődött egy — a' fák alatt mesterségesen kifeszített selyemhálózatba. „Sancho — mondá ő — vagy én csalódom, vagy oly nagyszerű kaland áll előttem, mint még soha.

Üldözőim a' bűbajosok bizonyosan azt képzelték, hogy engem e' madzag-szálakkal hálóba keritnek; de ám volnának Vulkán műve, ugyanazok, melyeket e' szerelem-féltő isten kovácsolt valaha Mars és Venus elfogása végett, e' kéz tüstént szétrombolandja azokat.

Ezt mondván, kardját kirántja, és a' hálózat szálait épen vagdalni készül, mikor két ifjú pásztor-leányt lát előjönni, kiknek tekintete, járása, gazdag öltözeke nem közönséges paraszt hölgyekre mutatott; szőke hajuk hosszú fürtökben omlott vállaikra; homlokaik amaránth és borostyánnal valának koszorúzva; és nyájasságuk, miveltségök lesugárzott szép arcaikról, melyek 15—16 évre mutattak.

„Megálljon lovag úr — mondá egyikőjük — ne rombolja szét selyem-szálainkat, melyek nem ön ellen vetett tör: ártatlan multságunk senkinek sem árt. Ezen erdőségben kifeszített sátrak alatt évenként szokott összejönni néhány boldog család a' szomszéd helységekből, élvezni akarván a' kies napokat; hitvestársak, barátok, rokonok, még aggastyánok is mezei öltönyben, kezökben horgas bottal, ábrázolják itt a' pásztor-élet édes képét. Szabadon befutkossuk az erdőséget, a' virágos réteket, kies mezőket; források partjain elvassuk Garcilasso és Camoëns gyönyörű verseit. Néha el is játszuk azokat, és így élvezzük egy időben a' természet pompáját, a' költészet bájait és a' barátság nyájasságát. Hogy multságunkon változtassunk, tegnap kifeszítettük e' tör-szálakat, 's reményünk van sok madarakat fogni. Méltóztassék ön multságainkban részt venni, sátraink alatt megpihenni; nyíltszívűség, vidámság fogadandják önt; boldogság lesz minékünk ez új Arkádiban, melyet itt alakítánk a' vendég-szeretet kötelességeit gyakorolni.”

„Szép hölgyeim — viszonzá a' lovag — mikor az ifjú Acteon rá bukkant az erdőknek fürdő istenasszonyára, nem ámult 's nem bámult jobban, mint ime magam; kegyetek megjelenése, szavai, időtöltése, szíves meghívása, élénk hálával vegyes tiszteletre gyulasztnak engem. Ha a' kegyetek tör-szálai befödnek az egész föld színét, inkább mennék egy új világot keresni, ott törvén magamnak útat, mintsem szétrombolnám mulatságaik eszközét. E' beszéd, más ajakból, hetykeségnek tetszhetnék, hanem elég egyszerűvé válik az, ha megtudják önök, hogy Don Quichotte a' manchai szól itt.“

„Ah! kedves barátném — kiáltá egyik pásztor-leány, ki mindedig hallgatott — minő boldogság! A' vi-tézség-, udvariasság- és hű szerelem példány-képét látjuk e' lovagban. Én olvastam, könyv nélkül tudom bámulatos történetét; és fogadni mernék, hogy ez a' becsületes ember, kit lovag úr háta megett látunk, a' derék Sancho Panza lesz, legszeretetre méltóbb, legeszesebb minden csatlósok közt a' világon.“

„Betűről-betűre igazat mond kegyed — viszonzá Sancho — én csakugyan személyesen én vagyok, az uram meg ime.“

„Kedves barátném — folytatá a' pásztor-leány — kérjük meg e' két útast, hogy maradjanak itt néhány percig. Rokonaink, társaink örömmel fogják látni, ismerni nevezetes szeretőjét ama Dulcineának, kinek hírhedett szépsége még eddig nem bírt magához hasonlót találni.“

„Hacsak ma nem — felelé Don Quichotte mosolyogva. Köszönöm a' kegyetek nagy szívésségét, melyet nem használhatok. Útamat kell folytatnom; hivatalom tiltja a' nyugalmat.“

Épen ekkor érkeztek több pásztorok, testvéri, baráti a' két pásztor leánynak. Megtudván általuk, hogy e' lovag légyen ama híres Don Quichotte, kinek nagyszerű tetteit már olvasták, újra kérték hogy sátraik alatt legalább ebédeljen meg. Hősünk szavát adta; a' vadászat tüstén megkezdődött, és a' vadászok lármái, örömkialtásai által megrémült madarak sokasága akadt hálóba. Mindnyájan elindultak. Egy csapat pásztor és pásztor leány vette körül Don Quichotte-ot, kinek alig hogy a' nevét megtudták, általános tisztelet tárgya lön.

Sátorba vezették, az asztal terítve, az ebéd készen állt. Lovagunkat a' tisztelet-helyre ültették, Sancho háta megett vön állomást. Az ebédet csakhamar nyájas beszélgetés élénkítette. Don Quichotte, ki minden tárgyról szokott szellem-dúsan beszélt, meglepte, megragadta gazdáit. A bizalom megalapulván, egyik közölök e' szavakat merte hozzá intézni:

„Uram, nem titkolhatom el, hogy engem nem elégít ki ön élet-története második része, melyet valami arragóniai ember adott ki. Úgy látszik, ez az író csak azért bitorolta önnek nevét, hogy dicsőségét meghomályosítsa. Jellemet egészen különbözött ad önnek attól, melyet önben bámulni megszoktunk; még azt is merészelni mondani, hogy ön nem szereti többé az imádandó Dulcineát.“

„Nem igaz — kiáltá Don Quichotte dühösen. Ki e' rágalmat koholta, hazugságot szólt ajakán, és azt be fogom bizonyítani ellene, gyalog avagy lóháton, bármily fegyverrel, minőt választani akar; szerettem, szerettem és szeretni fogom örökké a' hasonlíthatlan Dulcineát; valamint ő vonásaiban felül múlt minden szépséget e'

földön: azonképen az én szívem, melyen ő uralkodik, felül mül hűségben minden szíveket.“

„Nem kétkedünk rajta, lovag úr, hanem nem csupán ezt az egy hibát követte még el az arragóniai; oly vastag tévedésbe esik, hogy Sancho Panza feleségét Guttiéres Máriának nevezi, és nem Teréznek.“

„Ejnye a' pereputtyát annak a' tudatlan embernek! — szakasztá félbe Sancho — bizony még azt kell hinnem, hogy engem is megpiszkolt.“

„Nem mondom, hogy nem — viszonzá rá az ebéd-társ — mert ebben a' második részben kegyed úgy van előállítva, mint nagy ehető, iszákos, semmirekellő szószátyár, ki nem tesz egyebet, csak eszik, iszik, vagy haszontalanságokat fecseg.“

„Jézus Mária! — kiáltá a' csatlós — hejh! ha megkaparíthatnám ezt a' tenta-nyalót, majd meg tanítnám én, hogy kell olyan embereket gyalázní, kiket nem ismer. Hidjék meg, uraim; az egész föld kerektségén csak egy igazi Don Quichotte, és egy igazi Sancho van; és azok itt állnak előttök: egyik vitéz, szerelmes, tántoríthatlan hű, ész- és bölcsesség-teljes; másik egyszerű, becsületes, leleményes, néha-néha okosat szól, máskor megis nevetet.“

„Tapasztalom — viszonzá az ebéd-társ — 's annál inkább bosszankodom a' haszontalan íróra, ki kegyedet úgy eltorzította. Azt meg mondani sem merem, mennyire vitte gonoszságát, azt írván, hogy a' híres Don Quichotte a' saragossai játékok alatt csúfja, nevetség-tárgya volt a' sokaságnak.“

„No jó! — kiáltá ekkor hősünk — épen útban válek Saragossa felé; de hogy a' világ előtt annál nyilvánosabb legyen e' szemtelen író hazugsága, ime es-

küszöm, hogy Aragonia fővárosába sohasem fogom lábomat betenni. Egyébiránt igenis sokáig foglalkozunk oly íróval, ki csak feledést érdemel; bocsássák meg nekem, hogy önökhez méltóbb tárgyal lépjek föl önök előtt, 's közöljem tervemet, mit a' hála önt belém: Én tüstént lóra ülök, kiállok az ország-útra, és két egész nap állítom, erősítem minden jövő-menő előtt, hogy nincs az egész föld kerekéségén — az egyetlen Dulcineát kivéve — hasonlítható szépség, nyájasság e' két pásztor leányéhoz.“

És lovagunk feleletet sem várva, tüstént föláll az asztaltól, feül Rozinante-ra, utána Sancho számára hátán, meg az egész pásztor sereg, vágyva-vágyván e' kaland kimenetelét látni; a' hős kiáll az ország-útra, hol három ízben mennydörgő hangon elkiáltja, hogy minden jövő-menő útas készüljön vallomást tenni arról, mit ő imént állított.

Senki sem felelt, mert senki sem hallotta; hanem kevés idő múlva embereket láttak az úton jönni lóháton, gyalog, hosszú vasas botokkal fegyverezve, hajtván maguk előtt egy állat-csordát, mely a' távolban nagy port csinált. A' pásztorok mihelyt kivehették őket, rémülve megszaladtak. Csupán a' félelmet nem ismerő Don Quichotte marad helyén, és nyergébe igazodék. Sancho, Rozinante faránál megbukik, a' mint lehetett. A' csorda közelebb jön, és egyik hajtó ember elkiáltja magát: „Félre menj az útból a' ki vagy, ha nem akarod, hogy a' bikák agyongázoljanak.“

„Ugyanúgy-e? — felelé a' lovag — épen én szoktam megijedni bikáktól; ha mindjárt Xaramából valók is, e' kar föltartóztatja őket mindaddig, míg vallomást nem tesztenek arról, hogy ez a' két pásztor-hölgy.....“

Be sem végezhetette; a' bikák félbeszakasztották beszédét, és földre hánytak lovagot, paripát, csatlóst és szamarát. Keresztül-kasul gázoltak testeiken, rájuk sem nézve; és mikorra kalandoraink föltápászkodtak, a' csorda már messze járt. Don Quichotte sántikálva szaladt utánok, szidta, gyalázta őket gyáváknak, ördögösöknek; senki sem fülelt hátra. Sancho nagy hallgatva föltámogatja Rozinante-ot 's a' szamarat, csöndesen urához ballag, ki vállalkozása gyászos sükere miatti szégyenében, bújában röstelvén megjelenni arkadia pásztor-hölgyei előtt, útját folytatta, egyet sem szólván csatlóságához.

XLIX.

Keserű tusa Don Quichotte és Sancho közt.

Útasaink egy kis erdőbe érkeztek, melyen tiszta patak kígyózott keresztül zöld füvek közt. A' víz szélen megállapodának, kezeiket, arcáikat megmosták, és före csapván Rozinante-ot 's a' szamarat, maguk a' puha gyepen neki heveredtek. Sancho még mindig hallgatva, előkereste tarisznyája tartalmát, Don Quichottenak elibe tette; és nem mervén első hozzá nyúlni, szomorúan nézett rá, aztán az urára tekintett, és nagyokat sohajtott.

„Egyél, egyél — mondá neki Don Quichotte — a' te bánatod lecsilapszik ha jóllaktál, az enyimet csak a' halál enyhítheti. Vágyaim minden tárgya csak a' halál, ha meggondolom, hogy az a' Don Quichotte, kinek történetét az egész világ olvassa, kinek tetteiben kifáradt a' hírnek száz ajaka, a' hercegnéktől tisztelt ama lovag,

a' nők kedvence, a' szép-nem bálványa, épen midőn új győzelemre készül, ronda állatok lábai alatt tapodva látja magát. Barátom, vége mindennek; ennyi gyalázatot el nem viselhetek; és mert a' fájdalom nem bír életemnek véget vetni, éhen akarok meghalni.“

„Jaj, uram, mit kell hallanom! — felelé Sancho, nagyban használván a' vacsora engedelmet — minden halál közt a' legiszonyatosb, melyet nagysád kiszalasztott a' száján. Egyébiránt az iménti baleset oly igen hasonlít a' többihez, miken keresztül mentünk, hogy én nem látom az okát, miért ne viselhetné nagysád ezt is szokott bátorságával. Hidje meg nekem: faljon egy keveset, aztán aludjék rá a' puha gyepen, fogadom, hogy fölébredésekor jobban érzi magát.“

„Barátom, Sancho, ez a' gyógyszer engem meg nem vigasztal, hanem tőled függ nagyot enyhíteni gyötrelmemen.“

„Tessék, uram, szólni; mit kell tennem?“

„Emlékezned fogadásodra, félre menned néhány lépést, és használván az éj nyugalma, a' szép időt, a' magánosságot, jó szántodból három négyszáz korbácsot lerónod a' háromezer néhányból, melyek szükségesek a' boldogtalan Dulcinea varázs-mentesítésére. Csak ez, barátom, egyedül ez hathat jótékonyan inséges szívemre.“

„Sajnálom, uram, hacsak ez hathat jótékonyan; mert a' mit ön kíván, hosszas tanakodást érdemel. Nem lehet ám az embernek ízibe ráadni fejét, hogy magát összevissza korbácsolja; megérdemli az a' meggondolás fáradságát. Kezdjük az alváson; azt szokták mondani: aludjunk rá egyet, aztán majd meg lássuk a' többit; hisz erre nappal is ráérünk; és a' mily nagy buzgósággal viseltem nagysád meg a' kisasszony iránt, egyáltalába

nem csudálkoznám rajta, ha egy szép reggel nagysád engem félig agyonverve találna csupán a' szegény kiaszszony tisztességére."

E' szavak után csatlósunk nyugodtan megvacsorált, és jó éjt kívánván urának, mély álmot aludt a' gyepen. Don Quichotte nem alhatott, és fájdalommal látván mily kevés buzgalmat tanúsít Sancho Dulcineaát varázs-mentesíteni, azon gondolatra jött, hogy nem árt egy kis segítség Merlin jós-igéi teljesedésére, különben sohasem fognak teljesedni. „Igen — mondá magában — Nagy Sándor kardjával vágta szét a' csomót, melyet nem birt kioldani; követnem kell Nagy Sándort; és mert a' lanyha Sancho odáig vitte a' restséget, hogy ekkorig nem korbácsolt el magán ötnél többet a' kívánt háromezerháromszázból, magamnak kell azokat rárakni, hogy így vagy amúgy szerelmesem szabaduljon."

Ezt mondván Don Quichotte fölkel, előveszi Rozinante kantár-szíjját, azt két vagy három ágra szedi, csöndesen visszaballag Sanchóhoz, és csizmáit kezdi lehúzni midőn csatlósunk fölébred, és elkiáltja magát: „Ki jár itt? ki bántja a' csizmám?"

„Én, barátom — felelé Don Quichotte — ne félj semmit, csupán restségedet akarom jóvá tenni; leróvom régi tartozásodat, hogy megkéméljelek az önkorbácsolás bajától. Dulcinea eped, édes fiam, szegény urad haladoklik: hadd én végezzem el; legfőlebb egy óra múlva készen leszünk vele."

„A' pontiusát, uram, nem úgy verik ám a' cigányt! azt mondom, hogy maradjon nagysád nyugton; hát el-tetszett felejtteni, hogy nekem önkéntesen kell a' bünbá-nást végrehajtani, teljes jószántomból; már pedig most

épen semmi kedvem sines magamat megkorbácsolni; tes-
sék rávárni majd mikor kedvem lesz hozzá.“

„Oh! meguntam én már a' várakozást; ismerlek:
neked kemény szíved és kényes bőröd van; sohasem
végezőnk, ha bele nem avatkozom.“

Ezzel megragadja a' csatlóst, és erőszakolni akarja
a' jós-szavak teljesedését. Sancho önvédelemre szorítat-
ván, talpra ugrik, derékon kapja urát, egyet ganesol
a' lábán, és vele együtt földre puffan. Hanem Don Qui-
chotte maradt alul, és a' csatlós lefogta mind két kezét.

„Hogyan, te gazember! meg mered támadni uradat,
gazdádat, ki neked kenyeret ad?“

„Nem én vagyok a' támadó-fél — viszonzá Sancho
— tisztelem, becsülöm uramat, de ahhoz nincs kedvem
hogy megkorbácsoljon. Igerje meg ön, hogy többet nem
fog rajtam-ütöni mikor alszom, és tüstént föleresztem.“
Don Quichotte megigérte, és Dulcinea nevére esküt tön.
A' csatlós tüstént fölkel, néhány lépést félre megy, és
nem akarván a' dolgot tovább kurkászni, befurakozik a'
sűrűbe, hogy álmát folytassa.

L.

Hüeseinket különös találkozás éri.

Ez esemény utáni napon Don Quichotte tovább
ment, és teljes szándoka levén meghazudtolni ama ros-
lelkü történetirót, hat egész nap folyvást haladt a' bar-
celonai egyenes úton, hogy távolabb essék Saragossától.
Egyszer csak útat vesztenek egy nagy erdőségben, hol
szokásuk szerint csatlós és gazdája megháltak a' fák

alatt. Mikor reggelre fölébredtek, nem kevésbé bámul-
tak, látván hogy egy csapat fölfegyverzett rongyos em-
ber vette őket körül, kik cataloniai kiejtéssel rájuk rival-
kodnak vala, hogy helyökből ne moccanjanak, és várja-
nak a' kapitányra.

Don Quichotte gyalog volt, dárdája, paizsa lezab-
lázott lovától messze, szóval egészen védelem nélkül;
búnak hajtá fejét, keresztbe tevén erős karjait. Sancho
hasonlót cselekedett, csak néha sohajtott egyet, látván
minő készséggel üritették ki tarisznyáját imez urak. Főleg
arany tallérait féltette, melyeket szüntelen inge alatt hor-
dott, és jól magához szorított; oly elővigyázat, mely
nem épen sokat ér vala hasonló emberekkel szemközt,
kik meg szokták találni a' mi után kutatnak. De szeren-
csére nem volt rá idejük; a' kapitány megérkezett. Ez
ember lehetett mintegy 35 éves, erős, izmos, barna
képű, közép de vaskos termetű, komoly de nyílt tekin-
tetű; visel vala páncél-inget, övében négy pisztoly, és
ül vala fölötte szép paripán. Érkeztekor észre veszi, hogy
emberei épen Sanchot fosztogatják, hirtelen egyet int
szemeivel, és a' csatlós szabadon marad. A' kapitány
bámulva hordozta meg szemeit dárdáról paizsra, melye-
ket egy élőfához tamasztva látott, — eme sisakos alakra,
mely oly hosszúdad, oly sovány és szomorú vala; aztán
Don Quichottehoz lépván, mondá neki: „Ne búsulj bará-
tom, nem vagy épen rossz kezek közt, hanem Rogue
Guinárt kezeiben.“

„Oh! vitéz Rogue — viszonzá a' hős — nem azért
látsz engem bánatosnak, hogy hatalmadban vagyok, ha-
nem mert pillanatra megfeledkeztem ama folytonos éber-
ségről — első törvénye-, első kötelességéről a' lovag-
kalandorságnak, melyet folytatni szerencsém van; tudd

meg, értsd meg derék Rogue, hogy ha katonáid dárdámtól, paripámtól nem oly tova leptek volna meg: sok vérbe kerül, mielőtt Don Quichotte-ot fogolylyá teszik.“

Rogue Guinart e' névre, melyet igen ismert, titkos örömet érzett magában, hogy e' nevezetes emberrel találkozék, kit egész Spanyolhon emleget vala; néhány percig vizsgálta, és mondá: „Vitéz lovag! ne tekintse ön oly nagy szerencsétlenségnek a' vaktörténetet, mely önt ez erdőségbe vezette; gyakran talál az ember barátokra azok közt, kikhez nem bízik vala. Kérem önt, ne ítéljen meg legalább mielőtt megismerne; addig is parancsolom, hogy önnek, valamint csatlósának, mindent mit elvehettek önöktől, tüstént visszaadjanak.“

A' haramiák Sanchonak azonnal visszaadták tarisznyáját, eleségét, legkisebb hiba nélkül. Don Quichotte visszakapta fegyvereit, és épen hálálkodni akart a' nemes szívű kapitánynak, midőn látja, hogy Rogue csapatja kört csinál, és középre rakják a' ruhákat, ékszereket, pénzt, gyümölcsseit imez urak legutóbbi hadjáratának. A' kapitány oly szigorú pontossággal, lélekismeretes igazsággal tette meg köztök az osztályt, hogy senkinek sem lehetett oka panaszkodni, nem is panaszkodott senki; saját díjjával mindenik megelégedvén, nem is nézte mit kapott a' másik.

Sancho elbámulván e' látmányon, meg nem állhatá, hogy összetevén kezeit, így ne szóljon: „Csakugyan nagyon jó dolognak kell lenni annak az igazságnak, mert ime még a' zsványok sem lehetnek meg nála nélkül.“ — Alig ejté ki e' szavakat, egyik haramia puskát fog rá, és ha Rogue rá nem kiált emberére, szegény Sanchonak örökre vége van, és sohasem tartott volna több erkölcsi-beszédet. Halál-sáppadtan megfogadta, hogy

többet nem okoskodik, egyúttal folytonos némaságra kárhoztatta magát azon egész idő alatt, míg Rogue Guinart csatlósai közt tartózkodik.

A' banda épen oszolni készült különböző állomásokra, midőn egyik előrs jelenti, hogy az országúton egy csapat ember mutatkozik. „Mondd meg nekem — kérdezé tőle Rogue Guinart — olyanok-e, kik minket keresnek, vagy kiket mi keresünk?”

„Olyanok, kapitány, kiket mi keresünk.”

„Úgy hát talpra legények! hozzátok ide őket, de bajuk ne történjék.”

E' parancsra a' haramiák elszáguldanak, és Rogue egyedül maradván, így szólt Don Quichottehoz: „Uram! nemde meglepi önt a' különc élet, melyet folytatok; ha engem ismerne, még jobban meglepné. Bennem rettentő példáját látja ön a' szenvedélyek rohamának, és hogy mivé teheti az embert a' szörnyű szilajság. Én természetel szelid, érzékeny és jó voltam; lángoló, egyenes lelkem erényre született; kerestem, imádtam is azt, és vak bizalmam másokban is azt tette föl. Mily drágán fizettem e' tévelyt! Rosz lelkű, irgalmatlan emberek meggyaláztak, megcsaltak engem, kegyetlen játéku az árulás törével dölték át sziveimnek legfájdalmasb helyeit. A' megcsalás gyalázata, méltó bosszú-szomj, kényszerűség átlépettek velem az első határvonalat, mely elválaszt bennünket a' bűn ösvényétől; mihelyt e' szörnyű ösvényre léptem, semmi erő sem bírt többé visszatartani, ellenállhatlan lejtőn futottam alá, és rohantam örvényből örvénybe; elvégre így jutottam e' boldogtalan szerencséhez, hogy haramiákat vezérlek. Uram, nagyon fáj ez nekem, de hasztalan: érzem hogy lehetetlen többé az erényhez visszatérnem.”

„Csalódik ön — viszonzá Don Quichotte — mindaddig, míg az ember bánkodik utána, nem veszett az el. A' legnagyobb betegségben, mihelyt a' baj ismeretes, remény van a' gyógyuláshoz; ön ismeri baját, csak a' gyógyszerert kell alkalmaznia; és az egekben van egy orvos, ki mindig kész azt megkészíteni, ha tiszta szívből kívánják. Csupán öntől függ, Rogue úr, e' perccel siettetni; én mondom önnek — ha tetszik — egy bizonyos könnyű eszközt, mely által nemcsak kiszabadulhat a' mélységből, melyben fetreng ön, hanem rövid idő alatt felhághat a' tőkély legmagasb lépcsőjére. Legyen ön kalandor-lovaggá, én örömet leszek önnek keresztapja; előbbi tévelyeiért meg fog ön bűnhődni a' kiállandott sanyarúság és fáradaalmak által; 's e'kép az emberiség hasznára fordítandja ön erejét, bátorságát 's minden maradék tulajdonait.“

Ez utóbbi szavakra a' kapitány elmosolyodott. A' banda épen visszatért, hozván magával két úrast lóháton, két gyalog embert, egy nőekkel teli batárt, és sok cselédeket. A' haramiák nagy kört csináltak, melynek közepén e' szerencsellenek némán várták sorsukat.

„Kik vagytok? — kérdezé tőlök Rogue — feleljetek egyenként, és mondjátok meg őszintén, mennyi pénzt van nálatok?“

„Mi — felelte az egyik utas — gyalog-ezredbeli kapitányok vagyunk; útban voltunk Barcelona felé, hogy ott hajóra üljünk, 's ezredünkhöz menjünk Nápolyba. Egész vagyonunkat két-háromszáz tallér teszi, ennyi is sok, katona ember körül.“

„Mi pedig — folytaták a' gyalog utasok — hogy mik vagyunk, eléggé mutatja kezünkben a' zarándokbot, hátunkon a' bútyor; Rómába utazunk, legfőlebb hatvan

real van nálunk.“ — A' batárban ülő hölgyek úgy megvoltak rémulve, hogy nem birtak szólni. Egyik cseléd úgy nyilatkozék, hogy a' nő Donna Gaiomar de Quignones, a' nápolyi kormányzó neje volna, vele van kis leánykája, egy szoba-lány, meg egy komorna. Mi hat cselédjei kísérikjék őt, és asszonyunk pénze lehet mintegy hatszáz tallér.

„Elég — viszonzá Rogue — most már számoljunk. Kapitány urak, legyenek szívesek nekem hatvan tallért költsönözni, a' madame pedig százat. Bocsánatot kérek önöktől az ilyes kiadásokért, hanem kiki saját mestersége után él, és legényeimnek nincs egyéb fizetésök. Részemről én egy óv-levelet írok alá, melylyel biztosan folytathatják önök útjokat, ha mindjárt találkoznának is seregem valamelyik csapatjával. Beleegyeznek-e uraim. és nem kívánok-e sokat?“

A' két kapitány nem győzött hálálkodni, madame a' szekerből akart leszállni, hogy a' nemes szívű Roguenak köszönetet mondjon; csak a' zárándokok siránkoztak. Rogue, miután a' pénzt átvette, bandájához fordul, mondván: „Ti hetvenen vagytok, itt van százhatvan tallér; mindegyikötök kap két-két tallért, és még fölmarad húsz; kérlek barátim, adjatok tízet a' két zárándoknak, tízet meg Don Quichotte úr csatlóságának, legalább ne szóljanak rólunk rosszat.“

Végezven szavait, a' pénzt e'képen szétosztá, aztán tentát, író-tollat vön ki zsebéből, és megírá az óv-levelet. Mig írt, egyik haramia nem elégedvén meg e' bőkezűséggel, cataloniai rosz nyelvén így szóla: „A' mi kapitányunk jobb lett volna barátnak mint harambasának; ha már nagy lelkűt akar játszani, legalább saját erszényéből tenné.“

Rogue hallá ezt, és eldobván tollát, kardját kihúzza, ketté hasítja az okoskodó fejét, aztán az óvlevelet bevégzi, átnyújtja a' madamenak, és mindnyájának szerencsés útát kíván.

A' haramiák püsszeni sem mertek. Sancho sohasem ijedt úgy meg, sietve sűgött az urának, hogy induljon; hanem Rogue kérte, hogy még néhány percet maradjon, hősünk nem is tagadta meg. Rogue az alatt leveleket írt egy némely barátihoz Barcelonába, tudatni akarván velök, hogy a' híres Don Quichotte és nevezetes csatlósa Sancho Panza ekkor 's ekkor fognak a' városba érkezni.

Szántó-velő embernek átöltözött rabló vitte meg a' levelet, és mikor a' derék Rogue megbizonyosodott, hogy a' levél kéznél van, maga vezette hősünket titkos ösvényeken Barcelona alá. Ott megújítja ajánlatait, baráti jó akaratát, szíves ölelkezések után nagy nehezen vált meg tőlök, hogy vadonjába visszatérjen.

LI.

Hősünk fogadtatása Barcelonában, és társalgás a' város-fővel.

Épen szent János napja volt. A' kelő hajnal sugarainál fölűnt hősünk előtt a' pompás Barcelona, kikötője és a' tenger, melyet sokkal nagyobbnak találtak a' Manchában oly híres Ruidera-tónál. Ugyan akkor dob és klarinét hang hallatszott a' városból, és a' légharsogó öröm-lárma hirdeté az ünnepély nagyszerűségét. Az ég felhőtlen, a' levegő tiszta volt; a' napnak arany

sugárai minden tárgyat fénybe borítottak. A' trombita, klarinét és egyéb hadi hangszerek lármáinál, gályák és hajók mozognak különféle irányban, kieresztett lobogókkal, és erős tüzelés közben. — Gazdagon öltözött urasok sokasága gyönyörű paripákon vágatva lepte el a' partokat. Puska-ropogás vegyült a' harcias trombita harsogás közé; és a' hajók álgúái közönként viszonozták a' száraz parti ütegek lövéseit.

Don Quichottenak, de kivált Sanchonak szeme-szája elállt e' látmányra, midőn egy lovag-csapatot látnak feléjük tartani. Rogue baráti voltak, kiknek a' kapitány izent volt. Megérkezvén, kiáltá közölök egy: „Üdvözlegyen városunkban a' lovagiság tükre, csillaga és méltó példány-képe! Mindenki tegye meg tartozó hódolatát a' vitéz és híres Don Quichottenál, nem annál ugyan, kit egy rossz hitelű író oly ügyetlen alakban mutatott be a' világnak, hanem Cid-Hamet-Benengeli valódi hősnél.“

Lovagunknak ideje sem volt felelni. Körülfogták, unszolták, csaknem úgy vitték a' város felé, hova ily fényes lovag kísérettel — előtte zene-banda, nyomába megszámlálhatlan nép-sokaság tódulván — tartotta bemenét. Így vitték őt Don Antonio Moreno házáig; ez egy gazdag fiatal ember volt, ki a' mulatságot szerette, és Roguének különös barátja volt.

Minden készen volt hősünk fogadtatására; Antonio lakának legszebb részébe szállásolta őt, és elhalmozá tisztelettel, minden figyelemmel; Sanchora is volt gondja, ki úgy érezte magát, mintha a' becsületes Don Diego házában vagy a' hercegné kastélyában lett volna. — Miután Don Quichotte levelközte íegyverzetét, és felöl-

tölte szép zerge-bőr dolmányát, visszatért a' reá váró társasághoz ebédelni.

Asztalhoz ültek: Antonio fiatal neje maga mellé ültette a' lovagot, 's iránta az egész lakoma alatt egy eszes és bájos házi-asszony figyelmét fejtette ki. Hősünk is elővette minden udvariságát; a' rózsaszín kedvében csacska Sancho szinte nem maradt el az ebédttől, és jól mulattatá a' vendégeket, elbeszélvén, mennyit szenvedett kormányzósága alatt. Ebédután Don Antonio bevezette vendégét 's némelyeket a' társaságból egy tágas terembe, hol egy érc mejj-szobor vala fölállítva hosszú jáspiskő talapzatra. „Lovag úr — mondá ő a' mejj-szoborra mutatván — ez a' fő, melyet itt lát, és tán valamely császárénak vél ön, a' varázstan remek műve; a' híres Skótnak, kiről annyi csodákat beszélnek, egyik tanítványa, egy lengyel bűvész készítette. Ez a' rendkívüli ember nálam lakott, és ezer darab aranyért nálam hagyta e' mejj-szobort, mely minden elibe adott kérdésre megfelel mint valami élő személy; tüstént megkísértheti ön, ha úgy tetszik én megkezdem.“

Ekkor a' mejj-szoborhoz fordulván, mondá: „Fő, mondd meg nekem, mit gondolok én most.“ A' mejj-szobor meg sem mozdítván ajkait, tiszta és érthető hangon felelt:

„A' gondolatokat nem tudom.“ Don Quichotte szája tátva maradt a' bámulás miatt; Sancho keresztet vetett magára.

„Fő — folytatá Antonio — mondd meg nekem hányan vagyunk itt?“ A' szobor felelé:

„Te, nőd, két barátid, két úr-hölgy, egy híres lovag Don Quichotte nevű, és csatlósa Sancho Panza.“
— A' bámulás rendkívüli lön.

sítást adni; úgymint: a' belől üres mejj-szobor talapzatában alkalmazott cső minden fenhangon mondott szót megvitt egy ember füléhez, ki alól egy szobácskában rejtve volt; ugyanazon cső minden feleletet visszahozott, melyet azon embernek kedve volt adni. — Ez egyszerű és igaz vallomás dacára az Inquisitor urak skandalumtól félvén, összetörették a' mejj-szobrot. E' körülmény még jobban elhitette Don Quichotte-al a' híres varázs-fő jóslatai igazságát.

LII.

*Rendkívüli kaland, mely minden eddigiek közt
leggyászosabban ütött ki hősünkre nézve.*

Másnap Antonio és baráti Don Quichotte társaságában a' gályákat szemlélték meg; Sancho nagyon kapott ez alkalmon és urával együtt a' kikötőbe ment. Az előre tudósított hajó-vezér mihelyt jöni látta őket, bevonnatta a' hajó-födélt, és dobott üttetetett; gazdag szőnyeggel borított, bársony-párnákkal bélelt sajka fogadta be hősünket; a' vezér-hajó álglyúit megdördültek, mit a' többi gályák viszonoztak. — E' tisztelgés közben hágott föl Don Quichotte a' lépcsőzetre, az egész hajó-személyzet által háromszoros kiáltással üdvözöltetvén. Ölelkezés után a' vezér sok szép bókot mondott neki, mi nem maradt felelet nélkül; aztán jel adatott egy tengeri sétára. A' jelre a' gálya-rabok, félig levetkőzve, oly erővel, gyorsasággal kezdének evezni, miképen Sancho azt hitte, hogy őket egy sereg ördög ragadta el. Remegve tekintgetett e' meztelen népre, és minden áron közelebb akart urához furakozni, ki a' vezérrel a' hajó-farban

ült; midőn jobbról az első evező oly képpel, mintha azt hinné, hogy csatlósunk a' hajó-orrhoz szándékozik, őt karon ragadja, fölemeli és átadja pajtásának, ki átadja másiknak. A' szegény csatlós e'kép repülvén kézről-kézre egy szem-hunyorintás alatt a' hajó másik végéhez érkezik. Ijedtében csaknem elájult; rémülését növelte a' vitorla-rúd lezuhanása, melyet e' percben húztak be. Sanho behunyván szemeit, mejjére hajtván fejét, azt hitte hogy az ég szakadt rá. Kérdeztetvén pedig, hogy mi baja, azt felelte óbégatva, hogy az urával szeretne szót váltani. A' gálya-rabok kezei tüstént újra megütatták őt a' légben, és előbbi helyére visszatették. Alig érkezik oda, látja hogy a' kormányos — kezeiben korbáccsal — fölugrik a' padokra, és a' szegény gálya-rabokat kezdi hátbaverni. E' jelenetre Sancho megrémülvén, nem tudta hova bújék; ekkor lép hozzá Don Quichotte e szavakkal: „Édes fiam, itt a' szép alkalom kimutatnod, ha kedved van hozzá az irántami nagy részvétet.“ „Hogyan“ — kérde a' csatlós. „Vetközzél le, édes fiam, mint e' jó emberek, ülj közibök a' padokra, hol jó módjával, a' nélkül hogy fáradságodba kerülne, elősegítheted Dulcinea varázs-mentesítését, kapván hátadra néhány száz korbácsot.“ Sancho e' tervre csak haragos tekintettel válaszolt. A' vezér pedig tudni akarta, micsoda varázslatról legyen szó, és Don Quichotte körülményesen megbeszélte neki a' szépek királynéján történt balesetet. E' társalgás közben telt el a' séta, mely Sancho nagy örömeire valahára véget ért.

Hősünk megköszönvén a' vezér szívességét, a' sajkán szárazra lépett, és gyalog bejárta Barcelonát; meglátogatta emlékeit, középületeit, és csak estére tért szállására. Gazdag lakoma várt reá. Antonio neje magához

gyűjté a' város legszebb, legbájosbjait. Pompás vacsora után a' zene táncvigalomra adván jelt, Don Quichotte kéretett föl, hogy azt nyissa meg; és két bájos táncosnő összebeszélt, hogy percig se hagyják őt pihenni; alig tette le egyiket, jött a' másik, és lihegő hősünk nem merte meghívásukat elútasítani. Nem lehetett nevetés nélkül látni ez oly sovány, sárga, száraz szegény lovagot, zerge-bőr újjasában alig bírván már szuszogni a' két szép lány közt, kik vetekedve csupán ő vele látszottak foglalkozni, egymástól elvitázták, egymásnak kézre adták. Hanem Don Quichotte ereje megtört a' hosszú próba alatt; testestől-lelkestől kifáradván, 's többet már nem bírván, esurom-izzadtan külön ült, ezt mondva: „Távozzatok tőlem ti veszedelmes ellenei eszméim aszszonyának! távozzatok, és hagyjátok meg szívem hűségét, mit az ő számára őrizek.“

Don Antonio jött segélyére, és szobájába vezette, hol Sancho vetköztetés közben mondá neki:

„Uram, nem elég ám csupán jó vitéznek lenni arra, hogy az ember jó táncos legyen; némely uraknak könnyebb egy óriás góliátnak nyakára hágni, mint egy kis bak-ugrást tenni; hanem nagysád mindent tudni szeretne. Tessék az én példámat követni: mihelyt beláttam, hogy itt nem az a' tánc járja mint nálunk, hol az embernek elég a' levegőbe ugrani, tenyerével a' talpát megütni — a' miben én mester vagyok — hát szépen megcsücsültem; mert nem kell a' világ előtt fitogtatni, mitmit nem ért az ember.“

A' nyugalom és álmom csak hamar helyre állították hősünket; másnap új ünnepély, új multságban vett részt. — Minden tisztelgés dacára Don Quichotte hat nap mulva elkészült Barcelonából, hogy folytassa nemes fölada-

Don Quichottet megtánczoltatják.

Hon. Michel-Mégawéshah

tát, melyre életét szentelte. E' gondolatban egy reggel teljes fegyverzetben, az erős Rozinante hátán sétálni indult a' tenger-partra, Antonio és baráti kíséretében. A' mint velök beszélgetne, a' sikon egyszerre megpillant egy lovagot, ki tetőtől-talpig fegyverbe öltözve, leeresztett sisakkal, pompás paripát lovagol vala, széles paizsán ragyogó holdat viselvén. Az ismeretlen vágtatva megérkezik, megáll Don Quichotte előtt, és emelt büszke hangon mondá: „Nemes bajnok, a' *halvány hold lovagja* áll előtted, hír után régóta ismerned kell e' nevet. Jövök, hogy megmérkőzzem veled, és elismeressem, hogy keblem hölgye felül múlja szépségben híres Dulcineádat. Ha ezt önként elismered, meg fogsz engem kimélni a' fáradságtól hogy meggyőzzelek, 's a' fájdalomtól hogy megöljelek; ha gonosz csillagzatod szembe szállni késztet, halld meg párbajunk föltéteit: Ha meggyőzlek, haza fogsz térni lakodba, hol kivánom hogy egy egész évig ne nyúlj kardodhoz; ha meggyőzesz: neked hagyom fegyvereim, paripám, életem és dicsőségem. Határozz szaporán; csak e' mai napot adom neked.“

„Lovagja a' halvány holdnak — viszonzá Don Quichotte szintügy meglepetve, mint felbosszantva e' hanyakodás által — te sohasem láttad Dulcineát; egyetlen tekinthe elég lett volna neked bebizonyítani, hogy hozzá hasonlatos szép nem lehet. Szánom balga tévelyedet, hanem elfogadom föltéteidet; visszautasítom csupán dicsőséged rám hagyását, az még nem jutott hozzámig, 's az enyimnek nincs rá szüksége. Siessünk tehát használni az egyetlen napot, mit nekem adtál; foglalj tért, vedd kézbe dárdádat, és lássunk dologhoz.“

Antonio — e' szólalkozás föltanúja — nem képzelt

mást, mint hogy valaki Barcelonából jött e' kaland eszméjére; mosolyogva intett barátinak, mintegy kérdvén szemeivel: ha e' titoknak avatottjai-e? hanem egyikőjük sem ismerte a' *halvány hold lovagját*, és nem tudták: ellenszegüljenek-e e' véres párviadalnak? E' kétkedés közben a' két ellenfél tért foglalt; többé lehetlen vala őket elválasztani, már összerontottak. Az ismeretlen paripája sokkal nagyobb és izmosabb Rozinantenál, csaknem egészen maga futotta meg a' pályatért; villámként lecsapott a' szerencsétlen Don Quichotte-ra, és ötet lovastól együtt húsz lépésnyire dobta el a' homokba. A' győzelmes lovag, ki dárdáját nem akarta használni, és a' rohamkor kész akarva feltartotta, tüstént leszáll, és dárdája hegyét hősünk sisakjának szegzi, mondván: „Halál fia vagy, ha vallomást nem teszesz arról, a' mit kívántam.“ Don Quichotte fél-ájultan összeszedi minden erejét, és siralmas hangon így felelt: „Dulcinea lovagjának balesete vagy gyöngesége nem gátolja, hogy ő ne legyen a' világ legszebbik hölgye. Vedd el életem, a' halál jótétemény annak, ki becsületét veszttette.“

„Ne engedje az ég — viszonzá az ismeretlen — hogy feláldozzam a' legnagyobb szívű és leghűbb szeretőt! Hadd maradjon Dulcinea szépsége, dicsősége ép-ségben; diadalmas ellened is megadja neki e' hódolatot. Egyedül azt kívánom, hogy a' nagy Don Quichotte, szem előtt tartván bajvívásunk föltéteit, egy egész év alatt ne nyúljon fegyverhez, és térjen haza lakába.“

„Azt esküszöm lovag hitemre — viszonzá a' vert hős — mert ezen eskü nem ellenkezik Dulcinea becsületével.“

Az ismeretlen e' szavak után elvágatott a' város felé. A' mindinkább bámuló Antonio utána fut, nyomon

követi, míg baráti és a' vigasztalhatlan Sancho fölemel-
ték a' szegény Don Quichotte-ot, 's befektetvén egy gya-
log-hintóba nagy szomorúan haza vitték.

LIII.

*Ki volt, mi volt a' „halvány hold lovagja.“ Don
Quichotte elutazása. Újabb tervei.*

Antonio vágyván megismerni a' halvány hold lovag-
ját, szüntelen szemmel tartotta, és midőn látná hogy
egy házba betér, nyomon utána ment. Az ismeretlen
épen fegyverzetét vetkőzte le, és mosolyogva így szóla:
„Úgy hiszem, uram, hogy belátom az okot, mely önt
hozzám vezeti; ön tudni akarja ki vagyok; nem csinállok
belőle titkot ön előtt. Nevem: Sámson Carrasco, Don
Quichotte-al vagyok egy falubeli. E' becsületes nemes
elme-háborán régóta sajnálkozom; mi őt mindnyájan tisztel-
jük, szeretjük, és én, némely barátai véleménye után,
úgy gondoltam, hogy a' nyugalom és hontartózkodás
az egyedüli eszközök, melyek által őt észére hozhatjuk.
Én tehát azért lettem lovag-kalandorra, hogy vele meg-
vivjak, meggyőzzem, és kényszerítsem hazatérni. Em-
berszerető vállalatomat ezelőtt nem sokkal, nem követte
érdemlett süker; a' *Tükör-lovag* nevezet alatt én vol-
tam, kit Don Quichotte meggyőzött; és nemhogy én
szabtam volna neki törvényt, elég szerencse volt rám
nézve, hogy életben maradtam. Ma nekem szolgált a'
szerencse; hál' Istennek! a' dolog jól ütött ki. Kérem
önt, uram, hogy titkomat el ne árulja; meg fogná ön
bánni, hogy egy jóra való ember gyógyulásának ártott,

kinek pedig tulajdonai, szelleme, megérdemlik önnek jó indulatát.“

„Uram — viszonzá Antonio — nem merem bevallani sajnálatomat, midőn látom, hogy ön ily dicséretes tervet teljetített; ön a' világot sok élvezettől fosztja meg; mert az okos Don Quichotte sohasem fog annyit érni, mint a' bolond Don Quichotte. Különbén is bajosan hiszem, hogy önnek minden erőködése, szorgalma képes legyen józan észre hozni egy ily bomlott agyvelőt; mindazáltal a' rám bízott titkot hűn megőrizendem; és tiszta szívvel megkinálok önt mindazzal, mi idegen vidéken kényelmet adhat.“

A' diák megköszönte Antonio szivességét, levetközte fegyvereit, felrakta egy öszvérre, felült harci lovára, és tüstént odahagyta a' várost, haza indulván.

Azonközben a' bánkódó, zavarodott és törődött lovag szomorúan feküdt ágyában, hol Sancho próbálta őt vigasztalni, mondván: „Ugyan, édes jó uram, bátorodjék egy kissé; még ezer hálát adhat ön Istennek, hogy legkisebb porcikája sem tört. Tudni kell az idővel úgy élni a' mint jön, tűrni a' minn nem lehet változtatni, és kiváltképen kerülni az orvosokat; reménylen önnek semmi szüksége rájok; egy-két nap mulva kutya-baja. Azután egész becsülettel haza fordítjuk a' rúdat; otthon békében, örömben fogunk élni, és meg fogja ön látni — fogadom — hogy az ember boldog lehet, ha mindjárt kalandok után nem csatrangol is. Igazán véve, édes uracskám, melyikünk veszt az által többet? nemde én? ki minden reményeimet füstbe menni látom. Mert utoljára is, ámbár elment a' kedvem a' kormányzó állapottól, mégsem bántam volna megkísérteni: milyen lehet

az a' grófság; már pedig hogy a' gulába legyek én gróffá, mikor ön nem lehet többé király?"

„Szegény barátom, te csalódsz — viszonzá Don Quichotte — csupán egy rövid évi hon-tartózkodást kívánok tőlem, annak lefolytával semmi sem gátoland engem — ha Isten is úgy akarja — hogy nemes hivatalomat ne folytassam; és akkor válogathatunk királyságokban, grófságokban.“

„Annál inkább; maga látja nagysád, hogy nincs miért kétségbeesünk. *Mi az ördögért vágnánk nyakát a' csibének, csak azért mert pipje van? Ma neked áll a' világ, holnap nekem. Háborús időben könnyen fordulhat a' kocka szerencse. Fogadásoknál csakúgy nyerhet egyik fél mint a' másik; és ki reggel elbukott, este tére fölkelhet ám.* Minden jóra fordulhat, édes uracskám, hidjen nekem, legyünk jó reménységben; pedig édes anyám sokszor mondta volt: *körér reménység többet ér sovány haszonnál.*“

Don Quichotte e'képen vigasztaltatván csatlósa beszélgetése, Antonio és neje gondjai, figyelme által, hat nap maradt ágyában. Heted napra menni készült, és bucsút vett gazdáitól. Az iránta mutatott sajnálat őszinte volt, megölelte Antoniot, megígérte, hogy magáról hírt adand neki; és mint győzött-fél, fegyverzet és kard nélkül a' sántító Rozinante hátán megindult hősünk, előtte ballagván a' szamárnál, mely fegyvereit vitte, és Sancho gyalogosan. Mikor Barcelonából kiért, még egyszer látni akarta a' helyet, hol ellenfele által levettetett. „Itt állott hát Trója! — így kiálta fel — itt lett semmivé minden dicsőségem nem saját hibám, hanem balesetem miatt! az állhatatlan szerencse itt ragadta el tőlem egy perc alatt minden küzdésim jutalmát!“

„Már megint újra kezdődnek a' siralmak? — mondá Sancho — beh! nem tudja nagysád, hogy a' valódi bátor ember jó kedvvel tűri a' szerencsétlenséget. Tessék én rám vigyázni: láthatta ön, hogy én sem csináltam savanyú képet akkor, mikor a' szép kormányzóságot birtokomba venni elindúltam; ihol la! mi vagyok most? felelet: szegény gyalog csatlósa egy szegény vert lovagnak. De azért, uram, most sem verem ám fejem a' falba; mert nem akarom, hogy jó kedvem attól a' szeszélyes asszonytól függjön, kit ön fortunának nevez; ez az asszonyosság korántsincs oly szeretni való, hogy egy értelmes okos ember orránál fogva hagyja magát általa hurcoltatni.“

„Naponként jobban bámullak Sancho: tudod-e, hogy philosophiád többet ér az enyimnél? tudod-e, hogy ajkaidból a' valódi bölcsesség szól? Nosza, én fiam! kedvem van neked igazat adni, és tanácsodat követni. Menjünk, menjünk mi haza: megfogadtam, és e' fogadást teljesítsük. Mikor lovag-kalandor voltam, mikor bátorságomat a' győzelem koszorúzta, a' dicsőségnek minden neméhez jogom volt igényt tartani; hanem ma, midőn erőtlen kezembe csak rokka illik, más tiszteletre számot sem tartok, mint hogy szavamnak ura leszek. Menjünk hát barátom, menjünk szaporán.“

„Szaporán, uram, hja! könnyű ám lóhátról beszélni. Nagysád figyelembe sem veszi, hogy én gyalog vagyok, az utazásnak oly neme, mely legkevesebé esik kezemre. Elégedjünk meg, kérem alásan, apróbb kieresztésekkel; ha csak azt nem tenné nagysád, hogy fegyvereit felaggatná egy tölgyfára, aláírkantván valami takaros föliratot; akkor majd magam is felülnék szamaramra, és mennék a' mint tetszeni fogna.“

E'kép beszélgetvén utasaink, minden kaland nélkül négy nap mendegéltek, és azon erdőségbe érkeztek, hol Arkádia pásztoraival találkoztak volt.

„Ráismer-e ön e' tájékra?“ kérdezé Sancho.

„Igenis, barátom — viszonzá Don Quichotte — és a' visszaemlékezés e' pillanatban hitem szerént egy szerencsés gondolatot kelt bennem. Azt mondom Sancho, legyünk mi pásztorokká, legalább addig míg tiltva van fegyvert viselnem. Veszek egynehány juhót, egy furulyát, meg egy szőr-tarisznyát, és mind a' ketten felöltözünk juhásznak; aztán elnevezzük magunkat: én Quichottis juhász-, te meg Panzino juhásznak; bejárunk hegyet, völgyet, édes szerelmes dalainkat elmondatjuk a' viszhanggal. Ligetek közt, kies mezőben, a' tiszta patakok virágos partjain fogunk lakozni; takarékos élelmünkre elég lesz a' tölgy fák gyümölcse, hűs italul a' források szökő vize; éjjel meghálunk a' tölgyek lombjai alatt, nappal megpihenünk a' fűzek árnyában; a' vadrózsa egyszerű virágából koszorút kötünk pásztornéinknak. Így éljük le ártatlanságban és békében napjainkat, melyek tiszták lesznek mint a' források kristálya, és derültek mint a' szép ég fölöttünk; naponként kisírjuk magunkat boldogságunkban, elsohajtjuk szerelmeinket, és szép verseket készítünk, melyeket hallani a' nyμφák eljönnek, és melyek nevünkkel együtt eljutnak a' késő maradékhoz. Mit szólsz e' tervhez?“

„Engemugyise! felségesnek találom — felelé a' csatlós — ez a' dologtalan élet még jobban nekem való lesz, mint a' mit eddig folytattunk; fogadni mernék rá, hogy maga tisztelendő urunk, Samson diák és Miklós mester sem tehetnének ellene kifogást; sőt nem mondom, hogy kedvök ne szottyanna velünk együtt pásztorkodni.“

„Akkor barátom, őket is tárt karokkal fogadnánk. Carrasco Sámsonot elneveznénk Samsonino pásztornak, Miklós mesternek megjárna a' Mikulás név; plebános urat is, hivatala nevét egy kicsit meghosszabbítván, Plebanino pásztornak méltán elbérnálhatnánk. És kiket verseinkben fognánk majd dicsőíteni — szép pásztornék dolgában sem szorulnánk meg; legelőször is az enyim egészen kéz alatt van: Dulcinea szintúgy lehet a' pásztornék legbájosbika, mint volt a' királynék legszebbike. Ő vele hát készen volnánk; te is barátom, szerezhetsz egyet magadnak.“

„Oh! azért a' szomszédba sem megyek; megtartom a' feleségem, ha már egyszer megvan; és hogy a' dolgot ne cifrázzuk, Trézsi helyett Terezóna lesz a' neve; persze hogy ő is kap tőlem verseket, és a' Terezóna név nem rosszúl veszi ki magát azokban. Miklós mester pedig, meg a' diák, hátuk megett is kapnak pásztornékat. A' mi a' tisztelendő urat illeti, azt gondolom, hogy ő el lehet a' nélkül, ha egyébért nem is: a' jó példaadás kedvéért.“

„Igazad van. Oh! kedves barátom, mily gyönyörű életünk lesz! mennyi románcot, dalt, sonetteket fogunk hallani! Síp, furulya, dudaszó mellett dalolgatunk. Carrasco diák felségesen tud költeni, Miklós mester majd guitárt játszik, azt meg tudom, hogy a' tisztelendő úr akkor csinál verset mikor akar. Magamról nem szólok, ismered tehetségemet, és a' tiedet kiképezni az én gondom lesz. Semmiben sem fogunk megszorúlni barátom, felosztjuk magunk közt a' szerepeket; én a' távollét fájdalmát fogom dalolni, te meg énekled a' hü szerelmet, Carrasco a' megvetett szerelmet, Miklós mester a' bol-

dog szerelmet; tisztelendő úr pedig mindent a' mi neki tetszik.“

„Nagyon szép lesz — viszonzá Sancho — hanem magam is adok egy szerepet Sanchetta lányomnak: ő meg ebédet hord számunkra.“

„Helyesen Sancho! Hanem sötétedni kezd; vonuljunk a' fák alá, és ábrándozzunk pásztoréinkről.“

LIV.

*A' becsületes Sancho, miképen veszi foganatba
Dulcinea varázs-mentesítését.*

Az éj koromfekete volt; Don Quichotte és csatlósa terebélyes fák alá heveredtek, és meglehetősen sovány vacsorát csaptak; alighogy az utolsó falatot lenyelték: Sancho vackolni kezdett.

„Édes fiam — mondá az ura — mielőtt álomnak ereszkednél, emlékeztetni akarok egy fontos dologra, melyet végrehajtani egyáltalába szükséges, mielőtt hozzá fognánk e' pásztor-élethez, mely bennünket oly szép napokkal kecsegtet.“

„Mi legyen azon dolog“ — kérdezé a' csatlós ásítva.“

„Ten szívednek kellene azt megmondani. Hát elfeledted, mit fogadtál? avagy haza térünk-e, megkereshetjük-e az új pásztor-életet addig, míg a' szerencsétlen Dulcinea varázs-mentesítve nincs? Te tudod, kitől függ az; lásd én szemrehányás, neheztelés nélkül szólok hozzád; nem is kényszerítlek csak kérlek, és alázatos kérelmem régi barátságunk nevében történik.“

„Istenemre! ez a' legjobb fogás engem arra rá venni, a' mit nagysád kíván tőlem. De ha nyiltan kell szólnom, én bajosan tudom megfogni, hogy a' manóba használhat más valakinek az, ha én magamat összevissza korbácsolom? Mi köze az én szegény bőrömnek Dulcinea kisasszonyhoz? Ez oly formán jön ki, mintha önnnek azt tanácsolná valaki: Elvágta az úr az újját, hát kösse be az asztal-lábát, majd meggyógyul. Micsoda vak-eset választott engem, hogy épen én legyek e' betegség orvosa? Még orvos uraiméknak száz fogadj Isten! őket gazdagon fizetik, ha mindjárt megölik is betegeiket; hanem ebben az állapotban én tőlem azt kívánják, hogy gyógyítsam meg az enyimet azzal, hogy magamat vérig verem; aztán e' sanyarúságos gyógy módnak mégis jutalom nélkül kell maradni.“

„Oh! édes barátom, hát mért nem szólsz? ha tudtam volna, hogy tisztességes díj rábíthat téged arra, a' mit tőled várok, már régen megkínáltalak volna vele. Magadra bízom, szabd meg az arrát minden korbácsnak; fizesd ki magad előre a' nálad letett pénzből, azután fogj munkához.“

E' szavak megnyitották Sanchonak szemeit és füleit. Elhatározta magát becsülettel megkorbácsolni, csupán azért, hogy szaporítsa azon kevés vagyonkát, mit feleségének haza viendő volt.

„E' már egyszer a' mondott szó — felele Sancho — uram, én eleget teszek önnek. Azonba ne hidje nagysád, hogy az önérdek dolgozik bennem: én család-apa vagyok, és ház-népemért dolgozom. Lássuk hát, megnyit adna ön háromezer-háromszáz korbács-ütésért? nem is szólok azon ötről, mit szinte beszámíthatnék; én be-

csületes alkut akarok tenni, hadd legyen az az öt, melyen már túl estem, ráadás.”

„Édes barátom, ha az orvosság árrát ahhoz mérnénk, kit te gyógyítani fogsz, Velence kincsei, Potozó bányái sem bírnának téged kifizetni. Hanem én becsületességedre bízom a' dolgot; nézd meg mennyi pénzem van még, és végy annyit, a' mennyit akarsz.”

„Uram, a' legjobb lélekkel sem tehetem meg, a' mit ön kíván, ütlegét egy negyed reálon alul; abban bizonyos lehet ön, hogy más akárkitől többet kívánnék. E' szerint háromezer korbácsért esik először is hétszázötven reál, mihez hozzá jön még — a' többi háromszázért — hetvenöt; summa-summarum: nyolcszáz-huszonöt reál. És azt merem mondani, hogy ez potom-olcsóság; mert én úgy meg akarom magam korbácsolni, hogy csekély vagyunkám irigyei is elmondhassák: igaz keresménye neki..... Egy szó mint száz: ön meg lesz elégedve velem.”

„Oh! tudom én azt Sancho, lelkem, édes barátom! egész életem sem lesz elég irántadi hálám bebizonyítására. Ha — mikép semmi kétségem benne — Dulcinea visszanyeri bájvonásait, nem panaszkodom többé a' sors ellen, áldani fogom veszteségemet, és főkép nemes szívűségednek mondok hálás köszönetet. — Hát mikor fogsz hozzá, édes fiam? siettessük e' pillanatot, én még száz reállal megtoldom a' járandóságot.”

„Mikor? még az éjjel, uram, egytől-egyig; és pedig mindjárt, ha már itt vagyok.”

Tüstént előveszi a' számár- és Rozinante kantárszíjjait, összefonja korbácsnak, félre megy vagy húsz lépést, elhatározván magában a' kínos bünbánást ezúttal bevégezni. Látván Don Quichotte, hogy Sancho oly ha-

tározott képpel indul meg, nem állhatta meg, hogy így ne szóljon hozzá:

„Barátom, figyelmedbe ajánlom, hogy nagyon ös-sze ne törd magadat, és ne üss akkorákat, hogy életed is veszélyben forogjon; kéméld magadat, kérlek, és ele-
inte ne láss hozzá egész heveddel. Attól tartok, hogy nagyon bele talász merülni; ugyanazért én figyelemmel olvasom, hogy annak idejében megállítsalak.“

„Csak olvassa nagysád, ha nem röstelli — viszonzá a' csatlós vetkőzés közben — ne féljen, nem ütöm én magam agyon; de nem is úgy teszem, mintha robotból tenném.“

Ezt mondván, meztelen hátára két erős csapást tesz, mely alatt akarata ellen fölsivalkodik. Tűzbe jövéen, még egyszer annyit üt. De már a' hatodiknál megállott, és így szólt: „Már uram, én bolondul alkudtam, minden ütés megér legalább is fél reált.“

„Jól van, barátom, megkapod“ — viszonzá a' bő-
kezű lovag.

Erre Sancho ismét erőre kap; hanem az akasztófa! a' helyett hogy hátára hullajtaná az ütlegeket, körös-
körül az élő-fákat kezdi paskolni. Tapasztalván pedig, hogy a' bűnbánásnak ilyenén betöltése könnyebben megy, többé meg sem pihen, hanem üt-vág maga körül; a' mellett oly keservesen nyög, jajgat, hogy azt hinné az ember: mindjárt kinegy belőle a' pára. — Don Quichotte elérzékenyedve rá kiáltott: „Fiam, kedves fiam, meg-
állj, ne tovább! elég lesz ennyi egyszerre, többet meg-
olvastam ezernél. Agyon kínzod magad gyermekem.“

„Nem én — felelé a' csatlós — ha már benne vagyok, be is végezem; nem akarom én a' fizetést lopni. *Addig üssük a' rusat míg meleg; jó víze van a' ma-*

lomnak, hadd forogjon. Csak ide ne jöjjön nagysád; még vagy ezernek nyakára hágok, a' többi aztán játék lesz."

Ekkor kettőzött erővel oly dühösen csapkod, hogy a' szerencsétlen fáknak, melyek közelébe estek, mind leverte a' héjjait. Végre még egy nagyot üt utoljára, és rettenetes nagyot ordít, kiáltván: „Igy vesz el Sámson, és vele együtt mindnyájan! Ekkor hanyatt vágta magát a' földön. Don Quichotte ijedtében hozzá szalad, kitekeri kezéből a' korbácsot. „Megtiltom a' folytatást — mondá könybelábadt szemekkel — gondold meg, édes barátom, hogy életedre nődnek, gyermekidnek szükségök van; kérlek, kéméld magad érettök; hadd várakozék Dulcinea míg új erőre kapsz."

„Ha már nagysád úgy akarja, hát maradjon holnapra a' vége e' rendkívüli kalandnak. Most csupán a' köpönyegét adja rám, hogy meg ne hűtsem magam, mert nagyon izzadt vagyok."

Hősünk tüstént betakargatta csatlósát, ki is nekifeküdt egy fa-törzsnek, 's csak hamar mély álomba merült.

Másnap nap-költekor megindultak. Don Quichotte alig merte Sanchotól kérdezni: hogy érzi magát. A' csatlós sem igen feszegette a' dolgot, és csak arra kérte az urát, hogy ne háljanak meg faluban vagy városban; mert — úgymond — török-szakad, ő végre hajtja a' bűnbánást, de mégis jobb szeretné szabad ég alatt végezni, főkép erdőben, hol a' csupa fáknak látására enyhülni érzi fájdalmait. Don Quichotte beleegyezett; nem győzött hálálkodni, és még ugyanazon este egy sűrű erdőben ütött tanyát, hol Sancho nem ugyan hátgerince, hanem a' szegény tölgy-fák rovására nem nagy fáradsággal, csakugyan véget vetett Dulcinea bűbajos állapotjának, melynek csak ő volt a' megmondhatója.

LV.

Don Quichotte hazaérkezése, betegsége és halála.

Hősünk magánkívül volt örömében azon gondolatra, hogy hü szerelmének gyöngéd tárgya visszanyeri bájvonásait, — türelmetlenül várta a' kelő-hajnalt, nem kételkedvén, hogy legelső sugarainál Dulcineát fogja megpillantani. A' hajnal megjelent, de a' bájos hölgy nem; Don Quichotte e' dolgon álmétkodva folytatta útját, mindenfelé tekintgetett, ha nem jön-e Dulcinea. Ha növel találkozik, szíve hevesen földobogott, — és reményteli futott feléje; a' vándornő szó nélkül tovább ment, és Don Quichotte kínosan fölsohajtott. Így folyt el két nap; hőseink elvégre egy halomra érkeztek, honnan belátták falujokat. Ennek láttára Sancho térdre-omlott, és fölkiáltta: „Oh édes hazám! meglátod hát ismét szülöttedet, Sanchot, ha nem is dúzsgazdagon, legalább jól megkorbácsolva; fogadd őt kebeledbe, valamint urát is az erős Don Quichotte lovagot, ki — igazat szólva — meggyőzve tér ugyan vissza, de neve mind a' mellett dicőségredre válik.“

Don Quichotte mondá csatlóságának, hogy keljen föl, és párosan bementek a' faluba.

Találkozáának pedig legelsőben is a' plebánossal meg Carrasco diákkal, kik sétálgattak, és alighogy megismerték régi barátjokat, tárt karokkal siettek feléje. Don Quichotte leszállt lováról, megölelte őket, és velök együtt karonfogva ment házaig; nyomukban egy csoport gyermek, kik torok-szakadtig kiabáltak: „Itthon van Don Quichotte uraság! itthon van a' jó Sancho Panza! Tré-

zsi-asszony jöjjön-jöjjön csak! Trézsi-asszony fél ponyolában szaladt ki leányával Sanchettával együtt, és nem látván ki férjéből a' kormányzói minőséget, így szólt: „Mi dolog ez, férjem uram? hát hol a' hintód, hol maradtak embereid és kíséreted? Biz' azt kell hinnem, hogy gyalog vagy.“

„Biz úgy olt feleség, de azért bátran megölelhetsz, mert hozok ám pénzt, még pedig mondhatom neked, hogy becsületesen megszolgáltam érte.“

„Igazán, barátom, édes lelkem apjukom! Jaj, csak-hogy téged láthatlak. Kincsem, te sokat híztál, öleld meg már lányodat Sanchettát; hejh! úgy várt rád mint a' tavaszi essőre. Jöszte, jöszte szaporán haza, majd meglátod mennyi mondani valónk van.“

E' szavak után anyja és lánya karonfogták Sanchot — a' számarat meg kantaránálfogva — haza vezették őket, csókolgatván hol egyiket, hol másikat.

Don Quichotte gazdasszonya és unokahúga szinte siettek őtet fogadni, és öröm-kiáltásra fakadtak; mire hősünk mélyen megilletődék; tüstént elbeszélte nekik, hogy ő meggyőzetett, és megesküdött egy álló évig fegyvert nem viselni. A' diák és plébános hiába iparkodtak őtet vigasztalni, semmi sem deríthette föl a' komor bánatot, mely arcán látható vala. Két baráti — mikor elmentek tőle — nagyon szívére kötöttek, hogy egészségére vigyázzon, és szórakozást keressen, mit ő komolyan megis ígért.

A' gazdasszony hosszú, bölcs beszédet tartott előtte, mit ő némán kihallgatott; bús-komolysága naponta nőtt.

Igy folyt el néhány nap. A' hallgatag Don Quichotteot — a' mint látszott — semmi sem érdekelt; sem chetett, sem alhatott. Panasztalan- és kedélytelenül csak

az egyedül-létet kereste; mindig ábrándozott, mélézott, és gondosan rejtegette a' szemhéjjait gyakran nedvesítő könyeket. Csupán Sancho — ha néha látogatni jött — tudta még könnyű mosolyra bírni; hanem ez volt minden felelet csatlósa tréfáira.

Fájdalom! a' szerencsétlen halandók, bármint megkülönböztetve legyenek is magas állásuk, dicsőségek 's a' természet ajándokai által, egyiránt gyors léptekkel haladnak a' sír felé, mely rájuk vár. Don Quichotte is a' szélén állott; akár mert ütött végórája, akár mert a' búbánat siettette azt; forró lázba esett szegény, mely őt ágyba fektette. A' pap, Miklós mester és Carrasco barátjokat nem hagyták el egész betegsége alatt; a' jó Sancho szomorúan és nyughatatlanul őrizte ura szobáját. Orvosért küldtek, ki azt véleményezte, hogy a' betegségnek egyedüli oka a' bús-komolyság. Sancho őszinte fájdalma mellett is mindent elkövetett, hogy urát földerítse; előhozta tervöket a' pásztor-élet iránt, és hogy mily öröm lesz nekik együtt bördudázni; hozzá tevé, hogy épen alkuba van két felséges komondorra, melyek jövendőben nyájaikat fogják őrizni; egyiknek *Barsino* a' neve, másiké *Butron*. — A' beteg kihallgatta, gyöngéden ránézett, és szemeivel tudatta vele, hogy belátja jó indulatját.

A' betegség nőttön-nőtt; az orvos hat nap mulva lemondott minden reményről. Don Quichotte érzette hogy-létét, könyörgött, hogy hagyják egyedül, mert aludni szeretne; álma közel hét óráig tartott. A' gazdasszony és unokahúg már mint halottat siratták, hanem egyszer csak fölébred, és menten beszólítja őket, mondván: „Édes leányaim, adjatok hálát a' mindenható Istennek, kinek végnélküli irgalma engem ma egyik legfőbb jóban részesített.”

Don Quichotte halála.

„Édes nagybácsi — viszonzá unoka-húga — mit ért ön ez alatt, és mi ez a' legfőbb jó?“

„Kedves húgom — felelé a' lovag szeliden — embernek legdrágább ama fő jó, mely egyedül képes neki nyugtot szerezni e' nyomorú életben, és a' másokban méltóvá tenni őt az erények jutalmára. Ez oly drága fő jó: a' józan értelem; én elvesztém azt, édes húgom, az által, mert hosszú szün-óráimat oktalan olvasmányokra fordítottam; a' kegyes ég ma visszaadja azt nekem; nem fogom ugyan soká élvezni, mindazáltal élénk hálával fogadom. Legalább arra akarom használni e' rövid perceket, melyeket ez életben még enyimeknek mondhatok, hogy a' mennyiben tehetem, helyrehozzam sok tévelyeim hibáit, és jóvá tegyem, mit elmulasztottam. Kérlek tehát hívasd elő barátomat, plebános urat, Carrasco Sámson, Miklós mestert, és a' hü Sanchot, kitől bocsánatot kell kérnem, mert őt esztelenségem részesévé tettem.“

A' mint szavait végezné, amazok mind a' négyen megjelentek.

„Barátim — mondá a' haldokló — én kértem, kívántam önöket. Siessenek önök nekem szerencsét kívánni, hogy nem vagyok többé *Don Quichotte a' manchai*, hanem vagyok *Alonzo Quixano*, kinek ezelőtti mellék nevem volt: a' jóságos. Szünjenek, kérem, szünjenek önök én bennem Amadis, Galaor majmolóját tekinteni, ama képzelt hősökét, kiket eszelősségem példányképekül választott; nézzenek önök úgy, mint szomszédjokat, jó barátjokat, testvérjőket, kinek sokáig háborgott szelleme ez utolsó percben elég józan értelemmel bír a' megbánásra. Használjuk azt tisztelendő úr, méltóztassék kihallgatni bűneim meggyónását. És önök, uraim, azalatt hívasanak, kérem, egy jegyzőt, ki végakaratomat írásba tegye.“

Némán hallgatták ötet, bámulva és bánkódva tekintének egymásra. Sancho, ki mind eddig nem hibette hogy ura veszélyben van, térdre esik az ágy előtt, és sirva fakad. A' beteg kezét nyújtván neki, kérte hogy hagyja öt egyedül a' tisztelendő úrral. Gyónása nem tartott soká; hiszen az ő szíve oly tiszta volt!

Maga szólított be minden embert; gazdasszonya, unoka-húga jajgatva jöttek be, Don Quichotte vigasztalta őket. Mikor a' jegyző megérkezett, mondá neki, hogy a' végrendeletet törvényes alakban készítse; azután összeszedvén megmaradt kevés erejét, fölemelkedett, felült ágyában, és gyöngé hangon ezeket mondta toll alá:

„Sancho Panza barátomnak, kit elme-háborom idejében csatlósomnak neveztem, hagyok kétszáz aranyat, mely neki tisztán vagyonomból lesz lefizetendő; továbbá mindazon pénzt, melyet rábíztam volt, míg együtt jártunk-keltünk, megtiltván örököseimnek, hogy ötet arról valaha megszámltassák; mert minden bolondságaim között, miknek ő oly gyakori tanúja volt, leginkább sajnálom azon biztatást, mely szerint ötet nagy úrrá akartam tenni...”

„Nem, drága jó uram — szakasztá félbe Sancho, és megfogván a' jegyző kezét, hogy ne írhasson — én mondom, nem fog ön meghalni, lehetetlen hogy meghaljon. Kövesse az én tanácsomat, kedves jó uram, éljen, de úgy éljen, hogy üzze el magától ezt a' komor bánatot, mert csupán ez okozza ám a' mostani állapotját. Megteszek mindent a' mit kíván nagysád, oda megyünk hová akarja; lovag, csatlós, juhász, nekem mindegy, csak hogy együtt legyünk. Újra megkezdem — ha kell — Dulcinea varázs-mentesítését; aztán ha a' bántja nagysádat hogy meggyözetett, hát azt mondom, az is az én hibám; kihirdetem, megesküszöm rá, hogy Rozinanteot

roszúl nyergeltem, tehát én bennem kell a' hibát keresni, és hogy soha.....“

„Köszönöm édes barátom — szakasztá félbe szeliden a' beteg — te engem oly sokáig láttál tébolyodottnak, mikép nem tartozól hinni, hogy megjött az eszem. Feledjük el régi tévelygéseinket, de ne feledjük régi barátságunkat, még most is volt barátod hall téged, de többé nem Don Quichotte, és hogy szerinted azon példabeszédek közül, miket úgy szerettél, egyet ide alkalmazzak, azt mondom neked: *elmúlt esőnek nem kell köpönyeg*. Hadd folytassam tovább, édes fiam, és fogadd szíves sajnálatomat, hogy veled több jót nem tehetek.“

Azután átalános örököséül tette unoka-húgát, Quixana Antoniát, azon teher mellett, hogy volt gazdasszonyának bizonyos nyugdíjt fizessen; 's egy némely kijelelt tárgyakat barátsági zálogkép ajándokul hagyván Carrasco Sámsonnak, Miklós mesternek és plebános úrnak, kiket végrendeleti végrehajtókul kinevezett. Végül bocsánatot kért azon rossz példákért, melyeket akkor adhatott, mikor józan esztől mgfosztva volt; megemlítvén egyszermind a' fölötti nagy aggodalmát, hogy bizonyos írónak, ki Don Quichotte történetét folytatta, kétségkívül alkalmat szolgáltatott oly könyvet kiadni, melynél ostobább, silányabb még eddig nem került ki a' sajtó alul.

Mihelyt a' jegyző bevégezte szomorú hivatalát, Don Quichotte kérte a' papot, hogy a' szentséget hozná be; és bevette azt vallásos kegyességgel, önmegadással, áhitattal, más embereknek nagy lelki épületökre; estende igen nagy gyöngeségbe esett vissza, és lelkét Istennek megadta.

Igy múlt ki a' világból a' manchai hős, kinek házáját Benengeli azért nem akarta megnevezni, hogy e'

híres megye minden városai, falui, helységei vetélkedjenek az ő születési helyének dicsősége fölött; sőt fölöslegesnek tartja szóba hozni azt is: mennyire búsultak, bánkódtak utána Sancho, a' gazdasszony, unokahúg, és ez erényes jó embernek minden ismerősei. Sok sírvers készült számára, ime csupán a' következő maradt meg Carrasco Sámsontól:

„Ki oly sokat lótot-t futott életében,
 „Vándor! egy hős nyugszik itt a' sír ölében.
 „A' világ köszönhet esztelenségének
 „Annyit, mint némelyek mély bölcseségének.

E' verssel végzi be a' bölcs Cid-Hamet-Benengeli terjedelmes művét, e'kép bucsúzván el írotollától: Édes jó tollam, ki jól avagy rosszul légy hegyezve, ime meg válok tőled, és érc-szalagra akasztalak; félek ugyan, hogy a' dicsőséget, melyet nekem szerezned kell, egykor még meghomályosíthatják olyan elbizakodott írók, kik hozzád nyúlni, 's téged megfertőztetni merészkednek. Mondd meg nekik, hogy Don Quichotte csupán csak te érted született, és hogy ő érte csupán csak te vagy teremtvé; mond meg nekik, hogy ama hős meghalt, és hogy hamvait nyugodni hagyják; ha mégis kényszeríteni akarnának sírjából őtet kivonszolni, vele újabb síkra-szállást tetetni: akkor törj ketté otromba kezeikben, és kényszerítsd őket arra, hogy ostobaságaikat lúd-tollal írják meg. — Mi engem illet, feladatam oldva van. Én csak a' lovag-regények izellen könyveit akartam nevetségessé tenni: az megtörtént; Don Quichotte-om megadta azoknak a' halálos döfést. Én meg vagyok elégedve: Isten veled!

Vége.

Utó-szó Florián után.

Az olvasónak tudnia szükség, hogy a' mint Don Quichotte első része megjelent, egy aragóniai — d'Avellaneda álnév alatt — Don Quichottenak folytatását adta ki. E' munka, bár minden érdem nélkül, mégis némi sikerre tett szert azon vastag személyeskedésért, melyel írója Cervantest illette; Cervantes erre nem felelt egyébbel, mint Don Quichotteja második részével. Hanem méltó haragjában a' plagiarius ellen, ki a' tárgyat tőle orozta, mégis sértegetni mert, e' második részben ő sem mulasztott el egy alkalmat is, hogy a' kapott bántalmakat visszatorolja. Jelen fordításban megrövidítettem azon gyakor ki-töréseket Avellaneda ellen, ki előttünk ismeretlen, de nem is érdemes a' tiszteletre, hogy Cervantes annyit beszéljen róla.

Annyi világos, hogy azon késő siker dacára, melyet Don Quichotte első része nyert, szemére lobbantották Cervantesnek, hogy episodokkal igen megtömte azt, és hősét kelletlenül többször megbotoztatta. Mi az első vádat illeti, azon élénk részvevő érdek, mit Cardenio, Dorottya 's a' fogoly gerjesztenek, engem megfoszt a' bátorságtól, hogy bírálókkal egy véleményben legyek; de megvallom, hogy Don Quichotte csakugyan sokszor kikapott: Cervantes maga is érezte azt. E' második részben sokkal jobban ké-

méli hőset, és episodokba sem bocsátkozik; mert e' névvel nem lehet nevezni Gamacho menyegzőjét, mely a' fő tárgygyal összeköttetésben áll, 's mely alkalommal Basilio és Quiteria szerelme oly röviden adatik elő. A' 37-k cikk elején Cervantes érdemül rójjafel magának, hogy hosszú pályáján más személyekkel, két hősein kívül nem foglalkozik. Igaz ugyan, hogy némi vigyázatlanságból, mit már szemére lobbantottam, 's minek példáját több helyet találok, miután törvényül mondta ki, hogy művét episod nélkül végzi be, Barcelonában megkezdí Anna Felix, és Gregoris algiri foglyok' történetét. Ezt én egészen kihagytam, mert nem láttam méltónak a' többi mellett, és mert Zoraida története után fölöslegesnek hittem Algirba vizszatérni, 's oda oly útat tetetni, mely kevésbé szerencsés mint az első.

Szinte kihagytam Sancho kormányzóságában Don Diego de Llana ifjú leánya' kalandját, és Don Quichotte párviadalát Tozilos lokajjal, miket legalább is unalmasoknak véltem.

Általánvéve e' Második Részben többet rövidítettem mint az Elsőben; de bármily gyenge legyen is jelen fordítás, én Don Quichotte Második Részét tartom Cervantes remekének, és úgy nézem azt, mint bizonyítványát láng-esze bámulatos termékenységének.
